

นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ.1993-2001)

นางสาวจีระพร จีระนนท์กิจ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN : 974-17-3759-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA'S FOREIGN POLICY TOWARD THE UNITED STATES OF
AMERICA DURING THE CLINTON ADMINISTRATION (1993-2001)

Miss Jiraporn Jiranantakij

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-3759-9

จีระพร จีระนันท์กิจ: นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ.1993-2001). (THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA'S FOREIGN POLICY TOWARD THE UNITED STATES OF AMERICA DURING THE CLINTON ADMINISTRATION (1993-2001)) อ.ที่ปรึกษา: รศ.ดร.สมพงษ์ ชูมาก, อ.ที่ปรึกษาร่วม: อ.วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 182 หน้า. ISBN 974-17-3759-9.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษานโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกาในยุคของประธานาธิบดีคลินตันทั้งสองสมัย คือ ระหว่างปีค.ศ.1993-1997 และ ค.ศ.1997-2001 การศึกษานี้ได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของเจมส์ เอ็น. รอสเนาว์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ วิทยานิพนธ์นี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีนประกอบด้วยนโยบายของรัฐบาลคลินตันที่ต้องการเป็นมิตรที่ใกล้ชิดกับจีนผลักดันให้จีนดำเนินนโยบายร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในฐานะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์

จากการศึกษาพบว่า นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงระยะเวลานี้มีลักษณะที่ต้องการเป็นมิตรและใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาสามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอันมาก ถึงขั้นยกระดับความสัมพันธ์ขึ้นเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ต่อกัน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองนับแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการสถาปนาขึ้น ทั้งนี้นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนในยุคนี้เกิดมาจากความเชื่อมโยงของปัจจัยภายในและภายนอก โดยปัจจัยภายใน ได้แก่ แนวคิดของผู้นำจีนที่ต้องการเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกา และปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เหมาะสม และนโยบายต่างประเทศในลักษณะสร้างสรรค์ของรัฐบาลคลินตันที่มีต่อจีน

ภาควิชา.....ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2546.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4481108024: MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORD: THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA'S FOREIGN POLICY / THE UNITED STATES OF AMERICA / PRESIDENT BILL CLINTON

JIRAPORN JIRANANTAKIJ: THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA'S FOREIGN POLICY TOWARD THE UNITED STATES OF AMERICA DURING THE CLINTON ADMINISTRATION (1993-2001). THESIS ADVISOR: ASSC. PROF. SOMPHONG CHOOMAK, Ph.D., THESIS COADVISOR: MR. VORASAKDI MAHATDHANOBOL, 182 pp. ISBN 974-17-3759-9.

The main theme of this thesis is to study the People's Republic of China's foreign policy toward the United States of America under the Clinton administrations between 1993-1997 and 1997-2001. The concept of linkage politics of James N. Rosenau is used as a framework of analysis. The hypothesis of this thesis is that the economic interest of the People's Republic of China and the Clinton administrations' policies to have closer relations with China was the main factors encouraging China to cooperate with the United States of America as a strategic partner.

The study found that the People's Republic of China's foreign policy toward the United States of America under the Clinton regimes was amicable and was in close relationship. The bilateral relationship of these two countries was greatly improved to the status of constructive strategic partnership which had never occurred before in the history of their relationship since the People's Republic of China was established. The important factors supporting the implementation of such policy of the People's Republic of China during this period were both internal and external. The internal factor was the tendency of Chinese leaders to have friendly relations with the United States of America while the external factors were the appropriate international environment and the Clinton administrations' constructive approaches to the People's Republic of China.

Department.....International Relations..... Student's signature.....
 Field of study.....International Relations..... Advisor's signature.....
 Academic year.....2003..... Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของรองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และให้กำลังใจข้าพเจ้ามาโดยตลอด ตั้งแต่การสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ข้าพเจ้าจึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างมาก

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์ ประธานกรรมการสอบ และรองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู กรรมการสอบ ที่ได้กรุณาช่วยเหลือ ตรวจสอบ และให้คำแนะนำแก่ข้าพเจ้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้งคณาจารย์ท่านอื่นๆ ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนข้าพเจ้าอยู่เสมอ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดาที่คอยสนับสนุน เอาใจใส่ เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้าอย่างดีตลอดระยะเวลาของการเรียนและการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ส่วนหนึ่งของความสำเร็จในครั้งนี้นี้ยังเกิดจากกำลังใจของเพื่อนๆทุกคน รวมถึงบุคคลที่มีได้กล่าวถึงในที่นี้ที่มีให้ข้าพเจ้าเสมอมา ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จิระพร จีระนันท์กิจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 กรอบความคิด.....	14
1.3 สมมติฐาน.....	19
1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	19
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	19
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
1.7 การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	20
1.8 การนำเสนอ.....	22
2 นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปีค.ศ.1949 ถึงค.ศ.1993.....	23
2.1 ความสัมพันธ์ก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ.....	23
2.1.1 นโยบายปิดประเทศของจีน.....	24
2.1.2 ความขัดแย้งทางอุดมการณ์กับสหรัฐอเมริกา.....	26
2.1.3 การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา.....	31
2.1.4 การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต.....	40
2.2 ความสัมพันธ์หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ.....	45
2.2.1 ปัญหาไต้หวัน.....	45
2.2.2 ปัญหาวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน.....	49
3 นโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุค ประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ.1993-2001).....	57
3.1 นโยบายต่างประเทศจีนระหว่างค.ศ.1993-2001.....	57
3.2 นโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริการะหว่างค.ศ.1993-2001.....	64

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.3 การพัฒนาความสัมพันธ์กับรัฐบาลคลินตัน.....	67
3.3.1 ความร่วมมือ.....	68
3.3.2 ความขัดแย้ง.....	80
3.3.2.1 ประเด็นไต้หวัน.....	80
3.3.2.2 ประเด็นฮ่องกงและทิเบต.....	84
3.3.2.3 ประเด็นสิทธิมนุษยชน.....	88
3.3.2.4 ประเด็นเศรษฐกิจการค้า.....	90
3.3.2.5 ประเด็นศาสนา.....	94
3.3.2.6 ประเด็นอื่นๆ.....	95
4 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อ สหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน.....	98
4.1 ปัจจัยภายใน.....	98
4.1.1 แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีน.....	98
4.1.2 นโยบายบริหารประเทศภายใน.....	106
4.2 ปัจจัยภายนอก.....	113
4.2.1 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ.....	113
4.2.2 นโยบายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีคลินตัน ที่มีต่อจีน.....	123
5 บทสรุป.....	132
รายการอ้างอิง.....	137
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก.....	152
ภาคผนวก ข.....	158
ภาคผนวก ค.....	160
ภาคผนวก ง.....	163
ภาคผนวก จ.....	166
ภาคผนวก ฉ.....	173
ภาคผนวก ช.....	177
ภาคผนวก ซ.....	179

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ฉ.....	180
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	182

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่มีดินแดนกว้างใหญ่ไพศาล เฉกเช่นเดียวกับที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ในประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่าสี่พันปีของจีนนั้น จีนต้องเผชิญกับภาวะของการมีเอกภาพและภาวะที่ไร้เสถียรภาพสลับกันไปมา ดังนั้น เอกภาพ บูรณภาพ และอธิปไตยของชาติจึงเป็นสิ่งที่ชาวจีนต่างหวงแหนและยอมทำทุกวิถีทางเพื่อจะให้ได้มาและคงรักษาไว้ และจะไม่ยินยอมให้ชาติใดเข้ามาแทรกแซงในกิจการภายในของจีน จีนได้ผ่านประสบการณ์มายาวนาน จากจักรวรรดิจีนที่เคยยิ่งใหญ่เกรียงไกร แต่อิทธิพลครอบคลุมดินแดนเกือบจะทั่วทั้งทวีปเอเชีย กลายมาเป็นชาติที่อ่อนแอและล้าหลังถึงขีดสุดในช่วงที่ลัทธิจักรวรรดินิยมได้แพร่ขยายไปทั่วโลก แต่เมื่อเวลาผ่านไป จีนก็ได้ยืนหยัดกลับลุกขึ้นมาอีกครั้ง จนถึงวันนี้ จีนเป็นประเทศที่มีอัตราการพัฒนาที่สูงที่สุดในโลก จนเป็นที่กล่าวขานกันว่า “มังกรหลับกำลังจะตื่น” ดังนั้น การศึกษาประเทศจีนจึงมีความสำคัญอย่างมาก และมีได้สำคัญอยู่เพียงแค่การศึกษาประวัติศาสตร์ของจีนเท่านั้น แต่การศึกษาจีนในช่วงหลังสงครามเย็น ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งเช่นกัน ในอันที่จะทำให้สามารถเข้าใจจีนในวันนี้ได้ดียิ่งขึ้น และบริบทหนึ่งที่สำคัญก็คือ การศึกษา **นโยบายต่างประเทศของจีน** เพื่อให้เห็นถึงหลักการและแบบแผนในการดำรงตนในสังคมโลกของจีนที่ทำให้จีนโดดเด่นอยู่ในทุกวันนี้

เดิมทีนั้น จีนปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายพันปี จนกระทั่งถึงช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในสมัยราชวงศ์ชิงที่จีนต้องเผชิญกับปัญหาทั้งจากภายในและภายนอกประเทศทำให้จีนอ่อนแออย่างมาก เป็นผลให้เกิดการปฏิวัติขึ้นโดยฝ่ายก๊กมินตั๋งและได้เปลี่ยนการปกครองไปเป็นแบบสาธารณรัฐ¹ในปี ค.ศ.1912 ต่อมาในปี ค.ศ.1921 พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้ถือกำเนิดขึ้น ทั้งสองฝ่ายเป็นศัตรูที่ขัดแย้งกันทางอุดมการณ์ แต่ด้วยสภาพการณ์ในเวลานั้น ทำให้ทั้งสองฝ่ายหันมาร่วมมือกันถึงสองครั้งในการปราบปรามกลุ่ม

---

¹ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนในช่วงนี้เพิ่มเติมใน ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2538), หน้า 635-686.; ชูฉีเนี่ย หยุน, สาธารณรัฐจีนในคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2542) และ Graham Hutchings, Modern China (England: Penguin Books, 2001), pp.3-10.

อำนาจต่างๆในยุคขุนศึก (ค.ศ.1916-1928) และร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่นในสงครามต่อต้านญี่ปุ่น (ค.ศ.1938-1945) จนเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สงครามกลางเมืองครั้งใหญ่ระหว่างทั้งสองฝ่ายจึงได้ปะทุขึ้น โดยฝ่ายก๊กมินตั๋งที่นำโดยเจียงไคเช็คนั้นถือเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม ได้รับการรับรองจากนานาประเทศ โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกาซึ่งได้สนับสนุนให้จีนเป็นหนึ่งในสี่มหาอำนาจของโลก² และยังสามารถส่งทั้งกำลังคนและกำลังทรัพย์เข้าช่วยในการต่อสู้ในสงครามกลางเมืองด้วย ในขณะที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนซึ่งนำโดยเหมาเจ๋อตงนั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากนอกประเทศแต่อย่างใด แต่เนื่องจากสามารถสร้างฐานพลังจากมวลชนได้ ทำให้เป็นฝ่ายได้เปรียบตั้งแต่ปี ค.ศ.1947 จนสามารถยึดพื้นที่ส่วนใหญ่รวมทั้งเมืองหลวงไว้ได้ ส่วนฝ่ายก๊กมินตั๋งก็หลบหนีไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่เกาะไต้หวันด้วยความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา หลังฝ่ายคอมมิวนิสต์มีชัย ได้สถาปนา “สาธารณรัฐประชาชนจีน” (People’s Republic of China) (ต่อไปขอเรียกว่า “จีน”) ขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1949 ซึ่งถือเป็นการเปิดหน้าประวัติศาสตร์ใหม่ของจีนที่เรียกกันว่า “จีนใหม่”³ ตามอุดมการณ์สังคมนิยม-มาร์กซิสต์ที่ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

ในการปกครองประเทศนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ตั้งปณิธานที่จะพัฒนาและฟื้นฟูประเทศ แต่เนื่องจากประสบการณ์อันเจ็บช้ำในประวัติศาสตร์ที่ชาวต่างชาติได้เคยกระทำไว้กับจีน ประกอบกับการยึดแนวความคิดสังคมนิยม-มาร์กซิสต์เป็นหลักในการบริหารประเทศ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ตัดสินใจปิดประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานภายใน เน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก จนทำให้จีนถูกมองว่าลึกลับดุจประเทศ “หลังม่านไม้ไผ่” (bamboo curtain) หรือคล้าย “มังกรนิทรา” (sleeping dragon)⁴ ในช่วงเวลานั้น จึงมีน้อยคนนักที่จะเข้าใจความเป็นไปภายในจีน เช่นเดียวกับที่จีนเองก็สนใจโลกภายนอกไม่มาก

จีนดำเนินนโยบายเช่นนี้นานนับ 3 ทศวรรษ มุ่งเน้นที่จะไม่ติดต่อกับรัฐในค่ายโลกเสรี หรือค่ายตะวันตก (Western Bloc) แต่ยังคงติดต่อกับประเทศคอมมิวนิสต์หรือมีอุดมการณ์สังคมนิยมด้วยกันอยู่ การต่างประเทศของจีนในช่วงนี้จึงค่อนข้างแคบ ทั้งในด้านของมิติและประเทศที่ติดต่อกับ

² ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน, หน้า 1029.

³ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เรียกจีนภายหลังจากที่ขึ้นปกครองว่า “จีนใหม่” หรือ “ซินจงกั๋ว” “จงกั๋ว” หมายถึง ศูนย์กลางของจักรวาล เป็นชื่อที่ชาวจีนใช้เรียกประเทศตัวเองมาตั้งแต่บรรพกาลและยังคงใช้มาจนถึงทุกวันนี้ โดยมีนัยทางประวัติศาสตร์ถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของชนชาติจีน

⁴ จุลชีพ ชินวรรณ, “การเมืองสาธารณรัฐประชาชนจีน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง. ไชยวัฒน์ คำชู และประทุมพร วัชรเสถียร, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 1.

การใช้นโยบายปิดประเทศพัฒนาตนเองของจีนนั้น แม้จะไม่ทำให้ชาวจีนร่ำรวย แต่ก็สามารถช่วยให้ประชาชนหลุดพ้นจากสภาวะอดอยากได้ แต่กระนั้นก็ดี ก็ไม่สามารถทำให้จีนทันสมัยและเติบโตดังเช่นประเทศอื่นๆในโลกได้เช่นกัน ประกอบกับความผิดพลาดในการใช้นโยบายบริหารประเทศในช่วงก้าวกระโดดไกล (great leap forward)⁵ บวกกับปัญหาภัยธรรมชาติที่รุนแรงทำให้จีนกลับยิ่งล้าหลังมากขึ้น อีกทั้งจีนยังเผชิญกับภาวะความวุ่นวายภายในอันเกิดมาจากการปฏิวัติวัฒนธรรม (cultural revolution)⁶ ในเวลาต่อมา ทำให้การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆต้องหยุดชะงักลงเป็นเวลาร่วมทศวรรษ เป็นผลให้ประเทศจีนซึ่งยากจนและล้าหลังอยู่แล้วยิ่งแร้นแค้นและถดถอยลงไปอีก

จนกระทั่งถึงทศวรรษที่ 1970 หลังการปฏิวัติวัฒนธรรม การเมืองภายในระส่ำระสาย ตามด้วยการถึงแก่อสัญกรรมของผู้นำอันดับหนึ่งของจีน คือ เหมาเจ๋อตง ในปี ค.ศ.1976 เต็งเสี่ยวผิงจึงได้ขึ้นกุมอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศต่อ

เต็งเสี่ยวผิงเห็นว่าสิ่งสำคัญที่จะต้องทำในเวลานั้น คือ การพัฒนาและฟื้นฟูประเทศให้ออกมาจากห้วงวังวนแห่งความล้าหลัง ยากจน และวุ่นวาย เต็งเสี่ยวผิงนั้นเป็นผู้ที่มีแนวความคิดค่อนข้างทันสมัย ไม่ยึดติดกับอุดมการณ์จนเกินไป แต่เปิดกว้างยอมรับวิธีการอื่นที่จะสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายตามความเป็นจริงได้ ดังวลีสำคัญที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ไม่ว่าจะเป็นแมวสีขาวหรือสีดำ ขอให้จับหนูได้เป็นพอ” ซึ่งหมายความว่า ไม่ว่าจะเป็วิธีการแบบใด เป็นวิธีการของอุดมการณ์ใด ขอให้บรรลุเป้าหมายคือ ความรุ่งเรืองของประชาชาติจีนได้ก็ถือเป็นวิธีการที่นำมาใช้ได้ เต็งเสี่ยวผิงได้เรียกแนวทางเช่นนี้ว่า “สังคมนิยมที่มีลักษณะแบบจีน” (Socialism with Chinese

⁵ นโยบายก้าวกระโดดไกลเป็นนโยบายที่เหมาเจ๋อตงนำมาใช้เพื่อเร่งการผลิตของประเทศ โดยเฉพาะการผลิตเหล็กกล้า มุ่งให้มวลชนสามารถผลิตเหล็กกล้าได้เป็นจำนวนมาก โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ นโยบายนี้ประสบความสำเร็จในช่วงแรก แต่ท้ายที่สุดก็ไม่ประสบผลในการช่วยพัฒนาประเทศจีน

⁶ การปฏิวัติวัฒนธรรม เกิดขึ้นในช่วงระหว่างปีค.ศ.1966-1976 สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำเกี่ยวกับแนวทางในการบริหารประเทศ ดำเนินการโดยกลุ่มยามพิทักษ์แดงภายใต้การสนับสนุนของเหมาเจ๋อตงและแก๊ง 4 คน ซึ่งประกอบด้วยเจียงชิง ภรรยาของเหมาเจ๋อตง, จางซุนเฉียว, เหยาเหวินหยวน และหวังหงเหวิน เป็นแกนนำหลักในการสร้างกระแสการปฏิวัติวัฒนธรรม เพื่อปลุกเร้าจิตสำนึกแห่งการปฏิวัติของประชาชนชาติจีน โดยใช้การวิพากษ์วิจารณ์มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแบบศักดินาดั้งเดิมเป็นเครื่องมือโจมตีบุคคลที่ไม่มีจิตสำนึกแห่งนักปฏิวัติตามลัทธิมาร์กซ์-เลนิน เป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายไปทั่วทั้งประเทศจีน

Characteristics)⁷ เป็นผลให้จีนประกาศใช้นโยบาย “สี่ทันสมัย” (four modernizations)⁸ ในปี ค.ศ.1977 และใช้นโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจและนโยบายเปิดประเทศ ในปี ค.ศ.1979 เพื่อนำทัศนคติใหม่ ๆ ในการบริหารประเทศนอกเหนือไปจากการมุ่งเน้นแต่เรื่องอุดมการณ์มาใช้ เปิดตัวเองออกเรียนรู้วิทยาการและเทคโนโลยีจากภายนอก เพื่อให้จีนสามารถพัฒนาตนเองให้ทันสมัยอย่างมีประสิทธิภาพได้ นโยบายทั้งสองถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์จีนอีกจุดหนึ่ง และจะเห็นได้ว่า ทั้งสองนโยบายนี้สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจีนจะต้องเปิดประเทศเพื่อนำภูมิปัญญาจากภายนอกมารับใช้การปฏิรูปเศรษฐกิจ และใช้การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อเข้าถึงภูมิปัญญาจากภายนอก อย่างไรก็ตาม จุดเด่นสำคัญอย่างหนึ่งของจีนคือ แม้จะเปิดประเทศปฏิรูปเศรษฐกิจ แต่ก็ยังคงรักษารูปแบบการปกครองในระบบสังคมนิยมไว้อย่างเหนียวแน่น โดยรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์

สำหรับการต่างประเทศของจีนตั้งแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นแล้วนั้น อาจแบ่งได้เป็น 3 ช่วงหลักๆด้วยกัน กล่าวคือ

ช่วงแรกคือ ช่วงที่จีนปิดประเทศ (ค.ศ.1949-1966) นโยบายต่างประเทศอาศัยหลักการอิงลัทธิมาร์กซ์-เลนิน โดยปรับให้แบบจีน หรือที่เรียกกันว่า “ลัทธิเหมา” (Maoism) เน้นเรื่องอุดมการณ์, ลัทธินานาชาตินิยม, อำนาจ, ผลประโยชน์ และเงื่อนไขระหว่างประเทศควบคู่กันไป⁹ จีนจะติดต่อสัมพันธ์แต่กับประเทศที่ปกครองด้วยอุดมการณ์เดียวกับจีนเท่านั้น มีความสัมพันธ์อันดีในฐานะมิตรร่วมอุดมการณ์กับสหภาพโซเวียต¹⁰ โดยรับความช่วยเหลือและวิทยาการต่างๆ จากสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นแกนนำโลกคอมมิวนิสต์เป็นหลัก ให้การสนับสนุนอุดมการณ์การปฏิวัติทั้งระดับโลกและระดับสังคมในแต่ละประเทศ และให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสังคมนิยมอื่นที่ล่าช้ากว่าจีนด้วย แต่ในขณะเดียวกันก็ตั้งตนเป็นศัตรูกับประเทศในค่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยทุกประเทศ โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นคู่อริที่สำคัญ

⁷ จูลซีฟ ชินวรโรน, “การเมืองสาธารณรัฐประชาชนจีน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 31.

⁸ นโยบาย 4 ทันสมัย คือ นโยบายที่มุ่งพัฒนาให้จีนเป็นสังคมนิยมที่ทันสมัยใน 4 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้านการทหาร

⁹ เขียน ชีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 12.

¹⁰ จีนและสหภาพโซเวียตเป็นมิตรร่วมอุดมการณ์ที่ใกล้ชิดกันอย่างมากในช่วงปี ค.ศ.1949-1960

ช่วงที่สอง คือ ช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ.1966-1976) ซึ่งเป็นเวลานานถึง 10 ปีนั้น สามารถสรุปได้ว่าจีนไม่มีนโยบายต่างประเทศ ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลระหว่างรัฐบาลจีนกับรัฐบาลของประเทศต่างๆลดลง ทูตจีนในต่างประเทศถูกเรียกตัวกลับหมด การบริหารประเทศเป็นไปตามพลังมวลชนยามพิทักษ์แดง (Red Guard) ไม่มีนโยบายใดๆที่เป็นรูปธรรม

ช่วงที่สาม คือ ช่วงที่จีนเปิดประเทศ (ค.ศ.1976-ปัจจุบัน) เป็นช่วงที่เหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมสงบลง และตั้งเสี่ยวผิงขึ้นมาบริหารประเทศแล้ว¹¹ จีนเริ่มมีการปรับหลักการและวิธีการดำเนินความสัมพันธ์ โดยจะสัมพันธ์กับประเทศต่างๆในโลกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใด แม้ในขณะนั้น โลกจะยังอยู่ในยุคของสงครามเย็นก็ตาม นโยบายต่างประเทศของจีนนับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมานั้น จีนให้ความสำคัญกับเรื่องของศักดิ์ศรีและผลประโยชน์ของชาติ และคิดถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางทหารมากขึ้น¹² มีหลักการและจุดยืนที่ค่อนข้างชัดเจน จีนพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนานาประเทศทั่วโลก ยึดติดกับเรื่องของอุดมการณ์น้อยลง โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก ซึ่งก็คือ การพัฒนาพลังการผลิตของสังคม ยกกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน สร้างประเทศสังคมนิยมที่รุ่งเรือง, ชาตินิยม และเข้มแข็ง¹³ อีกทั้ง ยังได้ประกาศอย่างแข็งขันว่าจะต่อต้านลัทธิครอบงำความเป็นเจ้า (hegemonism), การเข้าไปครอบงำประเทศอื่นในลักษณะจักรวรรดินิยมและการมีฐานทัพในต่างแดน นอกจากนี้ จีนยังเน้นการใช้ “หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ”¹⁴ หรือ “หลักปัญญาศีล” เป็นหลักสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วย

ในเรื่องผลประโยชน์แห่งชาตินั้น จีนได้จัดอันดับความสำคัญลดหลั่นกันลงไป กล่าวคือ ในช่วง 20 ปีแรก (ค.ศ.1950-1970) การรักษาความมั่นคงจากการคุกคามของสหรัฐอเมริกา

¹¹ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชนนโยบายต่างประเทศของจีน, โครงสร้างอำนาจทางการเมืองของจีนในด้านการต่างประเทศ, การเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศ, สิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศกับนโยบายต่างประเทศ และแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจ ใน เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 40-65.

¹² เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 17.

¹³ จางยวี่ซื่อ, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ (ชื่อจีจีอูเจียวเตอกวอจีจวานซี) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สื่อซื่อ, 2001), หน้า 351. (ภาษาจีน).

¹⁴ หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ ได้แก่ เคารพอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน, ไม่รุกรานซึ่งกันและกัน, ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน, เท่าเทียมกันและสนองผลประโยชน์ของกันและกัน และอยู่ร่วมกันโดยสันติ (อ้างจากเขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 19.)

ความสำคัญสูงสุด ต่อมาช่วงปี ค.ศ.1969 ถึง 1985 ได้เปลี่ยนไปเป็นการรักษาความมั่นคงจากการคุกคามของสหภาพโซเวียต หลังปี ค.ศ.1985 ถึงแม้จีนจะยังมีปัญหาขัดแย้งกับบางประเทศ แต่ภัยคุกคามเอกราชของจีนมิได้เป็นประเด็นสำคัญอีกต่อไปอีกแล้ว เต็งเสี่ยวผิงกล่าวว่า “ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นอยู่ จีนควรให้ความสนใจต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น ให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจก่อนการพัฒนาอาวุธ”¹⁵

ในปลายทศวรรษที่ 1980 ระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกและในสหภาพโซเวียตได้ล่มสลายลง เป็นผลให้จีนกลายเป็นประเทศสังคมนิยมที่ใหญ่ที่สุดในโลก ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อนโยบายของจีน จีนจำเป็นต้องระงับตัวในการดำเนินนโยบายต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้อัตลักษณ์กับประวัติศาสตร์ที่ร้ายแบบสหภาพโซเวียต ดังนั้น จีนจึงเปิดประเทศมากขึ้น ติดต่อกับทั้งประเทศทุนนิยมและอดีตสังคมนิยม พยายามรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ยืนยันในแนวนโยบายการปฏิรูปอย่างชัดเจน และมุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้า แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยึดมั่นในหลักการการไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน¹⁶ และยังคงยึดหลักการปกครองในระบอบสังคมนิยม

ต่อมา เมื่อเจียงเจ๋อหมินได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีคนที่ 5 ของสาธารณรัฐประชาชนจีน¹⁷ ในปี ค.ศ.1993 และปกครองประเทศมาจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.2003) เจียงเจ๋อหมินก็ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบต่อเนื่อง ไม่ได้เปลี่ยนแนวทางโดยรวมที่เป็นมามากนัก โดยได้บูรณาการแนวคิดของผู้นำที่สำคัญในอดีตทั้งเหมาเจ๋อตง, โจวเอนไห่ และเต็งเสี่ยวผิงเข้าด้วยกัน และปรับเปลี่ยนประยุทธ์ให้เข้ากับสถานการณ์ทั้งในและนอกประเทศ มีหลักการสำคัญอยู่ที่ **อธิปไตยของชาติและสันติภาพของโลก** ดังที่เจียงเจ๋อหมินได้เคยกล่าวไว้ในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 15 ว่า “จีนจะยืนหยัดในนโยบายต่างประเทศอันสันติและเป็นอิสระ”¹⁸

¹⁵ *Selected Works of Deng Xiaoping*, Vol.III (1982-1992) (Beijing: Foreign Languages Press, 1995), p.133. อ้างถึงใน เขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน*, หน้า 18.

¹⁶ วรศักดิ์ มัทธโนบล, “จีน,” ใน *เอเชียรายปี 1993/2536* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 207.

¹⁷ คนแรกถึงคนที่สี่คือ เหมาเจ๋อตง, หลิวเส้าฉี, หลี่เซียนเนี่ยน และหยางชางคูน ตามลำดับ

¹⁸ *Liu Huaqiu on China's Foreign Policy*[Online]. 1997. Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7004.html> [2002, October 17].

การต่างประเทศของจีนตั้งแต่ปี ค.ศ.1993 จนถึงสิ้นสุดศตวรรษที่ 20 นั้น มีความต่อเนื่อง และมีพัฒนาการมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการต่างประเทศจีนที่สามารถทำให้ฐานะการเป็นประเทศสังคมนิยมขนาดใหญ่มีความมั่นคงได้ในระดับระหว่างประเทศ และยังสามารถสร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เป็นประโยชน์ให้แก่ตนเองได้อีกด้วย นอกจากนี้ จีนยังมีส่วนในการรักษาสันติภาพของโลกผ่านวิธีต่างๆ โดยเฉพาะความพยายามที่จะทำให้สหประชาชาติได้รับความสำคัญในฐานะเป็นองค์การกลางในการดูแลสันติภาพโลก¹⁹ และที่สำคัญคือ จีนมีปณิธานที่จะยกระดับฐานะของตนเองให้สูงยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะจีนตระหนักดีว่า การจะดำรงอยู่ในภาวะของโลกหลายขั้วอำนาจ (multipolar system) ได้นั้น จีนจำเป็นต้องมีฐานะระหว่างประเทศที่มั่นคง จึงจะสามารถรักษาผลประโยชน์ของตนเองและของโลกได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นโยบายต่างประเทศของจีนได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของจีน ซึ่งก็เป็นผลให้การดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ของจีนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน

อีกประเด็นในความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีนที่น่าสนใจก็คือ ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีลักษณะที่เป็นศัตรูและเป็นมิตรสลับกันไปมา นับตั้งแต่อดีตแล้ว สหรัฐอเมริกาได้เริ่มเข้ามาเกี่ยวพันกับจีนอย่างจริงจังในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยเข้ามาในฐานะหนึ่งในจักรวรรดินิยมตะวันตกที่คุกคาม แสวงหาผลประโยชน์ ทำร้ายทั้งชีวิตและทรัพย์สินของชาวจีน และเป็นเจ้านั้นในสนธิสัญญาที่จีนถูกบีบบังคับให้ทำ เป็นหนึ่งในต่างชาติที่ชาวจีนมุ่งมั่นที่จะขับไล่ให้พ้นจากแผ่นดินจีน²⁰ แต่เมื่อสาธารณรัฐจีนภายใต้การนำของก๊กมินตั๋งถือกำเนิดขึ้น สหรัฐอเมริกาก็ได้กลับกลายเป็นมิตรที่ดีของฝ่ายก๊กมินตั๋งที่กุมอำนาจการปกครองจีนในเวลานั้น โดยได้ให้การสนับสนุนทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นในระดับทวิภาคีหรือในระดับระหว่างประเทศ และต่อมา ยังได้เป็นพันธมิตรร่วมกันต่อสู้กับฝ่ายอักษะในสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วย เป็นผลให้เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงและมีการก่อตั้งสหประชาชาติขึ้น จีนจึงได้เข้าไปเป็นหนึ่งในสมาชิกผู้ก่อตั้งและสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกา

¹⁹ สรุปลและเรียบเรียงจาก แนวทางอันรุ่งเรืองของการต่างประเทศข้ามศตวรรษของจีน (จงกว่าอคว่า ชื่อจีไว่เจียวเตอควางซุยลี่เจิง) [Online]. 2002. Available from: <http://www.fmprc.gov.cn/chn/36007.html> [2002, November 4] (ภาษาจีน).

²⁰ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนในช่วงนี้เพิ่มเติมได้ใน ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน หน้า 635-686. และ Diana Preston, The Boxer Rebellion (U.S.A.: Walker Publishing, 2000).

ยังช่วยสนับสนุนรัฐบาลก๊กมินตั๋งในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างเต็มที่ ทำให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นศัตรูที่สำคัญของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในจีน ดังนั้น เมื่อจีนเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงยังเห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็นศัตรูสำคัญที่จีนจะต้องต่อต้านอย่างเต็มที่และต้องป้องกันมิให้สหรัฐอเมริกามาทำลายหรือทำร้ายจีนได้ ในช่วงทศวรรษที่ 1950 และ 1960 นั้น สหรัฐอเมริกาจึงเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของจีน โดยมีรากเหง้าหลักของความขัดแย้งอยู่ที่อุดมการณ์ที่ต่างกันและบาดแผลทางประวัติศาสตร์ ฝ่ายสหรัฐอเมริกาเองก็มองว่าจีนเป็นภัยคุกคามจากการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ต้องการขยายอิทธิพลและแผ่อำนาจ สหรัฐอเมริกาจึงไม่ให้การรับรองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ โดยได้ดำเนินนโยบายสกัดกั้นจีน (containment policy) และทำสัญญาพันธมิตรทางทหารกับประเทศต่างๆ เช่น ญี่ปุ่น, เกาหลีใต้, ไต้หวัน, ไทย และฟิลิปปินส์²¹ ที่อยู่ในแนวยุทธศาสตร์รายล้อมจีน อีกทั้ง ยังได้ส่งกองเรือที่ 7 เข้าไปปฏิบัติการในช่องแคบไต้หวันเพื่อป้องกันการโจมตีเกาะไต้หวันโดยกองทัพจีนคอมมิวนิสต์ด้วย²² เนื่องจากในเวลานั้น สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนและรับรองรัฐบาลจีนคณะชาติที่ไต้หวัน

ในช่วงนั้น จีนและสหรัฐอเมริกาได้เผชิญหน้ากันโดยตรงและทางอ้อมหลายครั้ง เช่น การปะทะกันทางทหารในสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1953) และการที่จีนช่วยเหลือขบวนการเวียดมินห์เพื่อเรียกร้องเอกราชของอินโดจีน เป็นต้น²³ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังเป็นตัวการที่ผลักดันไม่ให้สมาชิกสหประชาชาติลงมติรับรองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ให้เข้าไปมีที่นั่งแทนที่รัฐบาลจีนคณะชาติในสหประชาชาติ

ช่วงต้นถึงกลางสงครามเย็น ตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1940-1960 นั้น จีนกับสหภาพโซเวียตได้เป็นพันธมิตรร่วมอุดมการณ์ต่อกัน โดยมีศัตรูร่วมคือ สหรัฐอเมริกา แต่เมื่อถึงช่วงปี ค.ศ. 1964 ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองก็เสื่อมทรามลงอย่างมาก จีนถือว่าสหภาพโซเวียตเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่ง จีนและสหรัฐอเมริกาก็เริ่มมีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ มีศัตรูร่วม ทั้งสองล้วนเห็นว่า สหภาพ

²¹ จุลชีพ ชินวรรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ 3, วิลเลียม แอล แบรดลีย์ และจุลชีพ ชินวรรณ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2544), หน้า 330.

²² เตียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 479.

²³ จุลชีพ ชินวรรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 330.

ไซเวียตเป็นภัยคุกคามต่อโลกที่สำคัญที่สุดในเวลานั้น ประกอบกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในช่วงนั้น เป็นแรงผลักดันให้ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากันมากขึ้น ด้วยความพยายามของผู้นำทั้งสองฝ่าย จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นบนพื้นฐานของความมั่นคงและผลประโยชน์²⁴ ของทั้งสองประเทศ

เหตุผลสำคัญที่ทำให้สหรัฐอเมริกาและจีนหันมาเริ่มปรับความสัมพันธ์กันนั้น สืบเนื่องมาจากการที่สหรัฐอเมริกาต้องการถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม และต้องการสกัดกั้นการเติบโตของสหภาพโซเวียต เป็นผลให้ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) เล็งเห็นความสำคัญของจีน ในขณะที่จีนเอง เหนมาเจอตงก็ต้องการถ่วงดุลอำนาจของสหภาพโซเวียต ทำให้ตัดสินใจที่จะเปิดประตูความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา สภาพดังกล่าวจึงเป็น “ความสัมพันธ์แบบยุทธศาสตร์สามเส้า” (strategic triangle)²⁵ ระหว่างจีน สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต

ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศมีพัฒนาการที่ดีขึ้นเรื่อยๆ จากการสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการที่รู้จักกันในนามของ “การทูตปิงปอง” (ping pong diplomacy) นำไปสู่ความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาล ผลอันเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งก็คือ การที่สหรัฐอเมริกายุติการคัดค้านเรื่องการรับรองการมีที่นั่งของผู้แทนรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์บนแผ่นดินใหญ่ในสหประชาชาติแทนที่จีนไต้หวัน เป็นผลให้ในปี ค.ศ.1971 ในการประชุมครั้งที่ 26 ของสมัชชาสหประชาชาติ ที่ประชุมสมัชชาลงมติให้การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น²⁶ ยังผลให้จีนคอมมิวนิสต์เข้าไปนั่งแทนที่จีนคณะชาติได้สำเร็จ ต่อมา ในเดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ.1972 ประธานาธิบดีนิกสันก็ได้เดินทางมาเยือนจีน²⁷ นับเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่เดินทางมาเยือนจีนตั้งแต่ยุคสงครามเย็นเริ่มต้นมา การเยือนในครั้งนั้นได้รับการกล่าวขวัญถึงว่าเป็น “การเปลี่ยนประวัติศาสตร์โลกอีกครั้งหนึ่ง”²⁸ อีกทั้งยังมีความพิเศษอย่างมากด้วยตรงที่เป็น

²⁴ เทียน อี้ระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 37.

²⁵ วิวัฒน์ มุ่งการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 127.

²⁶ สมพงษ์ ชูมาก, องค์การระหว่างประเทศ: สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 81.

²⁷ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China* (New York: A Century Foundation Book, 2000), p.127.

²⁸ หวังจีซื่อ, รำลึกแถลงการณ์เซียงไฮ้ กระชับสัมพันธ์จีน-สหรัฐอเมริกา (เจี๋ยเนี่ยนซางไห่กงเป่าซู่จิ้นจงเหมยกวานซี) [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.com.cn> [2002, February 22] (ภาษาจีน).

การมาเยือนโดยผู้นำสูงสุดของประเทศต่างๆที่ยังไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างกัน

ในครั้งนั้น ประธานาธิบดีนิกสันได้หารือข้อราชการกับเหมาเจ๋อตงและโจวเอินไหล สองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันที่จะให้มีการพัฒนาความสัมพันธ์ระดับทวิภาคี โดยได้ร่วมกันประกาศ “แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้” (Shanghai Communiqué) (ช่างไห่กงเป้า) ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972²⁹ เพื่อเป็นรากฐานในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันให้เป็นปกติ ถือเป็นกาปิดฉากภาวะการเป็นศัตรูและเริ่มต้นกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน³⁰ สารสำคัญที่สุดของแถลงการณ์นี้คือ สหรัฐอเมริกายอมรับว่าในโลกนี้มีเพียงจีนเดียว (One China) และได้หวังเป็นส่วนหนึ่งของจีน โดยสหรัฐอเมริกาส่งเสริมให้มีการรวมชาติโดยสันติวิธี นอกจากนี้ ยังมีประเด็นสำคัญอื่นๆด้วย เช่น การเห็นพ้องที่จะร่วมกันลดความขัดแย้งระหว่างประเทศทางทหารลง และทั้งสองจะไม่แสวงหาความเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เป็นต้น³¹

การพบกันในครั้งนี้ได้สร้างความคืบหน้าในการฟื้นฟูความสัมพันธ์เป็นอันมาก แม้จะยังไม่ถึงขั้นที่ทำให้สามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอย่างเป็นทางการได้ แต่ก็มีผลที่เป็นรูปธรรม นั่นคือ การเปิดสำนักงานติดต่อ (liaison office) ในนครหลวงของแต่ละฝ่ายในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1973³² และเริ่มติดต่อสัมพันธ์กันโดยเฉพาะด้านการค้ามากขึ้นเป็นลำดับ อีกทั้ง ยังได้มีการพบปะกันระหว่างผู้นำระดับสูงเป็นระยะๆ โดยผู้นำระดับสูงของจีนคนแรกๆที่ไปเยือนสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1949 ก็คือ เต็งเสี่ยวผิงที่ไปเยือนสหรัฐอเมริกาในฐานะรองนายกรัฐมนตรีในเดือนเมษายน ค.ศ.1974³³

²⁹ Patrick Tyler, A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China, p.141.

³⁰ คำแถลงของเจียนฉีเซินว่าด้วยวาระครบรอบ 30 ปีแห่งแถลงการณ์เซี่ยงไฮ้ (เจียนฉีเซินจิวช่างไห่กงเป้าเวินซือ 30 โจวเหียนเฟินฟาเปียวเหวินจาง) [Online]. 2002. Available from: <http://www.chinanews.com.cn> [2002, February 26] (ภาษาจีน).

³¹ Patrick Tyler, A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China, pp. 141-142.

³² Major Events in Sino-US Ties[Online]. 1997. Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7087.html> [2002, October 17].

³³ การเยือนในครั้งนี้ไม่ได้เป็นการเยือนโดยตรง แต่เต็งเสี่ยวผิงไปร่วมการประชุมของสหประชาชาติ

นับแต่นั้นมา ทั้งสองก็ได้พยายามที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้น แต่ก็ยังติดอยู่ที่ประเด็นเรื่องไต้หวันเป็นปัญหาใหญ่ ทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนต่างได้ใช้ความพยายามนานนับทศวรรษจึงจะสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างกันได้ โดยฝ่ายจีนมีท่าทีที่ประนีประนอมมากขึ้น และฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ยินยอมที่จะตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน³⁴ ในวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.1978 ประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) และประธานพรรคคอมมิวนิสต์ฮว๋อเฟิงจิ้งได้ร่วมกันลงนามใน “แถลงการณ์ร่วม (Joint Communiqué) ประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน” (จงเหมยเจี้ยนเจียวกงเป่า) เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 เป็นต้นไป โดยในแถลงการณ์ร่วมครั้งนี้ สหรัฐอเมริกาได้ยอมรับว่ารัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายและชอบธรรมของประเทศและประชาชนชาวจีนเพียงรัฐบาลเดียวเท่านั้น³⁵ และหลังจากนั้น ทั้งสองฝ่ายก็ได้ก่อตั้งสถานทูตและส่งเอกอัครราชทูตไปยังเมืองหลวงของแต่ละฝ่ายในวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.1979³⁶

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางพัฒนาการของความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ทั้งสองฝ่ายยังคงขัดแย้งกันในหลายๆประเด็น โดยเฉพาะเรื่องของไต้หวันที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ผ่าน “พระราชบัญญัติความสัมพันธ์ไต้หวัน” (Taiwan Relations Act) ออกมาเพื่อยืนยันถึงเจตนารมณ์ที่จะติดต่อและช่วยเหลือไต้หวันต่อไป ปัญหาไต้หวันจึงถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองตราบจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีข้อขัดแย้งกันในอีกหลายเรื่อง ทั้งทางการเมือง เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยในจีน, เรื่องทิเบตและฮ่องกง เป็นต้น และทางเศรษฐกิจ เช่น เรื่องที่จีนได้ดุลเปรียบดุลการค้าสหรัฐอเมริกาจำนวนมหาศาล, การเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ของจีน และสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (most-favored nations: MFN) ที่สหรัฐอเมริกาให้แก่จีน เป็นต้น

เมื่อถึงช่วงปลายยุคสงครามเย็น ได้เกิด “วิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน” (ค.ศ.1989) ขึ้นในจีน ทำให้ทั้งสองประเทศขัดแย้งกันครั้งใหญ่ด้วยประเด็นทางด้านสิทธิมนุษยชน สหรัฐอเมริกาได้ประณามจีนอย่างรุนแรง สั่งระงับการติดต่อระหว่างกันของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ระงับการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในระดับทวิภาคีทั้งหมด ตัดสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งของจีน อีกทั้งยังเป็นแกนนำอีกหลายประเทศประกาศคว่ำบาตรจีน

³⁴ กระบวนการในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันนี้จะได้อธิบายต่อไปในบทที่ 2

³⁵ คำแถลงของเจียนฉีเซินว่าด้วยวาระครบรอบ 30 ปีแห่งแถลงการณ์เซียงไฮ้ (เจียนฉีเซินจิวซ่างไห่ กงเป่าเจินซื่อ 30 โจวเหนียนฟาเปียวเวินจาง) [Online]. (ภาษาจีน)

³⁶ Major Events in Sino-US Ties[Online].

รวมถึงระบบเงินกู้ของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) และธนาคารโลก (World Bank) ที่กำลังจะอนุมัติให้แก่จีนด้วย ความสัมพันธ์ในช่วงนี้จึงอยู่ในอยู่ในภาวะที่ตึงเครียดอย่างมาก แม้ว่าหลังจากนั้น ทั้งสองจะพยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์ต่อกันในสมัยของประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) แต่วิกฤติการณ์เทียนอันเหมินก็ยังคงเป็นเงาตำในความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองอยู่

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่จีนและสหรัฐอเมริกาเริ่มติดต่อสัมพันธ์กันตั้งแต่ปี ค.ศ.1971 มาจนถึงปี ค.ศ.1993 นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะลุ่มๆดอนๆมาโดยตลอด แม้ทั้งสองฝ่ายต่างจะประกาศว่า ในระยะกว่า 2 ทศวรรษนับแต่เริ่มหันหน้าเข้าหากันนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกามีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ในความเป็นจริงแล้ว เป็นพัฒนาการที่ค่อนข้างช้าและเต็มไปด้วยอุปสรรคมากมาย

จนกระทั่งมาถึงสมัยของประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton, 1993-2001) ซึ่งดำรงตำแหน่งติดต่อกันสองสมัยเป็นเวลารวม 8 ปี คือ ระหว่างปีค.ศ.1993-1997 และค.ศ.1997-2001 นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกามีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดช่วงหนึ่ง โดยเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในลักษณะที่ดีขึ้น มีพัฒนาการมากขึ้น เป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองใกล้ชิดกันมากขึ้นจนถึงขั้นที่อาจกล่าวได้ว่า ใกล้ชิดกันมากที่สุดนับตั้งแต่เริ่มมีความสัมพันธ์กันในปี ค.ศ.1971 เป็นต้นมา

ในช่วงสมัยของประธานาธิบดีคลินตันนี้ สิ่งที่น่าจะเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดและถือเป็นความสำเร็จในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาคือ การที่ประธานาธิบดีของทั้งสองประเทศสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันถึงขั้นประกาศที่จะเป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” (strategic partnership) ของกันและกัน³⁷ แทนการเป็น “คู่แข่งทางยุทธศาสตร์” (strategic competitors) ที่ดำเนินมาตลอดตั้งแต่สมัยสงครามเย็น โดยมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเป็นตัวผลักดันให้ทั้งสองสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ไปถึงขั้นดังกล่าวได้

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานั้นถือว่ามีมีความสำคัญต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความที่ทั้งสองเป็นประเทศที่

³⁷ “China,” *Far Eastern Economic Review Asia 1998 Yearbook* (Hong Kong: Review Publishing Company, 1997), p.108.

ใหญ่ ฝ่ายหนึ่งเป็นมหาอำนาจในโลกที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นมหาอำนาจในโลกกำลังพัฒนา ทำให้นโยบายและพฤติกรรมของทั้งสองฝ่ายล้วนมีผลต่อความเป็นไปของโลก อีกทั้งการจะเข้าใจการต่างประเทศของทั้งสองฝ่ายได้ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีระหว่างทั้งสองด้วย

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาที่ผ่านมา หากจะพูดถึงงานวิจัยที่ใช้จีนเป็นศูนย์กลางของการศึกษาที่มีออกมานั้นแม้จะมีจำนวนไม่น้อย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งศึกษาไปในช่วงของการเปิดความสัมพันธ์ต่อกันหรือเป็นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาและนโยบายต่างประเทศของจีนในฐานะส่วนหนึ่งของงานวิจัยเท่านั้น เช่น งานของเชียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน (2541); จุลชีพ ชินวรรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย (2544) และวิวัฒน์ มุ่งการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง (2542) เป็นต้น ภาษาอังกฤษก็เช่น Thomas W. Robinson and David Shambaugh, Chinese Foreign Policy: Theory and Practice (1994) และ Samuel S. Kim, China and the World (1998) เป็นต้น หากเป็นความสัมพันธ์ในยุคหลังแล้ว ก็มักจะเป็นงานประเภทรายงานความสัมพันธ์ประจำปีต่างๆ เช่น ใน เอเชียรายปี หรือ Far Eastern Economic Asia Year Book เป็นต้น ในส่วนของวิทยานิพนธ์นั้น วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์จีนกับสหรัฐอเมริกาโดยตรง ในประเทศไทยมีเพียงเล่มเดียวเท่านั้น คือ กิตติภัทร วีระเตชะ, ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน: ศึกษากรณีนโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่างค.ศ.1984-1998 (2542) ซึ่งเน้นศึกษาที่นโยบายสิทธิมนุษยชนของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนเป็นศูนย์กลางการศึกษาและเป็นการศึกษาแต่เฉพาะประเด็นเท่านั้น อีกทั้ง งานที่กล่าวมาเหล่านี้ ยังไม่มีงานใดที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาในยุคของประธานาธิบดีคลินตันอย่างเฉพาะเจาะจง มักจะเป็นงานที่ให้ภาพรวมอย่างกว้างๆถึงความสัมพันธ์ตลอด 30 ปีที่ผ่านมามากกว่า และยังไม่มียงานใดที่วิเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ในยุคประธานาธิบดีคลินตันพัฒนาไปในทางที่ดีได้เลย

อันที่จริง การที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะดีขึ้นได้นั้น จำเป็นจะต้องเกิดจากปัจจัยของทั้งสองฝ่ายมาผสมผสานกัน มิใช่เกิดจากฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียว ในกรณีของจีนและสหรัฐอเมริกา อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลา 8 ปีนี้ ทั้งสองได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และพยายามปรับเปลี่ยนท่าทีและนโยบายของแต่ละฝ่ายเข้าหากันจนกระทั่งสามารถฟื้นฟูและพัฒนาความสัมพันธ์จนก้าวหน้าไปถึงระดับดังกล่าวได้ แต่ปัญหาในการศึกษาประการหนึ่งก็คือ งานวิจัยที่ใช้สหรัฐอเมริกาเป็น

ศูนย์กลางนั้นมีเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว ในขณะที่งานที่ศึกษาโดยใช้จีนเป็นศูนย์กลางนั้นมีน้อย ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ปัจจัยจากทางด้านใดจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองในยุคของคลินตันมากไปกว่ากัน แต่เนื่องจากปัจจัยจากทางด้านสหรัฐอเมริกาที่มีงานศึกษาวิจัยออกมาค่อนข้างมาก เป็นผลให้นโยบายของฝ่ายสหรัฐอเมริกานั้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับรู้ของคนทั่วไปแล้ว แต่นโยบายของฝ่ายจีนยังเป็นสิ่งที่ไม่ชัดเจนนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากอุปสรรคในเรื่องของข้อมูลและภาษาเป็นสำคัญ จึงเป็นสาเหตุให้งานวิจัยชิ้นนี้สนใจที่จะศึกษานโยบายของจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกาและปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้จีนปรับความสัมพันธ์จนกระทั่งทั้งสองฝ่ายตั้งใจที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปในเชิงของ “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” ในยุคของประธานาธิบดีบิล คลินตันทั้งสองสมัยระหว่างค.ศ.1993-2001 ได้

1.2 กรอบความคิด

เนื่องจากการศึกษานโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีบิล คลินตัน (ค.ศ.1993-2001)นี้ เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้ให้นโยบายต่างประเทศจีนมีผลต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาในช่วงดังกล่าว โดยตั้งอยู่บนข้อสังเกตที่ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศจีนนั้นมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ปัจจัยภายในได้แก่ แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีน และนโยบายบริหารประเทศภายใน และปัจจัยภายนอกได้แก่ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ และนโยบายของรัฐบาลคลินตันที่มีต่อจีน ซึ่งทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของจีนนี้เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและส่งผลต่อกันและกัน ก่อเกิดเป็นแรงผลักดันที่สร้างความเปลี่ยนแปลงในนโยบายต่างประเทศของจีน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ดังนั้น กรอบความคิดที่น่าจะนำมาใช้อธิบายงานชิ้นนี้ได้จึงน่าจะได้แก่ กรอบความคิดเรื่องทฤษฎีการเชื่อมโยง (linkage theory)

กรอบความคิดเรื่องทฤษฎีการเชื่อมโยงหรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า การเมืองเกี่ยวพัน (*linkage politics*) เป็นทฤษฎีที่เสนอโดย James N. Rosenau เป็นการรวบรวมวิธีต่างๆที่จะสามารถประมวลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆในระบบภายในของรัฐ และตัวแปรต่างๆที่ปฏิบัติการอยู่ในสภาพแวดล้อมของระบบได้³⁸ โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่า จะไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างนโยบาย

³⁸ J.N. Rosenau (ed.) *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems* (Free Press, 1969) In P.A. Reynolds, *An Introduction to International Relations*, 3rd ed. (London: Longman, 1994), p. 304.

ภายในและนโยบายต่างประเทศ และระหว่างสิ่งที่เกิดในระดับรัฐและระดับโลก³⁹ รวมถึงระดับรัฐและระดับระหว่างประเทศด้วย แต่จะเชื่อมโยงกันมากกว่า

แนวคิดการเชื่อมโยงนี้พยายามชี้ให้เห็นและวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องกันของปัจจัยที่เกิดภายในระบบหนึ่งและส่งผลต่อต่อเนื่องสู่ปัจจัยจากอีกระบบหนึ่ง⁴⁰ โดยให้ข้อสรุปว่าภาวะของโลกที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นเชื่อมโยงให้รัฐใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมภายนอกมากขึ้น และทำให้รัฐไม่อาจแยกตัวเองออกจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้ การจะเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองของรัฐหนึ่งๆ ได้จำเป็นจะต้องเข้าใจความเป็นไปที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากขอบเขตพรมแดนของรัฐนั้นๆ ด้วย การเมืองภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศล้วนสำคัญเท่าๆ กัน ไม่สามารถแทนที่กันได้ การศึกษาพฤติกรรมและนโยบายต่างประเทศของรัฐด้วยการใช้แนวคิดนี้จึงไม่ศึกษาโดยแบ่งพฤติกรรมออกเป็นส่วนๆ แต่จะศึกษาความต่อเนื่องระหว่างสิ่งที่เกิดภายในรัฐกับสิ่งที่เกิดภายนอกที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของรัฐนั้นๆ ความสำคัญของการเชื่อมโยงนี้จะอยู่ที่ความต่อเนื่องกันของผลที่เกิดขึ้น พฤติกรรมทางการเมืองของรัฐกับปฏิสัมพันธ์ภายนอกต่อพฤติกรรมนั้นๆ จะนับว่าเชื่อมโยงกันก็ต่อเมื่อเกิดผลที่ต่อเนื่องระหว่างกัน⁴¹

การเชื่อมโยงระหว่างระบบภายในของรัฐกับสภาพแวดล้อมภายนอกของรัฐ หรือการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองภายในกับการเมืองระหว่างประเทศ โดยการดำเนินนโยบายต่างประเทศหรือการปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นๆ ภายนอกนั้น จะมีพื้นฐานอยู่บนสภาพการณ์และนโยบายภายในของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจภายใน ในขณะที่เดียวกันสภาพแวดล้อมภายนอกก็ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของทัศนคติของผู้นำหรือผู้กำหนดนโยบายภายในรัฐได้เช่นกัน ดังนั้น นโยบายต่างประเทศหรือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐที่ออกมาจึงเป็นผลมาจากนโยบายภายในของรัฐที่เชื่อมโยงเข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอก รัฐการจะเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐจึงจำเป็นต้องเข้าใจทั้งสภาพภายในและภายนอกของรัฐนั้นๆ ด้วย

³⁹ Graham Evans and Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations* (London: Penguin, 1998), p.308.

⁴⁰ James N. Rosenau, "Toward the Study of National-International Linkages," In *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems*, ed. James N. Rosenau (New York: The Free Press, 1969), pp.44-45.

⁴¹ *Ibid.*, pp.47-48.

กรอบความคิดนี้มีอิทธิพลต่อนักทฤษฎีและนักเขียนเกี่ยวกับเรื่องประชาคมโลก โดยเชื่อว่าแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นหน่วยอธิปไตยที่มีความชัดเจนในตัวเองนั้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องนัก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยอธิปไตยอื่นๆภายนอก ซึ่งหน่วยอธิปไตยภายนอกนี้สามารถแทรกซึม (และแทรกแซง) เข้ามาสู่ระบบภายในของรัฐได้ ทำให้รัฐจำเป็นจะต้องพยายามคงระบบภายในของตนเอาไว้ให้ได้ในการปฏิสัมพันธ์กับหน่วยต่างๆภายนอกนี้ เพื่อรักษาความอยู่รอดของตนไว้

James N. Rosenau ได้เสนอว่า กระบวนการเชื่อมโยงกันนี้มี 3 รูปแบบด้วยกัน⁴² ได้แก่

1. การแทรกซึมจากภายนอก คือ การที่ปัจจัยหรือบุคคลจากภายนอกซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมการเมืองใดสังคมการเมืองหนึ่งอยู่แล้วเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองภายในของสังคมทางการเมืองอื่น ซึ่งจะเป็นการแทรกซึมแบบชั่วคราวหรือถาวรก็ได้ โดยกระบวนการนี้ถือเป็นกระบวนการของการเชื่อมโยงโดยตรง

2. การมีปฏิริยาตอบโต้ คือ การที่การตัดสินใจทางการเมืองใดๆภายในรัฐเป็นไปเพื่อปฏิสัมพันธ์หรือตอบโต้พฤติกรรมใดๆที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมของรัฐ โดยจะเป็นไปเพื่อการตอบโต้ทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ การมีปฏิริยาโต้ตอบนี้เป็นกระบวนการที่ตรงกันข้ามกับการแทรกซึมจากภายนอก โดยจะเป็นได้ทั้งกระบวนการโดยตรงหรือโดยอ้อม และน่าจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้บ่อยที่สุดในกระบวนการการเชื่อมโยง

3. การแข่งขัน คือ การที่รัฐมีพฤติกรรมที่แข่งขันหรือเลียนแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในรัฐหรือภายในสภาพแวดล้อมของรัฐ เป็นรูปแบบพิเศษของการมีปฏิริยาตอบโต้ ไม่ได้เกิดจากการที่จะตอบโต้กลับไป แต่เป็นการเลียนแบบให้เหมือนกับพฤติกรรมทางการเมืองของอีกรัฐหนึ่ง

เพราะฉะนั้น แนวคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงนี้จึงเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการศึกษาปรากฏการณ์ที่สภาพแวดล้อมภายนอกสามารถเป็นตัวกระตุ้นและส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจภายในรัฐได้ และในทางกลับกัน สภาพแวดล้อมภายในรัฐก็สามารถเป็นตัวกระตุ้นและส่ง

⁴² สรุปและเรียบเรียงจาก James N. Rosenau, *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems*, p.46. and P.A. Reynolds, *An Introduction to International Relations*, 3rd ed. (London: Longman, 1994), pp. 304-306.

ผลกระทบต่อพฤติกรรมของรัฐที่มีต่อภายนอกรัฐได้ ดังนั้น แนวคิดการเชื่อมโยงนี้จึงสามารถนำมาอธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐหนึ่งมีต่ออีกรัฐหนึ่ง โดยมีพื้นฐานมาจากสภาพภายในของรัฐที่เชื่อมโยงเข้ากับสภาพภายนอกรัฐได้

ในการศึกษานโยบายต่างประเทศจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกาในยุคของประธานาธิบดีคลินตันนั้น จะพบได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น จนส่งผลให้การพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เกิดมาจากการเชื่อมโยงกันของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกจีน โดยสามารถแบ่งเป็นปัจจัยต่างๆ ได้ดังนี้

ปัจจัยภายใน

1) **แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีน** เนื่องจากจีนปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ดังนั้น การศึกษาจึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นไปที่ผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นศูนย์รวมของอำนาจการปกครองเป็นหลัก แนวคิดของผู้นำที่เปลี่ยนไปตั้งแต่สมัยของเติ้งเสี่ยวผิงที่เห็นว่าควรพัฒนาจีนให้ทันสมัย ปลดแอกตนเองออกจากความยากจนและล้าหลัง พร้อมกับเปิดกว้างยอมรับวิทยาการและความรู้จากภายนอกเพื่อนำมาใช้พัฒนาตนเอง เป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในการปกครองในสมัยก่อนเติ้งเสี่ยวผิง และได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่นโยบายต่างประเทศของจีนอย่างมาก

2) **นโยบายบริหารประเทศภายใน** นโยบายหลักในการบริหารประเทศของจีนตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมาก็คือ นโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจและนโยบายการเปิดประเทศ ซึ่งเป็นนโยบายที่สอดคล้องและสัมพันธ์กัน และทำให้จีนต้องปฏิรูปการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ต้องเรียนรู้ที่จะปรับปรุงมาตรฐานภายในของตนเพื่อให้เข้ากับสากล และเรียนรู้ที่จะรักษาความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ทั้งประเทศเล็กและประเทศใหญ่ โดยเฉพาะประเทศที่เป็นมหาอำนาจของโลกให้ดีเพื่อที่จะได้สร้างบรรยากาศระหว่างประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศของจีน

ปัจจัยภายนอก

1) **สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ** การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและกว้างขวางของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศส่งผลให้จีนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายของตน โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศที่จะต้องเปิดกว้างมากขึ้น โดยสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อจีน ได้แก่

ก. การล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและประเทศต่างๆในยุโรปตะวันออก ถือเป็น การล่มสลายลงของสงครามเย็น เป็นสัญลักษณ์ของการยุติการแข่งขันระหว่างประเทศต่างๆในด้านอุดมการณ์ทางการเมือง และเป็น การสิ้นสุดลงของการแบ่งโลกออกเป็น 2 ค่ายใหญ่ เป็นผลให้จีนซึ่งเป็นหนึ่งในประเทศที่อยู่ในระบอบคอมมิวนิสต์ และเคยสนับสนุนการต่อสู้ทางอุดมการณ์จำต้องปรับเปลี่ยนนโยบายของตนไปเช่นกัน โดยละเลิกการเน้นแต่อุดมการณ์ทางการเมือง แต่หันมาดำเนินนโยบายและยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นไปในทางการปฏิรูปเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

ข. ภาวะโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งเป็นภาวะที่โลกทั้งโลกเชื่อมโยงกันมากขึ้น เป็นกระแสที่จะทำให้โลกกลายเป็นหนึ่งเดียวหรือกลายเป็นโลกไร้พรมแดน สามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันได้หมด การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระดับโลก (global interdependence) เพิ่มขึ้น⁴³ เป็นระบบใหม่ของโลกที่มาแทนที่ภาวะสงครามเย็นที่ลึนสลายไป ไม่ได้เป็นภาวะแข่งแบบสงครามเย็น แต่เป็นกระบวนการที่มีพลวัตเคลื่อนไปตลอดเวลา เป็นภาวะที่รัฐชาติ, ตลาด และเทคโนโลยีรวมตัวเข้าหากันในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน⁴⁴ โดยมีที่มาที่สำคัญที่สุดคือ พุนนิยมเสรี และการปฏิวัติในเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม ภาวะภายนอกประเทศนี้ได้ผลักดันให้จีนจำเป็นที่จะต้องยิ่งเปิดตัวเองออกสู่โลกกว้างมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมก็ทำให้โลกภายนอกจีนสามารถเข้าถึงจีนได้มากยิ่งขึ้นเช่นกัน

2) นโยบายของรัฐบาลคลินตันที่มีต่อจีน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลคลินตันที่มีต่อจีนในช่วงเวลา 8 ปีที่บิล คลินตันดำรงตำแหน่งนั้น เป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญอย่างมาก การเปลี่ยนจุดยืนของนโยบายรัฐบาลคลินตันจากที่ต้องการกดดันจีนมาเป็นมิตรใกล้ชิดขึ้น โดยพยายามหันเข้าหาจีนและประนีประนอมกันในหลายๆประเด็นที่ขัดแย้งกันมากกว่าจะปล่อยให้ความขัดแย้งยืดเยื้อหรือลุกลามต่อไป ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องไต้หวัน, สิทธิมนุษยชน, การระเบิดสถานทูตจีนในกรุงเบลเกรด และความขัดแย้งทางการค้า เป็นต้น ล้วนเป็นผลให้จีนที่ต้องการดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับนานาประเทศอยู่แล้วสามารถสร้างความเป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” กับสหรัฐอเมริกาได้ด้วย

⁴³ Martin Griffiths and Terry O'Callaghan, International Relations: The Key Concepts (London: Routledge, 2002), pp.126-127.

⁴⁴ Thomas L. Friedman, The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization (New York: Anchor Books, 2000), pp.7-9.

ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเหล่านี้ ล้วนมีอิทธิพลสำคัญที่ทำให้จีนปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น และเป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีนปรับตัวไปในทางที่ดีขึ้นด้วย โดยเฉพาะการมีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาในช่วงของประธานาธิบดีคลินตัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัจจัยภายในและภายนอกที่กล่าวมา

1.3 สมมติฐาน

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีนประกอบกับนโยบายของรัฐบาลคลินตันที่ต้องการเป็นมิตรที่ใกล้ชิดกับจีนผลักดันให้จีนดำเนินนโยบายร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในฐานะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกาในช่วงสมัยของประธานาธิบดีบิล คลินตัน ระหว่างปี ค.ศ.1993-2001
2. เพื่อสร้างความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาดังกล่าว
3. เพื่อทราบปัจจัยที่ส่งอิทธิพลให้นโยบายต่างประเทศจีนดำเนินไปในรูปแบบนั้นๆ

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาถึงนโยบายต่างประเทศของจีนต่อสหรัฐอเมริกาและปัจจัยที่ผลักดันให้จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เอื้ออำนวยให้เกิดการฟื้นฟูและพัฒนาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาในยุคหลังได้ โดยเน้นการศึกษาไปที่สมัยของประธานาธิบดีบิล คลินตัน ระหว่างปี ค.ศ.1993-2001 และใช้จีนเป็นศูนย์กลางของการศึกษา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) การศึกษาจะทำให้สามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานับแต่ปี ค.ศ.1949 เป็นต้นมา รวมถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์มีลักษณะดังที่ปรากฏให้เห็น
- 2) การศึกษาจะทำให้สามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา และนโยบายต่างประเทศของจีนในยุคหลังสงครามเย็น โดยเฉพาะในยุคของประธานาธิบดีคลินตัน

โดยจะทำให้เข้าใจทั้งสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศของจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ

3) การศึกษาจะทำให้สามารถเข้าใจถึงการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของรัฐซึ่งมีผลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการที่เป็นรัฐใหญ่และดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐใหญ่อีกรัฐหนึ่ง รวมถึงจะทำให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของรัฐนั้นๆ

1.7 การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิธีการรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่จะใช้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งจะนำมาใช้เพื่อยืนยันสมมติฐาน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นปัญหา, กรอบความคิด และสมมติฐาน โดยใช้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ หรือข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นที่ใช้ ได้แก่

ก. คำแถลงของผู้นำระดับสูงของทั้งจีนและสหรัฐอเมริกา เช่น คำแถลงของเจียง เจ๋อหมินและคลินตัน, คำแถลงต่อรัฐสภาอเมริกัน และคำแถลงของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นต้น รวมถึงคำแถลงของรัฐมนตรีจีนและสหรัฐอเมริกาที่สำคัญ เช่น คำแถลงของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศจีนและสหรัฐอเมริกา รวมถึงคำแถลงของอดีตประธานาธิบดี

ข. แถลงการณ์ร่วมทั้ง Joint Declaration และ Joint Statement, สนธิสัญญาต่างๆ และสัญญาต่างๆระหว่างทั้งสองประเทศที่สำคัญและมีผลต่อความสัมพันธ์

การใช้ข้อมูลปฐมภูมิเหล่านี้ จะสามารถทำให้เข้าถึงและเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลานั้นได้อย่างชัดเจน โดยจะได้ข้อมูลที่ข้อเท็จจริงที่ยังไม่ถูกบิดเบือนหรือผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว เป็นข้อมูลที่ปราศจากอคติซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวิเคราะห์และใช้ยืนยันสมมติฐานต่อไปได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ หรือข้อมูลจากเอกสารชั้นรองที่ใช้ ได้แก่

ก. หนังสือและงานวิจัยที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลานั้น โดยจะเน้นทั้งงานที่เป็นภาษาไทย เช่น เขียน อีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน (2541) และวิวัฒน์ มุ่งการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง (2542); ภาษาอังกฤษ เช่น Thomas W. Robinson and David Shambaugh, Chinese Foreign Policy: Theory and Practice (1994); Samuel S. Kim, China and the World (1998) และ Patrick

Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China* (2000) และ ภาษาจีน เช่น หนังสือการต่างประเทศประจำปีของจีน (จงกว่อไว่เจียว); ฟูเย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน* (2001) และซ่งเหลียนเซิงและก่งเสี่ยวหัว, *ข้อขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาผ่านช่องแคบไต้หวัน* (2001) เป็นต้น

ข. รายงานเหตุการณ์สำคัญประจำปีของจีน เช่นในเอเชียรายปีซึ่งเป็นภาษาไทย และ *Far Eastern Economic Review Asia Year Book* ที่เป็นภาษาอังกฤษ

ค. วารสารต่างๆที่มีบทความที่เกี่ยวข้อง เช่น *Beijing Review*, *World Affairs: The Journal of International Issues* และ *Foreign Affairs* เป็นต้น รวมถึงหนังสือพิมพ์ที่มีข่าวที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทย อังกฤษ และจีน

ง. ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต บทความและข่าวที่เกี่ยวข้อง เช่นจาก website ของ กระทรวงการต่างประเทศจีนและสหรัฐอเมริกา, สถานทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกา, หนังสือพิมพ์ People's Daily , สำนักข่าวซินหัวของทางการจีน, สถานีโทรทัศน์กลางแห่งประเทศจีน (CCTV), หนังสือพิมพ์ Washington Post และสำนักข่าว BBC เป็นต้น และ website ที่เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ เช่น Foreign Policy in Focus และ Asia Times เป็นต้น

ข้อมูลทุติยภูมิเหล่านี้ เป็นข้อมูลที่ผ่านการประมวล และวิเคราะห์มาแล้ว จะนำมาใช้เพื่อ เชื่อมโยงและนำไปสู่การวิเคราะห์ในลำดับต่อไป โดยจะต้องใช้วิจารณญาณในการคัดเลือกข้อมูล ด้วย เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ได้มาจากทั้งสองฝ่าย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากอัตวิสัยและอคติในงานด้วย โดยจะเน้นไปที่ข้อมูลจากทางฝ่ายจีนเป็นหลักเพื่อให้เห็นถึง นโยบายและทัศนคติของทางฝ่ายจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกา

2) วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล จะใช้การสรุปย่อรายละเอียดเชิงประวัติศาสตร์ โดยจะอาศัยการศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่อยู่ในขอบเขตการศึกษาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น นำเอามาสรุปย่อ โดยจะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เพื่ออธิบายความ และใช้การสรุปความเก็บประเด็นเพื่อประมวลเอารายละเอียดต่างๆทั้งหมดมา เปรียบเทียบ, วิเคราะห์ และสรุปรวบยอดออกมาเพื่อแสดงให้เห็นรายละเอียดด้านคุณสมบัติของ ตัวแปรต้นและตัวแปรตาม และความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรที่กำลังศึกษา ซึ่งก็คือ ปัจจัยภายใน และภายนอกของจีนกับความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาในยุคคลินตัน

3) ข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาในเรื่องนี้อาจประสบกับปัญหาบางประการ เนื่องจากข้อจำกัดด้านหนังสือและงานวิจัยที่เป็นของฝ่ายจีนที่มีอยู่ในไทย โดยเฉพาะที่เป็นภาษาจีนมีจำนวนจำกัดมาก ซึ่งเป็นผลให้อาจใช้ข้อมูลได้ไม่สมบูรณ์ทั้งหมด แต่ทางผู้เขียนจะได้พยายามใช้ข้อมูลเท่าที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.8 การนำเสนอ

บทที่ 1: กล่าวถึงสภาพปัญหาและประเด็นปัญหา กรอบความคิด สมมติฐาน ขอบเขตในการศึกษา การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ในการศึกษา และประโยชน์ในการศึกษา

บทที่ 2: นำเสนอนโยบายต่างประเทศของจีนต่อสหรัฐอเมริกาตั้งแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ.1949 ถึงสมัยประธานาธิบดีจอร์จ บุช ปี ค.ศ.1993 ซึ่งชี้ให้เห็นว่านโยบายต่างประเทศของจีนในช่วงเวลานี้ได้ปรับเปลี่ยนไปจากการเห็นสหรัฐอเมริกาเป็นศัตรูจนสามารถสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการได้ แต่ก็ยังมีความขัดแย้งในหลายด้าน

บทที่ 3: นำเสนอนโยบายต่างประเทศของจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีบิล คลินตัน ระหว่างปี ค.ศ.1993-2001 โดยจะชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในนโยบายต่างประเทศของจีนที่พยายามปรับให้ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น จนเป็นผลให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในช่วงนี้พัฒนาไปด้วยดี

บทที่ 4: กล่าวถึงปัจจัยที่ผลักดันให้จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีบิล คลินตัน ระหว่างปี ค.ศ.1993-2001

บทที่ 5: เป็นบทสรุปและวิเคราะห์

บทที่ 2

นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปีค.ศ.1949 ถึงค.ศ.1993

สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาต่างถือเป็นประเทศมหาอำนาจของโลกที่ใหญ่ที่สุดในแง่ของขนาดประเทศ ขนาดประชากร พลังอำนาจแห่งชาติ และขนาดของขีดความสามารถในการดำเนินนโยบายต่อภายนอกประเทศ โดยสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจจากโลกของประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่จีนเป็นมหาอำนาจที่กำลังพัฒนา การปรับเปลี่ยนนโยบายระหว่างกันของทั้งสองประเทศนี้จึงมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับโลกทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อใดที่ทั้งสองมีนโยบายที่เป็นมิตรต่อกัน สันติภาพของโลกก็จะมีมากกว่ายามที่เป็นปฏิปักษ์กัน

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานับเป็นความสัมพันธ์ที่มีพัฒนาการมากที่สุด ความสัมพันธ์หนึ่ง เพราะมีทั้งความร่วมมือและความขัดแย้งผสมผสานกันไปตลอดระยะเวลาที่ทั้งสองปฏิสัมพันธ์กัน อีกทั้งยังได้เปลี่ยนแปลงไปในหลายด้านและในหลายมิติ

ในบทนี้จึงจะกล่าวถึง นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกา นับตั้งแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการสถาปนาในปีค.ศ.1949 จนกระทั่งถึงปีค.ศ.1993 ซึ่งเป็นปีที่ครบวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีจอร์จ เฮซ ดับเบิลยู บุช (George H. W. Bush) แห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง และผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศจีนที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา

2.1 ความสัมพันธ์ก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ

ความสัมพันธ์ในช่วงนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่เริ่มจากการเป็นศัตรูที่ขัดแย้งกันทางอุดมการณ์อย่างรุนแรง จนกระทั่งสามารถฟื้นฟูและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างกันได้สำเร็จ

2.1.1 นโยบายปิดประเทศของจีน

นับตั้งแต่พรรคคอมมิวนิสต์จีนชนะสงครามกลางเมืองเหนือพรรคก๊กมินตั๋งในปี ค.ศ.1949 และสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1949 แล้วนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้บริหารประเทศโดยอิงหลักการสังคมนิยมมาร์กซิสม์ และแนวความคิดเหมาเจ๋อตงเป็นหลักสำคัญในการดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ในเวลานั้น จีนต้องเผชิญกับปัญหาภายในจำนวนมาก ทั้งปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่สืบเนื่องมาจากภาวะความไร้เอกภาพที่จีนประสบมาหลายทศวรรษ ปัญหาการผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม เศรษฐกิจที่ชะงักงัน และผลกระทบจากสงคราม ทำให้ผู้นำจีนที่ปักกิ่งจำเป็นต้องหาหนโยบายมาแก้ไขปัญหอย่างเร่งด่วน นโยบายภายในที่สำคัญที่จีนนำมาใช้ก็คือ การปฏิรูประบบที่ดิน การโอนกรรมสิทธิ์ปัจจัยการผลิตและกิจการต่างๆมาเป็นของรัฐ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมให้เป็นสังคมนิยม และเน้นการผลิตไปที่อุตสาหกรรมหนัก โดยมีหลักการสำคัญคือ การพึ่งพาตนเอง ไม่มีการเปิดเสรีหรือรับเอาวิทยาการจากโลกตะวันตกเข้าไปไม่ว่าทางใดทั้งสิ้น โดยเชื่อว่าวิธีนี้จะทำให้จีนกลับมาเกรียงไกรได้อีกครั้งโดยไม่ต้องพึ่งใคร

ส่วนนโยบายต่อภายนอกนั้น รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนดำเนินนโยบายแบบที่เรียกว่า **“นโยบายปิดประเทศ”** คือปิดกั้นตัวเองจากการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศภายนอก และปิดประตูไม่ให้ประเทศภายนอกเข้ามาติดต่อกับจีนได้ โดยมุ่งเน้นไปที่การไม่ติดต่อกับรัฐที่อยู่ในค่ายโลกเสรี หรือค่ายตะวันตกเป็นหลัก เพราะมีความขัดแย้งกันทางอุดมการณ์อย่างเห็นได้ชัด แต่จีนจะยังติดต่อกับประเทศที่ใช้ระบอบคอมมิวนิสต์หรือมีอุดมการณ์สังคมนิยมด้วยกันอยู่ โดยเป็นไปในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือและการเป็นแนวร่วมเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต ซึ่งนอกจากจะเป็นเพื่อนบ้านของจีนแล้ว ยังเป็นมหาอำนาจที่เป็นแกนนำสำคัญของโลกค่ายคอมมิวนิสต์ในเวลานั้นด้วย

จีนได้แสดงตนอย่างชัดเจนว่าประสงค์ที่จะอยู่กับฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ภายใต้สภาวะสงครามเย็นที่แบ่งโลกออกเป็น 2 ขั้วมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ลึกลงในปี ค.ศ.1945 หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงตนว่าอยู่ในโลกตะวันออก (Eastern Bloc) อย่างเคร่งครัด

จีนได้สนับสนุนแนวคิดการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นชาวนาทั่วโลก โดยให้ทั้งความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม คือ ปัจจัยด้านเงินทุนและการฝึกคน และความช่วยเหลือในรูป

ของการโฆษณาชวนเชื่อ การประชาสัมพันธ์ มีการสนับสนุนทั้งในทางลับและในทางเปิดเผย มหาสมุทรร่วมอุดมการณ์ของจีนในเวลานั้นจึงได้แก่ สหภาพโซเวียตที่จีนสนิทสนมมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่พรรคคอมมิวนิสต์ยังต้องต่อสู้ในสงครามกลางเมืองกับฝ่ายก๊กมินตั๋งอยู่ ส่วนศัตรูต่างอุดมการณ์ที่สำคัญที่สุดก็คือ สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคู่อริในฐานะแกนนำค่ายตะวันตกทุนนิยม ซึ่งรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเห็นว่าเป็นพวกจักรวรรดินิยม และเป็นพวกนิยมลัทธิครองความเป็นเจ้าที่ต้องการครอบงำประเทศอื่นในลักษณะจักรวรรดินิยม

ต่อมา เมื่อถึงสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ.1966-1976) จีนประสบกับสภาพความวุ่นวายภายในเป็นอย่างมาก ทั้งทั้งประเทศอยู่ในความระส่ำระสาย โดยมีพวกยามพิทักษ์แดงเป็นแกนกลางที่สร้างภาวะความวุ่นวายทั้งหมด ในเวลานั้น จีนจึงเกือบจะไม่มีนโยบายต่างประเทศเลย มีแต่การกระทำและการแสดงออกของพวกยามพิทักษ์แดงตามอารมณ์ของคนกลุ่มหนึ่ง ความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลระหว่างจีนกับของประเทศต่างลดลง พวกนี้มองไม่เห็นความสำคัญของการต่างประเทศแต่อย่างใด ทูตจีนประจำต่างประเทศถูกเรียกตัวกลับปักกิ่งทั้งหมด¹ ในช่วงนั้น จีนไม่มีกลไกที่จะกำหนดผลประโยชน์ของชาติ ไม่มีกระบวนการในการตัดสินใจทุกอย่างปล่อยให้พลังมวลชนทำกันไปเอง²

ในช่วง 3 ทศวรรษแรกนับแต่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้น นโยบายหลักที่จีนดำเนินจึงเป็นนโยบายปิดประเทศ แม้ว่าระดับของความเข้มงวดจะแตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้างตามสภาพและเงื่อนไขที่ต่างกันไปตามกาลเวลา แต่โดยภาพรวมแล้วก็เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า จีนในเวลานั้นอยู่หลัง “ม่านไม้ไผ่” ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมล้วนดำเนินไปตามครรลองของอุดมการณ์สังคมนิยมมาร์กซิสต์-เหมาอิชช้อย่างเคร่งครัด

สาธารณรัฐประชาชนจีนดำเนินนโยบายแบบปิดประเทศเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปลายทศวรรษที่ 1970 เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มผู้นำจีน ผู้นำที่มีแนวความคิดแบบทันสมัยได้ขึ้นมากุมอำนาจการปกครองแทนผู้นำที่มีแนวคิดแบบซ้ายจัด โดยมี **เติ้งเสี่ยวผิง** เป็นแกนนำที่สำคัญและกุมอำนาจสูงสุดต่อจากเหมาเจ๋อตง เป็นผลให้การดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไปด้วย จีนได้ประกาศเปิด

¹ ยกเว้นหวงหัว เอกอัครราชทูตจีนประจำสาธารณรัฐอียิปต์ เนื่องจากรัฐบาลอียิปต์ขอรับรองให้อยู่เพื่อรับทราบเหตุการณ์สำคัญ คือ สงครามอาหรับโจมตีอิสราเอล ปีค.ศ.1967 โดยได้รับอนุญาตจากนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลเป็นการส่วนตัวให้อยู่ต่อไปได้ (อ้างจากเขียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 16.)

² เขียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 16.

ประเทศและใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจตั้งแต่ปลายปีค.ศ.1978 และเริ่มมีผลบังคับใช้อย่างจริงจัง ในต้นปีค.ศ.1979 เป็นผลให้การดำเนินนโยบายแบบปิดประเทศของจีนสิ้นสุดลง

2.1.2 ความขัดแย้งทางอุดมการณ์กับสหรัฐอเมริกา

เมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนปกครองประเทศตามรูปแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ จึงเป็นผลให้จีนกลายเป็นปฏิปักษ์ทางอุดมการณ์กับฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกา อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในช่วงต้นสงครามเย็นจนถึงประมาณต้นทศวรรษที่ 1970 นั้น รัฐบาลจีนแผ่นดินใหญ่ได้วางสหรัฐอเมริกาอยู่ในฐานะศัตรูหมายเลขหนึ่งของตนร่วมกับสหภาพโซเวียต มีนโยบายที่ต่อต้านแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย และคัดค้านการดำเนินนโยบายแบบครองความเป็นเจ้า ทั้งสองเป็นปรปักษ์ต่อกันอย่างรุนแรงในทุกด้าน

อันที่จริงนั้น จีนคอมมิวนิสต์กับสหรัฐอเมริกาก็เป็นปฏิปักษ์ต่อกันมาตั้งแต่ในสมัยที่จีนคอมมิวนิสต์ต่อสู้กับจีนก๊กมินตั๋งในสงครามกลางเมืองในจีนช่วงทศวรรษที่ 1940 แล้ว เนื่องจากในเวลานั้น สหรัฐอเมริกาได้ช่วยรัฐบาลก๊กมินตั๋งซึ่งนำโดยเจียงไคเช็คปราบปรามพวกคอมมิวนิสต์อย่างหนัก ทั้งนี้ เพราะเห็นว่าจำเป็นจะต้องรักษาระบอบสาธารณรัฐในจีนไว้ให้ได้ เพื่อไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายตัว แต่แล้วในที่สุด ความพยายามของรัฐบาลก๊กมินตั๋งบวกกับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาก็ไม่ประสบผล เจียงไคเช็คพ่ายแพ้ให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนในปีค.ศ.1949 และหลบหนีไปเกาะไต้หวัน³ ซึ่งเป็นเกาะเล็กๆทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของแผ่นดินใหญ่ ชัยชนะของพวกคอมมิวนิสต์ในจีนนั้นขัดต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาอย่างร้ายแรงในกระบวนการต่อสู้กับโลกคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มความรุนแรงขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง สหรัฐอเมริกาถือว่าได้สูญเสียเอมิตรประเทศที่ยิ่งใหญ่ในสงครามโลกครั้งที่สอง และยังเป็นผลให้ฝ่ายประเทศคอมมิวนิสต์สามารถผนึกกำลังกันได้อย่างสามัคคีโดยมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำได้ ซึ่งมีผลสำคัญทางจิตวิทยา

³ เกาะไต้หวันมีอีกชื่อหนึ่งว่า “เกาะฟอร์โมซา” (Formosa) อยู่ห่างไปจากแผ่นดินใหญ่ประมาณ 160 กิโลเมตรโดยมีช่องแคบไต้หวันคั่นกลาง เหนือสุดของเกาะอยู่ห่างจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่นประมาณ 1,070 กิโลเมตร และปลายสุดของเกาะทางทิศใต้อยู่ห่างจากยอดสุดทางทิศเหนือของหมู่เกาะฟิลิปปินส์ประมาณ 350 กิโลเมตร รอบๆเกาะมีเกาะเล็กเกาะน้อยของหมู่เกาะเป่งซู 64 เกาะ และเกาะอื่นๆที่กระจัดกระจายอีก 21 เกาะ พื้นที่รวมทั้งหมด 35,961.21 ตารางกิโลเมตร และยังมีดินแดนบริเวณหมู่เกาะนอกชายฝั่งอีก 2 หมู่เกาะ ได้แก่ หมู่เกาะคิมอยที่มีเนื้อที่ 15.45 ตารางกิโลเมตร และหมู่เกาะมัตสุที่มีพื้นที่ 28.8 ตารางกิโลเมตร

มากจนทำให้ชาวอเมริกันหวาดผวากลัวการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างมาก⁴ การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ของจีนได้ส่งผลกระทบต่อที่สำคัญทั้งทางการเมืองและยุทธศาสตร์ต่อสหรัฐอเมริกา ด้านหนึ่งนั้น “การสูญเสียสาธารณรัฐจีน” ได้สร้างความรู้สึกกับผิดชอบทางจริยธรรมที่ศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลอเมริกันนำไปขยายความว่าเป็น “การทรยศต่อสาธารณรัฐจีน” ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้นก็คือ การยอมรับว่า “การสูญเสีย” ดังกล่าวนั้นเป็นการเปลี่ยนดุลทางยุทธศาสตร์โลกครั้งสำคัญ และจากจุดนี้เองที่ทำให้จีนได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในเป้าหมายทางยุทธศาสตร์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของสหรัฐอเมริกา⁵

นับแต่นั้นมา สหรัฐอเมริกาก็หันไปให้ความสนับสนุนรัฐบาลจีนคณะชาติที่ได้วันของฝ่ายก๊กมินตั๋ง โดยสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นยืนยันนโยบายจีนเดียว คือจีนคณะชาติหรือสาธารณรัฐจีน และรับรองความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลจีนคณะชาติแห่งเดียว พร้อมทั้งดูแลปกป้องได้วันด้านความมั่นคงจากการใช้กำลังเข้ายึดครองของจีนคอมมิวนิสต์ที่แผ่นดินใหญ่ และให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจเพื่อให้ได้วันพึ่งตัวเองได้ ในขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกาก็ได้ดำเนินนโยบายสกัดกั้นต่อจีนคอมมิวนิสต์ที่แผ่นดินใหญ่ สร้างความตึงเครียดให้แก่จีนและสหรัฐอเมริกาเป็นเวลานานนับสองทศวรรษ หลักการสำคัญของนโยบายปิดกั้นก็คือ การปิดล้อมจีนคอมมิวนิสต์ทางด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงเพื่อสร้างแนวร่วมสกัดกั้นการขยายดินแดนของจีน ป้องกันไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่ขยายจากจีนไปสู่ประเทศใกล้เคียงในเอเชียได้ โดยสหรัฐอเมริกาได้ทำสนธิสัญญาทางความมั่นคงร่วมกับอีกหลายประเทศที่อยู่ในแนวยุทธศาสตร์ล้อมรอบจีน มีทั้งสนธิสัญญาทวิภาคีซึ่งได้แก่ สนธิสัญญากับญี่ปุ่น (ค.ศ.1951), ฟิลิปปินส์ (ค.ศ.1951) และเกาหลีใต้ (ค.ศ.1953) และสนธิสัญญาพหุภาคีร่วมป้องกันระดับภูมิภาคกับประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (ค.ศ.1951) และกับประเทศในเอเชียอาคเนย์ คือ สนธิสัญญาร่วมป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ.) (ค.ศ.1954) แต่สำหรับสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว เห็นว่า สนธิสัญญาต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นการคุกคามความมั่นคงของตนโดยตรง มิใช่เป็นเพียงการสกัดกั้นทางทหารเท่านั้น

ท่าทีที่ไม่เป็นมิตรของสหรัฐอเมริกายังส่งเสริมให้จีนเอนเอียงไปสู่สหภาพโซเวียตมากขึ้น จนในที่สุดรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนก็มีนโยบายแน่วชัดว่าจะ “อิงข้างเดียว” (leaning to one

⁴ เตียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 479.

⁵ วิวัฒน์ มุ่งการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 124.

side)⁶ หรือใช้ยุทธศาสตร์แบบเอียงไปทางเดียว (a turning to one-side strategy)⁷ ด้วยการทำสนธิสัญญาพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1950⁸ ทำให้ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาของจีนยังมีระดับของความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมากยิ่งขึ้น

นอกจากทั้งสองฝ่ายจะดำเนินการต่อต้านซึ่งกันและกันในทางหลักการและนโยบายแล้ว ทั้งสองฝ่ายยังเคยปะทะกันด้วยกำลังทางทหารอีกด้วยในสงครามเกาหลี (ค.ศ.1950-1953)⁹ โดยจีนได้ให้การสนับสนุนทางกำลังทหารแก่เกาหลีเหนือเพื่อสู้รบกับเกาหลีใต้ที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ฝ่ายจีนได้ยึดตามคำประกาศของประธานาธิบดีทรูแมนได้ประกาศในวันที่ 5 มกราคม ค.ศ.1950¹⁰ ว่าสหรัฐอเมริกาจะไม่เข้าแทรกแซงใดๆทั้งสิ้นในกรณีของไต้หวันและเกาหลีอีกต่อไป¹¹ แต่ในความเป็นจริงแล้ว หลังจากนั้นไม่นาน สหรัฐอเมริกาก็ได้ส่งกองกำลังไปป้องกันเกาหลีใต้และส่งกองเรือที่ 7¹² เข้าไปในช่องแคบไต้หวัน¹³ และได้ส่งกำลังเข้าไปประชิดแม่น้ำยาลู (Yalu River) ที่ชายแดนจีนในนามของสหประชาชาติ โดยถือเอาว่าสงครามเกาหลีเป็นเครื่องบ่งบอกถึงแผนการยึดครองโลกของฝ่ายคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาจึงรวมเกาหลีและไต้หวันเข้าไว้ในแนวยุทธศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ฝ่ายจีนจึงได้ส่งอาสาสมัครจำนวน

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

⁷ Liu Huaqiu on China's Foreign Policy [Online].

⁸ สนธิสัญญาดังกล่าวมีอายุความ 30 ปี สิ้นสุดในวันที่ 30 กันยายน ค.ศ.1980

⁹ เริ่มวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1950 ยุติลงในวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ.1953

¹⁰ เวลานั้น ประธานาธิบดีทรูแมนพยายามตีตัวออกห่างไต้หวัน ประกาศนโยบายไม่ยุ่งเกี่ยวกับไต้หวันอีกต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากเพราะผิดหวังในความรู้ประสิทธิภาพของก๊กมินตั๋งและความต้อร้อนของเจียงไคเช็คแล้วยังหวังว่าจะช่วยปกป้องเกียรติภูมิของสหรัฐอเมริกามีให้ผูกพันกับความพ่ายแพ้ของก๊กมินตั๋งมากจนเกินไป

¹¹ Nancy Bernkopf Tucker, "China and America: 1941-1991," *Foreign Affairs* 70 (Winter 1991-1992): 80.

¹² กองเรือที่ 7 ของสหรัฐอเมริกาได้เข้าไปปฏิบัติการในช่องแคบไต้หวันตั้งแต่เดือนมิถุนายน ค.ศ.1950 ถึงเดือนตุลาคม ค.ศ.1969

¹³ นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลได้ส่งโทรเลขถึงประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติและเลขาธิการใหญ่สหประชาชาติประท้วงการกระทำของสหรัฐอเมริกา โดยกล่าวว่า สหรัฐอเมริกาผิดคำประกาศและการส่งกองเรือเข้าไปในช่องแคบไต้หวันเท่ากับเป็นการรุกรานอธิปไตยของจีน รัฐบาลจีนจึงขอให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติประณามการกระทำอันเป็นอาชญากรรมของสหรัฐอเมริกา และเร่งหามาตรการที่จะบีบบังคับให้สหรัฐอเมริกาทอนกำลังทั้งหมดออกไปโดยเร็วที่สุด (อ้างจาก *Diplomacy of Contemporary China*, Han Nianlong ed. (Hong Kong: New Horizon Press, 1990), pp. 89-90.)

มากเข้าไปในเกาหลีเหนือ¹⁴ ทั้งเพื่อช่วยเกาหลีเหนือ และช่วยลดภาวะความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อดินแดนจีนได้หากต้องสูญเสียเกาหลีเหนือให้สหรัฐอเมริกา การเผชิญหน้ากันในครั้งนั้นได้เพิ่มความรู้สึกเกลียดชังและต่อต้านให้แก่ทั้งรัฐบาลและประชาชนของทั้งสองฝ่าย

นอกจากนี้ ยังมีวิกฤติการณ์ที่เกือบจะเป็นการเผชิญหน้ากันโดยตรงด้วย เช่น ในกรณีการคุกคามต่อไต้หวันในปีค.ศ. 1955 และ 1958 ซึ่งในสงครามเกาหลี สหรัฐอเมริกาได้เปิดทางและสร้างเงื่อนไขให้ไต้หวันใช้กำลังบุกตีได้กลับแผ่นดินใหญ่ในวันใดวันหนึ่งข้างหน้าด้วย¹⁵ โดยได้เสริมสร้างแสนยานุภาพทางกำลังทหารให้แก่ไต้หวัน อีกทั้งยังได้ช่วยเหลือและสนับสนุนไต้หวันในการปะทะกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เกาะคีมมยและเกาะมัตสุโอกหลายครั้ง ทำให้ไต้หวันสามารถพิทักษ์หมู่เกาะของตนเอาไว้ได้ และทั้งสองยังเกือบเผชิญหน้ากันในความตึงเครียดที่เกิดจากสงครามเวียดนามที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปแทรกแซงทางทหารตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1960 ด้วย¹⁶

ต่อมา สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มปรับท่าทีของตนในการเมืองระหว่างประเทศให้อ่อนลง เนื่องจากต้องการการยอมรับจากนานาชาติเพื่อขยายการติดต่อด้านการค้าและแสวงหาความช่วยเหลือ และหวังให้มีผลต่อการแก้ไขปัญหาไต้หวันด้วย จีนจึงได้พยายามเปลี่ยนแปลงลักษณะและขยายการติดต่อเพื่อทำความเข้าใจกับชาติต่างๆ แต่ท่าทีที่วางเฉยและบางครั้งก็แข็งกร้าวของสหรัฐอเมริกาประกอบกับปัญหาภายในของจีนในช่วงที่ใช้นโยบายก้าวกระโดดไกล ทำให้การผ่อนคลายท่าทีของจีนสิ้นสุดลงเมื่อถึงช่วงปลายทศวรรษ 1950¹⁷

สหรัฐอเมริกาไม่เพียงแต่เผชิญหน้ากับจีนในระดับทวิภาคีและในระดับภูมิภาคเท่านั้น แต่ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกาก็ได้ดำเนินการต่อต้านจีนในทุกๆ ทางเช่นกัน

¹⁴ จีนลงทุนมากในการเข้าร่วมสงครามเกาหลี ในช่วงเวลาที่ใช้ทหารมากที่สุดเมื่อต้นปีค.ศ. 1953 นั้น มีจำนวนถึง 1,350,000 คน จีนต้องสูญเสียทหารประมาณ 152,000 คน บาดเจ็บอีก 230,000 คน บุตรชายของเหมาเจ๋อตง (เหมาอันอิง) ก็ตายในสนามรบ และใช้ค่าใช้จ่ายในสงครามประมาณ 2,700 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (อ้างอิง เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 237.)

¹⁵ วิชา อุตมฉันท์ และจรัส น้อยแสงศรี, ไต้หวัน จากวันวานถึงวันนี้ (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2529), หน้า 57.

¹⁶ วิวัฒน์ มุงการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 126.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126.

รวมทั้งไม่รับรองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ที่กรุงปักกิ่งและต่อต้านความพยายามของรัฐบาลที่ปักกิ่งที่ ต้องการจะเข้าไปมีที่นั้งในสหประชาชาติแทนรัฐบาลจีนคณะชาติที่ไต้หวัน เนื่องจากในเวลานั้น เกิดมี 2 รัฐบาล แต่รัฐบาลที่มีที่นั้งอันชอบธรรมในสหประชาชาติเป็นรัฐบาลจีนคณะชาติ ทำให้ รัฐบาลจีนแผ่นดินใหญ่ต้องหาทางเข้าไปนั้งแทนทั้งในสมัชชาสหประชาชาติและในคณะมนตรี ความมั่นคง โดยอ้างความชอบธรรมของการเป็นตัวแทนประชาชนชาวจีน ทั้งในแผ่นดินใหญ่และ ไต้หวัน นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลได้ยื่นหนังสือถึงประธานสมัชชาสหประชาชาติ และเลขาธิการ สหประชาชาติในวันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ.1949 หลังจากที่ได้สถาปนา“สาธารณรัฐประชาชนจีน” แล้วเป็นเวลา 1 เดือน 18 วัน เพื่อขอให้เพิกถอนสิทธิทุกประการของผู้แทนจากรัฐบาลสาธารณรัฐ จีนในสหประชาชาติ แต่สหรัฐอเมริกาใช้อำนาจและอิทธิพลผลักดันให้สมัชชาแห่งสหประชาชาติ ลงมติรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐจีนที่ไต้หวันให้เป็นตัวแทนของรัฐบาลจีนในสหประชาชาติในวันที่ 10 มกราคม ค.ศ.1950¹⁸ ดังนั้น จนถึงต้นทศวรรษที่ 1970 สถานภาพของไต้หวันจึงยังนับว่ามีน้คง ทุกด้าน แม้ว่าในทางพฤตินัย รัฐบาลสาธารณรัฐจีนจะมีอำนาจในการปกครองครอบคลุมแต่ เฉพาะเกาะไต้หวัน และหมู่เกาะโดยรอบเท่านั้น ความพยายามของรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ได้รับ การขัดขวางนานนับ 10 ปี โดยมิได้รับการบรรจุเรื่องนี้เข้าระเบียบวาระการประชุมของสมัชชา แม้ว่าจะมีการเสนอปัญหานี้ทุกปี ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นผลมาจากการผลักดันของสหรัฐอเมริกา¹⁹ ซึ่ง ได้พยายามแสวงหาทุกวิถีทางที่จะทำให้เสียส่วนใหญ่ในสมัชชาเห็นด้วยกับความชอบธรรมของ ผู้แทนจากรัฐบาลไต้หวันในการเป็นผู้แทนของจีนในสหประชาชาติ

ต่อมา เมื่อเสียงสนับสนุนสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐจีนลดน้อยลง สหรัฐอเมริกาก็ได้ วางแผนใหม่ด้วยการเสนอให้ปัญหาเรื่องผู้แทนจีนเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องได้รับมติเสียง ส่วนใหญ่ 2 ใน 3 เป็นผลให้ในที่สุดได้มีการลงมติที่ 1668 (XVI) ซึ่งเป็นการตกลงกันครั้งแรกที่ให้ ถือว่า “ข้อเสนอแนะใดๆที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะการเป็นผู้แทนของประเทศจีนใน สหประชาชาติเป็นปัญหาสำคัญ” ตามนัยแห่งมาตรา 18 วรรค 2 ของกฎบัตรสหประชาชาติ²⁰ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังใช้กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ความโหดร้ายของรัฐบาลปักกิ่ง และ การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน รวมถึงท่าทีของรัฐบาลปักกิ่งที่เคยแสดงอยู่ระยะหนึ่งว่า ไม่ประสงค์จะ

¹⁸ วิชา อุตมฉันท์ และจำรัส น้อยแสงศรี, ไต้หวัน จากวันวานถึงวันนี้, หน้า 54.

¹⁹ สมพงษ์ ชูมาก, องค์การระหว่างประเทศ: สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ, หน้า 79. และโปรดดู รายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องเดียวกัน

²⁰ ฤติมา อารีรัชกุล, “สถานะทางกฎหมายของไต้หวัน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 111.

เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหประชาชาติแต่อย่างใด²¹ ความพยายามของสหรัฐอเมริกาในการกีดกันไม่ให้จีนแผ่นดินใหญ่เข้าไปมีสิทธิมีเสียงในสหประชาชาตินี้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดถึงเป้าประสงค์ของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการกีดกันและโดดเดี่ยวจีนในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ของทั้งสองนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนอย่างมากนับตั้งแต่ในอดีต ทั้งสองฝ่ายจะมีความเข้าใจและความคาดหวังต่างกันมาตั้งแต่ต้น ปัญหาสำคัญที่ทำให้สัมพันธภาพระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเป็นที่ถกเถียงมากที่สุดก็คือเรื่องของความมั่นคงและอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งเป็นประเด็นหลักตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

2.1.3 การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า นับตั้งแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการสถาปนาขึ้นนั้น จีนแผ่นดินใหญ่กับสหรัฐอเมริกาก็เป็นปฏิปักษ์ด้านอุดมการณ์ต่อกันมาโดยตลอด ภาวะการณ์เช่นนี้ดำเนินมาเป็นเวลากว่า 2 ทศวรรษ จนกระทั่งเข้าสู่ต้นทศวรรษที่ 1970 สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในของประเทศทั้งสองก็ได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้ต่างผ่อนปรนความแข็งกร้าวของตนเองลง และหันหน้าเข้าหากันด้วยท่าทีที่ประนีประนอมมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเริ่มมีแนวโน้มที่ดีขึ้น พร้อมกับที่ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตก็เริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ

ฝ่ายสหรัฐอเมริกานั้น เมื่อริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon, 1969-1974) ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีก็ต้องประสบกับปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญ ก็คือ การหาวิธีถอนทหารออกจากเวียดนาม “อย่างสมเกียรติ” ตามที่ได้ให้สัญญาไว้กับประชาชนเมื่อตอนหาเสียงเลือกตั้ง²² หลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้ส่งกำลังพลเข้าไปรบในเวียดนามในสงครามเวียดนาม (ปีค.ศ. 1965-1975) เป็นเวลาร่วม 10 ปี ซึ่งนอกจากจะไม่ประสพชัยชนะดังที่คาดหวังไว้แล้ว สหรัฐอเมริกายังต้องสูญเสียทั้งกำลังคนและกำลังทรัพย์ไปในสงครามครั้งนี้เป็นจำนวนมาก เป็นผลให้ประชาชนชาวอเมริกันไม่พอใจ และต้องการให้ถอนทหารโดยเร็ว แต่เนื่องจากในเวลานั้น สหรัฐอเมริกาอยู่ในฐานะมหาอำนาจแล้ว การจะถอนทหารออกเฉยๆจึงดูเหมือนจะเป็นการเสียหน้าจนเกินไป สหรัฐอเมริกาจึงพยายามแสวงหาวิธีทางที่จะทำให้สามารถก้าวออกมาได้อย่างสง่างาม ดังนั้น จึง

²¹ จีนให้เหตุผลที่ไม่ประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติว่า เนื่องจากสหประชาชาติได้เคยกระทำการอันไม่ยุติธรรมต่อจีน ในการลงมติที่ 498 (V) 1951 ว่า จีนเป็นผู้รุกรานเกาหลี

²² เขียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 480.

หันหน้าไปหาจีน เพื่อหวังให้จีนที่สนับสนุนเวียดนามเหนืออยู่ช่วย นอกจากนี้ ยังเห็นว่าการปรับความสัมพันธ์กับจีนจะเป็นประโยชน์แก่สหรัฐอเมริกาในการเมืองระหว่างประเทศด้วย โดยจะสามารถโดดเดี่ยวและกดดันสหภาพโซเวียตให้ยอมประนีประนอมกับสหรัฐอเมริกาได้ อีกทั้งยังสามารถอาศัยความสำเร็จทางการทูตครั้งนี้กลบเกลื่อนความล้มเหลวในสงครามเวียดนาม รวมถึงช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศได้ด้วย นิกสันจึงได้มีคำสั่งให้คิสซิงเจอร์ลงหาวิธีที่เป็นไปได้ที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน และนิกสันเองก็ได้เขียนบทความลงในวารสาร Foreign Affairs ปี ค.ศ.1967 ว่า “จีนไม่ควรจะได้รับการปฏิบัติในฐานะประเทศที่ต่ำกว่าอีกต่อไป”²³ และประกาศในปี ค.ศ.1970 ว่า “สิ่งที่ข้าพเจ้าปรารถนาจะทำก่อนที่จะลาโลกนี้ไปนั้น ก็คือ การได้ไปประเทศจีน ถ้าหากว่าข้าพเจ้าไปไม่ได้ ก็จะทำให้ลูกหลานของข้าพเจ้าไป”²⁴ รวมทั้งประกาศว่า “สันติภาพที่มั่นคงและถาวรจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าร่วมด้วย”²⁵ ก่อนที่จะได้เดินทางไปเยือนจีน เพื่อแสดงให้เห็นประชาชนชาวอเมริกันรับรู้ถึงแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปยังจีนมากขึ้น

ด้านฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีนเอง ก็ต้องการบรรเทา “ภัยคุกคาม” จากสหภาพโซเวียต ซึ่งความตึงเครียดตามบริเวณพรมแดนหลายจุดได้ถึงจุดระเบิด เมื่อมีการปะทะกันด้วยกำลังที่เกาะเงินเป่า บริเวณแม่น้ำอุสสุรี (Ussuri river) ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1969 และสหภาพโซเวียตยังได้ใช้กลเม็ดปล่อยข่าวจีนว่าจะทำลายแหล่งผลิตอาวุธนิวเคลียร์ของจีนด้วย²⁶ อีกทั้งสหภาพโซเวียตยังเป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนอินเดียที่อยู่ทางใต้ของจีนและขัดแย้งกับจีนมาตั้งแต่ ค.ศ.1962 อันเนื่องมาจากปัญหาชายแดน ดังนั้น จึงมีความเสี่ยงทางยุทธศาสตร์ต่อจีนอยู่มาก นอกจากนี้ ทางด้านญี่ปุ่น ซึ่งขณะนั้นกำลังเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจลำดับที่ 3 ของโลก²⁷ ก็มีความสัมพันธ์ที่สุมเสี่ยงกับจีน ทำให้การหันมาใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาเป็นทางเลือกใหม่ที่ให้ประโยชน์แก่จีนมากกว่าการปิดกั้นตัวเอง แม้ว่าในช่วงนั้นจีนจะยังคงประสบปัญหาการแตกแยกจากการปฏิวัติวัฒนธรรม แต่เมื่อถึงปลายปี ค.ศ.1969 จีนก็ยุติการรณรงค์มวลชนได้แล้ว โดย

²³ Richard M. Nixon, “Asia After Vietnam,” *Foreign Affairs*, October 1967. Quoted in Nancy Bernkopf Tucker, “China and America: 1941-1991,” *Foreign Affairs*: 85.

²⁴ สาส์นระหว่างสองประเทศ: สร้างสะพานเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา (เหลียง กว๋อฉวนฮว่า: เหยินจงเหมยเหอท่าวเจียนเสียนตาเจียว) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56831.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

²⁵ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, p.108.

²⁶ Henry Kissinger, *White House Years* (Boston Toronto: Little, Brown and Company, 1979), p.185 อ้างถึงในเจียน ชีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 481.

²⁷ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, p.148.

ผู้นำอย่างโจวเอินไหลสามารถเข้าควบคุมกลไกการกำหนดนโยบายและการบริหารนโยบายได้อีกครั้งหนึ่ง เหม่าเจอตงและโจวเอินไหลได้ข้อสรุปในเวลานั้นว่า สหรัฐอเมริกาเป็นภัยต่อจีนน้อยกว่าสหภาพโซเวียต สามารถช่วยสร้างอำนาจต่อรอง²⁸ได้ และใช้สหรัฐอเมริกาเป็น “แนวร่วม” ในยุทธศาสตร์แนวเดียว (one-line strategy)²⁹ ตั้งแต่ญี่ปุ่นไปสหรัฐอเมริกาถึงยุโรปในการต่อต้านและสกัดกั้นการขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตได้ จึงยินดีจะช่วยกันให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกจากอินโดจีนเพื่อที่สหรัฐอเมริกาจะได้ย้ายกำลังไปปะทะกับสหภาพโซเวียตในยุโรป ในตะวันออกกลางหรือในภูมิภาคอื่นๆ เช่น เอเชียใต้³⁰ อันจะส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองอภิมหาอำนาจทวีความรุนแรงขึ้น

การปรับนโยบายของทั้งสองเป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีน สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียตเข้าสู่ช่วงสมัยของ “ความสัมพันธ์แบบยุทธศาสตร์สามเส้า”³¹

ความพยายามปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันเริ่มต้นที่ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการทั้งสองฝ่ายได้เริ่มเจรจากันแบบทวิภาคีในระดับเอกอัครราชทูตตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา³² จนกระทั่งเดือนสิงหาคม ค.ศ.1969 ประธานาธิบดีนิกสันได้ขอให้ประธานาธิบดียาราฮานแห่งปากีสถานแจ้งต่อจีนว่าต้องการมีสัมพันธภาพกับจีน และเพื่อแสดงความจริงใจรัฐบาลอเมริกายังได้คิดที่จะถอนเรือพิฆาต 2 ลำที่รับผิดชอบลาดตระเวนในช่องแคบไต้หวันออกเมื่อถึงปลายปีเดียวกัน จีนได้แสดงการตอบรับสารดังกล่าว เป็นผลให้ท่าทีของทั้งสองเริ่มผ่อนคลายลงโดยติดต่อกันผ่านทางปากีสถาน

²⁸ Henry Kissinger, *White House Years*, pp. 172, 182-183.

²⁹ Liu Huaqiu on China's Foreign Policy[Online].

³⁰ เอกสารฉบับที่ 41 บทเรียนบทที่ 1 ว่าด้วย The Historical Current of the Peoples' Revolution in the World is Irresistible สำหรับให้หน่วยทหารต่างๆใช้ประกอบการศึกษา แปลโดย Institute of International Relations, Republic of China, June 1974 in *Chinese Communist Documents Outline of Education on Situation for Companies*, p.8 อ้างถึงในเขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน*, หน้า 484.

³¹ วิวัฒน์ มุ่งการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน *จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*, หน้า 127.

³² การพบกันในระดับเอกอัครราชทูตระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกามีตั้งแต่ปีค.ศ.1955 จนถึงปี ค.ศ.1970 รวมทั้งสิ้น 136 ครั้ง (อ้างจาก การพบกันครั้งแรก: การเจรจาระดับเอกอัครราชทูตระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา (ใส่ชื่อเจียซู: จงเหมยต้าสี่อี้ฮู่ฮาน) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56782.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).)

หลังจากนั้น ก็ได้สร้างสัมพันธกันผ่านสื่อกีฬา โดยจีนได้เชิญทีมป้องกันของสหรัฐอเมริกาไปแข่งขันในจีนในช่วงปลายเดือนมีนาคม ค.ศ.1971 จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ “การทูตปิงปอง” ซึ่งเป็นที่กล่าวขานกันว่า “บอลลูกเล็ก (ปิงปอง) หมุนบอลลูกใหญ่ (โลก)”³³ ในวันที่ 14 เมษายน นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลได้พบกับทีมป้องกันสหรัฐอเมริกาและกล่าวว่า “การที่พวกคุณรับคำเชิญมาเยือนจีนในครั้งนี้ เท่ากับเป็นการเปิดประตูเชื่อมความสัมพันธ์อันดีของประชาชนทั้งสองประเทศ พวกเราเชื่อว่า การไปมาหาสู่กันฉันมิตรระหว่างประชาชนของทั้งสองฝ่ายจะได้รับการสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น”³⁴ หลังจากนั้นในวันที่ 5 มกราคม ค.ศ.1971 นิกสันก็ได้รับสารแจ้งผ่านปากีสถานว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนมีความยินดีที่จะให้การต้อนรับทูตพิเศษของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาหรือตัวประธานาธิบดีเองในการเยือนจีนเพื่อเจรจากันโดยตรงในกรุงปักกิ่ง³⁵

จากความพยายามของฝ่ายสหรัฐอเมริกาและการตอบสนองจากฝ่ายจีน เป็นผลให้ คิสซิงเจอร์ได้เดินทางไปพบโจวเอินไหลอย่างลับๆ³⁶ ณ กรุงปักกิ่ง ระหว่างวันที่ 9-11 กรกฎาคม ค.ศ.1971³⁷ ผลประโยชน์หรือเป้าประสงค์ของทางฝ่ายจีนในระยะตอบสนองการทาบทามของ

³³ “บอลลูกเล็กหมุนบอลลูกใหญ่”: “การทูตปิงปอง” ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา (“เสี้ยวฉิวจ่วนตั้ง ต้าฉิว”: จงเหมย “ปิงปองไว่เจียว”) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56800.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

³⁶ ฝ่ายสหรัฐอเมริกาต้องการให้การมาจีนของคิสซิงเจอร์เป็นความลับ ประธานาธิบดีนิกสันจึงประกาศว่าจะส่งคิสซิงเจอร์มาสำรวจเหตุการณ์ในเอเชียอาคเนย์ ตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม จนกระทั่งวันที่ 8 ขณะที่คิสซิงเจอร์กำลังเยือนกรุงอิสตันบูลก็ได้แก่งทำให้ว่าปวดท้อง ประธานาธิบดีปากีสถานแถลงว่า เนื่องจากอากาศปากีสถานร้อนจัด ส่งผลต่อสุขภาพของคิสซิงเจอร์ จึงได้จัดให้ไปพักผ่อนที่บ้านพักตากอากาศ คิสซิงเจอร์อาศัยช่วงเวลานี้หลบนักข่าวนั่งเครื่องบิน 707 จากปากีสถานตรงไปปักกิ่งในเวลาตี 4 ครึ่งของวันที่ 9 ถึงสนามบินปักกิ่งเวลา 12.15 น. แม้ฝ่ายจีนจะเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมาอย่างลับ แต่เนื่องจากเป็นคำยืนยันของทางสหรัฐอเมริกา ฝ่ายจีนจึงรับปากว่าจะช่วยปิดข่าวให้ คิสซิงเจอร์ใช้เวลาอยู่ในปักกิ่งทั้งหมด 48 ชั่วโมง ได้เจรจากับโจวเอินไหลรวมเวลา 17 ชั่วโมงกว่า อีกทั้งยังได้ไปเยือนพระราชวังโบราณและร่วมเจรจากรการค้า (อ้างจาก ยอดน้ำแข็งเริ่มละลาย: คิสซิงเจอร์เยือนจีนอย่างลับ (ปิงเฟิงเจียตั้ง: คิสซิงเจอร์มีมีฝางหัว) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56831.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

³⁷ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน มหาวิทยาลัยซานตง, ศิลปะการทูตของโจวเอินไหล, แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพไพโร, 2540), หน้า 165-174. และ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, pp. 94-103.

สหรัฐอเมริกาในครั้งนั้นค่อนข้างชัดเจนว่าจีนสนใจเรื่องการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในไต้หวันเป็นสำคัญ ต้องการให้สหรัฐอเมริกาถอนกำลังทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ทั้งหมดออกจากไต้หวัน และรับปากว่าจะไม่สนับสนุนแนวคิด “สองจีน” หรือ “หนึ่งจีน หนึ่งไต้หวัน” รวมถึงยกเลิกสนธิสัญญาป้องกันร่วมระหว่างทั้งสอง (Mutual Defence Treaty) ที่ลงนามกันมาตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1954 ด้วย แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาในครั้งนั้นสนใจแต่จะให้จีนช่วยให้สหรัฐอเมริกาสามารถถอนทหารออกจากอินโดจีนได้อย่างสมเกียรติ ให้จีนช่วยเจรจากับเวียดนามให้ หลังจากโจวเอินไหลได้ไปรายงานผลการประชุมให้เหมาเจ๋อตงทราบ เหมาเจ๋อตงก็ได้ให้ข้อคิดว่า “อเมริกาจะถอนทหารออกจากเวียดนาม แต่ที่ไต้หวันไม่รีบร้อน เพราะไต้หวันไม่ได้รับกัน ที่เวียดนามรบกัน คนกำลังตายกัน เราให้จีนสันมา จะทำแต่เพื่อตนเองไม่ได้”³⁸ และ “...ไต้หวันเรื่องเล็ก สถานการณ์โลกเรื่องใหญ่ ปัญหาไต้หวันยึดเยื้อไปอีกร้อยปีค่อยเจรจาก็ยังได้ ดังนั้นควรคุยกันเรื่องปัญหาของโลกก่อน”³⁹ ฝ่ายจีนจึงยอมสนองตอบต่อความต้องการของสหรัฐอเมริกา

นอกจากนี้ จีนยังได้รับประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมอีกประการหนึ่งจากการหันมาหาจีนของสหรัฐอเมริกา นั่นคือ การค่อยๆ เลิกขีดขวางการเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติและคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติแทนที่ไต้หวันของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยในการประชุมครั้งที่ 26 ของสมัชชาสหประชาชาติ ที่ประชุมมีมติให้การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วยคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น⁴⁰ โดยได้เสนอให้แยกออกเป็น 3 ญัตติ คือ

ญัตติที่หนึ่ง (เสนอโดยอัลบาเนียและประเทศคอมมิวนิสต์อื่นๆ) ให้รับรองจีนปักกิ่งและขับไต้หวัน

ญัตติที่สอง (เสนอโดยสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ฯลฯ) ให้รับรองจีนปักกิ่ง แต่ให้คงสิทธิของผู้แทนไต้หวันไว้

ญัตติที่สาม ให้ถือปัญหาเรื่องที่นั่งของผู้แทนจีนเป็นปัญหาสำคัญซึ่งต้องการคะแนนเสียงที่ขาด 2 ใน 3

³⁸ หลี่หย่งไถ่, เหมาเจ๋อตงกับสหรัฐอเมริกา (เหมาเจ๋อตงยี่เหมยกว่าอ) (ยูนนาน: สำนักพิมพ์ยูนนาน, 1993), หน้า 570. อ้างถึงในเชียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 483.

³⁹ ช่งเหลียนเซิงและก่งเสี่ยวหัว, ข้อขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาผ่านช่องแคบไต้หวัน (ชวานเยว่ ไถวันไห่เสี่ยวเตอจิงเหมยเจียวเสี่ยว) (ยูนนาน: สำนักพิมพ์ประชาชนยูนนาน, 2000), หน้า 112. (ภาษาจีน).

⁴⁰ สมพงษ์ ชูมาก, องค์การระหว่างประเทศ: สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ, หน้า 81.

ที่ประชุมเริ่มต้นออกเสียงในญัตติที่ 3 ก่อน ปรากฏว่าได้รับเสียงสนับสนุนเพียง 55 เสียง ในขณะที่มีเสียงคัดค้าน 59 เสียง งดออกเสียง 15 เสียง เมื่อผลออกมาเป็นเช่นนี้ ผู้แทนจากไต้หวัน จึงประกาศถอนตัวออกจากสหประชาชาติ และเดินออกจากที่ประชุมพร้อมคณะผู้แทนทั้งหมด⁴¹ และเมื่อถึงการลงคะแนนเสียงเพื่อทำการรับรองรัฐบาลจีนในสหประชาชาติ มีเสียงรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน 76 เสียง เสียงรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐจีนเพียง 35 เสียง งดออกเสียง 17 เสียง และไม่เข้าร่วมประชุม 3 ชาติ⁴² ส่งผลให้รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้ครอบครองที่นั่งและการเป็นตัวแทนของประเทศจีนในสหประชาชาติตั้งแต่วันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1971 ตามมติที่ 2758 (XXVI) โดยมติดังกล่าวได้ประกาศอย่างชัดเจนว่า

“สมัชชาใหญ่สหประชาชาติรับรองว่าตัวแทนของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นตัวแทนที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียงตัวแทนเดียวของประเทศจีนในสหประชาชาติและสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นหนึ่งในสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และตัดสินใจที่จะฟื้นฟูสิทธิทั้งหมดให้แก่สาธารณรัฐประชาชนจีนและรับรองตัวแทนของรัฐบาลดังกล่าวให้เป็นตัวแทนที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียงตัวแทนเดียวของประเทศจีนในองค์การต่างๆของสหประชาชาติ และให้ขับไล่ผู้แทนของรัฐบาลเจียงไคเช็คออกจากที่นั่งในองค์การสหประชาชาติและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่ตัวแทนของรัฐบาลเจียงไคเช็คครอบครองที่นั่งอยู่อย่างผิดกฎหมายโดยทันทีทันใด”⁴³

การประชุมสมัชชาสหประชาชาติในครั้งนี้จัดขึ้นระหว่างการเยือนจีนเป็นครั้งที่ 2 ของคิสซิงเจอร์ระหว่างวันที่ 16-26 ตุลาคม โดยครั้งนี้เป็นการเยือนอย่างเป็นทางการและเป็น การเยือนในฐานะผู้แทนของประธานาธิบดีนิกสัน ภาพถ่ายระหว่างโจวเอินไหลและคิสซิงเจอร์ถูกเผยแพร่ไปทั่วโลก แสดงให้เห็นถึงการเริ่มต้นแห่งมิตรภาพระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน⁴⁴ การเยือนของคิสซิงเจอร์ในครั้งนี้นอกจากจะเพื่อเป็นการปูทางและจัดเตรียมความพร้อมให้แก่

⁴¹ รัฐบาลไต้หวันในขณะนั้นยืนยันที่จะใช้นโยบาย “ผู้ดียอมจะไม่อยู่ร่วมกับโจร” (A Gentleman-won't-stand-together-with-thieves Policy) จึงได้ปฏิเสธที่จะอยู่ร่วมกับผู้แทนจากแผ่นดินใหญ่ในสหประชาชาติ ซึ่งผลที่ได้ออกมาก็คือ ทราบถึงปัจจุบัน “โจรยังคงอยู่ แต่ผู้ดีไม่” (Only thieves stand, but not gentleman) (Chen Lung-chu, Taiwan and the United Nations. *Taipei Times*[Online]. 2001. Available from: <http://www.taipeitimes.com/news/2001/06/25/story/0000091464> [2002, January 15]) ซึ่งการตัดสินใจเช่นนี้ก็ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากชาวไต้หวันในเวลานี้ว่า เป็นการกระทำที่ไม่ได้เห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนในระยะยาว

⁴² สุขสันต์ วิเวกเมธากร, มังกร 50 ปี (กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543), หน้า 104.

⁴³ Why is Taiwan ineligible for “participation in the United States”? [Online]. (n.d.) Available from: <http://www.china-un.org/> [2002, January 16]

⁴⁴ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ศิลปะการทูตของโจวเอินไหล, หน้า 174.

นิกสันที่มีกำหนดการไปเยือนจีนในเวลาอันใกล้แล้ว ยังเพื่อทำความเข้าใจกับจีนในเรื่องสาระและท่าทีของแถลงการณ์ที่ทั้งสองจะออกร่วมกันด้วย⁴⁵

ต่อมา ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันพร้อมภรรยาจึงได้เดินทางไปเยือนจีนอย่างไม่เป็นทางการพร้อมคณะผู้ติดตาม 300 คนระหว่างวันที่ 21-28 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972⁴⁶ ถึงจีนเวลา 11.27 น.⁴⁷ เริ่มต้น “การเดินทางเพื่อสันติภาพ”⁴⁸ ตามที่นิกสันให้นิยามไว้ และเป็นการเดินทางครั้งแรกของผู้นำสหรัฐอเมริกาในประวัติศาสตร์และเป็นการเยือนทั้งที่ทั้งสองฝ่ายยังไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตที่เป็นทางการต่อกัน โดยในการเยือนครั้งนี้นิกสันได้เข้าพบปะหารือข้อราชการต่างๆกับเหมาเจ๋อตงและโจวเอินไหล มีทั้งปัญหาเรื่องอินโดจีนที่สหรัฐอเมริกาสนใจและเรื่องไต้หวันที่จีนต้องการแก้ปัญหา โจวเอินไหลใช้เวลาเจรจากับนิกสันติดต่อกันสามวันระหว่างวันที่ 21-23 กุมภาพันธ์ โดยจีนได้แสดงความห่วงใยในปัญหาอินโดจีนเป็นอันดับแรกก่อน โจวเอินไหลกล่าวว่าจีนยึดหลักว่าในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของอินโดจีนนั้น จีนไม่มีสิทธิเจรจาต่อรองแทน ปีบับังคับ หรือจูงใจให้ประเทศในอินโดจีนมาต่อรองกับสหรัฐอเมริกา และจีนให้คำมั่นว่าจะไม่เข้าแทรกแซงโดยตรงในสงครามนี้ หากสหรัฐอเมริกาจะยึดมั่นในหลักการที่จะไม่ล่วงล้ำเข้าไปในดินแดนจีนที่อยู่ติดกับเวียดนามตอนเหนือ⁴⁹ แต่หากสหรัฐอเมริกาไม่ยุติสงคราม จีนก็จะสนับสนุนให้ประชาชนชาวอินโดจีนต่อสู้จนถึงที่สุด อย่างไรก็ตาม โจวเอินไหลก็ได้เน้นย้ำหลายครั้งว่าสหรัฐอเมริกาควรระงับการทหารออกโดยเร็วอย่างกล้าหาญด้วยความเด็ดขาด เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

⁴⁵ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ศิลปะการทูตของโจวเอินไหล, หน้า 174-191. และ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, pp. 114-117.

⁴⁶ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ศิลปะการทูตของโจวเอินไหล, หน้า 193-205. และ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, pp. 127-145.

⁴⁷ เนื่องจากการเยือนในครั้งนั้น จีนและสหรัฐอเมริกายังไม่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ พิธีการต้อนรับที่สนามบินจึงเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีกองทหาร ไม่มีพรมแดง ไม่มีช่อดอกไม้ และไม่มียกเว้นคนต้อนรับมีเพียงโจวเอินไหลเป็นผู้นำในระดับสูงสุดที่ไปต้อนรับถึงสนามบิน

⁴⁸ ความเปลี่ยนแปลงของโลก—นิกสันเยือนจีน (ชื่อเจ็ยเตอเปี่ยนฮว่า—หนี่เค่อซงฝ่างหัว) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/80821/57186.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

⁴⁹ วิวัฒน์ มุงการดี, “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา,” ใน *จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*, หน้า 126.

นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายยังได้หารือกันในเรื่องปัญหาในคาบสมุทรเกาหลี และปัญหาสถานะของญี่ปุ่นด้วย โดยเห็นพ้องให้แต่ละฝ่ายยึดมั่นในท่าทีของตนต่อกรณีทั้งสองนี้ต่อไป แต่ในกรณีปัญหาไต้หวันจีนถือว่าสำคัญที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นปัญหาที่ซับซ้อนละเอียดอ่อนแล้ว ยังเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบูรณภาพทางดินแดนของจีน ซึ่งจีนถือเป็นเป้าหมายหลักของประเทศที่จะต้องรวบรวมเอาดินแดนทั้งหมดกลับคืนสู่อ้อมอกให้ได้ จีนเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาต้องยอมรับว่า มี “จีนเดียว” ในโลกเท่านั้น และได้วันเป็นเพียงดินแดนส่วนหนึ่งของจีน

ในการเยือนของนิกสันครั้งนี้ ทั้งสองได้ร่วมกันประกาศ “แถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้”⁵⁰ (Shanghai communiqué) (ช่างไห่กงเป๋อ) ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 เพื่อเป็นพื้นฐานในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยมีสาระสำคัญ คือ

- 1) จีนและสหรัฐอเมริกาจะมีความสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของหลักปัญจศีล
- 2) สหรัฐอเมริกายอมรับในหลักการจีนเดียว และยอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน
- 3) สหรัฐอเมริกาสัญญาจะลดกำลังทหารและยุทโธปกรณ์ของตนในไต้หวันตามลำดับจนกระทั่งถอนออกจนหมดในที่สุด⁵¹
- 4) จีนและสหรัฐอเมริกาสัญญาว่าจะไม่ดำเนินลัทธิครองความเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก และต่อต้านการกระทำดังกล่าวของประเทศอื่น
- 5) จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องต้องกันให้ฟื้นฟูความสัมพันธ์บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทั้งสองประเทศ และจะพยายามลดความขัดแย้งทางทหารระหว่างกัน
- 6) จีนและสหรัฐอเมริกาได้ตกลงที่จะติดต่อกันในระดับต่างๆ รวมทั้งการส่งผู้แทนระดับสูงไปปรึกษาหารือเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย
- 7) จีนและสหรัฐอเมริกาสัญญาจะเปิดประตูเชื่อมความสัมพันธ์ด้านการค้า, วิทยาศาสตร์, เทคโนโลยี, วัฒนธรรม, กีฬา และสื่อมวลชน

หลังจากนั้นเป็นเวลา 1 ปี ทั้งสองประเทศก็ได้ร่วมกันจัดตั้งสำนักงานติดต่อในนครหลวงของแต่ละฝ่ายในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1973 โดยมีสถานะเป็นสถานทูตอย่างไม่เป็นทางการ และเอื้อประโยชน์ให้ทั้งสองฝ่ายมีการติดต่อระหว่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ รวมถึงการพบปะกันระหว่างผู้นำระดับสูงเป็นระยะๆ โดยในเดือนเมษายน ค.ศ.1974 เติ้งเสี่ยวผิงซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง

⁵⁰ โปรดดูแถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้ฉบับเต็มที่ภาคผนวก ก

⁵¹ สหรัฐอเมริกาได้ลดกำลังทหารลง โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 เมื่อประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนปักกิ่งนั้น สหรัฐอเมริกามีทหารในไต้หวันประมาณ 8,600 คน ต้นเดือนมีนาคม ค.ศ.1976 ลดลงเหลือ 2,200 คน และต่อมาได้ถอนทหารออกหมดและยกเลิกสนธิสัญญาป้องกันร่วมกับไต้หวันในปีค.ศ.1979

รองนายกรัฐมนตรีก็ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำระดับสูงคนแรกของจีนนับแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนถือกำเนิดขึ้น

แม้ว่าทั้งสองจะเริ่มหันหน้าเข้าหากันบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แต่ก็ยังมีอีกก้าวไปถึงขั้นที่จะสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันได้ เนื่องจากมีอุปสรรคสำคัญคือ ปัญหาเรื่องไต้หวันที่ฝ่ายจีนต้องการให้สหรัฐอเมริกาตัดขาดความสัมพันธ์กับไต้หวันอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะทางด้านการทหาร ในขณะที่ฝ่ายสหรัฐอเมริกายังไม่ยินยอมที่จะทำเช่นนั้น อีกทั้งทั้งสองฝ่ายยังมีปัญหาการเมืองภายในของแต่ละฝ่ายด้วย ในสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีนิกสันถูกกดดันให้ลาออกจากตำแหน่งอันเนื่องมาจากคดี "วอเตอร์เกต"⁵² ส่วนในจีนเองก็มีปัญหาการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแย่งชิงอำนาจภายหลังการถึงแก่อสัญกรรมของเหมาเจ๋อตงและโจวเอนไห่⁵³ ทำให้การพัฒนาความสัมพันธ์หยุดชะงักกัน

ต่อมาเมื่อเจอร์รัลด์ ฟอร์ด (Gerald Ford, 1974-1977) ขึ้นเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ก็ได้พยายามที่จะความเปิดสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับจีน ด้วยเหตุผลทั้งเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติ และต้องการสร้างผลงานเพื่อเป็นการปูทางให้กับการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปีค.ศ.1976 และได้ไปเยือนจีนระหว่างวันที่ 1-4 ธันวาคม ค.ศ.1975⁵⁴ ซึ่งจีนยังคงยืนยันในหลักการ 3 ประการให้สหรัฐอเมริกาตัดความสัมพันธ์ทางการทูต, ยกเลิกสนธิสัญญา และถอนทหารออกจากไต้หวัน⁵⁵ แต่สหรัฐอเมริกาอ้างว่ายังไม่พร้อม ประกอบกับประธานาธิบดีฟอร์ดไม่มั่นใจในความชอบธรรมและเสียงสนับสนุนจากรัฐสภา จึงไม่สามารถชักจูงให้จีนยอมประนีประนอมเรื่องไต้หวันได้ ทำให้ความสัมพันธ์ยังคงพัฒนาได้ช้ามาก

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵² คดีวอเตอร์เกตเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันและข่าวลือทางการเมืองต่างๆในสมัยของนิกสัน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือและคะแนนนิยมในตัวของนิกสัน

⁵³ จูลี่ฟ ชินวอร์ธ, "การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน," ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 332.

⁵⁴ Patrick Tyler, A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China, p.327.

⁵⁵ ต้วนเจียว, เฟยเยว และเซอจวิน (อ้างจาก จางยวีซื่อ, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ (สี่อี้จื่อเจียวเตอว่อจี้กวานซี), หน้า 370.)

2.1.4 การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต

เมื่อถึงยุคของประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter, 1977-1981) สหรัฐอเมริกาได้เริ่มเปิดการเจรจาเพื่อ “สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ” อย่างจริงจังอีกครั้ง หลังจากที่ได้พยายามมานานเกือบทศวรรษ ในช่วงนี้ ทั้งสองฝ่ายเริ่มปรับท่าทีของตัวเอง ลดความแข็งกร้าวและมีลักษณะประนีประนอมมากขึ้น การเจรจาอย่างจริงจังเริ่มต้นขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1978 ณ กรุงปักกิ่ง โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับในหลักการ 3 ประการข้างต้นของจีนและทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องกันว่า เกี่ยวกับปัญหาการขายอาวุธให้ไต้หวัน จะทำการเจรจากันอีกครั้งหลังการสถาปนาความสัมพันธ์⁵⁶

หลังจากผ่านการเจรจามานานเกือบครึ่งปี สหรัฐอเมริกาก็ได้ประกาศว่าจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับจีนในวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1978 จากนั้นในวันที่ 16 ธันวาคม ทั้งสองฝ่ายโดยประธานาธิบดีคาร์เตอร์และประธานพรรคคอมมิวนิสต์ฮว๋อเฟิงก็ได้ร่วมกันลงนามใน “แถลงการณ์ร่วม (Joint communiqué) ประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต” (จงเหมยเจี้ยนเจียวกงเป่า)⁵⁷ เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1979 เป็นต้นไป ผู้นำจีนได้ย้ำหลังการลงนามว่า “การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเป็นเรื่องที่จะได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ การสถาปนาความสัมพันธ์นี้จะพัฒนาความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ เป็นการริเริ่มความสัมพันธ์กันในทุกด้านอย่างกว้างขวางในอนาคต และยังเป็นประโยชน์ต่อสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียและของโลกด้วย”⁵⁸ โดยในแถลงการณ์ร่วมครั้งนี้ มีสาระสำคัญคือ

- 1) สหรัฐอเมริกาได้ยอมรับว่ารัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายและชอบธรรมของจีนเพียงรัฐบาลเดียวเท่านั้น⁵⁹ และยืนยันในหลักการจีนเดียว ยอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน

⁵⁶ จุดเปลี่ยนแห่งประวัติศาสตร์—การสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา (ลี้ซือเตอจ๋วนเจ้อ—จงเหมยเจี้ยนเจี้ยว) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57232.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

⁵⁷ โปรดดูแถลงการณ์ร่วมประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตฉบับเต็มที่ภาคผนวก ข

⁵⁸ ช่งเหลียนเต็งและก่งเสี่ยวหัว, ข้อขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาผ่านช่องทางไต้หวัน (ชวานเยว่ ไถวันไห่เสี่ยเตอจ๋องเหมยเจี้ยวเจี้ยว), หน้า 191.

⁵⁹ คำแถลงของเจียนฉีเชินว่าด้วยวาระครบรอบ 30 ปีแห่งแถลงการณ์เซียงไฮ้ (เจียนฉีเชินจิวซ่างไห่ กงเป่าเจินซื่อ 30 โจวเหียนฟาเปียวเหวินจาง) [Online]. (ภาษาจีน)

- 2) สหรัฐอเมริกายินยอมที่จะตัดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับไต้หวัน (สหรัฐอเมริกาได้ปิดสถานทูตในไต้หวันในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1979) แต่จะคงความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม การค้า และความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการอื่นๆ สหรัฐอเมริกาจะถอนทหารและยุทโธปกรณ์ออกจากไต้หวันตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน ค.ศ.1979 เป็นต้นไป และแจ้งให้ไต้หวันทราบว่าะยกเลิกสนธิสัญญาป้องกันร่วม
- 3) ทั้งสองฝ่ายยืนยันความตกลงที่เคยทำกันในแถลงการณ์ร่วมซึ่งใช้ทั้งในส่วนของความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีและในระดับที่เกี่ยวกับการเมืองระดับโลกและระดับภูมิภาค
- 4) ทั้งสองฝ่ายสัญญาว่าจะไม่แสวงหาความเป็นเจ้าในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและภูมิภาคอื่นใดของโลก รวมถึงจะต่อต้านประเทศอื่นที่ทำตนเยี่ยงนั้นด้วย

หลังการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการแล้ว เต็งเสี่ยวผิงได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริการะหว่างวันที่ 28-31 มกราคม ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่ธงแดง 5 ดาวของจีนได้โบกสะบัดอยู่เหนือทำเนียบขาวเคียงคู่กับธงชาติสหรัฐอเมริกา และในการแถลงข่าวร่วมกัน ได้มีการประกาศว่า “ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า ระบบสังคมที่แตกต่างกันของทั้งสองฝ่ายไม่ควรจะเป็นอุปสรรคขวางกั้นการกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือกัน”⁶⁰ ในระหว่างการเยือน ยังได้มีการลงนามในข้อตกลงความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, การกีฬา และการค้า รวมถึงข้อตกลงการจัดตั้งสถานทูตระหว่างกัน

ทั้งสองฝ่ายได้ก่อตั้งสถานทูตในเมืองหลวงของแต่ละฝ่ายและส่งเอกอัครราชทูตไปเริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.1979 เป็นต้นมา หลังจากนั้น ก็ได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในทุกด้าน และจัดทำความสัมพันธ์ทางการทหารอย่างเป็นทางการระหว่างกันในเดือนมกราคม ค.ศ.1980 ต่อมา ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1979 รัฐบาลจีนและสหรัฐอเมริกาได้ร่วมกันลงนามในสนธิสัญญาความสัมพันธ์ทางการค้า โดยทั้งสองฝ่ายอนุมัติให้สถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งระหว่างกัน มีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1980⁶¹ ถือเป็น

⁶⁰ เต็งเสี่ยวผิงเยือนสหรัฐอเมริกาเปิดความสัมพันธ์หน้าใหม่ของจีนและสหรัฐอเมริกา (เต็งเสี่ยวผิงผางเหมยเจียไคจงเหมยกวานซีชินเฟียนจาง) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57270.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

⁶¹ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาและความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (จงเหมยเจิงเม่ากวานซีเหอจิงจี้จู่เหอจั่ว) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/-1/58765.html> [2002, January 13] (ภาษาจีน).

การตกลงกันทางการค้าอย่างเท่าเทียมกันของทั้งสองฝ่าย สร้างสิทธิประโยชน์ให้แก่ทั้งสองทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก และในเดือนกันยายน ก็ได้จัดทำข้อตกลงด้านการคมนาคมทางการบินและการขนส่งทางเรือ และเรื่องสิ่งทอร่วมกัน⁶²

การสถาปนาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้น กล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการมีศัตรูร่วม และผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายมากกว่าความเข้าใจระหว่างกันอย่างแท้จริง ดังนั้น ปัจจัยที่ทำให้สามารถก้าวมาถึงขั้นที่สามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการได้นั้น จึงประกอบไปด้วยปัจจัยจากทั้งทางสหรัฐอเมริกาและทางจีน ดังนี้

สำหรับทางสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น ปัจจัยที่ทำให้ปักกิ่งปรารถนาจะยกระดับความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการที่มี “สำนักงานติดต่อ” เป็นสัญลักษณ์ให้เป็นทางการโดยมี “สถานเอกอัครราชทูต” เป็นสัญลักษณ์นั้น เกิดจากการที่จีนได้หันมาใช้นโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา ซึ่งเอื้อต่อการเปิดตัวเองออกสู่โลกภายนอกเพื่อรับเอาวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาประเทศ การสถาปนาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาจึงนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจีนแล้ว ยังช่วยยกระดับสถานะของจีนในการเมืองระหว่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม นอกจากนโยบายระยะยาวของจีนที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่ทำให้จีนตัดสินใจสถาปนาความสัมพันธ์ในเวลาอันรวดเร็วด้วย นั่นคือการบุกยึดกัมพูชาของเวียดนามตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1978 จีนต้องการปกป้องกัมพูชาและตอบโต้เวียดนามด้วยการใช้กำลัง หรือที่รู้จักกันว่า “สงครามสังคมนิยม” แต่ก็เกรงว่าหากสหภาพโซเวียตใช้กำลังเข้าสนับสนุนฝ่ายเวียดนามในลักษณะสัมพันธ์มิตรจะทำให้จีนต้องปะทะกับสหภาพโซเวียตด้วย ดังนั้น การปรับฐานะความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาให้เป็นทางการจะทำให้เห็นว่า ทั้งสองใกล้ชิดกันมากขึ้นอีกระดับหนึ่ง ซึ่งจะมีผลเป็นการป้องปรามมิให้สหภาพโซเวียตเข้าช่วยเวียดนามด้วยกำลังทหาร⁶³ นอกจากนี้ ยังมีผลในแง่ของการสกัดกั้นการขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตที่พยายามขยายอิทธิพลเข้าไปในอัฟกานิสถานและอินโดจีนตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 ด้วย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนทำให้จีนมีแรงจูงใจที่จะขยายความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกามากขึ้น

⁶² *Diplomacy of Contemporary China*, p.285.

⁶³ เขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน*, หน้า 485.

ฝ่ายสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีคาร์เตอร์ได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปเจรจาเรื่องการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับจีนหลายครั้ง แต่ก็ยังไม่สามารถบรรลุความตกลงทางรายละเอียดในแถลงการณ์ร่วมได้ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องไต้หวัน เมื่อถึงช่วงเดือนธันวาคม ค.ศ.1979 ความสัมพันธ์ระหว่างวอชิงตันและมอสโกที่อยู่ในภาวะตึงเครียดตลอดทศวรรษที่ 1970 ก็ทวีความรุนแรงขึ้นอันเนื่องมาจากปัญหาการลดและควบคุมอาวุธ (Strategic Arms Limitation Treaty: SALT) และความกังวลเกี่ยวกับการแผ่ขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตไปยังภูมิภาคต่างๆ ของโลก โดยเฉพาะหลังจากที่สหภาพโซเวียตส่งกำลังเข้าไปรุกรานอัฟกานิสถานในปีค.ศ.1979 เป็นผลให้สหรัฐอเมริกาต้องการสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนเพื่อบีบบังคับสหภาพโซเวียตทางอ้อม คาร์เตอร์จึงได้ประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม ทั้งที่ในเวลานั้น แถลงการณ์ร่วมยังไม่เรียบร้อย ดังนั้น เพื่อให้สามารถสถาปนาได้จริงเมื่อถึงเวลา สหรัฐอเมริกาจึงรับปากว่า จะไม่มีการทำ “ข้อผูกมัด” ในการขายอาวุธให้แก่ไต้หวันอีกในปีสุดท้ายของสนธิสัญญาป้องกันร่วม⁶⁴ และยินดีที่จะให้คำสัญญาใดๆ แก่จีน ฝ่ายสหรัฐอเมริกาพยายามโน้มน้าวให้จีนเห็นว่า การสถาปนาความสัมพันธ์จะเป็นผลดีมากกว่าเสีย และจะช่วยเปิดทางให้ทั้งสองฝ่ายสามารถแก้ปัญหาที่ค้างค้ำจากประวัติศาสตร์ได้อย่างไร การเปลี่ยนแปลงนี้นอกจากจะเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนแล้ว ยังเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไต้หวันด้วย เพราะวอชิงตันจะยอมรับว่าปักกิ่งเป็นรัฐบาลเดียวของประชาชนชาวจีน⁶⁵ ด้วยเหตุผลที่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาให้ประกอบกับปัจจัยทางจีนที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ตั้งเสียมึงยินยอมที่จะสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ แต่ขอสงวนสิทธิที่จะนำเรื่องการขายอาวุธให้ไต้หวันกลับมาพิจารณาใหม่ และให้สหรัฐอเมริการับรองว่า หากจะขายอาวุธให้ไต้หวันก่อนที่ปัญหาจะได้รับการคลี่คลายก็ขอใหักระทำอย่างลับๆ⁶⁷ ซึ่งในความเป็นจริงหลังจากนั้น สหรัฐอเมริกาก็ทำไม่ได้ เนื่องจากการขนส่งยุทธโปกรณ์ขนาดใหญ่อย่างลับเป็นไปไม่ได้ยาก อีกทั้งแม้สหรัฐอเมริกาจะไม่เปิดเผย ฝ่ายไต้หวันก็ต้องเปิดเผย ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็ห้ามไม่ได้

ด้วยปัจจัยและผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย ทำให้ทั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างกันได้ในปีสุดท้าย

⁶⁴ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, p.267.

⁶⁵ อนึ่ง สัญญาที่สหรัฐอเมริกายินยอมจะให้นั้นเป็นสัญญาในลักษณะที่ไม่มีรายละเอียดชัดเจนมากนัก เพื่อไม่เป็นการผูกมัดตัวเองในอนาคตจนเกินไป แต่เป็นการให้สัญญาเพื่อให้ฝ่ายจีนพอใจและยอมสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตด้วย

⁶⁶ Ibid., p.269.

⁶⁷ Ibid., p.269.

การปรับความสัมพันธ์ให้กลับสู่สภาพปกติระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1972 และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศทั้งสองนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 นั้น เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญยิ่งทางประวัติศาสตร์และส่งผลสะท้อนที่สำคัญต่อการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างมหาอำนาจและต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง⁶⁸ นโยบายของสหรัฐอเมริกาในช่วงนี้มีท่าทีเอนเอียงไปทางปักกิ่งอย่างเห็นได้ชัด ความสัมพันธ์ทางการค้า การทหารและความมั่นคงมีความคืบหน้าขึ้นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ดี ทั้งสองฝ่ายก็ยังคงขัดแย้งกันในประเด็นที่สำคัญ คือ เรื่องปัญหาไต้หวัน โดยเฉพาะการที่สหรัฐอเมริกาออก “พระราชบัญญัติความสัมพันธ์ไต้หวัน”⁶⁹ ในวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1979 หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไม่นาน เพื่อแสดงเจตจำนงที่จะรักษาความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับไต้หวันไว้ และสงวนสิทธิที่จะขายอาวุธเพื่อป้องกันตนเองให้แก่ไต้หวันต่อไป ซึ่งจีนได้แสดงความไม่พอใจอย่างมาก⁷⁰ กล่าวได้ว่า สหรัฐอเมริกาทรยศต่อหลักการที่ได้ตกลงร่วมกันในแถลงการณ์ร่วมทั้งสองฉบับ เอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาได้แถลงว่า

“การจะออกกฎหมายใดๆของสหรัฐอเมริกานั้น จีนถือว่าเป็นกิจการภายในที่จีนจะไม่แทรกแซง แต่การทำความตกลงใดๆระหว่างสหรัฐอเมริกาและไต้หวันพึงกระทำอยู่บนพื้นฐานของความตกลงที่สหรัฐอเมริกาได้ทำไว้กับจีนแล้ว การกระทำที่บิดเบือนความตกลงร่วมโดยฝ่ายใดฝ่ายเดียวไม่พึงบังเกิด อีกทั้งจีนจะไม่นิ่งดูยดต่อข้อความที่มีผลทางกฎหมายใดๆที่มีนัยก้าวก่ายต่อกิจการภายในของจีน ที่จะเอื้อต่อการสัมพันธ์กันอย่างเป็นทางการระหว่างไต้หวันกับสหรัฐอเมริกา หรือมีผลคล้ายคลึงกับในสนธิสัญญาป้องกันร่วม”⁷¹

แต่ไม่ว่าจีนจะทำการร้องเรียนหรือประท้วงอย่างไร สภาของเกรสก็ก็ได้ผ่านพระราชบัญญัติดังกล่าวออกมาในที่สุด โดยให้เหตุผลว่าสหรัฐอเมริกาต้องการให้มีหลักประกันว่าปัญหาไต้หวันจะได้รับการแก้ไขด้วยสันติวิธี ในขณะที่จีนกล่าวว่า พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวจะ

⁶⁸ จุลชีพ ชินวรรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 333.

⁶⁹ โปรดดูพระราชบัญญัติความสัมพันธ์ไต้หวันฉบับเต็มได้ที่ภาคผนวก ค

⁷⁰ การออกพระราชบัญญัตินี้ ทำให้ฝ่ายจีนไม่พอใจอย่างมาก โดยกล่าวว่า สหรัฐอเมริกาได้ทรยศต่อหลักการแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย และได้ทำร้ายความรู้สึกของประชาชนชาวจีนอย่างร้ายกาจ (อ้างจาก การปะทะกันสองครั้ง—แถลงการณ์ปาอีซี (เหลียงซือเจียวเฟิง--ปาอีซีเจียวเหลียง) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57297.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

⁷¹ เรียบเรียงจาก *Diplomacy of Contemporary China*, pp.285-286.

ทำให้ปัญหาไต้หวันยิ่งซับซ้อนขึ้น และเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกายึดมั่นในหลักการ “จีนเดียว” และระมัดระวังในการใช้พระราชบัญญัติดังกล่าว

ปัญหาไต้หวันจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่เป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองมาโดยตลอด นับตั้งแต่ปีค.ศ.1949 เรื่อยมา จีนถือว่าปัญหาไต้หวันเป็นปัญหาภายใน และได้เตรียมวิธีการรวมชาติโดยสันติไว้แล้ว ด้วยการนำระบบ “หนึ่งประเทศ สองระบบ” (one country, two systems) ที่จีนทดลองใช้กับการรวมฮ่องกงและมาเก๊ามาใช้ จีนจึงเห็นว่า ความกังวลที่สหรัฐอเมริกามีต่อประเด็นนี้มีลักษณะที่ต้องการแทรกแซงกิจการภายในของจีนมากกว่า ความห่วงใยปัญหาความมั่นคงที่สหรัฐอเมริกาอ้าง ความต้องการที่ไม่ตรงกันของทั้งสองฝ่ายทำให้จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาไต้หวันให้ลุล่วงไปได้

2.2 ความสัมพันธ์หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ

หลังการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการแล้ว แม้ว่าความสัมพันธ์ในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการเมืองจะมีความคืบหน้าขึ้นอย่างมาก⁷² โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจการค้า แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกายังคงดำรงอยู่ค่อนข้างมากและรุนแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสอง โดยมีปัญหาที่สำคัญในยุคหลังการสถาปนาความสัมพันธ์จนถึงก่อนสงครามเย็นสิ้นสุด ได้แก่ ปัญหาไต้หวัน และปัญหาวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน

2.2.1 ปัญหาไต้หวัน

ความสัมพันธ์ที่ได้รับการพัฒนาตลอดสามสมัยของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกากลับถดถอยลงอีกครั้งเมื่อถึงสมัยของประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan, 1981-1989) เนื่องจากเรแกนมีท่าทีเอนเอียงไปทางไต้หวัน⁷³ พยายามจะรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับไต้หวันขึ้นมาอีกด้วยการอนุญาตให้ไต้หวันเพิ่มสำนักงานติดต่อในสหรัฐอเมริกาได้ และขายอาวุธสงครามรุ่นใหม่

⁷² ปริมาณการค้าระหว่างทั้งสองประเทศเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 200 และปริมาณการเดินทางไปท่องเที่ยวในจีนของคนอเมริกันเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 300

⁷³ ประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกนมีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ค่อนข้างสนิทสนมกับครอบครัวของเจียงไคเช็ค และพรรคก๊กมินตั๋ง และจีนคณะชาติที่ไต้หวันก็ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่กิจกรรมทางการเมืองของเรแกน (อ้างจาก Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, p.290.)

ให้แก่ไต้หวัน ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่จีนอย่างแน่นอน จีนได้ออกมาประณามสหรัฐอเมริกา ทำเรื่องร้องเรียน และริเริ่มประเด็นเรื่องการขายอาวุธให้ไต้หวันของสหรัฐอเมริกาในที่ประชุมระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองในช่วงนี้จึงเต็มไปด้วยความตึงเครียด อีกทั้ง เรแกนยังเห็นว่าการที่พวกริเริ่มข้ออ้างล้าหลังและอ่อนแอเกินกว่าจะเป็นแนวร่วมของสหรัฐอเมริกาในการต่อกรกับสหภาพโซเวียต ดังนั้น ในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่ง เรแกนจึงให้ความสำคัญแก่จีนน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นอีก เช่น ปัญหาการที่สหรัฐอเมริกาไม่ยอมขายเทคโนโลยีให้จีน ปัญหาการลี้ภัยทางการเมืองของชาวจีน และปัญหาที่สหรัฐอเมริกาพยายามจำกัดจำนวนสิ่งทอและเสื้อผ้าของจีนด้วย⁷⁴

สภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้ทั้งสองห่างเหินต่อกันมากยิ่งขึ้น และทำให้จีนไม่มั่นใจในมิตรภาพของสหรัฐอเมริกา ในขณะเดียวกัน จีนก็ได้หันไปฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต⁷⁵ เป็นผลให้สหรัฐอเมริกาเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการผูกมิตรกับจีนต่อไปภายใต้สภาวะสงครามเย็น ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงได้เริ่มหันมาปรับความสัมพันธ์กับจีน เพื่อกดดันสหภาพโซเวียตต่อไป ส่วนจีนเองก็ยังเห็นประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาในเรื่องของวิทยาการที่จะช่วยจีนพัฒนาประเทศได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทั้งสองจึงได้ร่วมกันหาทางออกในเรื่องไต้หวัน โดยในปลายเดือนตุลาคม ค.ศ.1981 หวงหัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนได้เข้าพบประธานาธิบดีเรแกน และอเล็กซานเดอร์ เอ็ม. เฮก (Alexander M. Haig) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเพื่อยื่นข้อร้องเรียนให้สหรัฐอเมริกายินยอมที่จะไม่ขายอาวุธให้ไต้หวันในปริมาณและประสิทธิภาพที่เหนือกว่าระดับในสมัยของรัฐบาลคาร์เตอร์ และลดการขายอาวุธให้ไต้หวันลง ในระยะเวลาที่แน่นอน จนกระทั่งยกเลิกการขายในที่สุด โดยให้เปิดการเจรจาระหว่างกัน และเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกายุติการขายอาวุธในช่วงระหว่างการเจรจา เฮกได้ให้คำตอบว่า

⁷⁴ จูลีฟ ชินวรโรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 333.

⁷⁵ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในเวลานั้น เริ่มจากการที่จีนมีนโยบายผ่อนคลายนโยบายความตึงเครียดกับสหภาพโซเวียต การทูตที่เข้าร่วมถึงการส่งผู้นำระดับสูงไปร่วมงานศพของผู้นำโซเวียต เป็นผลให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้ในระดับต่างๆ เพิ่มขึ้น และการค้าก็ขยายตัว ฝ่ายโซเวียตเองก็มีความยินดีที่จะเจรจาปรับปรุงสัมพันธภาพกับจีนทุกเรื่อง ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศได้รับการฟื้นฟูถึงขีดสุดเมื่อประธานาธิบดีกอร์บาชอฟได้ไปเยือนปักกิ่งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1989 และเจียงเจ๋อหมินได้ไปเยือนมอสโกตอบแทนในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1991 (สรุปจากเขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 460-462.)

สหรัฐอเมริกาไม่สามารถหยุดขายอาวุธให้ได้วันในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอนได้ แต่วางแผนว่าจะไม่ขายเกินระดับของรัฐบาลคาร์เตอร์ ในที่สุด ทั้งสองฝ่ายจึงยินยอมที่จะจัดการเจรจาอย่างเป็นทางการขึ้นที่กรุงปักกิ่ง⁷⁶ ในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.1981 แต่ระหว่างการเจรจา ทั้งสองฝ่ายต่างมีท่าทีที่แข็งกร้าว ยึดมั่นในหลักการของตน ทำให้ไม่เกิดความคืบหน้ามากนัก แต่ฝ่ายจีนก็ยินยอมให้รองประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) มาเยือนจีนในช่วงเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1982 ได้ ซึ่งการเจรจาก็ได้ผลสำเร็จเพียงเล็กน้อย หลังจากที่ถูกขกัลบสหรัฐอเมริกาแล้ว ภายในรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ได้เกิดการถกเถียงและอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง เกิดความขัดแย้งขึ้นภายใน⁷⁷ จนกระทั่งวันที่ 13 กรกฎาคม ประธานาธิบดีเรแกนจึงได้มีจดหมายถึงเต็งเสี่ยวผิง ความว่า “การจะให้สัญญาว่าจะยุติการขายอาวุธให้ได้วันในเวลาที่จำกัดนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่มีนโยบายที่จะขายอาวุธให้ได้วันระยะยาว และจะไม่ขายต่อไปอย่างไม่มีกำหนด”⁷⁸ แสดงให้เห็นถึงท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่ยอมอ่อนลง เป็นผลให้ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องกันในการจัดทำแถลงการณ์ร่วมอีกฉบับในวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ.1982 เรียกว่า “แถลงการณ์ร่วมสหรัฐอเมริกา-จีน” (US-China joint communiqué) หรือ “แถลงการณ์แปด-สิบเจ็ด” (ปา-ฉีซี-กึ่งแปด)⁷⁹ ซึ่งมีสาระสำคัญคือ

- 1) ทั้งสองฝ่ายจะสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของอธิปไตยและบูรณภาพทางดินแดนที่เท่าเทียมกันและจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน
- 2) จีนไม่ยินยอมให้สหรัฐอเมริกาเชื่อมโยงประเด็นการแก้ปัญหาการขายอาวุธให้ได้วันกับการแก้ไขปัญหาได้วันอย่างสันติวิธีเข้าด้วยกัน แต่เสนอให้เขียนว่าจะใช้สันติวิธีในการรวมชาติ ซึ่งสหรัฐอเมริกาเห็นด้วย และเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการหยุดขายอาวุธให้ได้วันด้วย
- 3) สหรัฐอเมริกาไม่เห็นด้วยต่อ “การกำหนดระยะเวลาในการขายอาวุธ” แต่เห็นด้วยที่จะ “ค่อยๆลดจำนวนลง” และ “การขายอาวุธให้แก่ได้วันมิใช่ในนโยบายระยะยาวของสหรัฐอเมริกา” และ “สหรัฐอเมริกาสัญญาที่จะไม่ขายอาวุธให้ได้วันในปริมาณที่มากกว่าหรือประสิทธิภาพที่เหนือกว่าที่เคยขายให้ได้วันในอดีต” อย่างไรก็ตามก็ดี

⁷⁶ การปะทะกันสองครั้ง—แถลงการณ์ปาฉีซี (เหลียงซือเจียวเฟิง--ปา•ฉีซีเจียวเลียง) [Online]. (ภาษาจีน).

⁷⁷ เสกลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี เนื่องจากมีความเห็นขัดแย้งกับเรแกน

⁷⁸ การปะทะกันสองครั้ง—แถลงการณ์ปาฉีซี (เหลียงซือเจียวเฟิง--ปา•ฉีซีเจียวเลียง) [Online]. (ภาษาจีน).

⁷⁹ โปรดดูแถลงการณ์ร่วมสหรัฐอเมริกา-จีนฉบับเต็มที่ภาคผนวก ง

หลังจากนั้น ประธานาธิบดีเรแกนก็ออกมาประกาศว่า แลกการณั่วมิตรที่ท่ากับจีนนั้นจะไม่ใช่เป็นการจำกัดการขยายเทคโนโลยีทางทหารสมัยใหม่ให้แก่ได้วัน⁸⁰

- 4) ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า “เพื่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา และรักษาสันติภาพในโลก ทั้งสองฝ่ายจะต่อต้านยุทธศาสตร์ว่าด้วยการรุกรานและขยายดินแดน”

แถลงการณ์ฉบับนี้ เมื่อรวมกับแถลงการณ์เซี่ยงไฮ้และแถลงการณ์สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตแล้ว ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานทางการเมืองและทางหลักการที่สำคัญสำหรับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา อีกทั้ง ยังช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างทั้งสองประเทศในขณะนั้น สร้างความมั่นคงให้แก่ความสัมพันธ์ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศของจีนด้วย⁸¹

ต่อมาในต้นปีค.ศ.1984 นายกรัฐมนตรีจ้าวจื่อหยางก็ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา และประธานาธิบดีเรแกนก็ได้เดินทางมาเยือนจีนในระหว่างวันที่ 26 เมษายนถึง 1 พฤษภาคม ค.ศ.1984 นับเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาคนแรกที่มาเยือนจีนหลังจากได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการแล้ว ในการประชุมของผู้นำทั้งสองฝ่ายระหว่างการเยือนนี้ แม้จะไม่สามารถหาข้อสรุปในประเด็นสำคัญอย่างปัญหาไต้หวันได้ แต่ก็ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองได้ในระดับหนึ่ง มีการลงนามในสัญญาลดภาษีนำเข้า, การป้องกันการหลบเลี่ยงภาษี, ความร่วมมือทางการค้าและวัฒนธรรม และจัดทำ “สนธิสัญญาความร่วมมือการใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างสันติระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา” ช่วยกระชับให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองกลับมาใกล้ชิดกันอีกครั้ง

หลังจากนั้น ในวันที่ 22-31 กรกฎาคม ค.ศ.1985 ประธานาธิบดีหลี่เซียนเนียนก็ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา นับเป็นผู้นำสูงสุดของจีนคนแรกๆ ที่เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา โดยในระหว่างการเยือน หลี่เซียนเนียนได้ย้ำให้สหรัฐอเมริกายึดมั่นในแถลงการณั่วมิตรทั้งสามฉบับและในหลักการ “จีนเดียว” ในวันที่ 23 กรกฎาคม ทั้งสองยังได้ร่วมกันลงนามอย่างเป็นทางการใน “สนธิสัญญาความร่วมมือการใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างสันติระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา”

⁸⁰ Patrick Tyler, A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China, p.327.

⁸¹ การปะทะกันสองครั้ง—แถลงการณ์ปาอีซี (เหลียงชื่อเจียวเฟิง--ปา•อีซีเจียวเลียง) [Online]. (ภาษาจีน)

ในช่วงปีค.ศ.1985-1988 นั้น การค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงความร่วมมือด้านความมั่นคงและการทหารก็ทวีจำนวนขึ้นด้วย โดยสหรัฐอเมริกาได้ขายยุทโธปกรณ์ทั้งด้านทหารและพลเมืองให้แก่จีน เช่น เฮลิคอปเตอร์ทหาร, เครื่องยนต์เรือสำหรับกองทัพเรือ, อุปกรณ์ทันสมัยที่ใช้ในเครื่องบิน เป็นต้น

นอกจากปัญหาเรื่องไต้หวันซึ่งเป็นปัญหาใหญ่แล้ว จีนกับสหรัฐอเมริกายังขัดแย้งกันในประเด็นอื่นที่เกี่ยวกับบูรณภาพทางดินแดนของจีนด้วย นั่นคือ ทิเบต สหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนใจในปัญหาความต้องการแยกตัวของทิเบต⁸²มาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ในปีค.ศ.1987 สภาผู้แทนราษฎรสหรัฐอเมริกาได้ลงมติผ่านร่างกฎหมายประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชนของจีนต่อชาวทิเบต และต่อองค์ดาไล ลามะผู้นำทางศาสนาและทางการเมือง อีกทั้งยังได้เชิญองค์ดาไล ลามะไปเยือนสหรัฐอเมริกาและให้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสภาผู้แทนสหรัฐอเมริกา และสภาสูงสหรัฐอเมริกาซึ่งได้ลงมติในวันที่ 6 ตุลาคม หลังจากเกิดวิกฤติการประท้วงในทิเบต ให้ประณามจีนด้วยคะแนนเสียง 98 ต่อ 0 ทำให้จีนไม่พอใจและกล่าวหาว่าสหรัฐอเมริกากำลังแทรกแซงกิจการภายในของจีนอยู่⁸³ และหลังจากนั้น สหรัฐอเมริกายังให้ความสนใจในประเด็นนี้อย่างต่อเนื่อง และกล่าวหาว่าจีนละเมิดสิทธิมนุษยชนในทิเบตอยู่เนืองๆ

2.2.2 ปัญหาวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน

ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างทั้งสองประเทศได้สืบต่อมาจนถึงสมัยที่ประธานาธิบดีจอร์จ เฮซ ดับเบิลยู บุช (George H. W. Bush, 1989-1993) ขึ้นดำรงตำแหน่ง บุชได้ไปเยือนจีนในช่วง

⁸² องค์ดาไล ลามะได้เคลื่อนไหวก่อการกบฏให้แกทิเบตมาตั้งแต่ประมาณปีค.ศ.1904 และได้ประกาศให้ทิเบตเป็นเอกราชตั้งแต่ต้นปีค.ศ.1912 แต่จีนไม่เคยยอมรับและยังถือว่าทิเบตเป็นส่วนหนึ่งของจีนมาโดยตลอด และเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นปกครองประเทศก็ได้ส่งทหารหลายกองพลเข้าปลดแอกทิเบต เป็นผลให้ทิเบตต้องยอมเจรจากับจีนและลงนามใน "ข้อตกลงแห่งรัฐบาลกลางของประชาชนกับรัฐบาลท้องถิ่นของทิเบตว่าด้วยมาตรการปลดปล่อยทิเบตโดยสันติวิธี" ต่อมา ทั้งสองได้ปะทะกันด้วยความรุนแรงอีกครั้งในปีค.ศ. 1959 องค์ดาไล ลามะได้หนีไปลี้ภัยที่อินเดียในวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ.1959 พร้อมทั้งประกาศเอกราชและยกเลิกข้อตกลงข้างต้น และพยายามดำเนินกรเรียกร้องเอกราชให้แกทิเบตโดยแสวงหาการสนับสนุนจากชาติตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและอังกฤษตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน เชียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 162-176.)

⁸³ จุลชีพ ชินวรโรณ, "จีน," ใน เอเชียรายปี 1988/2531 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 163-164.

วันที่ 25-26 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1989 หลังการดำรงตำแหน่งไม่นาน ซึ่งนับเป็นการเยือนจีนครั้งที่ 5 ของบุช แต่เป็นครั้งแรกในฐานะประธานาธิบดี ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดนั้น ทั้งสองยังคงมี ปัญหาขัดแย้งด้านการค้าและปัญหาไต้หวันที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข แต่ความสัมพันธ์โดยรวมก็ ค่อนข้างมีเสถียรภาพ บุชเองเคยเป็นหัวหน้าสำนักงานติดต่อทางการทูตของสหรัฐอเมริกาประจำ กรุงปักกิ่งมาก่อน ดังนั้น จึงมีความเข้าใจจีนค่อนข้างดี

แต่แล้ว ในขณะที่ทุกอย่างกำลังจะดำเนินไปได้อย่างดี ก็ได้เกิด “วิกฤติการณ์ เทียนอันเหมิน” ขึ้นในประเทศจีนในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1989 เหตุการณ์เริ่มต้นจากการเดินขบวน และชุมนุมของนักศึกษาจีนจำนวนนับพันจากมหาวิทยาลัยต่างๆตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน และทวี จำนวนมากขึ้นเป็นหลักหมื่นในวันต่อมา โดยเดินขบวนไปที่จัตุรัสเทียนอันเหมินและจงหนานไห่ ซึ่งเป็นที่พำนักและที่ทำการของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับการคอร์รัปชัน ให้ยกเลิกระบบบอภิสัทธา ให้มีการประเมินบทบาทของหูเหยาปิง⁸⁴ ขึ้นใหม่ ให้เปิดเผยรายได้ทรัพย์สิน ของผู้นำ เรียกร้องเสรีภาพของสื่อมวลชน ขอเพิ่มงบประมาณการศึกษา และให้ยกเลิกกฎหมาย ห้ามการชุมนุม มีการเดินขบวนทั้งที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน และเมืองอื่นๆ ทั้งเซี่ยงไฮ้, ซีอาน, ฉางซา และฉูอัน จนถึงวันที่ 23 เมษายน นักศึกษาก็ได้เปลี่ยนวิธีการเคลื่อนไหวมาเป็นการชุมนุม ซึ่งขัดต่อ คำสั่งห้ามการชุมนุมของรัฐบาลจีน เมื่อถึงวันที่ 24 เมษายน จำนวนผู้ชุมนุมก็เพิ่มขึ้นมากถึง แสนคน โดยมีสหพันธ์องค์การนักศึกษาอิสระ (Federation of Autonomous Student Unions)⁸⁵ ประสานงานการเดินขบวนและการชุมนุม และเริ่มวิพากษ์วิจารณ์ตั้งเสี่ยวผิงและผู้นำคนอื่นๆว่ามี พฤติกรรมไม่ต่างจากจักรพรรดิในสมัยโบราณ

ต่อมาในวันที่ 29 เมษายน ทางการได้ประกาศให้สหพันธ์นักศึกษาอิสระเป็นองค์การ นอกกฎหมาย ฝ่ายนักศึกษาก็ประกาศหยุดเรียนและชุมนุมกันต่อไป หลังจากวันที่ 4 พฤษภาคม การชุมนุมประท้วงได้เบาบางลงบ้าง นักศึกษาบางส่วนกลับไปเรียนหนังสือ จนกระทั่งถึงวันที่ 14 นักศึกษาประมาณ 2-3 พันคนกลับมาชุมนุมกันที่เทียนอันเหมินอีก พร้อมประกาศอดอาหาร เมื่อ ถึงวันที่ 16 มีนักศึกษาและประชาชนนับล้านคนมายืนชุมนุมกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมินเพื่อให้ กำลังใจแก่ผู้อดอาหาร พอถึงค่ำวันที่ 19 คณะรัฐมนตรีก็ยื่นคำขาดให้นักศึกษายุติการชุมนุม

⁸⁴ หูเหยาปิงเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งมีแนวคิดเปิดกว้างและต้องการให้มีการปฏิรูปทางการเมือง

⁸⁵ จูลีฟ ชินวรโรน, “จีน,” ใน เอเชียรายปี 1990/2533 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 202.

ประท้วงภายในที่แยงคิ่นของวันศุกร์ที่ 19 มิเช่นนั้นจะใช้มาตรการเด็ดขาด ซึ่งนักศึกษาก็ยอมยุติการอดอาหาร แต่ยังคงชุมนุมประท้วงต่อไป

ในที่สุด คณะผู้นำของจีนก็ตัดสินใจประกาศกฎอัยการศึกใน 8 เขตสำคัญในกรุงปักกิ่ง หลังที่แยงคิ่นก่อนเข้าสู่วันที่ 20 จนถึงวันที่ 23-26 นักศึกษาก็ยังคงชุมนุมกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ในระหว่างนั้น กองทัพน้อยที่ 38 แห่งกองทัพปลดแอกประชาชนก็ได้เคลื่อนเข้าสู่ปักกิ่งและปะทะกับนักศึกษาที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น เมื่อถึงวันที่ 27 ทั้งนครปักกิ่งก็อยู่ในภาวะวิกฤติ พวกนักศึกษากันเรียกร้องให้กลุ่มผู้นำลาออกจากตำแหน่ง⁸⁶

ตอนเย็นวันเสาร์ที่ 3 มิถุนายน ทหารจีนจากกองทัพน้อยที่ 27 ได้รับคำสั่งให้เคลื่อนกำลังหลายหมื่นคนเข้าสู่จัตุรัสเทียนอันเหมิน มีการปะทะระหว่างนักศึกษาและประชาชนกับทหารตามจุดต่างๆรอบนครปักกิ่ง ผู้ประท้วงใช้ก้อนหิน ท่อนไม้ และท่อเหล็กเป็นอาวุธ การปะทะกันได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ทหารหลายคนเสียชีวิต ในขณะเดียวกัน ทหารก็ได้สาดกระสุนเข้าใส่ฝูงชนที่พยายามขวางทาง รถถังหลายสิบลำได้ตะลุยฝ่าฝูงชนตามถนนสำคัญสายต่างๆเข้าสู่จัตุรัสเทียนอันเหมิน จนถึงวันที่ 4 มิถุนายน กำลังทหารก็สามารถเคลียร์พื้นที่จัตุรัสเทียนอันเหมินได้สำเร็จ ผู้นำนักศึกษาถูกจับกุม ที่เหลือก็พากันหลบหนี ทางกรจึงได้ปฏิบัติการกวาดล้างจับกุมผู้นำนักศึกษาและผู้สนับสนุนอื่นๆ⁸⁷ ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลจีนถือหลักการว่า “ความสงบเรียบร้อยของชาติมาก่อนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล”⁸⁸ อย่างไรก็ตาม ไม่มีผู้ใดทราบจำนวนของผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บที่แน่นอน ทางกรจึงแจ้งว่า มีผู้เสียชีวิตเพียง 200 กว่าคนและบาดเจ็บอีกไม่ถึงพันคน แต่นักข่าวต่างประเทศที่ไปสำรวจตามโรงพยาบาลและเคหสถานในปักกิ่งประมาณการว่ามีผู้เสียชีวิตอย่างต่ำ 1,000 คน ส่วนเจ้าหน้าที่กาชาดจีนระบุว่า ยอดผู้เสียชีวิตน่าจะอยู่ที่ราว 3,600 คน⁸⁹ ในขณะที่เอกสารลับของทางการสหรัฐอเมริกากลับบันทึกว่า มีผู้เสียชีวิตไม่ต่ำกว่า 2,600 คนและบาดเจ็บมากกว่า 7,000 คน⁹⁰

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 204.

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205.

⁸⁸ เขียน ฉีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 488.

⁸⁹ Tiananmen Death Toll Varies. The Associated Press [Online]. 1999. Available from: <http://www.washingtonpost.com/> [2003, September 21].

⁹⁰ US Documents Say 2,600 Killed, 7,000 Injured at Tiananmen Massacre. Agence France Presse [Online]. 1999. Available from: <http://perso.club-internet.fr/ebellefr/howmany2.htm> [2003, September 21].

เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สหรัฐอเมริกาออกมาประณามและต่อต้านจีนอย่างหนัก โดยระบุว่าจีนได้ละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง และดำเนินมาตรการต่อจีนอย่างเด็ดขาด ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี โดยในระดับทวิภาคี สหรัฐอเมริกาได้ระงับโครงการและกิจกรรมร่วมทั้งหมด ระงับโครงการซื้อขายทางทหารทั้งในระดับรัฐบาลและเอกชน ระงับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ระงับการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม และตัดสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งของจีน ในระดับพหุภาคี สหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำประเทศต่างๆ โดยเฉพาะชาติในยุโรปให้ใช้มาตรการคว่ำบาตรจีน และยังใช้อิทธิพลเข้าระงับโครงการเงินกู้ที่ธนาคารโลกและธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียกำลังจะอนุมัติให้แก่จีน⁹¹ อย่างไรก็ตาม จีนไม่ได้ดำเนินการตอบโต้ สหรัฐอเมริกามากนัก หากแต่พยายามฟื้นฟูสถานการณ์ภายในประเทศ รักษาความมั่นคงทางการเมืองและสังคม รักษาระดับการพัฒนาเศรษฐกิจต่อ และสร้างความเข้าใจอันดีกับเพื่อนบ้าน

ประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อจีนมากที่สุดหลังวิกฤติการณ์เทียนอันเหมินคือ ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้นำเอาแนวคิดอุดมคติของตนซึ่งเน้นเรื่องสิทธิพื้นฐานของประชาชนมาใส่ไว้ในนโยบายต่างประเทศ และแสดงความต้องการให้ประเทศอื่นๆ ดำเนินตามแนวคิดของตนด้วย สำหรับจีนนั้น สหรัฐอเมริกาได้เชื่อมโยงประเด็นนี้เข้ากับการอนุมัติสถานะชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง ทุกปีฝ่ายสหรัฐอเมริกาจะหาข้ออ้างและข้อต่อรองต่างๆ นานา โดยเฉพาะการปรับปรุงด้านสิทธิมนุษยชนให้จีนปฏิบัติให้ได้ตามที่ต้องการก่อนจึงจะได้รับการต่ออายุสถานะดังกล่าว สหรัฐอเมริกาได้ใช้เรื่องของแนวคิดและค่านิยมมาเป็นตัวผลักดันการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ซึ่งเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศในแบบที่สหรัฐอเมริกาไม่เคยใช้กับจีนมาก่อนในช่วง 10 ปีแรกนับแต่เปิดความสัมพันธ์ ช่วงนั้น สิทธิมนุษยชนแทบจะไม่มีบทบาทใดๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเลย⁹² วิกฤติเทียนอันเหมินกลายเป็นจุดหักเหที่ทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาดำเนินนโยบายต่อจีนโดยเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองโดยเฉพาะความสัมพันธ์ด้านการค้า เพราะว่าเมื่อสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งสิ้นสุดลง ก็ทำให้ข้อตกลงทางการค้าระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกกลายเป็นเพียงกระดาษเปล่า ไม่อาจดำเนินการใดๆ ตามหลักการพื้นฐานทางการค้าระหว่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็น

⁹¹ ธนาคารโลกได้ระงับการพิจารณาค่าขอกู้ของจีนเป็นเงิน 230 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียได้ระงับการตัดสินใจในโครงการกู้เงินของจีนจำนวน 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (อ้างจาก สมชัย ฤชุพันธุ์, “อิทธิพลของกลุ่ม 7 ประเทศชาติอุตสาหกรรม (G-7): องค์การกำหนดชะตากรรมเศรษฐกิจโลก,” *จุฬาลงกรณ์วารสาร* (ตุลาคม-ธันวาคม 2532): 49.)

⁹² จูเฟิง, *สิทธิมนุษยชนกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (เหรินฉวนหยยวิกว้อจี้กวานซี) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยปักกิ่ง, 2000), หน้า 189. (ภาษาจีน).

ข้อตกลงเรื่องสิ่งทอ, การขนส่งทางเรือ หรือการคมนาคมทางอากาศ เป็นต้น ล้วนชะงักงัน ส่งผลกระทบทั้งต่อเศรษฐกิจของจีนและของสหรัฐอเมริกา⁹³

เหตุการณ์ที่ยืนยันอันเห็นได้ชัดแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของความสัมพันธ์บนพื้นฐานของการขาดความเข้าใจระหว่างกันว่ามีมากเพียงใด สาเหตุที่สหรัฐอเมริกาใช้มาตรการต่อต้านเงินที่รุนแรงนั้น นอกจากจะเป็นเพราะสหรัฐอเมริกามีนโยบายชูประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนแล้ว แต่ยังสืบมาจากการตีความที่ผิดพลาดของสหรัฐอเมริกาดังกล่าว นักศึกษาและประชาชนจีนนั้นเรียกร่องต้องการการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีหลายพรรคแบบสหรัฐอเมริกา⁹⁴ ทำให้ระดับความรุนแรงของการต่อต้านเงินในสหรัฐอเมริกาทวีตวีขึ้นอย่างรวดเร็ว⁹⁵ ทั้งที่ความจริงแล้ว สิ่งสำคัญที่ประชาชนจีนเรียกร่องนั้นคือ การให้รัฐเลิกระบอบอภิสิทธิ์ ปรามปรามคอร์รัปชัน และมีการขอสิทธิเสรีภาพบางข้อ แต่ไม่ใช่การเรียกร่องประชาธิปไตย

ต่อมา หลังจากที่เรื่องราวได้สงบลง ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้พยายามที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งนี้เพราะสหรัฐอเมริกาเองไม่ต้องการโดดเดี่ยวจีนมากเกินไป และยังต้องการความเป็นมิตรจากจีนในองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสหประชาชาติที่จีนมีฐานะเป็นหนึ่งในสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคงซึ่งมีอำนาจใช้สิทธิยับยั้ง (veto) ได้⁹⁶ ในขณะที่จีนเองก็ยังคงต้องการตลาด ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และวิทยาการมหาศาลจากสหรัฐอเมริกา ทั้งสองฝ่ายจึงได้พยายามปรับเข้าหากัน

⁹³ พู่เย่าจู่ และโจวฉีเหมิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน (จวีเจียวจงกั๋วไวเจียว)* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สำนักวิจัยประวัติศาสตร์พรรคกลาง, 2000), หน้า 51-52. (ภาษาจีน).

⁹⁴ นอกจากพรรคเดโมแครต (Democrat Party) และพรรครีพับลิกัน (Republican Party) ซึ่งเป็นสองพรรคใหญ่แล้ว สหรัฐอเมริกายังประกอบไปด้วยพรรคอื่นอีกประมาณ 30 กว่าพรรค เช่น American First Party, American Heritage Party, American Nazi Party, Communist Party, Constitution Party, Family Values Party, Freedom Socialist Party, Grassroots Party, Green Party, Independence Party, Labor Party, Light Party, New Union Party, Peace & Freedom Party, Socialist Equality Party, Southern Party, US Pacifist Party, We The People Party และ Workers World Party เป็นต้น

⁹⁵ Nancy Bernkopf Tucker, "China and America: 1941-1991," *Foreign Affairs*: 89.

⁹⁶ ความจำเป็นในลักษณะดังกล่าวปรากฏชัดในเวลาต่อมา เมื่อเกิดวิกฤติอ่าวเปอร์เซียจากการที่อิรักบุกเข้ายึดคูเวต สหรัฐอเมริกาได้ยอมลดความเข้มข้นของมาตรการต่อต้านเงินจากกรณีที่ยืนยันอันเห็นได้ชัดเพื่อแลกกับการที่จีนไม่ใช้สิทธิยับยั้งต่อข้อมติที่สหรัฐอเมริกาเสนอต่อคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติที่จะให้ใช้กำลังบีบบังคับอิรัก (Resolution 678) โดยจีนได้งดออกเสียงเพื่อไม่ให้ขัดแย้งกับประเทศฝ่ายอาหรับหรือประเทศที่คัดค้านการใช้กำลังของสหรัฐอเมริกา

เมื่อถึงเดือนธันวาคม ค.ศ.1989 จอร์จ บุชก็ได้ส่งที่ปรึกษาฝ่ายความมั่นคงเบรนท์ สโควครอฟท์ (Brent Scowcroft) ไปเจรจากับผู้นำจีน และในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ.1990 บุชได้ต่ออายุสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งให้แก่จีน แต่ก็ยังประกาศว่า สิทธิมนุษยชนจะเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญในนโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่อจีน พร้อมทั้งเรียกร้องให้จีนปล่อยนักโทษการเมือง, หยุดการรบกวนสัญญาณกระจายเสียงของวิทยุ VOA (Voice of America) และให้ปรับปรุงสิทธิมนุษยชนในทิเบต เป็นต้น⁹⁷ ฝ่ายจีนได้ยอมยกเลิกกฎอัยการศึกในจีนและทิเบตในปีค.ศ.1990⁹⁸, ปล่อยตัวผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมจากกรณีเทียนอันเหมินเป็นจำนวน 573 คน และยอมให้นักโทษการเมืองฟางหลี่จื้อ⁹⁹ ลี้ภัยไปยังสหรัฐอเมริกาได้ เป็นผลให้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาผ่อนปรนท่าทีลง โดยปลายปีค.ศ.1990 ประธานาธิบดีบุชยอมพบกับรัฐมนตรีต่างประเทศเฉียนฉีเชินของจีน และยุติการขัดขวางธนาคารโลกที่จะอนุมัติเงินกู้จำนวน 114.3 ล้านดอลลาร์ให้แก่จีน¹⁰⁰ การผ่อนคลายท่าทีของทั้งสองทำให้บรรยากาศความสัมพันธ์ดีขึ้นมาบ้าง

อย่างไรก็ดี ตั้งแต่ปีค.ศ.1990 เป็นต้นมานั้น วิฤติการณ์เทียนอันเหมินก็เป็นเสมือนเงาในความสัมพันธ์ของทั้งสองอยู่ แม้จะมีการอะลุ่มอล่วยกันในหลายด้าน แต่ก็ยังมีความขัดแย้งกันในอีกหลายประเด็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสิทธิมนุษยชน, ลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา, เศรษฐกิจการค้า และปัญหาไต้หวันและทิเบต ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ขัดแย้งกันมาโดยตลอด

ต่อมา เมื่อสหรัฐอเมริกาได้รับชัยชนะจากสงครามอ่าวเปอร์เซียที่เกิดขึ้นต้นปีค.ศ.1991 ประธานาธิบดีบุชก็ได้ออกมาประกาศ “ระเบียบโลกใหม่” (new world order) และแสดงตนว่า

⁹⁷ จูเฟิง, สิทธิมนุษยชนกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (เหรินฉวนหยิววิกว้อจี้กวานซี), หน้า 190. (ภาษาจีน)

⁹⁸ การประกาศกฎอัยการศึกในนครลาซา เขตปกครองตนเองทิเบตนั้นเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.1989 เมื่อเกิดเหตุจลาจลจากการเดินขบวนของพระลามะและเกิดการปะทะกับตำรวจเพื่อเรียกร้องเอกราชของทิเบต มีรายงานว่ามิชชันนารีชาวทิเบตกว่า 600 คนถูกจับกุม จนกระทั่งถึงปีค.ศ.1990 ทางกรจีนก็ได้ประกาศยกเลิกกฎอัยการศึก โดยให้เหตุผลว่าสถานการณ์ได้กลับคืนสู่ความสงบแล้ว

⁹⁹ ฟางหลี่จื้อเป็นนักฟิสิกส์และเป็นนักเรียกร้องประชาธิปไตยที่มีความเห็นทางการเมืองขัดแย้งกับทางการจีน จึงเป็นบุคคลที่จีนจัดเข้าข่ายนักโทษการเมืองคนสำคัญ โดยเขาได้ลี้ภัยอยู่ในสถานทูตสหรัฐอเมริกาเป็นเวลาปีกว่าจึงได้รับอนุญาตให้ลี้ภัยไปสหรัฐอเมริกาได้ในที่สุด

¹⁰⁰“China,” In Far Eastern Economic Review Asia 1990 Yearbook (Hong Kong: Review Publishing Company, 1989), pp.10-11.

สหรัฐอเมริกาจะทำหน้าที่เป็นผู้นำการจัดระเบียบโลกนี้ โดยทันทีที่สหรัฐอเมริกาประกาศออกมา เช่นนี้ จีนก็ได้แสดงการคัดค้านทันที แสดงเจตจำนงว่าไม่ต้องการอยู่ภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา การคัดค้านของจีนในครั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า จีนปฏิเสธการเกิดขึ้นของระเบียบโลกใหม่ แต่จีนมีทัศนคติเกี่ยวกับระเบียบโลกใหม่ที่แตกต่างไปจากของสหรัฐอเมริกา จีนต้องการให้มีหลักประกันต่อสันติภาพและความมั่นคงในระดับภูมิภาคด้วย และที่สำคัญก็คือ จะต้องอยู่บนหลักของความเท่าเทียมกันของทุกรัฐ ไม่ใช่อยู่ภายใต้การนำของรัฐใดรัฐหนึ่ง จีนได้แสดงออกมาผ่านความหนักแน่นในนโยบายที่มุ่งเน้นการไม่แทรกแซงกิจการภายในของชาติอื่นมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ก็พร้อมจะตอบโต้ประเทศที่จะเข้ามาแทรกแซงกิจการของจีนอย่างแข็งกร้าว¹⁰¹

นอกจากนี้ เมื่อมาถึงปลายสมัยของประธานาธิบดีบุช ทั้งสองประเทศยังขัดแย้งกันอย่างรุนแรงอีก อันเนื่องมาจากการที่สหรัฐอเมริกาขายยุทโธปกรณ์ทางทหารระดับสูงให้แก่ไต้หวันเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ.1992 โดยสหรัฐอเมริกาได้ขายเครื่องบิน F-16 จำนวน 150 ลำ มูลค่าประมาณ 5.8 พันล้านเหรียญสหรัฐให้แก่ไต้หวัน ทั้งนี้เพื่อรักษาอัตราการจ้างงานในรัฐเท็กซัส¹⁰² และต่อมาในวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ.1992 ประธานาธิบดีบุชยังได้ลงนามใน “กฎหมายสหรัฐอเมริกา-ฮ่องกง ค.ศ.1992” มีใจความสำคัญเกี่ยวกับนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อฮ่องกง และสถานะของฮ่องกงในกฎหมายของสหรัฐอเมริกาว่ามีสถานะเป็นหน่วยที่แยกออกจากจีน ซึ่งฝ่ายจีนได้ยื่นหนังสือแสดงความไม่พอใจอย่างมากต่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกา¹⁰³ แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ นับตั้งแต่วิกฤติการณ์เทียนอันเหมินล้วนส่งผลให้ความสัมพันธ์ตลอดช่วงสมัยของประธานาธิบดีบุชเต็มไปด้วยความตึงเครียด ความสัมพันธ์ที่ได้รับการฟื้นฟูครั้งแล้วครั้งเล่า ก็กลับไปสู่ภาวะแห่งความบาดหมางกันอีก

ตลอดระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษนับตั้งแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนถือกำเนิดขึ้นจนถึงสมัยของประธานาธิบดีบุชสิ้นสุดลงนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาแม้จะมีความก้าวหน้าไม่น้อย โดยเปลี่ยนจากศัตรูหมายเลขหนึ่งมาเป็นการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ

¹⁰¹ จูลีฟ ชินวรโรณ, “จีน,” ใน เอเชียรายปี 1992/2535 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 204.

¹⁰² “China,” In *Far Eastern Economic Review Asia 1993 Yearbook* (Hong Kong: Review Publishing Company, 1992), p.111.

¹⁰³ เงาตาในความสัมพันธ์จีนและสหรัฐอเมริกา (งหม่ยกวางานซีชู่เสี้ยนอินอิง) [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57397.html> [2003, January 9] (ภาษาจีน).

ทางการได้ แต่ความสัมพันธ์ก็ยังเต็มไปด้วยอุปสรรคขวากหนาม จนสามารถกล่าวได้ว่า มีลักษณะที่ลุ่มๆดอนๆมาโดยตลอด พัฒนาการของความสัมพันธ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และใช้วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการสร้างนโยบายสานสัมพันธ์ในระยะยาว ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการที่ทั้งสองฝ่ายมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ค่านิยม แนวคิด โลกทัศน์ ระบบการปกครอง และที่สำคัญคือมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างมาก ทำให้ต่างฝ่ายมีความต้องการที่ต่างกัน และในขณะเดียวกันก็สามารถสนองตอบความต้องการของอีกฝ่ายได้ไม่เต็มที่ ทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาเห็นอีกฝ่ายเป็นทั้งมิตรและศัตรู และเป็นทั้งคู่ค้าและคู่แข่งที่มีศักยภาพในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่แตกต่างกันไปตามกรรมและวาระ เป็นผลให้ทั้งนโยบายของรัฐและความเข้าใจรัฐบาลในระดับประชาชนมีลักษณะที่สับสนเช่นนี้ด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ที่ออกมาจึงเป็นไปในรูปของความร่วมมือน้อย ความขัดแย้งมาก พัฒนาการของความสัมพันธ์ก็เป็นไปได้ช้าและไม่ต่อเนื่อง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา ในยุคประธานาธิบดีคลินตัน (ค.ศ.1993-2001)

ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาเป็นความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนอย่างมาก นับตั้งแต่ทั้งสองประเทศเริ่มติดต่อกันเรื่อยมาจนถึงต้นทศวรรษที่ 1990 นั้น มีทั้งภาวะของความร่วมมือหรือความเป็นมิตรควบคู่ไปกับภาวะของความขัดแย้งหรือความเป็นศัตรูอยู่ตลอดเวลา ซึ่งโดยภาพรวมแล้ว จากระยะเวลาทั้งหมดที่ทั้งสองประเทศมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมานั้น ภาวะของความเป็นศัตรูระหว่างกันดูจะมีมากกว่าภาวะของความเป็นมิตร ทั้งนี้เพราะปัจจัยหลายประการของทั้งสองฝ่ายดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่แล้ว

จนกระทั่งเมื่อถึงสมัยของประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปีค.ศ.1993 จนถึงค.ศ. 2001 นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาสามารถพัฒนาไปได้อย่างมากในแทบจะทุกด้าน ทั้งสองฝ่ายมีท่าทีที่เป็นมิตรต่อกันมากขึ้นถึงขั้นประกาศที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปในทางที่เป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” ต่อกัน อีกทั้งยังได้ริเริ่มและเสริมสร้างความร่วมมือต่อกันให้เพิ่มขึ้นในหลายๆด้าน อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในขณะนี้ ไม่ได้หมายความว่าปัญหาทั้งหลายที่มีมาในอดีตจะได้สูญสิ้นไป แต่การแก้ไขปัญหานั้นมีพัฒนาการที่ดีขึ้นในระดับที่เป็นที่พึงพอใจของทั้งสองฝ่าย

ในบทนี้จึงจะได้อธิบายถึงนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เอื้อต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีคลินตัน ความร่วมมือในด้านต่างๆที่เกิดขึ้น รวมถึงปัญหาและพัฒนาการของปัญหาต่างๆในสมัยดังกล่าว

3.1 นโยบายต่างประเทศจีนระหว่างค.ศ.1993-2001

นโยบายต่างประเทศของจีนในช่วงระหว่างปีค.ศ.1993-2001 นี้ เป็นนโยบายที่สืบต่อมาจากนโยบายการเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจ และนโยบายสี่ทันสมัยที่ผู้นำจีนนำมาใช้ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1980 ซึ่งจะเน้นไปที่การพัฒนาประเทศเป็นหลัก โดยสร้างบริบทการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนานาประเทศเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของจีน จีนตระหนักดีว่า จีน

ควรที่จะใช้ยุทธศาสตร์นโยบายต่างประเทศที่เปิดกว้างมากขึ้นอีก คือ เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโลก อย่างกระตือรือร้นมากขึ้น เพื่อให้จีนสามารถรักษาระดับการพัฒนาในระยะยาวได้ อีกทั้ง จีน จะต้องแสวงหาโอกาสผ่านประเทศที่พัฒนาแล้วเพื่อปรับระบบโครงสร้างการผลิตให้เข้าสู่ระบบโลก และเคลื่อนย้ายเทคโนโลยีการผลิตและวิทยาการในการผลิตแบบแรงงานเข้มข้นในประเทศที่พัฒนาแล้วมาสู่จีนให้มากขึ้น¹ ดังนั้น ยิ่งนานวันเข้า เศรษฐกิจของจีนก็ยิ่งหลอมรวมกลายเป็นส่วนหนึ่งของโลกมากขึ้น

ในช่วงสมัยนี้จีนได้ประสบกับเหตุการณ์ที่โดดเด่นอยู่หลายเหตุการณ์ด้วยกัน ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงจุดเด่นข้างต้นผ่านทฤษฎีนโยบายต่างประเทศของจีน เหตุการณ์เหล่านั้น ได้แก่

1) การฟื้นฟูประเทศภายหลังวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน หลังเหตุการณ์ผ่านพ้นไปในปี ค.ศ.1989 รัฐบาลจีนที่แม้จะสามารถควบคุมให้เกิดความสงบภายในประเทศได้ แต่ก็ได้รับคำประณามจากนานาชาติทั่วโลก ทำให้สถานการณ์ในระดับระหว่างประเทศไม่สู้ดีนัก เฉกเช่นกับการต่อต้านต่าง ๆ นานา ภารกิจที่สำคัญจึงเป็นการฟื้นฟูประเทศและรักษาระดับการพัฒนาประเทศให้ต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้สิ่งที่จีนพยายามทำมาเป็นเวลาเกือบทศวรรษต้องสูญสลายไป และในขณะเดียวกัน ก็พยายามฟื้นฟูสัมพันธภาพกับนานาประเทศ เพื่อให้จีนกลับมาได้รับการยอมรับในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอีกครั้ง จนถึงกลางทศวรรษที่ 1990 จีนก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศใหม่และฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเก่า เมื่อถึงปีค.ศ.1997 จีนก็สามารถทำให้สถานะการเป็นประเทศสังคมนิยมขนาดใหญ่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในระดับระหว่างประเทศมั่นคงได้อีกครั้ง

2) การถึงแก่อสัญกรรมของเติ้งเสี่ยวผิงในปีค.ศ.1997 เติ้งเสี่ยวผิงถือเป็นผู้นำสูงสุดของจีนในลักษณะที่เรียกว่า “paramount leader” คือ เป็นผู้นำที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดสูงที่สุด แม้ว่าจะไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆแล้วในระยะหลัง แต่อำนาจของเติ้งเสี่ยวผิงก็ยังคงปรากฏชัดในแง่ที่เป็นเสมือนผู้กำกับอยู่หลังฉาก ดังนั้น การถึงแก่อสัญกรรมของเติ้งเสี่ยวผิงจึงทำให้ทั่วทั้งโลกพากันจับตาดูว่าจีนจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ผู้นำคนใหม่ที่ขึ้นมารับช่วงอำนาจต่อคือ เจียงเจ๋อหมิน โดยดำรงตำแหน่งเป็นทั้งประธานาธิบดี, เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ และประธานคณะกรรมการกลางทหารแห่งชาติ ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุด ทั้งในพรรค ฝ่ายบริหาร และ

¹ จางยวี่ซือ, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ (ชื่อจีนคือเจียวเตอกว้อจี้กวานซี), หน้า 364. (ภาษาจีน).

กองทัพ โดยตั้งเสี้ยวผิงได้พยายามผ่องถ่ายอำนาจให้แก่เจียงเจ๋อหมินตั้งแต่ปีค.ศ.1993 เพื่อให้มีฐานะเป็นทายาททางการเมืองรุ่นที่ 3 ด้านเจียงเจ๋อหมินเองก็ได้พยายามทำให้ฐานอำนาจของตนมั่นคง โดยแต่งตั้งผู้ใกล้ชิดและผู้สนับสนุนเข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญต่างๆ และพยายามสร้าง ความชอบธรรมและการยอมรับในหมู่ประชาชนด้วยการรณรงค์ปราบปรามคอร์รัปชันอย่างหนัก และดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกตามแนวทางของเติ้งเสี้ยวผิง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา ประเทศ รักษาระดับความเจริญ หรือดำเนินนโยบายต่างประเทศในเชิงสร้างสรรค์

3) **การรับมอบดินแดนฮ่องกงและมาเก๊าคืน** ฮ่องกงและมาเก๊าเป็นดินแดนที่จีนให้อังกฤษ และโปรตุเกสเช่าตามสนธิสัญญาที่ทำกับจีนไว้ในอดีต และมีกำหนดการหมดอายุสัญญาเช่าในปี ค.ศ.1997 และ 1999 ตามลำดับ การส่งมอบดินแดนทั้งสองคืนนั้นไม่ได้เป็นไปด้วยความราบรื่น เพราะเมื่อจีนประกาศเจตนารมณ์ที่จะไม่ต่ออายุสัญญาเช่า ทั้งอังกฤษและโปรตุเกสก็พยายามหาทางโน้มน้าวให้รัฐบาลจีนยอมต่ออายุสัญญาเช่าให้ ทำให้กระบวนการเจรจาเป็นไปด้วย ความลำบาก อีกทั้ง เมื่อตกลงกันได้แล้ว จีนก็ยังต้องใช้ความสามารถทางการทูตอย่างเต็มที่เพื่อ เจรจาในรายละเอียดและแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยจีนได้ประกาศให้ทั้งสองดินแดนเป็นเขตพิเศษและ นำนโยบาย “หนึ่งประเทศ สองระบบ”² มาใช้ การได้ฮ่องกงและมาเก๊าคืนมานั้นนำความปลาบปลื้ม มาสู่ประชาชนและรัฐบาลจีนเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะสามารถรวบรวมประเทศให้เป็น ปึกแผ่นแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสุดประวัติศาสตร์อันอับยศอดสูของจีนที่ถูกชาวต่างชาติ กดขี่เอาเปรียบในอดีต เป็นการปิดฉากลัทธิจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออกอย่างสมบูรณ์ และ ที่สำคัญ จีนจะสามารถรวมเอาเศรษฐกิจของทั้งสองเข้าไว้ด้วยกันกับจีน ซึ่งส่งผลดีอย่างยิ่งต่อ การพัฒนาเศรษฐกิจจีนต่อไป และยังสามารถนำแนวทางนี้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาการรวมชาติ ของไต้หวันได้อีกด้วย

4) **วิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย** วิกฤติการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นในเอเชียตั้งแต่ปีค.ศ.1997 นั้นได้ ส่งผลกระทบไปทั่วทั้งภูมิภาคเอเชีย ทำให้เศรษฐกิจของประเทศต่างๆในเอเชีย โดยเฉพาะในเอเชีย

² การปกครองแบบ “หนึ่งประเทศ สองระบบ” เป็นแนวคิดที่จีนคิดขึ้นสำหรับเพื่อการรวมดินแดนของ จีนที่มีความแตกต่างกันในระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่เมื่อมารวมกันทางการเมือง ยอมรับอธิปไตย ของจีนเป็นประเทศเดียวกันแล้ว จีนจะยินยอมให้ดินแดนนั้นๆระบบเศรษฐกิจและสังคมต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง เป็นสองระบบในประเทศเดียวกัน โดยดินแดนนั้นจะมีอิสระในการปกครองและบริหารกิจการภายในระดับหนึ่ง ในรูป “เขตบริหารพิเศษ” (special administration region: SAR) (อ้างจาก จูลีฟ ชินวรวโรณ, ฮ่องกงใต้ธงแดง จีนหนึ่งประเทศ สองระบบกับฮ่องกง 1997 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540) , หน้า 6.)

ตะวันออกทั้งเหนือและใต้ต้องประสบกับสภาพถดถอยอย่างหนัก ถือเป็นความท้าทายจากปัจจัยภายนอก แต่จีนก็ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจด้วยการยื่นยัดไม่ลดค่าเงินหยวน ช่วยพยุงสภาพวิกฤติไม่ให้เลวร้ายยิ่งขึ้นไปอีกได้เป็นอย่างดี อีกทั้ง จีนยังได้หยิบยื่นเงินช่วยเหลือให้แก่ประเทศอื่นๆ โดยเริ่มต้นที่ประเทศไทย³ด้วย ทำให้ภาพลักษณ์ของจีนจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจและต่างประเทศที่ประสานสอดคล้องกันนี้ได้รับการตอบรับอย่างดีจากประเทศในเอเชีย

สำหรับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงที่สงครามเย็นเพิ่งสิ้นสุดลงไม่นาน ประเทศต่างๆในโลกล้วนต้องปรับตัวให้เข้ากับโลกยุคหลังสงครามเย็นที่มีสภาพแตกต่างออกไป โดยเฉพาะเรื่องของขั้วอำนาจที่มีสหรัฐอเมริกากลายเป็นอภิมหาอำนาจเดียวที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการทหาร ในทัศนะของจีนนั้น เห็นว่า ไม่ควรให้เกิดภาวะ “unipolarity”⁴ ที่มีเพียงประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นผู้กำหนดความเป็นไปของโลก อันจะนำไปสู่การใช้แนวคิดแบบลัทธิครองความเป็นเจ้า ซึ่งจีนได้แสดงจุดยืนที่ต่อต้านมาตั้งแต่ในอดีต โดยจีนสนับสนุนภาวะ “multipolarity”⁵ ที่ประกอบด้วยหลายขั้วอำนาจในโลก เพราะลักษณะของระบบโลกแบบนี้ จะทำให้จีนมีบทบาทในการร่วมกำหนดความเป็นไปในโลกได้มากขึ้น และสามารถดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างมีอิสระได้ และจีนเรียกร้องว่าระเบียบโลกใหม่ที่จะเกิดขึ้น จะต้องสร้างความเสมอภาคและโอกาสให้แก่ทุกประเทศน้อยใหญ่ในโลก

การสิ้นสุดของสงครามเย็น⁶ นอกจากจะทำให้จีนสูญเสียพันธมิตรร่วมอุดมการณ์จำนวนมากแล้ว ยังส่งผลต่อสถานะของจีนในระดับระหว่างประเทศที่จีนสั่งสมมาจากการเร่งพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและการทหารตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ในฐานะที่เป็นมหาอำนาจอีกขั้วหนึ่งในยุทธศาสตร์โลกแบบสามเส้าที่สัมพันธ์กับมหาอำนาจอีกสองประเทศ คือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตด้วย ดังนั้น เมื่อหนึ่งขั้วอำนาจล่มสลายลง ก็เป็นผลให้ระบบเปลี่ยนไปเช่นกัน สถานะของจีนจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งสงครามอ่าวเปอร์เซียยังทำให้จีนตระหนักชัดด้วยว่า

³ จีนได้ให้ไทยกู้เงินเพื่อฟื้นฟูวิกฤติเศรษฐกิจในประเทศเป็นจำนวน 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

⁴ *Unipolarity* หมายถึง โครงสร้างระบบประเภทหนึ่งที่มีเพียง “ขั้วเดียว” หรือมีเพียงตัวแสดงใดตัวแสดงหนึ่งที่มีอำนาจสูงสุด (อ้างจาก Graham Evans and Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, p.550.)

⁵ *Multipolarity* หมายถึง โครงสร้างระบบประเภทหนึ่งที่มีขั้วอำนาจหรือตัวแสดงหลักอย่างน้อย 3 ขั้วขึ้นไป (อ้างจาก Ibid., pp.340-341).

⁶ การสิ้นสุดของสงครามเย็นนั้น โดยปกติแล้วจะนับตั้งแต่ปีค.ศ.1989 ซึ่งเป็นปีที่กำแพงเบอร์ลินได้รับการทำลายลง แต่นักวิชาการบางท่านจะนับตั้งแต่ปีค.ศ.1992 ซึ่งเป็นปีที่สหภาพโซเวียตล่มสลาย

ศักยภาพทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการสร้างพลังอำนาจมากเพียงใด หากต้องการจะเป็นมหาอำนาจ ก็จำเป็นต้องมีศักยภาพที่พร้อมทุกด้านอย่างเช่นสหรัฐอเมริกา

สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ทำให้จีนต้องปรับตัวให้เข้ากับกระบวนการของการเปลี่ยนผ่านทั้งในบริบทของเศรษฐกิจภายในและความสัมพันธ์กับภายนอก เมื่อสหรัฐอเมริกา กลายมาเป็นอภิมหาอำนาจเดี่ยวของโลก จีนจึงจำเป็นต้องปรับปรุงนโยบายของตนเพื่อรับมือกับ สหรัฐอเมริกาด้วย แต่ในขณะเดียวกัน จีนก็พยายามใช้นโยบายต่างประเทศในการเปิดตัวเองสู่โลก ภายนอกและเข้าร่วมกับองค์การต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกมากขึ้น เพื่อหวังคาน อำนาจของสหรัฐอเมริกาและยกระดับสถานะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าเป็นสมาชิก ธนาคารโลก, การสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก, การเข้าร่วมสนธิสัญญาห้ามทดลอง อาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty : CTBT), การสมัครเข้า เป็นสมาชิกขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (the Asia Pacific Economic Cooperation : APEC) และการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดขึ้นกับสมาคมประชาชาติ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (the Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) เป็นต้น

สาเหตุที่จีนมียุทธศาสตร์นโยบายต่างประเทศเช่นนี้มี 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพราะจีน ไม่ต้องการถูกรอบงำภายใต้โลกที่สหรัฐอเมริกาเป็นใหญ่ การที่จีนเข้าร่วมกับองค์การระหว่าง ประเทศต่างๆ จะทำให้จีนยังสามารถพัฒนาตนเองตามแบบ “Chinese characteristics” ผ่าน กระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ดำเนินไปบนโลก ในขณะที่ยังคงปฏิเสธการเข้าร่วมใน กระบวนการโลกาภิวัตน์ทางการเมืองได้ และประการที่สอง คือ จีนต้องการซื้อเวลาเพื่อให้โครงการ ปรับปรุงตัวเองให้ทันสมัยของจีนสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ได้⁷ เพื่อจีนจะได้อยู่ในสถานะที่พร้อมจะ เผชิญหน้ากับมหาอำนาจอื่น

ลักษณะของนโยบายต่างประเทศนั้น สามารถสรุปได้ตามแนวทางของเต็งเสี่ยวผิง เป็นวลีที่ สำคัญ คือ พิจารณาอย่างรอบคอบ ตั้งหลักให้คงมั่น ตั้งรับอย่างสุขุม และคมลึกในฝัก⁸

⁷ Mira Sinha Bhattacharjea, “China in the Post-Soviet World: developing a Chinese Model,” *World Affairs: the Journal of International Issues* 5, (October-December 2001) : 32.

⁸ เหลิ่งจิ่งกวานฉา, เหวินจู่เจิ้นเจียว, เฉินจ้าวอิงต๋วย และเทาหวางหย่างฮู่ย (อ้างจาก จางยวีชี้อ, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ (ชื่อจี้จื่อเจียวเตอกว๋อจี้กวานชี)*, หน้า 366. (ภาษาจีน))

ในด้านหลักการที่สำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศของจีนในช่วงทศวรรษที่ 1990 ภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมินนั้น มีสาระสำคัญ⁹ ได้แก่

- 1) จะต้องรักษาการไม่ล่วงล้ำอำนาจอธิปไตยและไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน จะต้องเคารพซึ่งกันและกัน และเสมอภาคกัน
- 2) จะต้องรักษาสติภาพการเข้าร่วมในกิจการระหว่างประเทศด้วยความเท่าเทียมกัน แก้ไขข้อพิพาทต่างๆ ด้วยสันติวิธี และสร้างผลประโยชน์ร่วมระหว่างชาติ
- 3) จะต้องรักษาสติภาพในการพัฒนาประเทศอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิของประเทศกำลังพัฒนา ค่อยๆ ลดช่องว่างด้านความยากจนกับร่ำรวย และด้านเทคโนโลยี
- 4) จะต้องรักษาสติภาพในการพัฒนาร่วมกันของแต่ละชนชาติและแต่ละวัฒนธรรม การเคารพและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้มนุษยชาติอยู่ร่วมกันได้

ส่วนสาระสำคัญของนโยบาย¹⁰ ได้แก่

- 1) รักษาสันติภาพของโลก จีนจะไม่แข่งขันด้านการทหารกับชาติใดๆ ยืนหยัดต่อต้านลัทธิครอบงำความเป็นเจ้าหรือพฤติกรรมสังคมนิยม ยืนหยัดต่อต้านการใช้ข้ออ้างทางเชื้อชาติ, ศาสนา และสิทธิมนุษยชนในการเข้าแทรกแซงกิจการและบูรณภาพของดินแดนอื่น จีนจะใช้ฐานะระหว่างประเทศของตนในการรักษาระเบียบของโลกในทุกๆ ทาง และแก้ไขข้อพิพาทด้วยสันติวิธี
- 2) ดำเนินนโยบายเปิดประเทศ/เปิดกว้าง จีนจะเปิดประเทศทั้งต่อประเทศที่พัฒนาแล้วและที่กำลังพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือต่อกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและผลประโยชน์ร่วมกัน พยายามส่งเสริมการสร้างระเบียบระหว่างประเทศใหม่ที่ทำให้ความเป็นธรรมและเท่าเทียมกันแก่ทุกประเทศทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

⁹ เรียบเรียงจาก ไป๋ซิวอิง, เข้าสู่ยุคใหม่ บทที่ 9: นโยบายต่างประเทศสันติ (โจวจิ้นซินสื่อได้ ตี้จิวจี: เหมิงไฉ่เจียว)[Online]. 2002. Available from: <http://www.cctv.com/news/china/20021107/100551.shtml> [31 May 2003]. (ภาษาจีน). และ เหลิ่งหลง, ประเทศจีนภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมิน—ย้อนดู 10 ปีที่ผ่านมาและการพัฒนาในศตวรรษใหม่ (เจียงเจ๋อหมินหลังเต๋าเซี่ยเตอจกั๋ว—สื่อเหนียนหนุกู่เหอซินซื่อจี้เตอ ฟาจ่าน) [Online]. 2001. Available from: <http://www.peopledaily.com.cn> [2001, July 6-10]. (ภาษาจีน)

¹⁰ สรุปและเรียบเรียงจากรายงานของรัฐมนตรีต่างประเทศจีนถึงเจียเสวียน ใน แนวทางอันรุ่งเรืองของการต่างประเทศข้ามศตวรรษของจีน (จกั๋วคั๋วซื่อจี้ไฉ่เจียวเตอควางซุยลี่เจิง) [Online]. (ภาษาจีน); จงซิน, ประเทศจีน 2002 (China: จกั๋ว 2002) (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซินซิง, 2002), หน้า 88. (ภาษาจีน); ฟู่เย่าลู่ และโจวฉีเหมิง, จุดรวมการต่างประเทศจีน (จิวเจียวจกั๋วไฉ่เจียว), หน้า 8-14 (ภาษาจีน); Main Characteristics of China's Foreign Policy[Online]. (n.d.). Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7005.html> [2002, October 17] และ Liu Huaqiu on China's Foreign Policy[Online].

3) ยืนหยัดในเอกราชและอำนาจอธิปไตยของชาติ รักษาบูรณภาพทางดินแดนและแสวงหาหนทางที่จะรวมชาติโดยเร็ว จีนจะมีจุดยืนของตนเองต่อสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นบนโลก จะไม่ยอมก้มหัวต่อแรงกดดันหรืออำนาจของมหาอำนาจใดๆทั้งสิ้น

4) สร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรในเชิงร่วมมือ จีนยินดีที่จะพัฒนาและกระชับความร่วมมือกับนานาประเทศในโลก โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางระบบสังคมและระบบการปกครอง

5) ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของโลก มุ่งหวังให้เศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคงและมีเสถียรภาพเป็นแกนหลักในการรักษาสันติภาพและสร้างความรุ่งเรืองให้แก่โลก

6) พัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน จีนกระตือรือร้นในการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านรอบด้าน เพื่อสร้างสันติภาพและเสถียรภาพให้แก่ภูมิภาค และเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค ส่วนปัญหาที่คงค้างจากประวัติศาสตร์นั้น จีนจะพักไว้ก่อน หันมาหาจุดร่วม สงวนจุดต่างเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะทำให้เกิดปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างกัน

7) เน้นย้ำการสร้างความสัมพันธ์ที่สมภาคกับประเทศกำลังพัฒนา จีนยินดีที่จะช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ, การค้า และเทคโนโลยี และร่วมมือกันแก้ปัญหาระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนา เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน

8) เสริมสร้างสถานะของประเทศ ผ่านการทูตพหุภาคี จีนจะเข้าร่วมในกิจกรรมระหว่างประเทศด้วยความกระตือรือร้น เพื่อสร้างภาพลักษณ์และเพิ่มอิทธิพลของจีน

หากจะวิเคราะห์ตามลำดับขั้นแล้ว เป้าประสงค์ที่สำคัญของนโยบายของจีนสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ ในระดับภายในประเทศ จีนมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ในระดับภูมิภาค จีนต้องการเสริมสร้างความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและด้านอื่นๆ และ ในระดับระหว่างประเทศ จีนต้องการความร่วมมือเพื่อร่วมกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาและข้อพิพาทต่างๆ¹¹ โดยจีนจะใช้ทำที่ที่เป็นมิตร สงบ และมั่นคงในการปฏิสัมพันธ์ จะดูแลกิจการภายในให้มั่นคง และจะไม่แทรกแซงกิจการของประเทศอื่น จะไม่ทำตามตัวตามลัทธิครองความเป็นเจ้า จะทำแต่ในสิ่งที่ควรทำ และจะไม่รุกรานหรือคุกคามประเทศอื่นอย่างเด็ดขาด¹²

¹¹ หลงจงอิง, สถานะระหว่างประเทศและยุทธศาสตร์ต่อภายนอกของจีนหลังสงครามเย็นเป็นอย่างไร (หลังจ่านโหว่จกั๋วอ้วจี้ตี้เว่ยเหอตุ้ยไว่จ่านเลว่หฺรูเหอ) [Online]. 2002. Available from: http://www.gzdaily.com/content/2002-05/05/content_456396.htm [2002, October 18] (ภาษาจีน)

¹² จางจี้จวิน, ผู้เชี่ยวชาญอธิบายนโยบายต่างประเทศจีน: อดทนเพื่อผ่านพ้นอุปสรรค ถอยหนึ่งก้าวทำกว้างทางไกล (จวนเจียเจียตุ้จกั๋วอ้วจี้ตี้เว่ยเหอตุ้ยไว่จ่านเลว่หฺรูเหอ) [Online]. 2001. Available from: http://www.cyd.com.cn/gb/junshi/2001-8/10/content_275146.htm [2001, August 10]

การต่างประเทศของจีนนับตั้งแต่ปีค.ศ.1993 จนถึงสิ้นศตวรรษที่ 20 นั้น แสดงให้เห็นถึงแนวทางของนโยบายต่างประเทศจีนที่มีความต่อเนื่องมาจากสมัยของเติ้งเสี่ยวผิง และมีพัฒนาการมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยพิสูจนได้จากสถานะทางการเมืองระหว่างประเทศของจีนที่มีความมั่นคงมากขึ้น

สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศต่างๆ ในช่วงนี้ได้หล่อหลอมให้การต่างประเทศของจีนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ทำให้จีนซึ่งมีจุดยืนด้านต่างประเทศที่ชัดเจนอยู่แล้ว สามารถดำเนินนโยบายได้อย่างตรงเป้าหมาย และช่วยยกระดับสถานะของจีนในเวทีระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี เป็นผลให้มีความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับนานาประเทศโดยภาพรวมเป็นไปด้วยดี ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น ปัญหาข้อขัดแย้งส่วนมากสืบมาจากปัญหาด้านการค้าและเศรษฐกิจมากกว่าปัญหาด้านการเมืองหรือการทหาร ทำให้จีนสามารถพัฒนาตัวเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่ราบรื่นได้อย่างดี

3.2 นโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริการะหว่างค.ศ.1993-2001

สำหรับความสัมพันธ์กับมหาอำนาจเดี่ยวในยุคหลังสงครามเย็นอย่างสหรัฐอเมริกานั้น จีนดำเนินการด้วยความระมัดระวังมาโดยตลอด หากนับย้อนอดีตไปในอดีตจีนไม่เคยไว้วางใจสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ ทั้งสองยังขัดแย้งกันมากในหลายประเด็น แต่เมื่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป กลุ่มประเทศสังคมนิยมและสหภาพโซเวียตล้วนล่มสลาย ประกอบกับบทบาทที่สหรัฐอเมริกามีต่อโลกเพิ่มมากขึ้น ทำให้จีนจำเป็นต้องระมัดระวังในการมีปฏิสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา โดยเป้าหมายพื้นฐานของจีนก็คือ อย่างน้อยที่สุดจีนจะต้องไม่ริเริ่มเป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกา ก่อน ไมเช่นนั้นแล้ว จะทำให้กระทบกระเทือนต่อการพัฒนาประเทศซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของจีน เพราะจีนตระหนักดีถึงอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาที่อาจจะขัดขวางเงินในกิจการต่างๆ ได้

อนึ่ง แม้จีนจะไม่เห็นด้วยต่อระเบียบโลกใหม่ในแบบของสหรัฐอเมริกา แต่จีนก็ยังจำเป็นต้องรักษาสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา และดำเนินนโยบายที่จะทำให้จีนสามารถมีอิสระภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นโยบายของจีนต่อสหรัฐอเมริกาในลักษณะทวิภาคีจึงเต็มไปด้วยความระมัดระวัง หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า มีลักษณะเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ใช้วิถีทางทางการทูตมากกว่าการแก้ปัญหาด้วยกำลัง และที่สำคัญคือ พยายามลดความตึงเครียดระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา

แม้สหรัฐอเมริกาจะมีพฤติกรรมที่ออกไปในทำนอง “เจ้าพ่อ” หลายประการที่จีนไม่ชอบและหนีไม่พ้น แต่หากมองอีกมุมหนึ่ง พฤติกรรมดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาที่ช่วยสร้างเสถียรภาพให้แก่จีนเช่นกัน เช่น หากลองคิดถึงสภาพที่ไม่มีสหรัฐอเมริกาเข้ามายุ่งเกี่ยวในเอเชียแล้ว ก็คงเป็นไปได้อย่างมากที่ญี่ปุ่นจะหันมาสะสมกำลังอาวุธเพื่อกลับมาเป็นรัฐทหารอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเสื่อมทรามลง และทำให้ทั้งสองต้องใช้งบประมาณทางด้านการทหารที่สูงขึ้น¹³ ดังนั้น การดำรงอยู่ของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียจึงมีส่วนที่เป็นผลดีต่อจีนอยู่เช่นกัน

จีนจึงได้พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์อย่างมากบนหลักการของนโยบายต่างประเทศของจีนที่ใช้กับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่หลังปีค.ศ.1992 เป็นต้นมา ซึ่งรวมยอดเป็นวลี 4 ประโยค ประโยคละ 4 คำ รวมเป็น 16 คำ แปลความได้ดังนี้ คือ “เพิ่มความเข้าใจ ลดความยุ่งเหยิง ขยายความร่วมมือ ไม่เผชิญหน้ากัน”¹⁴ รัฐบาลจีนได้พยายามปรับปรุงมาตรฐานภายในประเทศของตนให้เข้ากับมาตรฐานสากลหรือมาตรฐานของโลกตะวันตกที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้ ทั้งในด้านของนโยบายการปรับปรุงภายใน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และการดำเนินนโยบายในเรื่องต่างๆ ที่ขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ นอกจากมุ่งหวังผลประโยชน์ทางการเมืองแล้ว ยังเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย

จีนนั้นได้แสดงท่าทีและนโยบายที่ต้องการเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาอย่างเห็นได้ชัด เจียงเจ๋อหมินได้กล่าวไว้ในกาให้สัมภาษณ์แก่นักข่าวอเมริกันในปีค.ศ.2001 ว่า

“จีนเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่ใหญ่ที่สุด ส่วนสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศพัฒนาแล้วที่ใหญ่ที่สุด และทั้งสองยังเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วย แม้ว่าทั้งสองประเทศจะมีความขัดแย้งต่อกันอยู่ แต่ในประเด็นที่เกี่ยวกับสันติภาพของโลกและการพัฒนา ทั้งสองมีผลประโยชน์ร่วมกัน และมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันด้วย ภายใต้ภาวะโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ จีนและสหรัฐอเมริกามีการร่วมมือกันในหลายด้าน และมีแนวโน้มที่จะร่วมมือกันมากขึ้นในอนาคตด้วย ปัจจุบัน ความร่วมมือระหว่างกัน

¹³ หลงจงอิง, สถานะระหว่างประเทศและยุทธศาสตร์ต่อภายนอกของจีนหลังสงครามเย็นเป็นอย่างไร (หลังจ่านโหว่จกกว่าอจี้ตีเว่ยเหอตุ้ยไ่ว่จ่านเลว่หฺวฺเหอ) [Online].

¹⁴ ภาษาอังกฤษใช้ “Increase mutual trust, reduce troubles, strengthen cooperation and avoid confrontation” ภาษาจีนใช้ “เจิงเจียซันเร็น เจียนสาวหมาผาน ฟาจันเหอจิว ปู้เก่าตุ้ยซ่าง” (อ้างจาก ซินจงหยวน 15 สิงหาคม 1997; Beijing Review, October 21-27, 1996, p.8 อ้างถึงใน เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 491.)

โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจเติบโตอย่างไม่หยุดยั้ง ไม่ว่าจะเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจโลก จากวิกฤติเศรษฐกิจในเอเชีย หรือการรักษาความสงบและเสถียรภาพบนคาบสมุทรเกาหลี เป็นต้น โดยสรุปก็คือ การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการรักษาสันติภาพและการพัฒนาของโลกและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก”¹⁵

อีกทั้ง พยายามแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานั้นไม่เพียงแต่เป็นผลดีต่อประชาชนของประเทศทั้งสองเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อภูมิภาคและโลกด้วย

โดยสรุปแล้ว เป้าหมายในนโยบายต่างประเทศของจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็นนี้¹⁶ ประกอบด้วย

- 1) ความมุ่งหมายที่จะสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรกับสหรัฐอเมริกา ปรับปรุงแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันอันเกิดมาจากความแตกต่างในด้านต่างๆ และขยายขอบเขตความร่วมมือทั้งในระดับทวิภาคี, ระดับภูมิภาค และระดับโลกระหว่างกัน
- 2) ความต้องการจะรักษาความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งและมั่นคง เพื่อผลประโยชน์พื้นฐานของทั้งสองฝ่ายและของโลก โดยวางอยู่บนพื้นฐานของแถลงการณ์ร่วมทั้งสามฉบับ
- 3) ความปรารถนาที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในเชิงหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ให้เป็นลักษณะและกรอบที่สำคัญของความสัมพันธ์จีน-สหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสันติภาพโลก, ส่งเสริมการพัฒนาความร่วมมือ และสนับสนุนกิจการต่างๆ ของมนุษยชาติ โดยจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและเคารพซึ่งกันและกัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ฝ่ายจีนนั้นมีความจริงจังที่ต้องการจะปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ดี ยังมีบางประเด็นที่จีนคงมีความขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกา เช่น จีนยังคงแสดงจุดยืนต่อด้านนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่ใช้เรื่องสิทธิมนุษยชน, ประชาธิปไตย และลัทธิฟาสซิสต์เป็นข้ออ้างในการต่อต้านจีน และต่อต้านการพัฒนาระบบป้องกันขีปนาวุธระดับ

¹⁵ เหลิ่งหลง, ประเทศจีนภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมิน—ย้อนดู 10 ปีที่ผ่านมาและการพัฒนาในศตวรรษใหม่ (เจียงเจ๋อหมินหลังเต่าเขี่ยเตอจกั๋วอ—สี่เหนียนหุยกู่เหอซินชื่อจี้เตอฟาจ่าน) [Online].

¹⁶ ฉู่ซู่หลง, ทิศทางความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น (เหลิ่งจ้านไห่วจงเหมยกวานซีเตอโจ่วเสี๋ยง) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์จกั๋วอเชอฮุ่ยเคอเสวีย, 2001), หน้า 155-164. (ภาษาจีน)

ยุทธบริเวณ (Theatre Missile Defense: TMD)¹⁷ ของสหรัฐอเมริกา แต่ด้วยเหตุผลตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ว่าจีนยังไม่พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกาในเวลาอันใกล้ ทำให้หนทางที่เป็นมิตรส่งประโยชน์แก่จีนในระยะพัฒนาประเทศมากกว่าการเป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น นโยบายต่างประเทศจีนในยุคนี้จึงมีลักษณะที่เป็นไปในทางที่ต้องการใกล้ชิดและเน้นการประนีประนอมกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของจีนเองเป็นหลัก

3.3 การพัฒนาความสัมพันธ์กับรัฐบาลคลินตัน

ในช่วงต้นของสมัยประธานาธิบดีคลินตันนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองยังคงดำเนินไปอย่างหมางเมิน อันเป็นภาวะการณ์ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่เกิดวิกฤติการณ์เทียนอันเหมินในปีค.ศ.1989 ทั้งสองยังขัดแย้งกันอย่างมากในหลายประเด็นที่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตยในจีน และประเด็นด้านเศรษฐกิจการค้า ความสัมพันธ์โดยรวมก็ยังไม่ดีขึ้น เติบโตด้วยความขัดแย้งบนจุดยืนที่ต่างกันและปัญหาภายในของทั้งสองประเทศ

เมื่อเข้าสู่ช่วงสมัยที่สองของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของคลินตัน ความสัมพันธ์เริ่มมีพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทางฝ่ายจีนเองยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์ในทุกด้าน ด้านสหรัฐอเมริกา คลินตันก็ได้หันมาสนใจในกิจการต่างประเทศมากขึ้น และเริ่มตระหนักว่าจีนเป็นประเทศใหญ่ที่มีความสำคัญต่อความสงบสุขและมั่นคงของโลก การเปิดตนเองออกสู่โลกของปักกิ่งมากขึ้นเรื่อยๆ แสดงให้เห็นว่า จีนเป็นมหาอำนาจระดับภูมิภาคที่มีความสำคัญประเทศหนึ่งที่พร้อมจะรับผิดชอบต่อโลกมากขึ้นบนเงื่อนไขของการเป็นหนึ่งในสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ, การเข้าร่วมในการค้าระดับโลก และการสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตอันดีกับประเทศต่างๆ¹⁸ ยิ่งจีนพัฒนาอย่างรวดเร็ว ยิ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจที่เข้มแข็งอีกประเทศหนึ่งของโลกในอนาคต

¹⁷ ระบบป้องกันขีปนาวุธระดับยุทธบริเวณเป็นระบบการป้องกันขีปนาวุธที่สหรัฐอเมริกาผลิตขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สกัดกั้นขีปนาวุธในพิสัยที่ใกล้กว่าระบบป้องกันขีปนาวุธแห่งชาติ (National Missile Defense: NMD) ซึ่งใช้ในการป้องกันเฉพาะพื้นที่สหรัฐอเมริกา โดยได้รับการออกแบบให้เคลื่อนที่ได้เพื่อให้เคลื่อนย้ายไปกับกองทหารสหรัฐอเมริกาหรือนำไปป้องกันประเทศพันธมิตรได้ เช่น ญี่ปุ่นและไต้หวัน เป็นต้น (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Theatre Missile Defense. Union of Concerned Scientists Facts Sheet [Online]. (n.d.) Available from: http://www.anti-bases.org/nmd/nmd_appendix2.htm [2003, September 21].)

¹⁸ Patrick Tyler, *A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China*, p.385.

การตระหนักในความสำคัญซึ่งกันและกันดังกล่าว โดยเฉพาะนโยบายที่เป็นมิตร อดทน อดกลั้น และประนีประนอมของฝ่ายจีน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศในยุคระหว่าง ค.ศ.1993-2001 นี้ได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอันมาก โดยในทึ่นี้ จะขอแบ่งการอธิบาย ออกเป็น 2 ขอบเขตด้วยกัน ได้แก่ ความร่วมมือ และความขัดแย้งระหว่างกัน

3.3.1 ความร่วมมือ

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในช่วงค.ศ.1993-2001นั้น พัฒนาไปในทาง ที่ดีขึ้นในหลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง, ด้านเศรษฐกิจการค้า, ด้านการทหาร, ด้าน การแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี หรือแม้แต่ในระดับประชาชน โดย ช่วงที่ความสัมพันธ์รุ่งเรืองถึงขีดสุดคือ ระหว่างปีค.ศ.1997-1998 ซึ่งเป็นระยะที่ประธานาธิบดี คลินตันและประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินแลกเปลี่ยนการเยือนอย่างเป็นทางการระหว่างกัน

การพบปะกันในระดับผู้นำระหว่างเจียงเจ๋อหมินและคลินตันนั้นมีส่วนสำคัญต่อ การพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมาก กล่าวได้ว่า ในช่วงระยะ 8 ปีนี้ ประธานาธิบดี ทั้งสองได้พบกันทุกปีในวาระโอกาสที่ต่างกันไป ซึ่งก็ได้ช่วยกระชับมิตรไมตรีและความเข้าใจ ระหว่างกันได้เป็นอย่างดี เพราะมีการปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆต่อกันโดยตรง โดยรวมทั้งสิ้น ทั้งสองได้พบกันถึง 10 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1: 19 พฤศจิกายน ค.ศ.1993 ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินได้พบปะและหารือใน ระดับทวิภาคีกับประธานาธิบดีคลินตันโดยตรงระหว่างการประชุม APEC ที่ซีแอตเติล ซึ่งถือเป็นการ ประชุมระดับประมุขประเทศของทั้งสองเป็นครั้งแรกตั้งแต่กุมภาพันธ์ ค.ศ.1989

ครั้งที่ 2: 14 พฤศจิกายน ค.ศ.1994 ประธานาธิบดีทั้งสองได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เกี่ยวกับประเด็นระหว่างประเทศที่จาการ์ตา อินโดนีเซีย ระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำ APEC

ครั้งที่ 3: 24 ตุลาคม ค.ศ.1995 ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินเดินทางไปนิวยอร์กเพื่อเข้า ร่วมในการประชุมในโอกาสการก่อตั้งสหประชาชาติครบรอบ 50 ปี และยังได้เข้าพบประธานาธิบดี คลินตันในระหว่างที่พักอยู่ที่นั่น

ครั้งที่ 4: 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1996 ทั้งสองได้พบกันระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำ APEC ณ มะนิลา ฟิลิปปินส์ และเห็นพ้องที่จะแลกเปลี่ยนการเยือนอย่างเป็นทางการระหว่างกัน ใน 2 ปีข้างหน้า

ครั้งที่ 5: 26 ตุลาคมถึง 3 พฤศจิกายน ค.ศ.1997 ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินเยือน สหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ เป็นการเยือนของประธานาธิบดีจีนครั้งแรกในรอบ 12 ปี

ครั้งที่ 6: 24 พฤศจิกายน ค.ศ.1997 ทั้งสองได้พบกันระหว่างการประชุม APEC ที่แคนาดา

ครั้งที่ 7: 25 มิถุนายน ถึง 3 กรกฎาคม ค.ศ.1998 ประธานาธิบดีคลินตันเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ และประกาศยืนยันนโยบาย “จีนเดียว” ไม่สนับสนุนการแยกตัวเป็นอิสระของไต้หวัน

ครั้งที่ 8: 11 กันยายน ค.ศ.1999 ประธานาธิบดีทั้งสองพบกันในการประชุมสุดยอดผู้นำ APEC ที่ไอซ์แลนด์ นิวซีแลนด์

ครั้งที่ 9: 8 กันยายน ค.ศ.2000 ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินพบปะกับประธานาธิบดีคลินตัน ณ นิวยอร์กเนื่องในการประชุม Millennium Summit ของสหประชาชาติ

ครั้งที่ 10: 16 พฤศจิกายน ค.ศ.2000 ประธานาธิบดีทั้งสองได้พบกันอีกครั้งในการประชุมสุดยอดผู้นำ APEC ที่กรุงบันดาร์ เสรี เบกาวัน ซึ่งเป็นการพบกันครั้งสุดท้ายก่อนที่ประธานาธิบดีคลินตันจะหมดวาระการเป็นผู้นำสองสมัย¹⁹

นอกจากนี้ ยังมีการเยือนของผู้นำในระดับนายกรัฐมนตรีอีก 1 ครั้ง คือ ระหว่างวันที่ 6-13 เมษายน ค.ศ.1999 นายกรัฐมนตรีจุนหงจีได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ

พัฒนาการที่เป็นไปในทางที่ดีขึ้นของทั้งจีนและสหรัฐอเมริกานั้น อาจแบ่งเป็นประเด็นที่สำคัญได้ 4 ด้านด้วยกัน ได้แก่

ด้านการเมือง

นับตั้งแต่การพบปะกันครั้งแรกระหว่างประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินและประธานาธิบดีคลินตันเมื่อปี ค.ศ.1993 ที่ซีแอตเติล สัญญาณแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ดีก็ได้เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายมีท่าทีที่เป็นมิตรต่อกัน เจียงเจ๋อหมินได้เน้นย้ำว่า ทั้งสองประเทศควรที่จะเปิดกว้างมองดูโลก มองดูอนาคต นำพาความสัมพันธ์จีนและสหรัฐอเมริกาที่แข็งแกร่งและมั่นคง และนำพาโลกที่มีสันติภาพและเสถียรภาพเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 จีนประสงค์ให้ทั้งสองฝ่ายขยายการติดต่อ เพิ่มความเข้าใจซึ่งกันและกัน เสริมสร้างมิตรภาพและพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน ฝ่ายคลินตันเองก็ได้ปรารถนาว่า จีนเป็นประเทศที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และมีอนาคตที่สดใส สหรัฐอเมริกามี

¹⁹ Xinhua News Agency. Backgrounder: Chronology of Meeting between Chinese President Jiang and US Presidents [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/english/27238.htm> [2002, November 2].

ความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน²⁰ ทั้งสองเห็นพ้องที่จะให้ผู้นำในระดับประเทศและระดับรัฐมนตรีของทั้งสองฝ่ายเพิ่มการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆผ่านการเจรจา ขยายความร่วมมือต่อกันในประเด็นที่หลากหลาย ประธานาธิบดีคลินตันได้แถลงต่อสื่อมวลชนว่า การพบปะกันครั้งนี้ได้รับผลสำเร็จอย่างดี และเป็นการเจรจาหารือที่สำคัญมากที่สุดครั้งหนึ่ง และในโอกาสเดียวกัน รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนเจียนฉีเชินก็ได้เจรจาหารือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาออร์เวน คริสโตเฟอร์ (Warren Christopher) ด้วย

ต่อมา ในช่วงระหว่างปีค.ศ.1994-1996 ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินและคลินตันก็ได้พบกันทุกปีระหว่างการประชุมนานาชาติ ซึ่งเป็นการช่วยกระชับความสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี ฝ่ายเจียงเจ๋อหมินได้เน้นย้ำว่า จีนให้ความสำคัญกับสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก และหวังว่าจะสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันไปในทางที่ดียิ่งขึ้น บนรากฐานของมิตรภาพ ความเคารพซึ่งกันและกัน และความเสมอภาคกัน เพื่อช่วยบรรเทาโลงสันติภาพให้แก่โลกและแก้ปัญหาระหว่างประเทศร่วมกัน ด้านคลินตันก็ได้ย้ำกับจีนว่า สหรัฐอเมริกาจะปฏิบัติตามแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาทั้งสามฉบับที่จีนถือว่าเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ พร้อมให้สัญญาว่าจะยึดมั่นในหลักการ “จีนเดียว” และสนับสนุนการขยายขอบเขตความร่วมมือกับจีนทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี อีกทั้งตั้งแต่ปีค.ศ.1995 เป็นต้นมา ทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาก็เห็นพ้องต้องกันที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในลักษณะของหุ้นส่วนเชิงสร้างสรรค์

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาสามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งมีการริเริ่มให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำจีน-สหรัฐอเมริกาขึ้นเป็นครั้งแรกในปีค.ศ.1997 โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าภาพก่อน และเชิญประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ ตามมาด้วยการประชุมสุดยอดระดับผู้นำครั้งต่อมาในปีค.ศ.1998 ที่ฝ่ายจีนเป็นเจ้าภาพพร้อมการเยือนอย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีคลินตัน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในฐานะที่ “เท่าเทียมกัน” ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝ่ายจีนรอคอยมานาน และแสดงให้เห็นถึงการให้น้ำหนักของความสัมพันธ์ระหว่างกันของแต่ละฝ่ายและบรรยากาศความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นมิตรต่อกันที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำทั้งสองเป็นครั้งแรกหลัง

²⁰ สรุปจากกระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1994 (จกกว๋อไว่เจียวไ่หล่า่น 1994) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจี๋ยชื่อชื่อ, 1994), หน้า 415-416. (ภาษาจีน) และ การพบปะระดับสูงของจีนและสหรัฐอเมริกาในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา (30 เหนียนไห่หลงเจ๋มเหยเกาเจิงฮู่ฮู่ไ่หล่า่น) [Online]. 2002. Available from: <http://inter.21dnn.com/24/2002-2-21/47@62252.htm/> [2002, December 18]. (ภาษาจีน)

สิ้นสุดยุคสงครามเย็นนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการสิ้นสุดลงของเงาดำจาก “วิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน” ในความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาด้วย

ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินได้ไปเยือนสหรัฐอเมริการะหว่างวันที่ 26 ตุลาคมถึงวันที่ 3 พฤศจิกายน ในปี ค.ศ. 1997 โดยได้แลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญของโลกและของภูมิภาคกับประธานาธิบดีคลินตันและผู้นำระดับสูงของสหรัฐอเมริกาในการประชุมสุดยอดของทั้งสองฝ่าย หลังการประชุม เจียงเจ๋อหมินและคลินตันได้ร่วมกันประกาศ “แถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกา”²¹ มีสาระสำคัญคือ ผู้นำทั้งสองประเทศเห็นพ้องว่า จีนและสหรัฐอเมริกานั้นมีทั้งผลประโยชน์ร่วมกันอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีข้อขัดแย้งระหว่างกันอยู่ การสถาปนาความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างทั้งสองประเทศไม่เพียงแต่สอดคล้องกับผลประโยชน์พื้นฐานของประชาชนทั้งสองประเทศเท่านั้น แต่ยังมีนัยที่สำคัญยิ่งต่อสันติภาพและความรุ่งเรืองของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งสองประเทศควรจะจัดการกับความสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นฐานของแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาทั้งสามฉบับ ทั้งสองฝ่ายได้ตัดสินใจที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทั้งในทางการเมือง, เศรษฐกิจ, การรักษาสันติภาพและทรัพยากร, วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, กฎหมาย, การศึกษา และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายยังได้ร่วมกันลงนามในสัญญาและข้อตกลงร่วมว่าด้วยการริเริ่มการใช้กัมมันตภาพรังสีอย่างสันติ, การรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม, การบริการการยิงดาวเทียม และข้อตกลงทางการค้าอื่นๆอีกจำนวนหนึ่ง²² นอกจากนี้ เจียงเจ๋อหมินยังได้เห็นพ้องกับคลินตันให้มีการติดตั้งโทรศัพท์สายตรงเพื่อติดต่อกันในยามจำเป็นด้วย

อย่างไรก็ดี ความสำเร็จที่สำคัญที่สุดของการเยือนสหรัฐอเมริกาของผู้นำจีนในครั้งนี้นี้ไม่ได้อยู่ที่การพัฒนาความสัมพันธ์ทั่วไปดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่อยู่ที่การประกาศว่า นับแต่นี้ไป สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาจะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะที่เป็น **หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในเชิงสร้างสรรค์**²³ (constructive strategic partnership) ดังคำประกาศของเจียงเจ๋อหมินและคลินตันเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ. 1997 ว่า

²¹ โปรดดูแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1997 ฉบับเต็มที่ภาคผนวก จ.

²² กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1998 (จงกวนโวกั๋วเจียว 1998) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจี๋ยจื่อชื่อ, 1998), หน้า 559-560. (ภาษาจีน) และซ่งเหลียนเซิงและก่งเสี่ยวหัว, ข้อขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาผ่านช่องแคบไต้หวัน (ชวานเยว่ไถวันไห่เสี่ยเตอจวงเหมยเจี๋ยวเลียง), หน้า 312. (ภาษาจีน).

²³ Mira Sinha Bhattacharjea, “China in the Post-Soviet World: developing a Chinese Model,” World Affairs: the Journal of International Issues : 33.

“ผู้นำสูงสุดของทั้งสองประเทศได้บรรลุความตกลงเกี่ยวกับเป้าหมายของการพัฒนาความสัมพันธ์จีนกับสหรัฐอเมริกาในอนาคต บนทัศนคติของความต้องการส่งเสริมรากฐานของสันติภาพและการพัฒนาของโลก จีนและสหรัฐอเมริกาควรจะกระชับความร่วมมือและพยายามสร้างการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อก้าวไปสู่ศตวรรษที่ 21 และนับเป็นก้าวสำคัญสำหรับการเริ่มต้นอีกครั้งของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา”²⁴

อนึ่ง คำประกาศนี้จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเมื่อประธานาธิบดีคลินตันไปเยือนจีนในปีถัดไป โดยคำประกาศนี้นับเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่พัฒนาไปถึงจุดสูงสุดของความสัมพันธ์ในยุคนี้ และเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา

ความหมายที่แท้จริงของ “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” นั้น ก็คือ “ความร่วมมือ” นั่นเอง²⁵ สำหรับประเทศจีนและสหรัฐอเมริกา การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์อย่างสร้างสรรค์ระหว่างกัน จึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ คำว่า “ยุทธศาสตร์” ในที่นี้มิได้หมายถึง “สงคราม”, “การทหาร”, “ภัยคุกคาม” และ “การป้องกัน” ตามความหมายแบบดั้งเดิม แต่หมายถึง “ลักษณะโดยรวม, ลักษณะทั้งหมด หรือลักษณะระยะยาวที่มีความสำคัญในระดับสูง” ส่วนคำว่า “หุ้นส่วน” หมายถึงความร่วมมือระหว่างสองฝ่าย โดยทั้งสองฝ่ายจะทำงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมและจุดมุ่งหมายร่วมอย่างกว้าง ดังนั้น ความสัมพันธ์ในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาแท้จริงแล้วจึงหมายถึง ความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือในทุกด้าน, ทุกมิติ และในระยะยาวเพื่อผลประโยชน์ร่วมสำหรับทั้งสองประเทศและสำหรับโลก ส่วนคำว่า “เชิงสร้างสรรค์” นั้นหมายถึง ความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือในทุกด้านที่สร้างโดยสองประเทศในยุคหลังสงครามเย็นนี้จะไม่ได้มุ่งเป้าประสงค์ไปที่ประเทศที่สามหรือประเทศอื่นใด²⁶ ไม่มีจุดประสงค์แอบแฝงเหมือนกับในช่วงสงครามเย็น และเป็นไปอย่างสันติ โดยความสัมพันธ์จะไม่ได้เป็นปรปักษ์ต่อกัน หรือเป็นไปเพื่อต่อต้านศัตรูร่วมเช่นในอดีต ไม่จำเป็นว่าต้องมีศัตรูร่วมจึงจะพัฒนาความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ได้ แต่จะมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้อง

²⁴ Remarks of President Clinton and President Jiang Zemin in Exchange of Toasts [Online]. 1997. Available from: <http://www.usconsulate.org.hk/uscn/jiang97/1029i.htm> [2003, January 28]

²⁵ Chu Shulong, U.S. and China in the 21st Century: Cooperation, Competition or Confrontation? [Online]. (n.d.) Available from: <http://www.nautilus.org/nukepolicy/workshops/shanghai-01/chupaper.html> [2003, January 27]

²⁶ Ibid.

กับสภาพแวดล้อมโลกในยุคหลังสงครามเย็น²⁷ และผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายเป็นหลัก ผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายไม่ใช่อยู่ที่ความขัดแย้งหรือการแข่งขันกัน แต่เป็นการพัฒนาาร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์เศรษฐกิจที่เจริญงอกงาม และยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศ ในระดับโลก ผลประโยชน์ของทั้งสองก็พ้องต้องกันคือ ปรารถนาจะเห็นสันติภาพและเสถียรภาพของโลก²⁸ แม้ว่าทั้งสองประเทศจะแตกต่างกันในระบบการเมือง, เศรษฐกิจ และสังคม แต่ทั้งสองก็ต้องการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่สอดคล้องกัน และจะขจัดความขัดแย้งระหว่างกันผ่านการเจรจาและแก้ไขร่วมกัน

ดังนั้น ความหมายหลักของคำว่า “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา จึงหมายถึง “ความร่วมมือ” ซึ่งเป็นความร่วมมือในลักษณะใหม่ระหว่างสองมหาอำนาจที่ทั้งสองประเทศจะร่วมกันสร้างขึ้นทั้งในระดับทวิภาคี, ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น ความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ให้เป็นไปในรูปแบบของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เชิงสร้างสรรค์” จึงอยู่ที่การส่งสัญญาณที่ชัดเจนให้แก่ประชาชนของทั้งสองประเทศ และทั่วโลกไว้ว่า จีนและสหรัฐอเมริกาจะไม่แสวงหาความเป็นปฏิปักษ์หรือการเผชิญหน้ากัน แต่จะแสวงหาแต่ความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งสองประเทศจะไม่ใช้ยุทธศาสตร์และนโยบายการเป็นศัตรูกันหรือการเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน และทั้งสองประเทศมีใช้ศัตรูของกันและกัน²⁹ นอกจากนี้ การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์นี้ยังหมายรวมถึง การแสวงหาจุดร่วมของผลประโยชน์และลดความแตกต่างที่มีระหว่างกันลงไปเพื่อให้ร่วมมือกันได้มากยิ่งขึ้นด้วย³⁰

ต่อมาในช่วงระหว่างวันที่ 25 มิถุนายนถึง 3 กรกฎาคม ค.ศ.1998 ประธานาธิบดีบิล คลินตันได้เดินทางไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการ³¹ นับเป็นประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกาที่ไปเยือนจีนในรอบ 9 ปี มีการเจรจากันในประเด็นเรื่องนิวเคลียร์, ประเด็นสิทธิมนุษยชน, การทำ

²⁷ ชูชู่หลง, ทิศทางความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น (แหล่งจ้านให้วงจเหมยกวานซี เตอโจ้วเสี่ยง), หน้า 163. (ภาษาจีน)

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

²⁹ Chu Shulong, U.S. and China in the 21st Century: Cooperation, Competition or Confrontation? [Online].

³⁰ Sino-US Diplomatic Ties Anniversary Marked [Online]. 1999. Available from: <http://fpeng.peopledaily.com.cn/199901/14/F101.html> [2003, January 28]

³¹ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1999 (จกกว๋อไว่เจียว 1999) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจี่ยจื่อชื่อ, 1999), หน้า 442. (ภาษาจีน)

สัญญาการค้า, วิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย, ปัญหาในเอเชียใต้, ความร่วมมือทางทหาร และเรื่องพลังงาน สาธารณสุข และกฎหมาย เป็นต้น แต่ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ การที่ทั้งสองฝ่ายเน้นย้ำอีกครั้งที่จะเร่งพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์เพื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ด้วยกันอย่างสร้างสรรค์ โดยทั้งสองประเทศจะไม่เห็นอีกฝ่ายเป็นเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ในการใช้อาวุธนิวเคลียร์ที่ตนครอบครองอยู่ และเห็นพ้องที่จะกระชับความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ในประเด็นด้านเศรษฐกิจและการเงินระหว่างกัน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การพัฒนาเศรษฐกิจของโลก³²

นอกจากนี้ ทั้งสองฝ่ายยังต้องการที่จะขยายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนในด้านการเมือง, เศรษฐกิจ, การรักษาสันติภาพ, พลังงาน, วัฒนธรรม, การศึกษา, วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, การทหาร และกฎหมาย และได้ร่วมกันประกาศ “แถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาว่าด้วยพิธีสารเกี่ยวกับ “อนุสัญญาอาวุธชีวภาพ”, “แถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาว่าด้วยปัญหาที่ระเบิด”, “แถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาว่าด้วยปัญหาเอเชียใต้” และ “พิธีสารว่าด้วยความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างจีน—สหรัฐอเมริกา” ในโอกาสนี้ด้วย³³

อย่างไรก็ดี ประเด็นที่ฝ่ายจีนพึงพอใจที่สุดในการเยือนจีนของคลินตันครั้งนี้คงเป็นเรื่องที่คลินตันได้ให้คำมั่นในการรักษาหลักการจีนเดียว และประกาศ หลักการ 3 ไม่ (Three No's Policy) ต่อปัญหาไต้หวัน โดยคลินตันกล่าวระหว่างการสัมมนาโต๊ะกลม “สร้างสรรค์จีนในศตวรรษที่ 21” ที่เซี่ยงไฮ้เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน³⁴ว่า “เราไม่สนับสนุนการแยกตัวเป็นเอกราชของไต้หวัน หรือการมีสองจีน หรือการมีหนึ่งไต้หวันหนึ่งจีน และเราไม่เชื่อว่าไต้หวันควรจะเป็นสมาชิกขององค์การใดๆที่มีเงื่อนไขการรับสมาชิกที่เป็นรัฐ และสหรัฐอเมริกาจะไม่ขายเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับระบบ TMD ให้แก่ไต้หวัน”³⁵

การประชุมสุดยอดผู้นำจีน-สหรัฐอเมริการั้งนี้จึงเป็นมากกว่าการเยี่ยมเยือนตามธรรมเนียมระหว่างประเทศ แต่เป็นการเจรจา ต่อรอง แลกเปลี่ยนเงื่อนไขต่างๆทั้งในการร่วมมือ

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 443.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 443 และ 451.

³⁴ Clinton Publicly Reiterates U.S. "Three No's" Principles on Taiwan [Online]. 1998. Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7120.html> [2003, January 27]

³⁵ “China,” *Far Eastern Economic Review Asia 1999 Yearbook* (Hong Kong: Review Publishing Company, 1998), p.106.

และในการแก้ไขกรณีความขัดแย้งและข้อพิพาทระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาอย่างจริงจังด้วย ดังนั้นการเยือนจีนของประธานาธิบดีคลินตันในครั้งนี้จึงถือเป็นความสำเร็จในการฟื้นฟูและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามอย่างยิ่งยวดของทางฝ่ายจีนที่ต้องการจะฟื้นฟูและพัฒนาความสัมพันธ์ทวิภาคีนี้

นอกจากประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินที่ไปเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการแล้ว ในปี ค.ศ.1999 นายกรัฐมนตรีจูหลงจี้ยังได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาตามคำเชิญของประธานาธิบดีคลินตันด้วยในระหว่างวันที่ 6-14 เมษายน ถือเป็น การเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกในรอบ 15 ปีของนายกรัฐมนตรีจีน ในการเยือนครั้งนี้ จูหลงจี้ได้พบปะและหารือกับคลินตัน, รองประธานาธิบดีอัล กอร์ และผู้นำระดับสูงคนอื่นๆ ระหว่างการเยือนครั้งนี้ จูหลงจี้และคลินตันได้ประกาศที่วอชิงตันร่วมกันเกี่ยวกับ “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยปัญหาการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน” และทั้งสองฝ่ายยังได้ร่วมลงนามในข้อตกลงหลายฉบับ อาทิ “ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการเกษตร”, “บันทึกช่วยจำความเข้าใจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย”, “ข้อตกลงการขนส่งพาณิชย์ทางอากาศ”, “ข้อตกลงความร่วมมือทางศุลกากร” และ “บันทึกช่วยจำการส่งออกเครื่องเซรามิกจากจีนไปยังสหรัฐอเมริกา” เป็นต้น การเยือนในครั้งนี้จึงถือเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อถึงค.ศ.2000 ซึ่งเป็นรอบปีสุดท้ายของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของคลินตัน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาก็ยังคงดำเนินไปในทางที่ดีขึ้น พัฒนาการความร่วมมือในด้านต่างๆ มีความชัดเจนและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการค้า โดยในปีนี้สหรัฐอเมริกาได้ยกระดับให้จีนเป็น “คู่ค้าถาวร” ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งในปีสุดท้ายนี้ คลินตันและเจียงเจ๋อหมินได้พบกันถึง 2 ครั้งที่นิวยอร์กและบรูไน โดยมีการประชุมระดับทวิภาคีระหว่างกันเพื่อเสริมสร้างและกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นไปอีก

ด้านเศรษฐกิจการค้า

เมื่อถึงกลางทศวรรษที่ 1990 การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนเติบโตในอัตราที่สูงมาก การลงทุนต่างประเทศหลังไหลเข้าสู่จีน การค้ากับต่างประเทศก็เฟื่องฟู การค้ากับสหรัฐอเมริกาก็พัฒนาไปอย่างมากเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าหรือการลงทุน โดยจีนเป็นฝ่ายนำเข้าสินค้าทุนสมัย เงินทุน และเทคโนโลยีขั้นสูงจากสหรัฐอเมริกา ในขณะที่สหรัฐอเมริกานำเข้าสินค้าราคาถูกจากจีน และไปลงทุนในจีนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากค่าแรงที่มีอัตราต่ำ ตลาดสหรัฐอเมริกา

จึงเป็นตลาดที่สำคัญอย่างยิ่งของจีนไม่ว่าจะเพื่อการส่งออกและนำเข้า การแสวงหาเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเป็นแหล่งทุนต่างประเทศจำนวนมหาศาล ดังนั้น จีนจำเป็นต้องรักษาความเป็นคู่ค้าที่เป็นมิตรต่อกันกับสหรัฐอเมริกาเอาไว้

ด้านการค้า ในช่วงที่เริ่มเปิดการค้าขายต่อกันในปีค.ศ.1979 นั้น มีปริมาณการค้าอยู่ที่เพียง 2,450 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เท่านั้น เมื่อถึงปีค.ศ.1993 การค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาสูงขึ้นเป็น 27,650 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ³⁶ ปริมาณการนำเข้าและส่งออกเพิ่มขึ้นแทบทุกปี³⁷ ปีค.ศ.1997 สหรัฐอเมริกกลายเป็นคู่ค้าที่สำคัญอันดับ 2 ของจีน ในขณะที่จีนเลื่อนฐานะเป็นคู่ค้าสำคัญอันดับที่ 4 ของสหรัฐอเมริกา และเมื่อถึงปีค.ศ.2000 ปริมาณการค้าระหว่างกันสูงถึง 74,470 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากปีค.ศ.1993 ถึง 2.7 เท่า โดยจีนเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมหาศาลในระยะเวลาต่อเนื่องกัน ในปีค.ศ.2000 จีนเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐอเมริกาถึง 29,740 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ³⁸

ด้านการลงทุน ปริมาณการลงทุนระหว่างกันก็เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากในรอบ 8 ปีนี้ โดยเฉพาะปริมาณการลงทุนของสหรัฐอเมริกาในจีน โดยสหรัฐอเมริกาได้เพิ่มทั้งจำนวนโครงการการลงทุนและมูลค่าการลงทุนในกิจการที่หลากหลายและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี³⁹ ในปีค.ศ.1993 สหรัฐอเมริกาได้มาลงทุนในจีนจำนวน 8,000 กว่าโครงการ มูลค่าสัญญาราว 10,800 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁴⁰ จนถึงปีค.ศ.2000 สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ลงทุนต่างประเทศโดยตรงอันดับที่ 1 ของจีนโดยลงทุนถึง 31,181 โครงการ มีมูลค่าสัญญาประมาณ 60,269 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ⁴¹

³⁶ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1994 (จงกวนโหว่เจียวไ่ไห่ล่าน 1994), หน้า 427. (ภาษาจีน)

³⁷ โปรดดูสถิติการค้าต่างประเทศระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้ในภาคผนวก ฉ

³⁸ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 2001(จงกวนโหว่เจียวไ่ไห่ล่าน 2001) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจียจื่อชื่อ, 2001), หน้า 463. (ภาษาจีน)

³⁹ โปรดดูสถิติการลงทุนระหว่างประเทศระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้ในภาคผนวก ข

⁴⁰ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1994 (จงกวนโหว่เจียวไ่ไห่ล่าน 1994), หน้า 426. (ภาษาจีน)

⁴¹ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 2001 (จงกวนโหว่เจียวไ่ไห่ล่าน 2001), หน้า 463. (ภาษาจีน)

ในระยะ 8 ปีนี้ ทั้งสองฝ่ายยังได้ลงนามในข้อตกลงด้านการค้าและข้อตกลงที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ อาทิเช่น ด้านพลังงาน, อุตสาหกรรมเคมี, สิ่งทอ, รถยนต์, โทรคมนาคม, การบริการ และการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ความสำเร็จที่สำคัญที่สุดในด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในรอบ 8 ปีนี้มี 2 ประเด็นด้วยกัน คือ สหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้จีนเข้าเป็นสมาชิก WTO หลังจากดำเนินการเจรจามาเป็นเวลานาน ในที่สุดในวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ.1999 จีนและสหรัฐอเมริกาได้ร่วมกันลงนาม ณ กรุงปักกิ่งในข้อตกลงทวิภาคีเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน และอีกประเด็นคือ สหรัฐอเมริกายกสถานะจีนให้มีฐานะเป็นคู่ค้าถาวร(permanent normal trade relations: PNTR) ของสหรัฐอเมริกา โดยในวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ.2000 สภาคองเกรสได้ผ่านมติข้อเสนอให้จีนเป็นคู่ค้าถาวรของสหรัฐอเมริกาด้วยคะแนนเสียง 237 ต่อ 197 เสียง ต่อมาวุฒิสภาของสหรัฐอเมริกาได้ผ่านมติเดียวกันด้วยคะแนนเสียง 83 ต่อ 15 เสียง งดออกเสียง 2 เสียง และในที่สุดในวันที่ 10 ตุลาคม ประธานาธิบดีคลินตันก็ได้ลงนามในกฎหมายว่าด้วยการให้สถานะคู่ค้าถาวรแก่จีน โดยออกเป็นกฎหมายอย่างเป็นทางการ⁴² ใจความสำคัญระบุว่าเมื่อจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกแล้ว สหรัฐอเมริกาจะยุติการดำเนินการตามกฎหมายการค้าปีค.ศ.1974 ในมาตราที่เกี่ยวข้องกับจีน โดยจะยุติการอนุวัติสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ให้แก่อินปีต่อปี และสถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้าที่เป็นปกติและถาวรกับจีน⁴³

ความสำเร็จทั้งสองประการนี้มีความหมายต่อจีนเป็นอย่างมาก เพราะจีนได้ดำเนินการความพยายามในการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกมาเป็นเวลาร่วมทศวรรษ และมีปัญหาเกี่ยวกับการต่ออายุสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ให้แก่อินปีจากสหรัฐอเมริกามาตลอดทุกปี ความสำเร็จดังกล่าวเท่ากับเป็นการขจัดอุปสรรคอันสำคัญในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ และจะมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของจีน

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 464.

⁴³ สำนักข่าวซินหัว, ข้อมูล: บันทึกความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปีค.ศ.1972 เป็นต้นมา (จื่อเลี่ยว: 1972 เหนียนอี่ไหลจงเหมยชวงเปียนกวานซีต้าซื่อจี้) [Online]. 2002. Available from: http://news.xinhuanet.com/newscenter/2002-10/18/content_601362.htm/ [2002, October 26]. (ภาษาจีน)

ด้านการทหาร

ด้านการทหาร หลังจากที่ชาติการติดต่อกันเป็นเวลานานนับ 5 ปี ผู้นำระดับสูงทางทหารของทั้งฝ่ายจีนและฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้มีการพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และผลัดกันเยือน แต่ละฝ่ายอย่างเป็นทางการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีค.ศ.1994 เป็นต้นมา ทั้งในระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม, รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และผู้นำระดับสูงของกองทัพ รวมถึงการไปเยือนท่าของกองทัพเรือในท่าเรือทางทหารที่สำคัญของอีกฝ่าย แต่ในปีค.ศ.1995 และ 1996 ก็มีเหตุให้ต้องเลื่อนการเดินทางเยือนอีกประเทศของเจ้าหน้าที่ระดับสูงแต่ละฝ่ายอันเนื่องมาจากปัญหาไต้หวัน (ดังจะกล่าวต่อไป)

ประเด็นทางทหารที่ทั้งสองฝ่ายให้ความสนใจร่วมกัน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของกองทัพทั้งสองประเทศ, สถานการณ์บนคาบสมุทรเกาหลี, การยับยั้งการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธที่มีอานุภาพร้ายแรง รวมถึงสถานการณ์ทางทหารในภูมิภาคต่างๆของโลกที่สำคัญ ในขณะที่สหรัฐอเมริกายินยอมขายเทคโนโลยีไฮเทคทางทหารให้แก่จีน จีนก็ได้ปฏิบัติตามความต้องการของสหรัฐอเมริกาหลายประการ อาทิเช่น การให้สัญญาว่าจะไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ไม่มีมาตรการการป้องกันทางนิวเคลียร์ และยุติการทดลองนิวเคลียร์ รวมถึงการยินยอมเข้าร่วมเจรจาในสนธิสัญญาเกี่ยวกับนิวเคลียร์ต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศยังได้ลงนามในข้อตกลงความร่วมมือด้านการทหารร่วมกันหลายฉบับ อาทิ “ข้อตกลงว่าด้วยการเพิ่มกลไกการแลกเปลี่ยนทัศนคติด้านความมั่นคงทางทหารในทะเลร่วมกันของกระทรวงกลาโหมจีนและสหรัฐอเมริกา” (1998) และ “แถลงการณ์ร่วมระหว่างกระทรวงกลาโหมจีนและสหรัฐอเมริกาว่าด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการรักษาสิ่งแวดล้อมทางทหาร” (1998) เป็นต้น

ด้านความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการศึกษา

จีนและสหรัฐอเมริกามีความร่วมมือในด้านวิชาการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ติดต่อกันมาโดยตลอด และขยายขอบเขตของความร่วมมือเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยความร่วมมือที่สำคัญได้แก่ ด้านเกษตรกรรม, การรักษาสภาพแวดล้อม, ความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์เบื้องต้น, สาธารณสุข, พลังงาน, การวิจัยอวกาศ, การใช้นิวเคลียร์อย่างปลอดภัย และการประมง เป็นต้น เมื่อถึงปีค.ศ.1998 ทั้งสองประเทศได้ลงนามในพิธีสารและบันทึกช่วยจำร่วมกันถึง 34 ฉบับ

ครอบคลุมมากกว่า 30 สาขา⁴⁴ โดยที่ผู้นำทั้งสองฝ่ายได้ให้ความสนับสนุนเป็นอย่างดี เช่น “พิธีสารว่าด้วยความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมงจีน-สหรัฐอเมริกา” (1994), “บันทึกช่วยจำการเจรจาว่าด้วยข้อตกลงการขนส่งทางอากาศพลเรือนจีน-สหรัฐอเมริกา” (1995), “จดหมายแสดงความจำนง (letter of intent) ว่าด้วยความร่วมมือทางเทคโนโลยีในการใช้พลังงานนิวเคลียร์อย่างสันติระหว่างคณะกรรมการมาธิการการวางแผนแห่งชาติจีนและกระทรวงพลังงานของสหรัฐอเมริกา” (1997), “ข้อเสนอว่าด้วยความร่วมมือด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา” (1997) และ “พิธีสารว่าด้วยความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวกับแพทยศาสตร์และสาธารณสุขมวลชน” (1998) เป็นต้น

การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปีค.ศ.1993 นั้นมีประมาณ 14 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ดนตรี, การเต้นรำ, การวาดภาพ, ศิลปะการละคร และการรักษาวัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เป็นต้น และมีอัตราการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปีในอัตราเลขสองหลัก โดยจีนสนใจในวัฒนธรรมต่างประเทศมาก เพื่อนำมาพัฒนาประเทศในด้านสังคม นอกจากนี้ ยังรวมถึงการแลกเปลี่ยนนักเรียนนักศึกษาต่อกันด้วย มีนักเรียนจีนไปเรียนที่สหรัฐอเมริกาจากปีค.ศ.1994 ประมาณ 14,000 คนเพิ่มเป็น 140,000 คนในปีค.ศ.2000 เช่นเดียวกับนักเรียนอเมริกามาเรียนที่จีนที่เพิ่มจากประมาณ 2,200 กว่าคนเป็น 4,280 คน⁴⁵ นอกจากนี้ ยังมีการจัดงานสัมมนาระดับระหว่างประเทศว่าด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาอยู่เป็นระยะ ซึ่งได้รับความสนใจไม่น้อย

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเป็นอย่างมากในระยะเวลา 8 ปีนี้ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง, ด้านเศรษฐกิจการค้า, ด้านการทหาร และด้านความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการศึกษา ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อไปในอนาคต

⁴⁴ Sci-tech Cooperation: a Win-Win 30-year History between China and US [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/english/27985.htm/> [2002, November 3].

⁴⁵ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1995 (จกกว๋อไว่เจียวไก๋หล่าน 1995) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจี๋ยจื่อชื่อ, 1995), หน้า 475. และกระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 2001 (จกกว๋อไว่เจียว 2001), หน้า 464. (ภาษาจีน)

3.3.2 ความขัดแย้ง

แม้ว่าในช่วงระยะ 8 ปีนี้ ทั้งสองประเทศจะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้ก้าวหน้าไปได้เป็นอันมาก แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นต่างๆ จะหมดสิ้นไป ทั้งจีนและสหรัฐอเมริกา ยังคงมีปัญหาขัดแย้งกันอยู่หลายประเด็น บางประเด็นสืบเนื่องมาตั้งแต่ก่อนสมัยคลินตัน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องไต้หวัน, ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจการค้า, ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยในจีน, ประเด็นเรื่องการทำให้อาณัติความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งหรือประเด็นเรื่องการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน ส่วนบางประเด็นเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยของคลินตัน เช่น ประเด็นเรื่องศาสนา, ประเด็นเรื่องฮ่องกงและเรื่องทิเบต และประเด็นเรื่องเรือ "อินเทอ" และการยิงถล่มสถานทูตจีน แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ในสมัยของประธานาธิบดีคลินตันนี้ จีนและสหรัฐอเมริกาได้เจรจาและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้เป็นผลคืบหน้าไปได้ดีกว่าในสมัยที่ผ่านมา และบางประเด็นก็ได้รับการแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปได้ในสมัยนี้ โดยสามารถแบ่งความขัดแย้งหลักในสมัยนี้ออกเป็นได้ 6 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่

3.3.2.1 ประเด็นไต้หวัน

ดังจะเห็นได้จากบทที่ 2 ว่า ประเด็นเรื่องไต้หวันเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดและอ่อนไหวมากที่สุดปัญหาหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาที่ยืดเยื้อมาตั้งแต่ได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี ค.ศ. 1979 และยังคงหาข้อยุติไม่ได้จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2001) สำหรับในช่วง 8 ปีนี้ ปัญหาไต้หวันก็ยังคงสถานะความเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง มีหลายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ โดยส่งผลถึงขั้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาเสื่อมถอยถึงขีดสุดในสมัยนี้

ปัญหาสำคัญเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เมื่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาประกาศให้ผู้นำไต้หวัน หลี่ เต็ง ฮุย เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา "เป็นการส่วนตัว" ได้ระหว่างวันที่ 7-11 มิถุนายน ในฐานะศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) เพื่อไปรับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์⁴⁶ โดยหลี่ เต็ง ฮุย ยังได้กล่าวสุนทรพจน์ต่อสาธารณชนมีใจความเกี่ยวพันกับการเรียกร้อง

⁴⁶ วรศักดิ์ มัทธโนบล, "จีน," ใน *เอเชียรายปี 1996/2539* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 272.

ให้ต่างชาติยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าไต้หวันมีฐานะเป็นรัฐอิสระแยกออกจากจีนคอมมิวนิสต์⁴⁷ สร้างความโกรธเคืองให้แก่จีนเป็นอย่างมาก โดยจีนได้ประณามว่า การกระทำของสหรัฐอเมริกา เป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักการของแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาทั้งสามฉบับ อีกทั้งยังเป็น การเคลื่อนไหวส่งเสริมความเป็นเอกราชของไต้หวัน เป็นการทำลายพื้นฐานความสัมพันธ์ของ ทั้งสองประเทศ และทำให้ความสัมพันธ์ที่มีอยู่เสื่อมทรามลงถึงขีดสุดนับตั้งแต่มีการสถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันมา

นอกจากกระทรวงการต่างประเทศจีนจะได้ออกแถลงการณ์ต่อต้านและเตือน สหรัฐอเมริกาว่า ปัญหาไต้หวันนั้นนอกจากจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาโดยตรง และยังสามารถกระทบกระเทือนถึงสันติภาพเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกแล้ว จีนยังได้ เรียกตัวเอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาให้เข้าวิพากษ์ประเทศเพื่อรายงานสถานการณ์ ทำให้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ที่ไม่มีทูตจีนอยู่ประจำสหรัฐอเมริกา และระงับ การเยือนสหรัฐอเมริกาของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐสภาและกองทัพจีน นอกจากนี้ ยังได้เลื่อน การเจรจาความร่วมมือว่าด้วยการยับยั้งการแพร่กระจายอาวุธ และระงับการเยือนจีนของ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารของสหรัฐอเมริกาด้วย

อย่างไรก็ดี ทั้งสองฝ่ายได้เริ่มติดต่อและเจรจากันอีกครั้งตั้งแต่เดือนสิงหาคม สหรัฐอเมริกาโดยประธานาธิบดีคลินตันได้กล่าวต่อทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาว่า การอนุญาตให้ หลี่เต็งฮุยเยือนสหรัฐอเมริกาไม่ได้หมายความว่านโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อจีนจะเปลี่ยนแปลง ไป และได้ยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าจะยังคงยึดถือในหลักการ “จีนเดียว” และเคารพแถลงการณ์ร่วม ทั้งสามฉบับ จะไม่สนับสนุนการแยกตัวเป็นเอกราชของไต้หวัน ไม่สนับสนุนการสมัครเป็นสมาชิก สหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศของไต้หวัน และต่อไปจะจัดการกับปัญหาไต้หวันด้วย ความเหมาะสม จะใช้มาตรการเด็ดขาดห้ามผู้นำไต้หวันเยือนสหรัฐอเมริกา⁴⁸ ในขณะที่จีนเองก็ได้ ออกสมุดปกขาวว่าด้วย “ปัญหาไต้หวันและการรวมประเทศจีน” เพื่อแสดงจุดยืนของจีนที่ต้องการ จะรวมไต้หวันด้วยสันติวิธีออกมาเป็นข้อเสนอ 8 ประการ⁴⁹ ซึ่งสรุปโดยย่อคือ จีนจะยึดมั่นใน หลักการ “จีนเดียว” และจะใช้ความพยายามในการรวมประเทศโดยสันติวิธี จีนจะไม่ให้สัตยาบันว่า

⁴⁷ เขียน ฉีระวิทย์, บทบาททางการเมืองและความมั่นคงของจีน: ในกรณีไต้หวันและฮ่องกง (กรุงเทพมหานคร: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 4.

⁴⁸ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1996 (จงกว่อไว่เจี๋ยว 1996) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ ชื่อเจี๋ยจือชื่อ, 1996), หน้า 479, 482-483 และ 486-489. (ภาษาจีน)

⁴⁹ โปรดดูรายละเอียดของข้อเสนอดังกล่าวได้ในภาคผนวก ข

จะไม่ใช้กำลัง แต่จะเป็นการใช้กำลังมุ่งหมายที่จะต่อต้านการแทรกแซงของต่างชาติในการรวมจีน⁵⁰ ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งสัญญาณให้สหรัฐอเมริกาเห็นว่า การเข้ามาก้าวร้าวในปัญหานี้ อาจจะนำไปสู่การตัดสินใจใช้กำลังของจีนได้ หากสหรัฐอเมริกาปล่อยให้จีนจัดการปัญหานี้ด้วยตัวเอง จีนย่อมเลือกที่จะใช้สันติวิธี

การออกมายืนยันในจุดยืนของจีนและสหรัฐอเมริกาดังกล่าว ประกอบกับการพบกันของเจียงเจ๋อหมินและคลินตันในเดือนตุลาคม โดยได้แลกเปลี่ยนทัศนะและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาในปีค.ศ.1996 ปัญหาไต้หวันก็ได้ปะทุขึ้นอีกครั้งเมื่อจีนได้ยิงจรวดและขีปนาวุธใกล้เกาะไต้หวันเพื่อเป็นการข่มขู่ไต้หวันที่จะมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในวันที่ 23 มีนาคม โดยได้ขีปนาวุธจรวดในบริเวณช่องแคบไต้หวัน 3 แผนต่อเนื่องกัน วันที่ 8-15 เป็นการขีปนาวุธจรวด M-9 รวม 4 ลูก โดยมีเป้าหมายของกระสุนปืนใหญ่อยู่ในทะเลนอกฝั่งของเมืองท่ากี้หลูทางเหนือเกาะไต้หวัน 32 กิโลเมตร ห่างจากเมืองท่าเกาสง 48 กิโลเมตร, วันที่ 12-20 และ 18-25 มีนาคมเป็นการขีปนาวุธโดยใช้กระสุนจริงบนเกาะที่อยู่ในความยึดครองของจีนและในน่านน้ำในช่องแคบไต้หวัน⁵¹

ปฏิกิริยาของสหรัฐอเมริกาคือ เรียกร้องให้จีนสัญญาว่าจะไม่ใช้กำลังเข้าแก้ไขปัญหา และสหรัฐอเมริกายังได้ส่งเรือรบที่นำสมัยขบวนใหญ่ ประกอบด้วยเรือบรรทุกเครื่องบิน USS Independence ซึ่งบรรทุกเครื่องบินขับไล่ 70-80 ลำ เรือขีปนาวุธ USS Bunker Hill ซึ่งติดจรวดนำวิถี เรดาร์ และเครื่องมือตรวจการณ์อันทันสมัย รวมทั้งเรือและเครื่องบินอื่นๆอีกมากมายสังเกตการณ์ และในช่วงปลายเดือนมีนาคม ยังได้ส่งกองเรือบรรทุกเครื่องบิน Nimitz เข้าไปสมทบด้วย โดยให้เหตุผลว่า เป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่มิตรประเทศในภูมิภาค⁵²

ต่อกรณีการข่มขู่ด้วยกองทัพเรือของสหรัฐอเมริกานั้น ทางการเงินได้ระงับการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองฝ่าย พร้อมทั้งประณามสหรัฐอเมริกา เดียนฉีเซิน

⁵⁰ "The Taiwan Question and Reunification of China" issued by the Taiwan Affairs Office and the Information Office under the State Council, 1993 In China Daily, September 1, 1993, p.4 อ้างถึงใน เจียน ฉีระวิทย์, บทบาททางการเมืองและความมั่นคงของจีน: ในกรณีไต้หวันและฮ่องกง, หน้า 17 และ 19.

⁵¹ เจียน ฉีระวิทย์, บทบาททางการเมืองและความมั่นคงของจีน: ในกรณีไต้หวันและฮ่องกง, หน้า 16.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนเมื่อวันที่ 11 มีนาคม เตือนสหรัฐอเมริกาว่า “ไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน มิใช่เป็นรัฐในอารักขาของสหรัฐอเมริกา” ซึ่งหมายความว่า สหรัฐอเมริกากำลังแทรกแซงกิจการภายในของจีน ฝ่ายจีนได้ประท้วงสหรัฐอเมริกาโดยตลอดว่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกายังคงติดต่อไปมาหาสู่กับแกนนำของไต้หวัน และขายยุทโธปกรณ์และเทคโนโลยีทางทหารให้ไต้หวันอย่างต่อเนื่อง การส่งกำลังทัพเข้ามาในช่องแคบไต้หวันนั้นถือเป็นการคุกคามจีนโดยตรง⁵³

หลังการประท้วงของจีน ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ได้ออกมายืนยันในจุดยืนที่เหมือนเดิม คือ ยึดมั่นในหลักการ “จีนเดียว” ไม่สนับสนุนการแยกตัวเป็นอิสระของไต้หวัน อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ในครั้งนี้ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกายู้อยู่ในภาวะอึมครึมเป็นเวลาก่อนปี จนกระทั่งในเดือนพฤศจิกายนที่เจียงเจ๋อหมินได้พบหารือกับคลินตัน รวมทั้งการหารือร่วมกันของเจ้าหน้าที่ระดับสูงทั้งสองฝ่าย จึงทำให้ความสัมพันธ์กลับมาเป็นปกติอีกครั้ง ทั้งนี้ ยังมีเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้นำประเทศของทั้งสองฝ่ายจะแลกเปลี่ยนการเยือนอย่างเป็นทางการระหว่างกันทั้งสองปีข้างหน้า ทำให้ทั้งสองฝ่ายคำนึงถึงสภาพความสัมพันธ์เป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้การเยือนดังกล่าวเป็นไปด้วยความราบรื่น สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ทั้งสองประเทศ และประสบความสำเร็จในเชิงประวัติศาสตร์

เมื่อถึงปีค.ศ.1999 ไต้หวันก็ได้จุดชนวนปัญหาขึ้นอีกครั้ง เมื่อประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุยของไต้หวันประกาศยกเลิก “นโยบายจีนเดียว” ด้วยการแถลงว่า การเจรจากับจีนจากนี้ไป ไต้หวันจะเจรจาในฐานะ “รัฐบาลต่อรัฐบาล” ซึ่งเท่ากับการประกาศ “นโยบายสองจีน” สร้างความเดือดดาลให้แก่จีนอย่างมาก แต่ครั้งนี้ ไต้หวันไม่ได้สร้างปัญหาให้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกามากนัก เพราะหลังจากการประกาศของหลี่เต็งฮุย คลินตันได้รีบต่อสายตรงถึงประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินโดยทันทีเพื่อยืนยันจุดยืนของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อนโยบาย “จีนเดียว”⁵⁴ และรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ได้ประกาศย้ำจุดยืนที่มีต่อ “นโยบายจีนเดียว” อีกหลายครั้ง พร้อมให้คำมั่นที่จะปฏิบัติตามแถลงการณ์ร่วมและนโยบาย 3 ไม่ของประธานาธิบดีคลินตัน⁵⁵

⁵³ สุพัตรา ศกุนตนา, “บทบาทของสหรัฐอเมริกาในความขัดแย้งระหว่างจีน—ไต้หวัน,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 99-106.

⁵⁴ มติชนรายวัน (20 กรกฎาคม 2542): 18. อ้างถึงใน วรรศักดิ์ มัทธโนบล, “จีน,” ใน เอเชียรายปี 2000/2543 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 245.

⁵⁵ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 2000(จกกว๋อไว่เจียว 2000) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจี๋ยชื่อชื่อ, 2000), หน้า 484. (ภาษาจีน)

นอกจากความขัดแย้งหลักข้างต้นแล้ว ยังมีความขัดแย้งปลีกย่อยอื่นซึ่งล้วนเกิดมาจากพฤติกรรมของฝ่ายสหรัฐอเมริกาทั้งสิ้น อย่างเช่น การพิจารณาเพิ่มความสำคัญให้แก่พระราชบัญญัติไต้หวัน, การพิจารณาขยายความสัมพันธ์กับไต้หวัน, การพิจารณาขายยุทโธปกรณ์ทางทหารให้แก่ไต้หวัน, การส่งคณะทหารเยือนไต้หวัน และการอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงของไต้หวันไปสหรัฐอเมริกาหรือเดินทางผ่าน เป็นต้น ซึ่งทุกครั้งฝ่ายจีนก็จะทำการประท้วงและเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกายุติและยกเลิกพฤติกรรมดังกล่าว

หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ทุกครั้งหลังจากเกิดความบาดหมางในประเด็นไต้หวันแล้ว ฝ่ายสหรัฐอเมริกาจะออกมาให้สัญญาเรื่องการรักษาจุดยืนในนโยบาย “จีนเดียว” ของตนต่อฝ่ายจีน แต่เมื่อเวลาผ่านไป สหรัฐอเมริกาก็จะปฏิบัติในสิ่งที่จีนไม่พึงพอใจอีก โดยใช้ข้ออ้างว่า เพื่อรักษาเสถียรภาพในภูมิภาค ซึ่งจีนก็ได้อดทนอดกลั้น ใช้การประท้วงอย่างสันติแทนการใช้กำลัง ทั้งนี้ก็เพราะไม่ต้องการจะเผชิญหน้าทางทหารกับสหรัฐอเมริกาในระยะใกล้นี้ แต่จีนก็ขอร้องให้สหรัฐอเมริกามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคำมั่นสัญญา และปฏิบัติตามแถลงการณ์ร่วมอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ จีนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่มีกับสหรัฐอเมริกาอันเกิดมาจากไต้หวันได้ เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อภารกิจความร่วมมือของจีน

3.3.2.2 ประเด็นฮ่องกงและทิเบต

ปัญหาฮ่องกงและทิเบตเป็นอีกปัญหาที่จีนให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบูรณภาพทางดินแดนของจีน และเป็นปัญหาที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดยประเด็นเรื่องฮ่องกงเริ่มมีความสำคัญมากในช่วงเวลานี้ เพราะฮ่องกงจะกลับคืนสู่จีนหลังจากอังกฤษหมดสัญญาเช่าในปี ค.ศ. 1997 ทำให้นานาประเทศ รวมถึงสหรัฐอเมริกาแสดงความห่วงใยในอนาคตของฮ่องกงมาก เพราะเกรงว่าเมื่อฮ่องกงกลับคืนสู่อ้อมอกจีนแล้ว จะไม่สามารถคงสภาพที่เปิดเสรีไว้ได้ดังเช่นที่ผ่านมา

การกลับคืนสู่ประเทศจีนของฮ่องกงนั้นเป็นปัญหามาเป็นเวลานานพอสมควร ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1970 เมื่ออังกฤษประสงค์ที่จะขอเช่าฮ่องกงต่อจากจีนหลังจากที่สัญญา 99 ปีจะหมดลงใน ค.ศ. 1997 แต่ทางฝ่ายจีนยืนกรานในสิทธิอันชอบธรรมในอธิปไตยเหนือดินแดนฮ่องกงและแสดงเจตจำนงที่จะไม่ต่ออายุให้ และหากจำเป็นแล้ว จีนพร้อมที่จะใช้กำลังเข้ายึดฮ่องกงคืนมา ทำให้อังกฤษซึ่งมีผลประโยชน์ในฮ่องกงจำนวนมากไม่อาจเสี่ยงที่จะเห็นฮ่องกงพังพินาศลงไปได้ อังกฤษจึงได้ยอมประนีประนอมหลังจากที่มีการเจรจากันรวม 22 ครั้ง ใช้เวลา

ยาวนานถึง 2 ปี มีการแต่งตั้งคณะเจรจาปัญหาฮ่องกงจากทั้งสองฝ่าย และได้บรรลุความตกลงเกี่ยวกับสถานภาพฮ่องกงในปฏิญญาร่วมจีน-อังกฤษว่าด้วยปัญหาฮ่องกง (Sino-British Joint Declaration on the Question of Hong Kong)⁵⁶ ซึ่งลงนามโดยนายกรัฐมนตรีมากาเร็ต แทตเชอร์ (Margaret Thatcher) และนายกรัฐมนตรีจ้าวจี้ชวี่ในวันที่ 19 ธันวาคม ค.ศ.1984 โดยมีสาระสำคัญคือ อังกฤษจะต้องส่งมอบอำนาจอปกครองฮ่องกงคืนให้แก่จีนในเวลาเที่ยงคืนของวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.1997 โดยฮ่องกงจะมีฐานะเป็น “เขตการปกครองพิเศษฮ่องกง” ของจีน มีอำนาจอปกครองตัวเองในระดับสูงภายใต้ระบอบ “หนึ่งประเทศ สองระบบ” และจีนจะรักษาระบบเศรษฐกิจทุนนิยม รวมทั้งสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวฮ่องกงไว้ดังเดิมเป็นเวลา 50 ปีหลังการถ่ายโอนอำนาจ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีปฏิญญาร่วมที่กำหนดให้อังกฤษส่งมอบฮ่องกงคืนสู่จีนแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาในรายละเอียดอยู่อีกมากที่จีนและอังกฤษต้องใช้เวลาประชุมอีกกว่า 30 ครั้ง จึงแก้ไขได้สำเร็จ

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ห่วงใยในอนาคตของฮ่องกงหลังค.ศ.1997 เป็นอย่างมาก เพราะเป็นประเทศที่มีชาวฮ่องกงอพยพไปตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนไม่น้อย โดยตั้งแต่ปี ค.ศ.1990 สหรัฐอเมริกามีโควตาให้ชาวฮ่องกงสามารถอพยพไปได้ประมาณ ปีละ 10,000 คน และยังมีโควตาอีก 36,000 คนสำหรับผู้บริหารระดับสูงชาวฮ่องกงในบริษัทร่วมทุนระหว่างสหรัฐอเมริกากับฮ่องกง, พนักงานชาวจีนโพ้นทะเลในบริษัทรับให้คำปรึกษาของสหรัฐอเมริกา, พนักงานในรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา และนักข่าวเชื้อสายฮ่องกงในสำนักงานใหญ่ฝ่ายการข่าว นอกจากนี้ ยังมีโควตาพิเศษสำหรับพนักงานชาวฮ่องกงภายใต้หน่วยงานความปลอดภัยของสหรัฐอเมริกาเพิ่มอีก ประกอบกับด้วยความที่เป็นชาติส่งเสริมสิทธิมนุษยชน จึงจับตามองปัญหานี้อย่างมาก และพยายามนำมาตรการต่างๆ เพื่อรับรองสิทธิมนุษยชนของชาวฮ่องกงมาใช้

ประเด็นเรื่องฮ่องกงเริ่มก่อความขัดแย้งให้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในปีค.ศ.1995 เมื่อกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประกาศ “รายงานนโยบายสหรัฐอเมริกา—ฮ่องกง” ออกมาในวันที่ 31 มีนาคม

ต่อกรณีการออกรายงานฉบับนี้ ฝ่ายจีนได้ออกแถลงการณ์ประท้วง ระบุว่า สหรัฐอเมริกามีจุดประสงค์ที่ต้องการจะเข้าแทรกแซงในปัญหาฮ่องกง และแทรกแซงกิจการภายในของจีน นอกจากนี้จะไม่สอดคล้องกับแถลงการณ์ร่วมของจีนและอังกฤษแล้ว ยังส่งผลเสียต่อ

⁵⁶ โปรดดูสาระสำคัญของปฏิญญาร่วมฉบับดังกล่าวในภาคผนวก ฅ

ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของฮ่องกง รวมถึงยังจะส่งผลร้ายต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าที่มีกับฮ่องกงอย่างกว้างขวางด้วย⁵⁷

นอกจากการให้ไคตารกรรมดาและไคตาทพิเศษข้างต้นแล้ว สหรัฐอเมริกายังให้สิทธิพิเศษอีกประการหนึ่งแก่พลเมืองฮ่องกงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์คือการขยายอายุวีซ่าให้ กล่าวคือ อนุญาตให้ผู้อพยพชาวฮ่องกงบางส่วน หลังจากได้รับการอนุญาตให้อพยพมายังสหรัฐอเมริกาแล้วสามารถที่จะอพยพมาเมื่อไรก็ได้ก่อนวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.2002 เป็นการอนุญาตให้อพยพได้ใน “อนาคต” จุดประสงค์ของสหรัฐอเมริกาก็คือ ต้องการให้ชาวฮ่องกงที่ได้รับใบอนุญาตให้อพยพแล้วยังสามารถอยู่ในฮ่องกงต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง เพื่อดูว่าประเทศจีนรักษาคำสัญญาที่ให้ไว้ว่าจะคงสภาพฮ่องกงดั้งเดิมเป็นเวลา 50 ปีหรือไม่ ถ้าหากเกิดอะไรขึ้นก็สามารถอพยพมายังสหรัฐอเมริกาได้ทันที เป็นการส่งสัญญาณให้จีนรับรู้อีกทางหนึ่งว่า หากจีนไม่รักษาสัญญาที่ให้ไว้ สหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะเปิดประตูรับผู้อพยพชาวฮ่องกงตลอดเวลา สิทธิพิเศษในการขยายอายุวีซ่านี้รวมไปถึงเด็กเล็กและผู้ไม่ได้มีถิ่นกำเนิดในฮ่องกงแต่มีคู่สมรสเป็นชาวฮ่องกงด้วย อีกมาตรการหนึ่งที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้ก็คือ การอนุญาตให้ฮ่องกงเป็นดินแดนที่มีสิทธิเข้าร่วมในการจับสลากเพื่อได้รับอนุญาตให้อพยพไปยังอเมริกาที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจัดขึ้นอีกด้วย นับเป็นหนึ่งในดินแดนไม่กี่ประเทศในเอเชียที่ได้รับสิทธินี้ โดยการจับสลากนี้ไม่มีเงื่อนไขใดๆทั้งสิ้น⁵⁸

ในประเด็นของทิเบตนั้น ทิเบตเป็นปัญหาค้ำจางทางประวัติศาสตร์ที่จีนให้ความสำคัญอันดับสูงเพราะเกี่ยวข้องกับบูรณภาพทางดินแดนของจีนเช่นกัน⁵⁹ โดยในสมัยนี้ปัญหาทิเบตได้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่ปีค.ศ.1995

⁵⁷ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1996 (จกวอไว่เจียว 1996) หน้า 489-490. (ภาษาจีน)

⁵⁸ สรุปและเรียบเรียงจาก บทสรุปว่าด้วยนโยบายรัฐบาลของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อผู้อพยพชาวฮ่องกง (เหม่ยกวอตู้ยเซียงกั้งอี่หมินเตอเจ็งเซ่อจ้งลุ่น) (ภาษาจีน). [Online]. 2001. Available from: http://www.immigration.sina.com/yiminusa/lawandregulation/991168698/991168698_1_g.html [2002, August 24]

⁵⁹ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติของทิเบตใน เซียน ชีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 162-176.

ในวันที่ 12 กันยายน ค.ศ.1995 ประธานาธิบดีคลินตันและรองประธานาธิบดี อัล กอร์ได้พบปะกับองค์ดาไล ลามะซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาของทิเบต ณ ทำเนียบขาว โดยตาม กำหนดการแล้ว องค์ดาไล ลามะจะได้พบกับอัล กอร์ แต่เมื่อถึงเวลาจริง คลินตันก็ได้อ้างเหตุผลใน ทำนองว่า “เมื่อมาถึงแล้ว ก็ควรจะได้พบเจอกัน” ทำให้องค์ดาไล ลามะได้พบประธานาธิบดีด้วย ต่อกรณีนี้ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนหลี่จ้าวซิง ได้เรียกเอกอัครราชทูต สหรัฐอเมริกาประจำจีนมาพบเพื่อประท้วงการต้อนรับองค์ดาไล ลามะของสหรัฐอเมริกาในครั้งนี้ โดยระบุว่า เป็นการกระทำที่ขัดต่อจุดยืนของสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับว่าทิเบตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจีนที่ไม่อาจแบ่งแยกได้⁶⁰

ต่อมา ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1998 สหรัฐอเมริกาก็ ได้อนุญาตให้องค์ดาไล ลามะเยือนสหรัฐอเมริกาถึงสองครั้ง และได้พบกับประธานาธิบดี บิล คลินตัน, รองประธานาธิบดีอัล กอร์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแมเดอลีน อัลไบรท์ (Madeline Albright) ในเดือนพฤศจิกายน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ของจีนหยางเจี๋ยฉือจึงได้เรียกตัวเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำจีนมาพบเพื่อประท้วงว่า การกระทำของสหรัฐอเมริกาเป็นการขัดต่อหลักการนานาชาติเกี่ยวกับการไม่แทรกแซงกิจการ ภายในของกันและกัน และการเคารพในอธิปไตยและบูรณภาพทางดินแดนของกันและกัน อีกทั้ง ยังเป็นการทำร้ายจิตใจของประชาชนจีน จีนจึงขอประท้วงและเรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกา เคารพในหลักการข้างต้น ปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้ และรีบดำเนินการแก้ไขเพื่อธำรงรักษา ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาไว้⁶¹

สำหรับกรณีเกี่ยวกับทิเบตที่สหรัฐอเมริกาผัดใจกับจีนนี้ ประธานาธิบดีคลินตัน และรองประธานาธิบดีอัล กอร์ต่างก็ได้ออกมายืนยันว่า นโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อปัญหา ทิเบตนั้นมีความต่อเนื่อง ไม่เคยและจะไม่เปลี่ยนแปลง โดยสหรัฐอเมริกายอมรับว่าทิเบตเป็น ส่วนหนึ่งของจีน เป็นเขตการปกครองตนเองของจีน

⁶⁰ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1996 (จงกั๋วไว่เจี๋ยว 1996), หน้า 490. (ภาษาจีน)

⁶¹ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1999 (จงกั๋วไว่เจี๋ยว 1999) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ ชื่อเจี๋ยฉือชื่อ, 1999), หน้า 448. (ภาษาจีน)

3.3.2.3 ประเด็นสิทธิมนุษยชน

ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนนี้เป็นปัญหาที่ยืดเยื้อระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา มาก่อนปีค.ศ.1993 แล้ว โดยเฉพาะเป็นผลสืบเนื่องมาจากกรณีวิกฤตการณ์เทียนอันเหมินในปี ค.ศ.1989 ทำให้ทั้งสองขัดแย้งกันในเรื่องนี้มาโดยตลอด สหรัฐอเมริกากล่าวหาจีนว่าได้ละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศอย่างรุนแรง และเรียกร้องให้จีนแก้ไขโดยเร็ว ในขณะที่จีนยืนยันว่า เรื่องนี้เป็นกิจการภายในของจีนที่ต่างชาติไม่มีสิทธิแทรกแซง และยังไม่สมควรใช้เป็นข้ออ้างในการกดดันจีนในเรื่องอื่น อย่งไรก็ดี จีนเองก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ หากแต่มีการปรับปรุงเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศเป็นลำดับเพื่อให้เข้ากับมาตรฐานสากล ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนโดยรวมดำเนินไปได้ด้วยดี

ปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนที่อยู่บนพื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในยุคนี้ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปีค.ศ.1993 เมื่อสหรัฐอเมริกาได้ออก “รายงานสิทธิมนุษยชนประจำปีค.ศ.1992” ออกมา โดยประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชนในจีนในด้านต่างๆ ซึ่งฝ่ายจีนได้ออกมาแถลงตอบโต้ว่า ภาพที่สหรัฐอเมริกาบรรยายไว้ในรายงานดังกล่าวได้บิดเบือนสถานการณ์ที่เป็นจริงในจีน และมุ่งที่จะโจมตีจีนโดยตรง จีนยังคงยืนยันที่จะต่อต้านการอาศัยประเด็นสิทธิมนุษยชนเป็นข้ออ้างในการแทรกแซงกิจการภายในของชาติอื่น

นอกจากนี้ ในวันที่ 28 พฤษภาคม ประธานาธิบดีคลินตันยังได้ลงนามในคำสั่งประกาศว่าจะต่ออายุสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ให้แก่จีนถึงวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ.1994 แต่สำหรับการอนุมัติสถานะในปีต่อไป จะต้องมีการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนเข้ามาเสริมด้วย ซึ่งฝ่ายจีนได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศได้ออกมาคัดค้าน โดยกล่าวว่า การกระทำของสหรัฐอเมริกาเป็นการละเมิดแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาทั้งสามฉบับ รวมถึงข้อตกลงความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้งสอง เป็นการแทรกแซงกิจการภายในของจีน และเป็นอันตรายต่อความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้งสองประเทศที่กำลังพัฒนาไปด้วยดี

ต่อมาในเดือนกรกฎาคม สหรัฐอเมริกาได้ใช้ข้ออ้างเรื่องสิทธิมนุษยชนคัดค้านการขอเป็นเจ้าภาพจัดกีฬาโอลิมปิกในปีค.ศ.2000 ของประเทศจีน ฝ่ายจีนต่อต้านว่า การกระทำ

ของสหรัฐอเมริกาเป็นการก้าวก้าวกิจการของคณะกรรมการจัดการโอลิมปิก ขัดต่อจติวิญญานของกีฬาโอลิมปิก และต้องการโจมตีจีน⁶²

ตั้งแต่ปีค.ศ.1995 จนถึงค.ศ. 2000 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ออก “รายงานสิทธิมนุษยชน” ของแต่ละประเทศเป็นประจำทุกปี ซึ่งถึงแม้ว่าในรายงานส่วนที่เกี่ยวกับจีนจะกล่าวว่จีนได้ดำเนินมาตรการในเรื่องนี้ที่ก้าวหน้าไปไม่น้อย แต่ก็ยังประณามว่า จีนยังคงมีมาตรฐานสิทธิมนุษยชนที่ต่ำกว่ามาตรฐานสากลมาก โดยเฉพาะในประเด็น “การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น, การรับรู้และเสนอข่าวสาร, การชุมนุม, การจัดตั้งองค์กร, การนับถือศาสนา และการปฏิบัติต่อนักโทษที่เคร่งครัด” แต่ฝ่ายจีนก็ได้ออกมาแถลงว่า รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องของจีนได้ปกป้องสิทธิมนุษยชนให้แก่ประชาชนชาวจีนอย่างเต็มที่แล้ว รายงานของสหรัฐอเมริกาเป็นรายงานที่ไม่สมเหตุผล และไม่ตรงกับความเป็นจริง สหรัฐอเมริกาต้องการใช้เรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นข้ออ้างในการแทรกแซงกิจการภายในของจีน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสหรัฐว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนเขียนชี้แจงได้เคยเสนอให้มีการเจรจาทวิภาคีหรือพหุภาคีเกี่ยวกับประเด็นนี้ แต่จะต้องเป็นไปบนหลักการของความเสมอภาคเท่านั้น⁶³ แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับจากสหรัฐอเมริกาเท่าใด

ในการพบกันระหว่างผู้นำระดับสูงของทั้งสองฝ่ายแทบทุกครั้งนั้น จะมีการเจรจาหรือในเรื่องนี้ต่อกัน โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาจะขอให้จีนปรับปรุงสภาพสิทธิมนุษยชนในจีน ในขณะที่ฝ่ายจีนจะขอให้สหรัฐอเมริกายุติการนำประเด็นนี้มาใช้เป็นข้ออ้างในการกดดันจีนในเรื่องอื่นๆ โดยเฉพาะเรื่องการค้า

อย่างไรก็ตาม จีนเองได้มีการปรับปรุงด้านสิทธิมนุษยชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่สหรัฐอเมริกาต้องการเป็นลำดับ อย่างเช่น จีนยอมมอบรายชื่อนักโทษการเมือง

⁶² กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1994 (จกกว่อไว่เจียวไ่ไห่ล่าน 1994), หน้า 423-424. (ภาษาจีน)

⁶³ สรุปจาก การต่างประเทศจีน 1996 (จกกว่อไว่เจียว 1996), หน้า 489., การต่างประเทศจีน 1997 (จกกว่อไว่เจียว 1997), หน้า 572., การต่างประเทศจีน 1998 (จกกว่อไว่เจียว 1998), หน้า 567., การต่างประเทศจีน 1999 (จกกว่อไว่เจียว 1999), หน้า 448-449., การต่างประเทศจีน 2000 (จกกว่อไว่เจียว 2000), หน้า 484-485. และ การต่างประเทศจีน 2001 (จกกว่อไว่เจียว 2001), หน้า 462. (ภาษาจีน)

จำนวน 235 คนให้สหรัฐอเมริกา⁶⁴, ปล่อยตัวนักโทษทางการเมืองและอนุญาตให้เนรเทศตนเองไปยังสหรัฐอเมริกาได้ และปราบปรามสินค้าผิดกฎหมายและละเมิดลิขสิทธิ์ทางปัญญาอย่างหนัก เป็นต้น ฝ่ายสหรัฐอเมริกาเองก็ได้คำนึงถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา และคำนึงถึงผลประโยชน์ของตัวเอง ในที่สุด ประธานาธิบดีคลินตันจึงได้ประกาศในวันที่ 26 พฤษภาคม ค.ศ.1994 ว่าจะเลิกเชื่อมโยงประเด็นสิทธิมนุษยชนกับการต่อสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งให้แก่จีนอีกต่อไป และผ่อนปรนท่าทีที่มีต่อสถานการณ์ภายในประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของจีนลงอย่างมากตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาสมมุติฐานที่ออกโดยกระทรวงต่างประเทศจีนนับแต่ ค.ศ.1998 เป็นต้นมา จะพบว่าในเนื้อหาจำนวนไม่น้อยมีความกังวลในเรื่องภาพลักษณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งฝ่ายตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาถือเป็นจุดสำคัญในการโจมตีจีน⁶⁵ การสร้างภาพลักษณ์มักเป็นเครื่องมือทางการเมืองและมีส่วนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพราะมีความสัมพันธ์กับความชอบธรรมของผู้ปกครอง ซึ่งในที่นี้ก็คือ พรรคคอมมิวนิสต์จีน ดังนั้น การปรับปรุงมาตรฐานสิทธิมนุษยชนของจีนจึงไม่ได้เป็นไปเพื่อสมานความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่มีเป้าหมายเพื่อการเมืองภายในและการยกระดับสถานะจีนในเวทีโลกด้วย

3.3.2.4 ประเด็นเศรษฐกิจการค้า

สำหรับประเด็นด้านเศรษฐกิจการค้านั้น นอกจากปัญหาการขาดดุลการค้าอย่างมหาศาลในแต่ละปีของสหรัฐอเมริกาแล้ว ประเด็นความขัดแย้งที่สำคัญในสมัยนี้ ยังได้แก่

ประเด็นแรก คือ การอนุมัติสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งให้แก่จีน โดยสหรัฐอเมริกาได้ให้สถานะดังกล่าวแก่จีนมาตั้งแต่ปีค.ศ.1980 แล้วตาม “ข้อตกลงว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา” ซึ่งระบุให้ทั้งสองฝ่ายมอบสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งให้แก่กันและกันเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าบน

⁶⁴ “China,” In *Far Eastern Economic Review Asia 1995 Yearbook* (Hong Kong: Review Publishing Company, 1994), p.95.

⁶⁵ “ประเทศไทยกับมหาอำนาจโลก: การแสวงหาความสัมพันธ์ใหม่ที่ซ่อนตัวอยู่ (16),” *มติชนสุดสัปดาห์* 23 (14-20 กุมภาพันธ์ 2546): 37

พื้นฐานที่เป็นธรรม⁶⁶ ซึ่งการอนุมัติสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งของจีนให้แก่สหรัฐอเมริกา นั้นแทบจะไม่เคยเกิดปัญหา เช่นเดียวกับการอนุมัติสถานะดังกล่าวให้แก่จีนของสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อเกิดกรณีเทียนอันเหมินขึ้นในปีค.ศ.1989 ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศได้เสื่อมทรามลงอย่างมาก นับแต่นั้นเป็นต้นมาสหรัฐอเมริกาจะนำประเด็นต่างๆ มาเป็นข้ออ้างในการต่ออายุสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งให้แก่จีนแบบปีต่อปีเพื่อต่อรองกับจีนในประเด็นต่างๆ โดยพิจารณาจากสภาพสิทธิมนุษยชนในจีน ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในความร่วมมือทางการค้าระหว่างทั้งสองประเทศประการหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงปีค.ศ.1989-1993 จีนถูกกดดันอย่างหนักในกรณีนี้ ซึ่งหากจีนไม่ได้รับสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งจะส่งผลกระทบต่อ การส่งออกของจีนไปยังสหรัฐอเมริกาอย่างมาก ทำให้จีนสูญเสียรายได้นับพันล้านจากการสูญเสียความได้เปรียบทางการค้า โดยอัตราภาษีของสินค้าที่จีนส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกาจะเพิ่มจากเฉลี่ย 9% เป็น 50% ขึ้นไป⁶⁷ และธุรกิจของสหรัฐอเมริกาที่มาลงทุนในจีนและส่งกลับไปขายยังสหรัฐอเมริกาก็จะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเช่นกัน

สำหรับข้ออ้างที่สหรัฐอเมริกานำมาพิจารณานั้น มีตั้งแต่สิทธิมนุษยชน, การขาดดุลการค้า, การแพร่กระจายอาวุธร้ายแรง, การส่งออกสินค้าแรงงานเถื่อน, การเข้าถึงตลาด, การปกป้องลิขสิทธิ์ทางปัญญา ไปจนถึงนโยบายคุมกำเนิดของจีน นอกจากนี้ ในการต่ออายุแต่ละปีก็จะมีเงื่อนไขต่างๆ นานารั้งท้ายและกำหนดเงื่อนไขให้จีนปฏิบัติตาม มิเช่นนั้นก็จะไม่พิจารณาอนุมัติให้ในปีต่อไป ทำให้สถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งกลายเป็นกรอบและข้อจำกัดในความร่วมมือทางการค้าของทั้งสองฝ่าย

อย่างไรก็ดี เนื่องจากเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศอยู่ในภาวะที่ต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกันมากขึ้น ทำให้สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องต่ออายุสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งให้แก่จีนทุกปี และได้ยกเลิกการเชื่อมโยงประเด็นสิทธิมนุษยชนในจีนกับการให้สถานะดังกล่าวแก่จีนตั้งแต่ต้นสมัยของประธานาธิบดีคลินตันตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของสหรัฐอเมริกาเอง แต่ก็นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อการค้าต่างประเทศของจีนด้วย เพราะสหรัฐอเมริกาคือตลาดขนาดใหญ่ทั้งสำหรับการนำเข้าและการส่งออกของจีน

⁶⁶ ลู่ซู่หลง, ทิศทางความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น (เหลิ่งจ้านไห่วจงเหมยกวานซี เตอโจ่วเสี๋ยง), หน้า 525. (ภาษาจีน)

⁶⁷ ฟู่เย่าจู่ และโจวจี้ผิง, จุดรวมการต่างประเทศจีน (จวีเจียวจงกวัอโจ่วเจียว), หน้า 51. (ภาษาจีน)

ประเด็นต่อมา คือ การเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน จีนมีความมุ่งมั่นที่จะเข้าเป็นสมาชิก WTO ตั้งแต่ประมาณปีค.ศ.1987 แต่มาประสบความสำเร็จในปีค.ศ.2001 ซึ่งใช้เวลานานมาก ทั้งนี้เพราะจีนมีอุปสรรคสำคัญคือ สหรัฐอเมริกา แม้ว่าตลอดเวลาที่ผ่านมา สหรัฐอเมริกาจะเปิดเผยว่า จุดยืนของสหรัฐอเมริกาคือการสนับสนุนให้จีนได้เข้าเป็นสมาชิก WTO แต่ก็ระบุว่าจีนจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขทางการค้าที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำหนด หากว่าไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแม้แต่กรณีเดียว สหรัฐอเมริกาก็ไม่อาจจะสนับสนุนจีนได้ ทำให้สหรัฐอเมริกาคือฝ่ายกำหนดเงื่อนไขแต่ฝ่ายเดียว และสามารถทำให้เงื่อนไขเหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกาด้วย อย่างเช่น การแก้ไขเรื่องภาษีศุลกากรอื่นจะทำให้ปริมาณการขาดดุลการค้าของสหรัฐอเมริกาคือจีนลดลง เป็นต้น และยืนยันไม่ให้จีนใช้สถานะการเป็นชาติกำลังพัฒนา แต่จะต้องเข้าร่วมในฐานะชาติที่พัฒนาแล้ว ทำให้ยังเพิ่มข้อจำกัดด้านขอบเขตและเงื่อนไขให้แก่จีนในการปรับตัวเอง

เงื่อนไขที่สหรัฐอเมริกาคำหนดนั้นมีขอบข่ายที่กว้างขวางมาก ตั้งแต่การเปิดตลาดแรงงาน, มาตรฐานเทคโนโลยี, ระเบียบศุลกากร, การอุดหนุนการส่งออกสินค้าเกษตรและแผนช่วยเหลือ, การลดอัตราภาษีศุลกากรขนาดใหญ่, การปกป้องลิขสิทธิ์ทางปัญญา, มาตรฐานอนามัยพืชและสัตว์, สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่จะเข้าร่วม, การคลายข้อจำกัดการลงทุนจากต่างประเทศ, การปล่อยอัตราแลกเปลี่ยนเงินหยวนให้ลอยตัว, ความโปร่งใสของกฎระเบียบในการนำเข้า, การยุติการทุ่มตลาด และการกำจัดการกีดกันแบบเครื่องหมายความการค้า เป็นต้น และต้องการให้จีนให้คำมั่นสัญญาเช่นเดียวกับประเทศพัฒนาแล้วประเทศอื่น⁶⁸ ในระยะ 8 ปีนี้ ทั้งสองฝ่ายได้เปิดการเจรจากันในระดับสูงและระดับกลางหลายครั้ง เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นข้างต้น แต่ก็ไม่ประสบผล ท่าทีของสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา แต่มาตรฐานของข้อเรียกร้องที่มีต่อจีนยังคงสูงอย่างต่อเนื่อง และมีเงื่อนไขใหม่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา เช่น การเปิดตลาด สหรัฐอเมริกาเรียกร้องให้จีนเปิดตลาดเสรีทั้งในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการบริการ โดยเพิ่มจำนวนประเภทของสินค้ามากขึ้น รวมถึงยินยอมให้สหรัฐอเมริกาเข้าถึงนโยบายกฎระเบียบ และระบบเศรษฐกิจการค้าของจีน และการเปิดเสรีของภาคการเงินและการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ⁶⁹

⁶⁸ ลู่ซู่หลง, ทิศทางความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น (หลังจ่านโหวงเหมยกวานซี เตอโวจัวเสีียง), หน้า 511. (ภาษาจีน)

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 512-514.

สำหรับจุดยืนของจีนนั้น จีนได้พยายามปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของ WTO ตามลำดับ และมีพัฒนาการมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการลดอัตราภาษีศุลกากรในสินค้าจำเป็นรายการ และพยายามปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกาเท่าที่จะทำได้ แต่จีนก็ยังยืนยันที่จะเข้าร่วม WTO ในฐานะประเทศกำลังพัฒนา การเจรจาของสองฝ่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และโดยมากจะริเริ่มโดยฝ่ายจีน ทั้งนี้เพื่อต้องการเร่งเวลาที่จะได้เข้าเป็นสมาชิก WTO แต่การเจรจาก็ได้หยุดชะงักไปช่วงหนึ่งในกลางปีค.ศ.1999 อันเนื่องมาจากการยิงถล่มสถานทูตจีนของสหรัฐอเมริกา แต่แล้วในที่สุดในวันที่ 16 พฤศจิกายนของปีเดียวกัน จีนและสหรัฐอเมริกาก็ได้บรรลุความตกลงว่าด้วยการเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีนหลังจากเจรจกันมาเป็นเวลายาวนานกว่าทศวรรษ⁷⁰ และในปลายปีต่อมา สหรัฐอเมริกาก็ได้อนุมัติสถานะ PNTR ให้แก่จีน เป็นผลให้จีนสามารถเข้าเป็นสมาชิก WTO ได้ในเดือนธันวาคม ปีค.ศ.2001 ได้สำเร็จ

นอกจากสองประเด็นข้างต้นแล้ว ทั้งสองยังขัดแย้งกันในประเด็นย่อยอื่นด้วย ได้แก่ เรื่องลิขสิทธิ์ทางปัญญา สหรัฐอเมริกาต้องการให้จีนปรับปรุงด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์ทางปัญญาโดยตลอด เนื่องจากในจีนมีสินค้าที่ละเมิดกฎหมายลิขสิทธิ์ทางปัญญาจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าของสหรัฐอเมริกา และกลายเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงกับประเด็นด้านการค้าอื่นๆ อย่างเช่น ในปีค.ศ.1993 และค.ศ. 1994 สหรัฐอเมริกาจัดจีนเข้าอยู่ในรายนามของ “ประเทศที่ต้องจับตามอง” ตามมาตรา “Special 301” ของกฎหมายว่าด้วยการค้าและการแข่งขัน ค.ศ.1988 อีกทั้งยังแจ้งแก่ฝ่ายจีนว่า หากไม่สามารถปรับปรุงได้ตามที่สหรัฐอเมริกาต้องการ ก็จะทำให้ห้ามการนำเข้าสินค้าจากจีนจำนวนนับพันล้านเหรียญสหรัฐหรือจะขึ้นภาษี 100% ซึ่งฝ่ายจีนถึงแม้จะไม่พอใจ แต่ก็พยายามดำเนินการปราบปรามสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์มาโดยตลอด และเมื่อถึงเวลา ทั้งสองฝ่ายก็จะสามารถประนีประนอมกันได้ทุกครั้งบนหลักการของผลประโยชน์แห่งชาติ

จนกระทั่งถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ.1996 จีนและสหรัฐอเมริกาก็ได้บรรลุข้อตกลงร่วมกันในเรื่องของลิขสิทธิ์ทางปัญญา โดยฝ่ายจีนยอมรับในรายงานว่าด้วย “มาตรการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของจีน” และ “มาตรการอื่น” ของสหรัฐอเมริกา ทำให้สหรัฐอเมริกายอมยกเลิกการใช้มาตรา “Special 301” กับจีน ความตกลงในครั้งนี้เป็นเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้าของทั้งสองประเทศอย่างมาก⁷¹

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 516-525.

⁷¹ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 1997 (จงกวนโหว่เจียว 1997) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจียจื่อชื่อ 1997), หน้า 573. (ภาษาจีน)

3.3.2.5 ประเด็นศาสนา

ความขัดแย้งในประเด็นนี้ที่สำคัญคือ เรื่องของลัทธิฝ่าหลุนกง ซึ่งเป็นความเชื่อ กึ่งศาสนาแนวใหม่ที่รัฐบาลจีนจัดว่าเป็นศาสนานอกกรีต ดำเนินการอย่างผิดกฎหมาย และ หลอกลวงประชาชน โดยลัทธินี้ได้ทำพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสร้างความเสียหายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สิน ของชาวจีนเช่นการเผาหรือทำร้ายตัวเองตามความเชื่อว่าจะได้ไปสู่สวรรค์ รัฐบาลจีนจึงดำเนินการปราบปรามอย่างจริงจัง⁷²

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำในการโจมตีจีนในประเด็นนี้ โดยอ้างว่า มาตรการของจีนกดขี่สิทธิเสรีภาพของประชาชนที่นับถือศาสนาได้อย่างเสรี เป็นวิธีการแบบ สังคมนิยมที่โลกสมัยใหม่ยอมรับไม่ได้ และการปราบปรามการก่อความรุนแรงและความวุ่นวาย ของพวกฝ่าหลุนกงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนชาวจีนอย่างร้ายกาจและสมควรที่ จะต้องได้รับการประณาม และยังได้แอบสนับสนุนให้ลี้ภัยผู้ลี้ภัยผู้นำลัทธิดีภัยและตั้งสำนักงานใหญ่ บัญชาการองค์การฝ่าหลุนกงขึ้นในนิวยอร์ก รวมถึงยังให้ความคุ้มครองทางการเมืองด้วย

ลัทธิฝ่าหลุนกงได้สร้างปัญหาให้กับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา เมื่อทางการจีนได้ออกประกาศต่อต้านเอาผิดลัทธิฝ่าหลุนกงในวันที่ 22 กรกฎาคม ค.ศ.1999 โดย ระบุให้เป็นลัทธินอกศาสนาที่ต้องปราบปรามอย่างเด็ดขาด แต่ปรากฏว่า โฆษกกระทรวง การต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาได้ออกมาโจมตีแถลงว่า จีนจำกัดเสรีภาพในการนับถือศาสนา ของประชาชนและละเมิดสิทธิมนุษยชน ต่อมา คณะกรรมาธิการการต่างประเทศของวุฒิสภา อเมริกาก็มีมติที่ 218 ในเดือนพฤศจิกายน⁷³ ให้ประณามทางการจีนว่า การเอาผิดกับ “ฝ่าหลุนกง” และนายหลี่หังจื้อเป็นการกดขี่องค์กรทางศาสนา เป็นเหตุให้กระทรวงการต่างประเทศของจีนได้ ออกมาแสดงความไม่พอใจอย่างมาก และเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกายุติการใช้ประเด็นนี้เป็นข้ออ้าง ในการแทรกแซงกิจการภายในของจีน ต่อมาในวันที่ 6 ธันวาคม คลินตันก็ได้แถลง ณ ทำเนียบขาว ในวาระครบรอบ 51 ปีของ “คำประกาศสิทธิมนุษยชน” ว่า การปราบปรามฝ่าหลุนกงของรัฐบาล

⁷² โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับลัทธิฝ่าหลุนกงได้ใน บุญศักดิ์ แสงระวี, เผยโฉมหน้าฝ่าหลุนกง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2545) และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, ฝ่าหลุนกงกับลัทธิศาสนาในจีน. มติชนสุดสัปดาห์ 21 (19 กุมภาพันธ์ 2544): หน้า 39. และมติชนสุดสัปดาห์ 21 (26 กุมภาพันธ์ 2544): หน้า 38-39.

⁷³ Frequently Asked Questions About Falun Gong[Online]. 2002. Available from: <http://www.faluninfo.net/faq.asp> [2002, August 22]

จีนเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง ยิ่งเป็นการทำให้รัฐบาลจีนไม่พอใจมากขึ้น⁷⁴ นอกจากนี้ คณะกรรมการเสรีภาพแห่งองค์การศาสนานานาชาติของสหรัฐอเมริกาได้เรียกร้องให้รัฐบาลของตนจับตามองพฤติกรรมของจีนที่มีต่อฝ่าหลุนกงเป็นพิเศษ

ทางด้านจีนนั้น เมื่อได้รับแรงกดดันอย่างมาก จีนก็ได้ออกมาตอบโต้เช่นกัน โดยจีนขอร้องให้สหรัฐอเมริกา “เลิกก้าวร้าวกิจการภายในของจีน” รวมทั้ง ควรจะพิจารณาถึงความผิดศีลธรรมของฝ่าหลุนกง และ “เลิกให้การสนับสนุนองค์การนอกศาสนาฝ่าหลุนกง”⁷⁵ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่มีที่คาดว่าจะยืดเยื้อต่อไปอีกเป็นระยะเวลานาน เพราะทั้งจีนและสหรัฐอเมริกาต่างยึดมั่นในจุดยืนที่ต่างกัน และสหรัฐอเมริกาก็ตั้งต้นที่จะเข้าแทรกแซงกิจการเรื่องนี้ของจีน

3.3.2.6 ประเด็นอื่นๆ

นอกจากความขัดแย้งที่กล่าวมาข้างต้น 5 ประเด็นแล้ว ยังมีปัญหาอื่นอีก ได้แก่

ก. กรณีเรือ “อินเหอ” (Silver River)

กรณีเรือ “อินเหอ” เกิดขึ้นระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายน ค.ศ.1993 โดยสหรัฐอเมริกากล่าวหาว่า ตามรายงานที่สหรัฐอเมริกาได้รับ เรือบรรทุกสินค้าของจีนที่ชื่อ “อินเหอ” ที่ออกจากเมืองท่าเทียนจินมุ่งไปตะวันออกกลางได้บรรทุกวัตถุเคมีอันตรายสำหรับผลิตแก๊สทำลายประสาทเพื่อส่งไปให้อิหร่าน จึงได้ส่งเครื่องบินและกองเรือติดตามเรือ และยืนยันให้มีการตรวจค้นเรือบรรทุกดังกล่าว แต่เรือจีนไม่ยอมมาให้ตรวจ แต่ปัญหาคือ เรือรบสหรัฐอเมริกาสกัดไม่ให้เข้าเทียบท่าดูใบ⁷⁶ ในที่สุด ฝ่ายจีนจึงเสนอที่จะจอดเรือยังท่าเรือ دمัมมิงของซาอุดีอาระเบีย และให้ซาอุดีอาระเบียเป็นประเทศที่สามเข้าตรวจค้น ซึ่งผลปรากฏว่า ไม่พบวัตถุแปลกปลอมใด มีแต่สินค้าทั่วไปอย่างกระดาษ เครื่องจักรและอุปกรณ์

ต่อกรณีนี้ ฝ่ายจีนได้ออกมาแถลงว่า ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น การกระทำใดๆ ต่อประเทศอื่นตามข้อมูลที่ไม่มีมูลนั้น ถือเป็นการขัดต่อบรรทัดฐานและ

⁷⁴ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 2000 (จกกว๋อไว่เจียว 2000), หน้า 485-486. (ภาษาจีน)

⁷⁵ จีนวิพากษ์สหรัฐสนับสนุนองค์การฝ่าหลุนกง (ภาษาจีน) ใน BBC [Online]. 2000. Available from: http://news.bbc.co.uk/hi/chinese/news/newsid_2152000821527591.stm [2002, September 22]

⁷⁶ เจียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 497.

กฎหมายระหว่างประเทศ จีนได้แจ้งต่อสหรัฐอเมริกาหลายครั้งแล้วว่า เรือ “อันเหอ” ไม่ได้บรรทุกวัตถุเคมี และยังได้เสนอทางออกและวิธีแก้ปัญหา แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ไม่ฟังความ จงใจจะทำลายความสัมพันธ์ของจีนกับประเทศที่เกี่ยวข้อง และทำให้จีนสูญเสียผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ จีนยืนยันที่จะให้สหรัฐอเมริกาขอโทษและชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด พร้อมทั้งสัญญาว่าต่อไปจะรักษาบรรทัดฐานและกฎหมายระหว่างประเทศ และไม่ให้เกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้นอีก

ข. กรณีการระเบิดสถานทูตจีน

วันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ.1999 กองกำลังทหารนาโต้ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกาได้ยิงถล่มสถานเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย เป็นเหตุให้มีเจ้าหน้าที่สำนักข่าวซินหัวของจีนเสียชีวิตจำนวน 3 คน และเจ้าหน้าที่สถานทูตบาดเจ็บกว่า 20 คน และสถานทูตได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก⁷⁷ โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้อ้างว่า การยิงถล่มสถานทูตจีนดังกล่าวเป็น “การยิงผิดพลาด” อันเกิดมาจาก “ความผิดพลาดขององค์กรและข้อมูล” โดยสหรัฐอเมริกาใช้แผนที่เก่า ใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสมในการกำหนดเป้าหมาย เชื้อถื้อข้อมูลที่ผิดพลาด และขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานด้านการข่าว ทำให้เข้าใจไปว่าสถานทูตของจีนเป็นสถานที่ราชการของยูโกสลาเวีย⁷⁸

ทางการจีนจึงได้ออกแถลงการณ์ในตอนสายของวันเดียวกันเพื่อประณามต่อการกระทำที่เกิดขึ้น ต่อมาในวันที่ 10 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนถึงเจียงเสวียนได้เรียกตัวเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศจีนเข้าพบเพื่อแจ้งระงับการติดต่อระหว่างประเทศจีนและสหรัฐอเมริกาเป็นการชั่วคราว และยื่นข้อเรียกร้องดังต่อไปนี้ (1) สหรัฐอเมริกาจะต้องดำเนินการขอโทษรัฐบาลจีน ประชาชนจีน และครอบครัวของผู้ที่ได้รับความเสียหายชาวจีนอย่างเปิดเผยและเป็นทางการ (2) ต้องตรวจสอบอย่างชัดเจนและครอบคลุมเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (3) เปิดเผยผลการตรวจสอบอย่างละเอียดและโดยเร็ว (4) ลงโทษผู้เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่⁷⁹ นอกจากนี้ จีนยังได้เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาให้เหตุผลที่สมเหตุสมผลมากกว่า “การยิงพลาด” และชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ชาวจีน

⁷⁷ สำนักข่าวซินหัว, ข้อมูล: บันทึกความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปีค.ศ.1972 เป็นต้นมา (ชื่อเดี่ยว: 1972 เหนียนอีไห่หลงเหมยชวงเปี่ยนกวานซีต้าซื่อจี้) [Online]. (ภาษาจีน)

⁷⁸ อู๋ซู่หลง, ทิศทางความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น (หลังจ่านไห่วจงเหมยกวานซีเตอโจ่วเสี๋ยง), หน้า 19. (ภาษาจีน)

⁷⁹ กระทรวงการต่างประเทศจีน, การต่างประเทศจีน 2000 (จงกว่อไว่เจียว 2000), หน้า 481. (ภาษาจีน)

ทางด้านสหรัฐอเมริกา คลินตันได้เปิดเผยกับผู้สื่อข่าวว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุร้ายที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากความตั้งใจ เขาขอแสดงความเสียใจต่อผู้ที่ประสบเคราะห์ในครั้งนี้อย่างถึงผู้ผู้นำและประชาชนชาวจีน และในวันที่ 9 ก็ได้ส่งหนังสือถึงเจียงเจ๋อหมินความว่า “ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจและหดหู่อย่างยิ่งต่อโศกนาฏกรรมที่เกิดกับสถานเอกอัครราชทูตจีนประจำยูโกสลาเวีย” และต่อมาในวันที่ 13 คลินตันได้เรียกพบเอกอัครราชทูตจีนประจำสหรัฐอเมริกาเพื่อขอแสดงความเสียใจอย่างลึกซึ้งต่อผู้ที่เสียชีวิตและบาดเจ็บในเหตุการณ์ดังกล่าว และขอส่งความเสียใจไปยังญาติพี่น้องและประชาชนชาวจีนด้วย⁸⁰ และในกลางเดือนมิถุนายน สหรัฐอเมริกาได้ส่งทูตพิเศษมายังจีนเพื่อรายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยยืนยันสาเหตุเดิมว่าเกิดจากความผิดพลาดทางเทคนิค

ต่อมา ในเดือนกรกฎาคม จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องที่จะชดเชยค่าเสียหายให้แก่เจ้าหน้าที่ที่บาดเจ็บและครอบครัวของผู้เสียหายเป็นจำนวนเงิน 4.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ พอถึงปลายปี ฝ่ายสหรัฐอเมริกายินยอมชดเชยค่าเสียหายที่เกิดแก่สถานทูตจีนเป็นจำนวน 28 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยจะเริ่มดำเนินการชดเชยให้ในปีค.ศ.2000 และในปีถัดมาได้ดำเนินการลงโทษเจ้าหน้าที่กรมประมวลข่าวกลางของสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agency: CIA) จำนวน 7 คนที่เกี่ยวข้อง โดยปลดเจ้าหน้าที่ระดับกลางออก 1 คน ลดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ระดับสูง 1 คน และอีก 5 คนอยู่ในระหว่างการคาดโทษ จะไม่มีการขึ้นเงินเดือน, รับบोनัสน และขึ้นตำแหน่งเป็นระยะเวลาหนึ่ง⁸¹ การดำเนินการจัดการอย่างจริงจังของฝ่ายสหรัฐอเมริกาและการแสดงความรับผิดชอบตามที่จีนต้องการทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองได้รับการฟื้นฟูกลับมาอีกครั้ง

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในระหว่างปีค.ศ.1993-2001 นี้ผสมผสานด้วยความร่วมมือและความขัดแย้งในหลายประเด็น โดยช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์รุ่งเรืองถึงขีดสุดนั้นอยู่ระหว่างปีค.ศ.1997 ถึงค.ศ.1998 เมื่อมีการประชุมสุดยอดและแลกเปลี่ยนการเยือนอย่างเป็นทางการของผู้นำประเทศทั้งสอง ในขณะที่ความสัมพันธ์เสื่อมถอยลงอย่างมากในระหว่างปีค.ศ.1995-1996 ด้วยปัญหาไต้หวันที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลานาน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ในช่วงนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มีพัฒนาการที่ดีที่มากขึ้นและเป็นมิตรกันมากขึ้นกว่าในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 480-481.

⁸¹ ฉูซู่หลง, ทิศทางความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น (हेलิ่งจ้านไห่วจิงเหมยกวานซีเตอโจ่วเสีเยิง), หน้า 19-20. (ภาษาจีน)

บทที่ 4

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อ สหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีคลินตัน

ดังที่ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีคลินตัน ระหว่างค.ศ. 1993-2001 ที่เป็นไปในทางที่ดีจนถึงขั้นแสดงเจตจำนงที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ให้เป็นไปในลักษณะ "หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์" ไปในบทที่ 3 แล้วนั้น ในบทนี้จะได้อธิบายให้เห็นถึงปัจจัยที่ผลักดันให้สาธารณรัฐประชาชนจีนดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในทางที่ต้องการสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามากขึ้นดังที่ปรากฏ โดยได้แบ่งออกเป็นปัจจัยภายในที่เกิดมาจากสภาพแวดล้อมภายในประเทศของจีนเอง และปัจจัยภายนอกที่เกิดจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศและสภาพแวดล้อมของประเทศคู่ปฏิสัมพันธ์ ซึ่งนโยบายต่างประเทศของจีนนั้นเป็นผลมาจากการผสมผสานกันของทั้งสองปัจจัย และสามารถนำความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกของจีนนี้มาอธิบายรูปแบบการดำเนินความสัมพันธ์ของรัฐได้

โดยสามารถแบ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลผลักดันต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนต่อสหรัฐอเมริกาในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1993-2001 ได้ดังนี้

4.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กำหนดความเป็นไปของนโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคนี้ ได้แก่

4.1.1 แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีน

สาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน ดังนั้น ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะของประเทศ รวมถึงนโยบายต่างประเทศก็คือ พรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยดำเนินนโยบายผ่านกลไกของรัฐบาลที่พรรคแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อบริหารประเทศ กล่าวคือ พรรคเป็นผู้กำหนดนโยบาย รัฐบาลเป็นผู้บริหารตามนโยบาย แต่ในทางปฏิบัติพรรคกับรัฐบาลแยกกันลำบาก เพราะคนที่เป็นผู้นำในพรรคและรัฐบาล

มักเป็นคนหรือกลุ่มเดียวกัน ดังนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีน จึงจำเป็นต้องอธิบายให้เห็นถึงองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

ก. พรรคคอมมิวนิสต์ ได้แก่

1) คณะกรรมการกรมการเมือง ประกอบด้วย คณะกรรมการประจำทั้งหมด 7 คน รับผิดชอบด้านการบริหารประเทศในยามปกติ และเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจยามที่เกิดวิกฤติการณ์ และ คณะกรรมการทั่วไป มีประมาณ 22 คน รับผิดชอบในการกำหนดและดำเนินนโยบายตามที่วางไว้ ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐบาล รัฐสภา และกองทัพ

2) คณะกรรมการกลาง มีสมาชิก 193 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการกรมการเมือง, ผู้ว่ามณฑลทั่วประเทศ, เลขาธิการพรรคประจำมณฑลทั่วประเทศ และผู้บริหารระดับสูงในองค์กร มีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายของพรรคในภาพรวมในระยะ 5 ปี¹

3) คณะกรรมการทหารส่วนกลาง เป็นศูนย์รวมทั้ง 3 เหล่าทัพ มีบทบาทในการตัดสินใจยามเกิดสงคราม

4) องค์กรพรรคอื่นๆ ได้แก่ ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ ขึ้นตรงต่อพรรคคอมมิวนิสต์ มีฐานะเทียบเท่ากับกระทรวงการต่างประเทศที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาล ทำหน้าที่ติดต่อกับพรรคการเมืองของประเทศต่างๆ และ ฝ่ายโฆษณาชวนเชื่อ รับผิดชอบเผยแพร่นโยบายหรือแนวทางของพรรค เพื่อสร้างความเข้าใจต่อจีนให้แก่ภายนอกประเทศ

ข. รัฐบาล ได้แก่

1) สำนักประธานาธิบดี เป็นสำนักงานของประธานาธิบดี ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ เป็นตัวแทนทำพิธีการทางการทูต

2) คณะรัฐมนตรี มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รับผิดชอบบริหารประเทศ มีอำนาจตัดสินใจเรื่องการบริหารงานมากกว่าการกำหนดนโยบาย แต่ว่าแต่ละกระทรวงก็มีอำนาจตัดสินใจในปัญหาที่คาบเกี่ยวระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ โดยจะต้องอยู่ในกรอบนโยบายของพรรค

3) คณะมนตรี ประกอบด้วยอดีตผู้นำในแต่ละด้านที่จะเข้าร่วมประชุมในวาระสำคัญด้วย ทำหน้าที่คล้ายเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล

4) กระทรวงการต่างประเทศ รับผิดชอบงานประจำเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ รวมทั้งแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ในแต่ละมณฑล, เขต การปกครองตนเอง, มหานคร และเขตปกครองพิเศษจะมีสำนักงานการต่างประเทศ รับผิดชอบด้านการต่างประเทศของเขตนั่นๆ ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง

¹ ตัวเลขที่ระบุในข้อ 1) และ 2) เป็นตัวเลข ณ เวลาระหว่างปีค.ศ.1993-2001

5) กระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศ มีบทบาทติดต่อกับทุกประเทศด้านการค้าและเศรษฐกิจ และทำหน้าที่กรุยทางให้กับรัฐบาลกับประเทศที่ยังไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับจีน

ค. รัฐสภา (สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ)

รัฐสภาไม่มีบทบาทในการกำหนดหรือดำเนินนโยบาย แต่จะรับฟังแถลงรายงานการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน มีหน้าที่ที่สำคัญคือ การประกาศสงครามซึ่งยังไม่เคยปรากฏนอกนั้น จะนำไปตามพิธีการมากกว่า เช่น การให้สัตยาบันหรือยกเลิกสนธิสัญญาหรือข้อตกลงสำคัญต่างๆที่ทำกับต่างประเทศ การอนุมัติการแต่งตั้งประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี ประธานคณะกรรมการกฤษฎีกาส่วนกลางแห่งรัฐและคณะกรรมการอื่น ภายใต้คณะกรรมการรัฐสภา มีคณะกรรมการย่อยสองคณะที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศ ได้แก่ *คณะกรรมการกิจการต่างประเทศและคณะกรรมการชาวจีนโพ้นทะเล* โดยมีกิจกรรมหลักคือ การแลกเปลี่ยนการเยือนกับต่างประเทศและการต้อนรับแขกต่างประเทศ

ง. กลไกอื่นๆ

ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ องค์กรมวลชน ซึ่งเป็นตัวแทนจากสาขาวิชาชีพต่างๆที่พรรคคอมมิวนิสต์จะเชิญเข้ามาเป็นแนวร่วมในการกำหนดนโยบาย และสมาคมต่างๆที่ดำเนินการทูตระดับประชาชน เช่น *สมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์แห่งประชาชนจีนและสถาบันกิจการต่างประเทศของประชาชนชาวจีน* โดยเป็นส่วนขยายของกระทรวงการต่างประเทศจีน²

ในระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์นั้น ผู้นำและพรรคจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบาย ดังนั้น ผู้นำสูงสุดของจีนซึ่งในทางปฏิบัติแล้วมักเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนและประธานาธิบดีจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดและดำเนินนโยบายนับตั้งแต่ในอดีตเป็นต้นมา โดยในช่วงเวลาที่ทำการวิเคราะห์นี้ก็คือ สมัยของเจียงเจ๋อหมิน ซึ่งดำรงตำแหน่งทั้งเลขาธิการพรรคและประธานาธิบดี แนวคิดของเจียงเจ๋อหมินจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อแนวทางนโยบายต่างประเทศของจีน

อนึ่ง การเมืองและความเปลี่ยนแปลงภายในในระดับผู้นำของจีนก็มีส่วนสำคัญมากต่อเสถียรภาพของผู้นำ เนื่องจากบารมีของเจียงเจ๋อหมินนั้นยังไม่อาจเทียบเคียงกับผู้นำในอดีต อันได้แก่ เหมาเจ๋อตงและเติ้งเสี่ยวผิงได้ ดังนั้น เพื่อให้สามารถสร้างความยอมรับจากประชาชนใน

² สรุปและเรียบเรียงจาก เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 40-50. และจิงซิน, ประเทศจีน 2002 (China: จงกั๋ว, 2002), หน้า 54. (ภาษาจีน)

ด้านอุดมการณ์และนโยบายได้ เขาจึงจำเป็นต้องอ้างอิงอุดมการณ์ของเหมาและเต็ง และอ้างอิงแนวนโยบายของเต็งต่อไป เพราะนอกจากจะสามารถเรียกแรงศรัทธาจากประชาชนได้แล้ว นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจยังเป็นนโยบายที่ประชาชนส่วนใหญ่พึงพอใจ

แนวคิดหลักของเจียงเจ๋อหมินนั้น จะอิงตามแนวคิดของเต็งเสี่ยวผิงเน้นการเดินหน้าเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนต่อไป เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้ทันสมัย สร้างสรรค์สังคมนิยมที่มีลักษณะความเป็นจีนที่รุ่งเรือง และสร้างสถานะระหว่างประเทศที่มั่นคง โดยบริหารประเทศในระบบสังคมนิยมแบบจีนประสานกับการนำกลไกตลาดมาปรับใช้³ ละจากแนวทางการสลายความแตกต่างทางชนชั้นมาเป็นการเปิดโอกาสให้ “เสรี” ในการสร้างตัว⁴ ไม่แยกอุดมการณ์ แต่ปรับใช้ทุกโอกาสตามสภาพที่เป็นจริง ดังวลีสำคัญที่ว่า “ไม่ว่าแมวจะมีสีอะไร ขอให้จับหนูได้ก็เป็นพอ”

ทฤษฎีเต็งเสี่ยวผิงนั้น มีที่มาในลักษณะเดียวกันกับลัทธิเหมา คือเป็นวิธีคิดโดยอิงอยู่กับหลักการพื้นฐานทาง “วิทยาศาสตร์” ของลัทธิมาร์กซ์-เลนินและลัทธิเหมา สรุปและสังเคราะห์องค์ความรู้ ประสบการณ์ของการเคลื่อนไหวปฏิวัติสร้างสรรค์สังคมนิยมของจีนนับตั้งแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมา ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “พลังการผลิต” ให้ความสำคัญต่อคุณภาพของคน ซึ่งต่อมาเต็งเสี่ยวผิงได้สรุปว่า “วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพลังการผลิตเป็นอันดับหนึ่ง” ซึ่งบนฐานความคิดและการปฏิบัติในแนวคิดเช่นนี้เอง ที่ต่อมาประเทศจีนในยุคผู้นำรุ่นที่สามที่มีเจียงเจ๋อหมินเป็นแกนนำก็ได้พัฒนามาเป็นยุทธศาสตร์สร้างชาติด้วยวิทยาศาสตร์และการศึกษา⁵

ความสำคัญของแนวทางเต็งเสี่ยวผิงนั้น ไม่ได้มีลักษณะเป็นตำราหรือคัมภีร์ที่ต้องท่องจำนำไปปฏิบัติ แต่เป็น “แนวทาง” ที่ชี้นำวิธีคิดวิธีทำงานให้ผู้นำรุ่นใหม่นำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตามความเป็นจริงในแต่ละยุคสมัย

แนวคิดการต่างประเทศหลักของเต็งเสี่ยวผิงนั้นถือได้ว่าเป็นกรอบความคิดและทิศทางของการต่างประเทศในยุคปฏิรูปของจีน มีหลักสำคัญอยู่ที่การปลดปล่อยทางความคิด ยึดถือ

³ สันติ ตั้งรพีพากร, จีนจะเปลี่ยนโลกหรือโลกจะเปลี่ยนจีน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า 144.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 150-151.

สภาพความเป็นจริง จะต้องมองเหตุการณ์แบบภววิสัย เข้าใจสภาวะของโลกในปัจจุบันให้ถ่องแท้ และเน้นการวิจัยและการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ⁶ เต็งเสี่ยวผิงมีวิสัยทัศน์ที่เปิดกว้าง เขาเริ่มจากตัวเองก่อนด้วยการไปเยี่ยมเยือนประเทศต่างๆ และพบปะผู้คนจากทั่วโลกเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติ รับแนวความคิดใหม่ เต็งเสี่ยวผิงเน้นย้ำว่า สังคมนิยมจีนจะต้องเป็นสังคมนิยมที่เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า ประชาชนมั่งคั่ง เปิดกว้าง และรักสันติ ดังนั้น จีนจึงต้องเปิดประเทศ ปฏิรูปและพัฒนาโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และจะต้องมองสถานะของจีนในโลกแบบไม่อคติตัวว่าใหญ่ แต่ก็ไม่ใช่มีปมด้อย จีนจะต้องเป็นแรงหลักผลักดันให้เกิดสันติภาพและเสถียรภาพในโลก และเป็นแรงสำคัญในการช่วยพัฒนาโลก ในขณะเดียวกัน จีนก็จะมีผลประโยชน์ร่วมกันกับประเทศในโลกกำลังพัฒนา นี่คือนโยบายต่างประเทศที่เปิดกว้างและสันติของจีน⁷

สำหรับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา นั้น เต็งเสี่ยวผิงให้ความสำคัญมาก โดยพิจารณาจากทั้งสภาพการณ์ของโลกและของจีน จึงตัดสินใจให้การส่งเสริมและพัฒนาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดของการต่างประเทศจีนประเด็นหนึ่งตั้งแต่เมื่อครั้งได้ไปเยือนสหรัฐอเมริกาหลังจากได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการในปีค.ศ.1979 แล้ว ระหว่างการเดินทางเยือน ในช่วงเช้าของวันที่ 29 มกราคม เต็งเสี่ยวผิงได้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ และความสำคัญที่ว่าที่มีต่อโลก ดังนี้

“ภารกิจเร่งด่วนของประชาชาติในเวลานี้ ก็คือจะต้องยิ่งเพิ่มความเพียรในการรักษาสันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพของโลก ประเทศของเราทั้งสองมีภาระที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงนี้ได้ จะต้องร่วมมือกันเพื่อพยายามปฏิบัติภารกิจนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้...ระบอบสังคมนิยมของทั้งสองแตกต่างกัน ความเข้าใจแตกต่างกัน แต่ว่าสิ่งที่รัฐบาลของทั้งสองประเทศตระหนักตรงกันคือ ผลประโยชน์ของประชาชนทั้งสองฝ่าย และผลประโยชน์ของประชาชาติ ทำให้เราจะต้องใช้ยุทธศาสตร์ระยะยาวเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน และด้วยเหตุนี้ จะทำให้เราประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ได้ ไม่เพียงเท่านั้น เรายังได้จัดทำแถลงการณ์ร่วมให้คำสัญญาต่อกันว่า จะไม่มีฝ่ายใดที่ริเริ่มการใช้อำนาจบาตรใหญ่ และจะร่วมกันต่อต้านประเทศหรือกลุ่มประเทศใดที่มีพฤติกรรมเช่นนั้น คำสัญญานี้เป็นดังข้อผูกมัดของเราทั้งสอง และเป็น การแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบที่มีต่อสันติภาพและเสถียรภาพของโลก”⁸

⁶ ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, จุดรวมการต่างประเทศจีน (จวีเจี๋ยจงกั๋วโ่วเจี๋ย), หน้า 17. (ภาษาจีน)

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

คำกล่าวของเติ้งเสี่ยวผิงในครั้งนั้นได้สร้างรากฐานสำคัญให้แก่การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ทั้งสองประเทศจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่มีร่วมกันในระยะยาว พร้อมกันนั้นก็ต้องการพินผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย และแสวงหาจุดร่วมเพื่อให้ต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน

ลักษณะที่สำคัญของแนวคิดด้านการต่างประเทศของเติ้งเสี่ยวผิงนั้น สามารถแยกออกได้เป็นดังนี้

1) **มุมมองเรื่องสงครามที่แตกต่าง** เติ้งเสี่ยวผิงมีมุมมองเรื่องสงครามตั้งแต่ในสมัยสงครามเย็นว่า ในช่วงระยะเวลาหลายสิบปีนี้ โลกจะไม่มีสงครามขนาดใหญ่แบบสงครามโลก ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดสันติภาพมีมากกว่าปัจจัยที่จะก่อให้เกิดสงคราม ดังนั้น การรักษาสันติภาพของโลกจึงเป็นเรื่องที่พึงเป็นไปได้ ดังที่ได้ให้ทัศนะไว้ระหว่างการพบกับนาย Javier Perez de Cuellar เลขาธิการสหประชาชาติในวันที่ 21 สิงหาคม ค.ศ.1982 ว่า “สิ่งที่จีนประสงค์มากที่สุดคือสันติภาพ...เพื่อทำสังคมนิยมให้ทันสมัย...พวกเราต้องการสันติภาพอย่างน้อยห้าสิบถึงเจ็ดสิบปี”⁹ แสดงให้เห็นถึงแนวทางนโยบายแบบสันติของจีน อีกทั้ง ยังเห็นว่า ความมั่นคงนั้นไม่สามารถอาศัยแต่กำลังทหาร แต่จะต้องเกิดบนความเข้าใจและผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน จึงจะเป็นความมั่นคงที่แท้จริง ดังนั้น ความร่วมมือจึงจะเป็นแกนหลักของการสร้างสันติภาพที่แท้จริง

2) **ข้อสรุปด้านยุคสมัยใหม่** ในยุคสมัยใหม่นั้น โลกไม่เน้นสงคราม, อุดมการณ์ หรือ การปฏิวัติ แต่เน้นการปฏิรูปและการพัฒนา ดังนั้น จึงเปลี่ยนแกนหลักของนโยบายจีนจากการปฏิวัติทางชนชั้นมาเป็นการปฏิรูป สร้างประเทศให้ทันสมัย สร้างสังคมนิยมที่มีลักษณะแบบจีน โดยจีนจะต้องให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ต้องมองโลกและมองปัญหาแบบใหม่ ยึดหลักความเป็นจริงเป็นสำคัญ ในยุคแห่งการพัฒนานี้ มีเศรษฐกิจเป็นหัวใจ ไม่ว่าจะประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศพัฒนาแล้ว ต่างก็ต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ดังนั้น จีนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนเอง และปัจจัยด้านเศรษฐกิจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อีกทั้ง ยังต้องเชื่อมโยงกับนโยบายแบบสันติด้วย เพราะสันติภาพเป็นเงื่อนไขข้อแรกของการพัฒนา ในขณะที่การพัฒนานี้ก็เป็นหลักประกันสำหรับสันติภาพ ผู้นำจีนทั้งในรุ่นเติ้งเสี่ยวผิงและในรุ่นต่อมาจึงได้สรุปแนวคิดนี้ออกเป็นแนวทางว่า “สันติภาพและการพัฒนาเป็น

⁹ สรรนิพนธ์เติ้งเสี่ยวผิง ชุดที่ 3 (เติ้งเสี่ยวผิงเหวินส่วน) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์เหรินหมิน, 1994), หน้า 127 (ภาษาจีน) อ้างถึงใน ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน (จวีเจียวจงกั๋วไวเจียว)*, หน้า 31. (ภาษาจีน)

¹⁰ สรรนิพนธ์เติ้งเสี่ยวผิง ชุดที่ 2, หน้า 416-417 (ภาษาจีน) อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน หน้า 30.

ประเด็นสำคัญสำหรับโลกยุคใหม่” นโยบายจะต้อง “เน้นสันติภาพ, เรียกร้องความร่วมมือ และส่งเสริมการพัฒนา” เป็นหลักสำคัญ¹¹

3) ยืนยันเป้าหมายพื้นฐานของนโยบายต่างประเทศจีน ลักษณะสำคัญของนโยบายต่างประเทศจีนที่ตั้งเสี่ยวผิงวางรากฐานไว้นั้น เจียงเจ๋อหมิน ได้เคยกล่าวว่า “ตั้งเสี่ยวผิงต้องการให้นโยบายต่างประเทศของจีนจะต้องต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า อารังรักษาสันติภาพของโลก และจะต้องเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ และส่งเสริมการพัฒนาร่วมกัน”¹² โดยต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน แม้สถานการณ์จะแปรเปลี่ยนอย่างไรก็ตาม ก็ต้องยึดมั่นมุ่งไปข้างหน้า สร้างสภาพแวดล้อมที่สันติให้แก่ประเทศ สร้างประโยชน์ให้แก่จีนและแก่โลก ยกกระดับสถานะของจีนในประชาคมระหว่างประเทศ และทำให้นโยบายต่างประเทศของจีนเป็นที่ประจักษ์ต่อชาวโลกและได้รับการยกย่องชื่นชม¹³

4) วางรากฐานและยุทธศาสตร์ให้แก่นโยบายต่างประเทศจีน¹⁴ ได้แก่

(1) จะต้องยึดหลักปรัชญาศีลในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ยึดหลักความเสมอภาค โดยไม่คำนึงถึงระบอบสังคมและระบบการปกครอง จะต้องเคารพซึ่งกันและกัน

(2) การเปิดประเทศเป็นยุทธศาสตร์พื้นฐานระยะยาว เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อร่วมมือกัน จีนจะเปิดประเทศโดยไม่ยึดติดกับคู่สัมพันธ์ จะเปิดแก่ทุกประเทศ ไม่ใส่ใจเรื่องราวความแค้นทางประวัติศาสตร์ และไม่แบ่งแยกประเทศจนหรือรวย สถานะและความสำคัญของจีนในเศรษฐกิจระหว่างประเทศนับวันจะยิ่งทวีความสำคัญขึ้น

(3) ใช้รูปแบบ *หนึ่งประเทศ สองระบบ* เป็นแนวทางสันติในการรวมประเทศ เนื่องจากจีนให้ความสำคัญแก่เอกภาพและบูรณภาพทางดินแดนเป็นอย่างมาก ดังนั้น การรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่นจึงถือเป็นเป้าหมายอันดับหนึ่ง จีนตระหนักดีว่า การแก้ปัญหาได้วันไม่ใช่เรื่องง่าย มีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเกี่ยวข้อง แต่จีนก็ยืนยันที่จะใช้สันติวิธี ดังนั้น จึงได้พัฒนารูปแบบนี้ขึ้นมา ความเจริญก้าวหน้าของแผ่นดินใหญ่จะต้องควบคู่ไปกับความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนในรูปแบบการปกครองแบบหนึ่งประเทศสองระบบ ไม่ว่าจะป็นฮ่องกง, มาเก๊า หรือ

¹¹ “เย่าเหอผิง ฉิวเหอจิว ซูฟาจัน” (อ้างจาก ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน* (จวีเจียวจงกว่อไว่เจียว), หน้า 36. (ภาษาจีน))

¹² *People's Daily* (6 ธันวาคม 1995) อ้างถึงใน ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน* (จวีเจียวจงกว่อไว่เจียว), หน้า 37. (ภาษาจีน)

¹³ ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน* (จวีเจียวจงกว่อไว่เจียว), หน้า 37. (ภาษาจีน)

¹⁴ สรุปลและเรียบเรียงจาก จางยวี่ซื่อ, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศข้ามศตวรรษ* (ชื่อจี้จื่อเจียวเตอ กว่อจี้กวนซี), หน้า 365-368. (ภาษาจีน) และฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน* (จวีเจียวจงกว่อไว่เจียว), หน้า 38-45. (ภาษาจีน)

ไต้หวันด้วย เต็งเสี่ยวผิงเคยกล่าวว่า “จะแก้ปัญหาไต้หวันได้หรือไม่ นั่นก็ต้องดูว่าผลการปกครอง ย่อมงงเป็นอย่างไร และจีนพัฒนาไปได้มากน้อยเพียงไหน การรวมชาติต้องพึ่งตนเองเป็นหลัก”¹⁵

(4) ใช้การพิจารณาอย่างมีสติ รับผิดชอบต่อความมั่นคง ในยุคที่สถานการณ์ ระหว่างประเทศสามารถพลิกผันได้ตลอดเวลา จีนจะต้องพิจารณาทุกเรื่องอย่างรอบคอบ และ รับผิดชอบต่อทุกเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างมั่นคง

ทั้งนี้ แม้ว่าลัทธิมาร์กซ์-เลนินและลัทธิเหมาจะได้รับการเอ่ยถึงน้อยลง แต่ก็ไม่ได้ หมายความว่า จะไม่มีความสำคัญ เพราะแนวคิดของเต็งเสี่ยวผิงก็มีรากฐานมาจากแนวความคิด เหล่านี้ และในความเป็นจริง ลัทธิมาร์กซ์-เลนินและลัทธิเหมา ก็ยังมีส่วนสำคัญอย่างมากใน การกำหนดทัศนคติ, ทัศนคติต่อโลก, ความคาดหวัง, สมมติฐาน และความเข้าใจต่อปัญหาของผู้นำ จีนจนถึงปัจจุบัน¹⁶ เพียงแต่ผู้นำจีนจะไม่ใช้ลัทธิมาร์กซ์-เลนินและลัทธิเหมาอย่างยึดติด หากแต่ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความต้องการของสถานการณ์ปัจจุบัน และเป็นกรอบทางอุดมคติสำหรับ เป้าหมายระยะยาว รวมถึงเป็นค่านิยมพื้นฐานของสังคมเพื่อรองรับการพัฒนาของประเทศ

ตลอดระยะเวลาที่เจียงเจ๋อหมินและกลุ่มผู้นำรุ่นที่ 3 ของจีนบริหารประเทศมานั้น ได้ ทำการศึกษาแนวคิดด้านการต่างประเทศของเต็งเสี่ยวผิงหลายครั้งจนได้ข้อสรุปรอบด้าน และ มุ่งมั่นที่จะดำเนินนโยบายตามรอยที่เต็งเสี่ยวผิงวางรากฐานไว้ ดังที่เจียงเจ๋อหมินกล่าวใน การแถลงรายงานต่อที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 16 ว่า

“สันติภาพและการพัฒนายังคงเป็นประเด็นสำคัญในยุคปัจจุบัน การรักษา สันติภาพ ส่งเสริมการพัฒนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและเป็นความหวังของทุกประเทศใน โลก...ไม่ว่าสถานการณ์โลกจะเป็นอย่างไร จีนจะยังคงยึดมั่นในนโยบายต่างประเทศที่ มีจุดยืนของตัวเองและแสงสว่างสันติ ขณะเดียวกัน ก็จะเน้นการพัฒนา ทั้งพัฒนาตัวเอง และพัฒนาโลกไปพร้อมกันด้วย...จีนจะต้องอาศัยโอกาสที่โลกมีสันติภาพนี้พัฒนา ตนเองอย่างเร่งด่วน”¹⁷

¹⁵ ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, จุดรวมการต่างประเทศจีน (จี้เจียวจงกั๋วโหว่เจียว), หน้า 44. (ภาษาจีน)

¹⁶ Steven I. Levine, “Perception and Ideology in Chinese Foreign Policy,” in Chinese Foreign Policy: Theory and Practice, eds. Thomas W. Robinson and David Shambaugh (Oxford: Clarendon Press, 1994), p.33.

¹⁷ เปิดการประชุมครั้งที่ 16 เจียงเจ๋อหมินแถลงรายงาน (สื่อลั่วต้าไคหมู่ เจียงเจ๋อหมินจิวเป่า เก้า)[Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/chinese/zhuanti/229908.htm> [31 May 2003]. (ภาษาจีน)

สำหรับปัญหาระหว่างประเทศนั้นจะได้แก่ ลัทธิครองความเป็นเจ้าและการใช้กำลังเผด็จการทางการเมือง ซึ่งเป็นภัยต่อการรักษาเอกราช, บูรณภาพ, ความมั่นคง และผลประโยชน์ของประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น จีนจึงจะต้องยืนหยัดต่อต้านลัทธินี้ต่อไป

นอกจากนี้ จีนจะพัฒนาความสัมพันธ์กับทั้งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วต่อไป สร้างมิตรภาพอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน เสริมสร้างความไว้วางใจ ความช่วยเหลือ และการสนับสนุนระหว่างกันและกัน ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่จีนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน อีกทั้งจีนยังต้องการสร้างความสามัคคีกับประเทศในโลกลูกที่สาม และนอกจากจะส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีที่ดีกับนานาประเทศแล้ว จีนจะเข้าร่วมในกิจการต่างประเทศแบบพหุภาคี มีส่วนร่วมในสหประชาชาติ, ASEAN, APEC, และองค์การระหว่างประเทศต่างๆ ในทางสร้างสรรค์ด้วย

โดยสรุปแล้ว ในทัศนคติของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีนตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมานั้น “สันติภาพและการพัฒนา” ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของนโยบายต่างประเทศจีน ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศให้ทันสมัยของจีน

4.1.2 นโยบายบริหารประเทศภายใน

กว่า 3 ทศวรรษหลังการสถาปนาจีนใหม่นั้น จีนอยู่ในห้วงของการปิดประเทศพัฒนาตนเอง แต่เมื่อถึงปลายทศวรรษที่ 1970 จีนก็ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายบริหารประเทศใหม่ ซึ่งมีผลสืบเนื่องต่อมาจนถึงการบริหารประเทศในปัจจุบัน โดยได้หันมาเปิดประเทศ รับเอาวิทยาการจากภายนอก พยายามพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมือง ทั้งนี้เนื่องจากจีนได้รับบทเรียนจากประวัติศาสตร์ว่า รัฐบาลหลายต่อหลายยุค¹⁸ ต้องถึงแก่กาลล่มสลายก็เนื่องมาจากการเกิดปัญหาทั้งจากภายในและภายนอกกรุมเร้า¹⁹ จีนนั้นเป็นชาติที่ให้ความสำคัญแก่เอกภาพภายในประเทศมาก ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาภายในและภายนอกพร้อมกัน จีนจะแก้ปัญหภายในก่อน การควบคุมประเทศให้ได้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นลำดับหนึ่ง ดังปรัชญาขงจื้อที่สอนว่า “หากท่านสามารถปกครองประเทศตนเองได้ แล้วจะมีใครอาจหาญมาดูหมิ่นท่าน

¹⁸ โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์หมิง, ชิง และยุคสาธารณรัฐ

¹⁹ จีนเรียกการขาดเอกภาพอันเกิดจากปัญหาภายในว่า “เน่ยล่วน” และจากภายนอกว่า “ไว่ล่วน”

ได้”²⁰ เอกภาพภายในและความเข้มแข็งของประเทศจึงเป็นเงื่อนไขอันดับแรกที่จีนจำเป็นต้องมี ก่อนจึงจะสามารถออกไปปฏิสัมพันธ์กับชาติอื่นในโลกได้

นโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนนั้นเกิดจากข้อเสนอของเติ้งเสี่ยวผิงที่ว่า “ความเป็นเลิศของระบอบสังคมนิยมแสดงออกที่การพัฒนาขยายตัวของพลังการผลิตทั้งสังคม ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นขั้นๆ” ในการประชุม ครั้งที่ 3 ของคณะกรรมการกลางพรรคฯเต็มคณะแห่งสมัชชาใหญ่พรรคฯสมัยที่ 11 ระหว่างวันที่ 11-22 ธันวาคม ค.ศ.1978 และได้รับการลงมติรับรองเป็นแนวทางใหม่สำหรับการเคลื่อนไหว ปฏิบัติของทั่วทั้งพรรค ซึ่งสามารถผลักดันให้เป็นนโยบายของรัฐบาลได้ทันที²¹ การพัฒนาประเทศ นับแต่นั้นจึงเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยของเหมาเจ๋อตงอย่างมาก เปลี่ยนยุทธศาสตร์ของชาติเป็นการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจที่ใช้กลไกตลาดโดยตรง จนมีหลายเสียงกล่าวว่าจีนกำลังพัฒนาประเทศ ตามรอย “ทุนนิยม” ประกอบกับการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา ทำให้ประเทศ อดีตคอมมิวนิสต์ทั้งหลายหันมาปฏิรูปเศรษฐกิจเป็นแบบเสรีนิยม ยิ่งตอกย้ำให้เห็นถึงความมั่นใจ ของจีนในการพัฒนาประเทศตามแนวทางนี้ แต่จีนเองก็ยืนยันว่าไม่ได้ทิ้งลัทธิมาร์กซ์และ อุดมการณ์สังคมนิยม แนวทางของจีนนั้นจะนำประชาชาติจีนไปสู่ “การเป็นสังคมนิยมแบบจีน” ดังที่เติ้งเสี่ยวผิงกล่าวเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.1984 ว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนยังยึดติด ลัทธิมาร์กซ์และความคิดเหมาเจ๋อตง...ระบบสังคมนิยมมีจุดแข็งอยู่ที่พลังการผลิตซึ่งเหนือกว่า ระบบทุนนิยม” เติ้งไม่ยอมพุดถึงระบบการกระจายรายได้ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นแก่นของลัทธิสังคมนิยม เขาบอกว่าลัทธิทุนนิยมจะสามารถสร้างความร่ำรวยให้คนได้เพียงร้อยละหนึ่ง แต่ไม่สามารถ ทำให้คนอีก 90% รวยได้²² แต่เติ้งเสี่ยวผิงก็เป็นคนไม่ยึดติดกับอุดมการณ์ จะปฏิบัติตามสภาพที่เป็นจริง โยงทฤษฎีเข้ากับหลักปฏิบัติ เป็นผลให้แม้จีนจะประกาศว่าไม่ได้ละทิ้งสังคมนิยม แต่ ในทางปฏิบัติแล้วจีนก็ได้ “เปิดประเทศ ปฏิรูปเศรษฐกิจ” เอาเศรษฐกิจของตนไปผูกโยงไว้กับ เศรษฐกิจโลก และพยายามดำเนินไปในทางที่เป็นสากลมากขึ้น เติ้งเสี่ยวผิงเคยกล่าวไว้ว่า

²⁰ China's Response to the West: A Documentary Survey, 1839-1923, eds. Ssu-yü Teng and John K. Fairbank (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1954), p.63 quoted in William C. Kirby, “Traditions of Centrality, Authority, and Management in Modern China's Foreign Relations,” in Chinese Foreign Policy: Theory and Practice, p.20.

²¹ สันติ ตั้งรพีพากร, จากเจียงเจ๋อหมินสู่หูจิ่นเทา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2544), หน้า 23.

²² Deng Xiaoping, Build Socialism with Chinese Characteristics (Beijing: Foreign Languages Press, 1985), pp. 35-40 อ้างใน เขียน อีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 109.

“ประสบการณ์ของคนอื่นนั้นควรศึกษา แต่ไม่ควรเลียนแบบ”²³ ดังนั้น เส้นทางของประเทศจีนจึงไม่มีทางอื่นนอกจากการเป็น “สังคมนิยมที่มีลักษณะเฉพาะแบบจีน”²⁴ ซึ่งก็คือ แม้ว่าเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจจะกลายมาเป็นนโยบายหลักที่เป็นปัจจัยกำหนดนโยบายอื่นๆ แต่ด้านการเมือง พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะยังคงรักษาอำนาจควบคุมการเมืองอย่างเหนียวแน่น เพื่อที่จะควบคุมนโยบายทางเศรษฐกิจอีกชั้นหนึ่งให้อยู่ในทิศทางตามที่รัฐบาลต้องการ

การปฏิรูปของจีนเริ่มต้นอย่างจริงจังตั้งแต่ปีค.ศ.1980 มีลักษณะเด่นคือ ปฏิรูปทั้งจากภายในและภายนอก โดยภายใน คือ การให้แรงจูงใจแก่เกษตรกรในชนบท ละเลิกการถือกรรมสิทธิ์ร่วมโดยรัฐ ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ และจัดสรรทุนให้เอกชนประกอบการและรับผิดชอบเอง การทดลองใช้กลไกการตลาดแบบค่อยเป็นค่อยไป และภายนอกคือ การรับเอาทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาช่วยพัฒนา โดยจีนได้กำหนดให้เซินเจิ้น, จูไห่, ซานโถว (ซัวเถา), เซี่ยเหมิน และไห่หนานเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษแนวหน้าแถวแรก ต่อมาในค.ศ.1984 เปิดต้าเหลียน, ฉินหวางเต่า, เทียนจิน, เอียนไถ, ซิงเต่า, เหลียนหยุนก่าง, หนานทง, ซ่างไห่ (เซียงไฮ้), หนิงปอ, เจินโจว, ฉูโจว, กว่างโจว, จ้านเจียง และเป่ย์ไห่ให้เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลที่อนุญาตให้ต่างชาติมาลงทุนได้ ปีค.ศ.1985 เปิดเขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมฉางเจียง, สามเหลี่ยมฉูเจียง, สามเหลี่ยมหมิ่นหนาน, คาบสมุทรซานตง, คาบสมุทรเหลียวตง, อ่าวเป่ย์ปู้และอ่าวป้อไห่ เมื่อถึงปีค.ศ.1990 เปิดเขตเศรษฐกิจใหม่เริ่มจากผู้ตั้งในเซียงไฮ้ไปตามเส้นทางริมแม่น้ำแยงซีเกียง และตั้งแต่ปีค.ศ.1992 เป็นต้นมา ก็ได้เปิดเมืองตามริมขอบ รวมถึงมณฑลและเขตปกครองตนเองด้านใน มีการกำหนด 15 เขตปลอดภาษี, 47 เขตพัฒนาเทคโนโลยีระดับประเทศ และ 53 เขตพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงในเมืองขนาดกลางและขนาดใหญ่ทั่วประเทศ²⁵

การเปิดประเทศของจีนนั้นแบ่งเป็นหลายระดับและให้สิทธิพิเศษแก่ทุนต่างประเทศต่างกัน ทำให้จีนสามารถดูดซับทุนและเทคโนโลยีได้จากหลายแหล่งและหลายระดับ พัฒนาจนทำให้จีนกลายเป็นประเทศที่ส่งออกแรงงานและนำเข้าทุนและเทคโนโลยีขนาดใหญ่ที่สุดของโลกในปัจจุบัน

²³ ทั้งนี้เพราะจีนเคยเลียนแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสหภาพโซเวียต แต่ก็พบว่าไม่เหมาะกับจีน

²⁴ สันติ ตั้งรพีพากร, จากเจียงเจ้อหมินสู่หูจินเทา, หน้า 27.

²⁵ จงซิน, ประเทศจีน 2002 (China: 2002), หน้า 88. (ภาษาจีน) และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, “การปฏิรูปจีน: ยุทธศาสตร์พื้นที่เศรษฐกิจกับความขัดแย้งเชิงนโยบาย,” จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21 วรศักดิ์ มัทธโนบล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542), หน้า 154-169. และโปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมในเล่มเดียวกัน

ลักษณะโดยรวมของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุทธศาสตร์แห่งชาติของจีน พอจะสรุปได้²⁶ ดังนี้

- (1) การเปลี่ยนลักษณะของอุตสาหกรรม และการยกระดับการบริโภค
- (2) การเปลี่ยนจากยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมหนักมาเป็นอุตสาหกรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้จะผลิตสินค้าเพื่อบริโภคในประเทศแล้ว ยังจะเพิ่มความสามารถในการผลิตสินค้าที่มีมูลค่าในตลาดระหว่างประเทศด้วย
- (3) การเข้าสู่ตลาดระหว่างประเทศ และการพึ่งพิงการแบ่งสรรปันส่วนทางแรงงานระหว่างประเทศมากขึ้น
- (4) การลดระดับความเป็นรัฐทหารลง
- (5) การเปลี่ยนจากยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับภูมิภาคและการพัฒนาภายในเป็นการพัฒนาไปสู่โครงสร้างทางภูมิภาคที่หลากหลายขึ้น และการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเขตชายฝั่งทะเล
- (6) การประกาศว่า นโยบายเศรษฐกิจในอนาคตจะวางอยู่บนพื้นฐานของการเพิ่มพูนผลผลิต มากกว่าการสร้างความเท่าเทียมกันหรือการป้องกันประเทศ

นับตั้งแต่เปิดประเทศ จีนได้นำเข้าทุนต่างประเทศจำนวนมหาศาลเพื่อใช้เป็นจักรเพื่อหลักในการพัฒนาประเทศ โดยการใช้ทุนต่างประเทศของจีนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ 1) การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ทั้งรัฐบาลต่างประเทศ องค์การการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารต่างประเทศ ผ่านการกู้ยืมเงินและการซื้อพันธบัตร เป็นต้น รวมไปถึงเงินช่วยเหลือในหลากหลายรูปแบบ 2) การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ การร่วมทุน การร่วมมือกับต่างชาติ และการลงทุนโดยชาวต่างประเทศล้วน และ 3) การลงทุนจากต่างประเทศแบบอื่น เช่น การอุดหนุนทางการค้า และการขายหุ้นให้ชาวต่างประเทศ เป็นต้น²⁷

จนกระทั่งถึงยุคที่เจียงเจ๋อหมินปกครองประเทศ ก็ยังคงยึดแนวนโยบายตามกรอบของเติ้งเสี่ยวผิง มุ่งเน้นการก้าวไปข้างหน้า พัฒนาประเทศให้ทันสมัย โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งก็ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี อาจกล่าวได้ว่า เติ้งเสี่ยวผิงนั้นเป็นผู้เปิดกว้างเศรษฐกิจจีน แต่ผู้ที่จัดตั้ง

²⁶ Barry Naughton, "The Foreign Policy Implications of China's Economic Development Strategy," in *Chinese Foreign Policy: Theory and Practice*, pp.50-51.

²⁷ จีระพร จีระนนท์ทกิจ, *นโยบายเปิดประเทศของจีน: 2 คม 2 ด้าน* [Online]. 2003. Available from: <http://www.ias.chula.ac.th/CSC/LTh/TextView.asp?ID=JJCS1106200303> [2003, September 1].

และวางรากฐานระบบตลาดให้แก่สังคมจีนนั้น คือ เจียงเจ๋อหมิน²⁸ ซึ่งได้พัฒนาต่อมา ในยุคของเจียงเจ๋อหมิน เขาเห็นว่า จีนจะต้องยิ่งเปิดกว้างมากขึ้น ปฏิรูปมากขึ้น และรวมตัวเข้ากับโลกมากขึ้นดังที่เจียงเจ๋อหมินได้รายงานไว้ในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 15 ในปีค.ศ.1997 ว่า นโยบายพื้นฐานระยะยาวของจีนคือ จีนจะต้องเปิดกว้างออกสู่โลกมากขึ้น

ลักษณะที่เป็นรูปธรรมของการเปิดกว้างของจีนในทศวรรษที่ 1990 ได้แก่

- (1) ขยายขอบเขตของการเปิดประเทศ โดยมีขอบเขตตั้งแต่ดินแดนชายฝั่งทะเลไปจนถึงจีนตะวันตกตอนใน และขยายระดับของการเปิดประเทศทุกทิศทาง
- (2) พัฒนาเขตเศรษฐกิจใหม่ เช่น พัฒนาพื้นที่เขตผู้ตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจใหม่ในเซี่ยงไฮ้
- (3) ยกระดับมาตรฐานคุณภาพ จีนได้ยกระดับคุณภาพของการผลิตและการบริการ เข้าถึงมาตรฐานที่โลกสากลกำหนดและยอมรับได้มากขึ้น
- (4) มุ่งมั่นเข้าเป็นสมาชิก WTO จีนเห็นว่า หากต้องการพัฒนาเศรษฐกิจ หนทางเดียวที่จีนจะต้องเลือกเดินคือ ก้าวเข้าไปสู่วัฏจักรของเศรษฐกิจโลกและเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในกระแสแห่งเศรษฐกิจโลก การเข้าเป็นสมาชิก WTO ของจีน ไม่เพียงจะเป็นผลดีต่อจีน ยังเป็นผลดีต่อโลกอีกด้วย

แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 1990 จะเป็นเวลาที่จีนประสบปัญหาไม่น้อย โดยจะต้องพยายามรักษาระดับความเจริญเติบโตในการพัฒนาประเทศที่มีระดับเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 8.9 ในสมัยทศวรรษ 1980 ภายใต้การปกครองของเติ้งเสี่ยวผิงไว้ให้ได้ แต่จีนก็สามารถพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อสิ้นสุดปีค.ศ.2000 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนเฉลี่ยร้อยละ 9.85 ต่อปี สูงเป็นอันดับหนึ่งของโลก สูงขึ้นประมาณ 16 เท่าตัวในเวลา 2 ทศวรรษ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ของจีนสูงถึงกว่า 1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐฯ และผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวสูงประมาณ 800 เหรียญสหรัฐฯ ปริมาณการค้าต่างประเทศเพิ่มขึ้นจาก 5 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐฯ ในช่วงเริ่มปฏิรูปประเทศในยุคต้นทศวรรษ 1980 เป็น 474,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตั้งแต่ปีค.ศ.1979-1999 อัตราเฉลี่ยของการค้าต่างประเทศจีนเจริญเติบโตอยู่ที่ร้อยละ 15.3 มูลค่าการส่งออกในปีค.ศ.2000 สูงถึง 249,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่มูลค่าการนำเข้าอยู่ที่ 225,100 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ มูลค่าภาษีศุลกากรที่เก็บได้มากถึง 242,100 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ คู่ค้าที่สำคัญ 10 อันดับต้นได้แก่

²⁸ เหลิ่งหวง, ประเทศจีนภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมิน—ย้อนดู 10 ปีที่ผ่านมาและการพัฒนาในศตวรรษใหม่ (เจียงเจ๋อหมินหลังเต่าเซี่ยเตอจกั๋ว—สื่อเหนียนหุยกู่เหอซินชื่อจี้เตอฟาจ่าน) [Online].

ญี่ปุ่น, สหรัฐอเมริกา, สหภาพยุโรป, ฮองกง, อาเซียน, เกาหลีใต้, ไต้หวัน, ออสเตรเลีย, รัสเซีย และแคนาดา *อันดับการนำเข้าทุนจากต่างประเทศอยู่ที่อันดับ 2* ของโลกมาโดยตลอด รองจากสหรัฐอเมริกา²⁹ ในช่วงตั้งแต่ปีค.ศ.1979-2001 จีนรับเงินทุนต่างประเทศเป็นจำนวนถึง 393,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐและเฉพาะระยะค.ศ.1995-2000 จีนรับเงินลงทุนจากต่างประเทศสูงถึง 2 แสน 8 หมื่นกว่าเหรียญสหรัฐ จนกระทั่งถึงปลายปีค.ศ.2001 มีบริษัทต่างชาติจาก 170 กว่าประเทศ ลงทุนในจีน มีบริษัทต่างชาติในจีนมากกว่า 390,000 แห่ง ส่วนบริษัทข้ามชาติ (Multinational Corporation: MNC) ที่ใหญ่ที่สุดในโลก 500 อันดับแรกเข้ามาลงทุนกว่า 2,000 โครงการและตั้งสำนักงานในจีน ทำให้จีนได้รับการยอมรับจากนักลงทุนและนักการเงินว่าเป็นประเทศที่มีสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการลงทุนมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ด้านเงินสำรองระหว่างประเทศนั้น ในปีค.ศ.2001 จีนมีสูงเป็นอันดับสองของโลก รองจากญี่ปุ่น โดยสูงถึง 165,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ³⁰

ในช่วงทศวรรษที่ 1990 นั้น นโยบายบริหารประเทศภายในที่เจียงเจ๋อหมินใช้เพิ่มเติมจากสมัยของเติ้งเสี่ยวผิง ได้แก่ ยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีและการศึกษาเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา, ยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืน, ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันตก, ยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตชนบท, แสวงหาหลักประกันรอบด้านให้แก่สังคม และแผนพัฒนาช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น นโยบายแต่ละด้านได้รับผลสำเร็จอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ อย่างเช่นแผนพัฒนาช่วยเหลือผู้ยากไร้นั้น ได้ทำให้จำนวนประชากรที่ยากจนในชนบทราว 250 ล้านคนหรือร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรในค.ศ.1978 ลดลงเหลือ 30 ล้านคนในค.ศ.2000 หรือราวร้อยละ 3³¹

นับตั้งแต่ปีค.ศ.1978 เป็นต้นมา การพัฒนาเศรษฐกิจภายในได้เริ่มมีบทบาทที่สำคัญต่อความเป็นไปของนโยบายต่างประเทศของจีน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วและรวดเร็ว จีน

²⁹ เมื่อถึงปีค.ศ.2002 จีนดูดซับทุนต่างประเทศมากเป็นอันดับ 1 ของโลกด้วยปริมาณที่สูงกว่าสหรัฐอเมริกา (อ้างจาก รายงานของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติว่าด้วยภาวะการณ์เศรษฐกิจโลกและการคาดการณ์ประจำปี 2003 อ้างถึงใน ชยานันต์ ศุภลวณิช, “จีนหัวรถจักรเอเชีย,” *มติชนสุดสัปดาห์* 23 (28 กุมภาพันธ์ - 6 มีนาคม 2546), หน้า 29.)

³⁰ เรียบเรียงจาก เหลียงหง, *ประเทศจีนภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมิน—ย้อนดู 10 ปีที่ผ่านมาและการพัฒนาในศตวรรษใหม่* (เจียงเจ๋อหมินหลังเต๋าเซี่ยเตอจวงว่อ—สี่หมื่นหนุยู่เหอซิ่นชื่อจี้เตอฟาจ่าน) [Online]. (ภาษาจีน) และ จงซิ่น, *ประเทศจีน 2002* (China: จงกว่อ 2002), หน้า 89-90. (ภาษาจีน)

³¹ “ประเทศไทยกับมหาอำนาจโลก: การแสวงหาความสัมพันธ์ใหม่ที่ซ่อนตัวอยู่ (17),” *มติชนสุดสัปดาห์* 23 (21-27 กุมภาพันธ์ 2546), หน้า 39.

หันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสัมพันธ์กับนานาประเทศให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้นอกจากนี้ เพื่อส่งเสริมให้ทุนต่างประเทศหลังไหลเข้ามาในจีน จีนยังได้เพิ่มระดับของการเปิดประเทศและการเข้าถึงข้อมูลทางเศรษฐกิจของจีนให้มากขึ้นตามกาลเวลา ประเทศสำคัญที่จีนต้องการพัฒนาความสัมพันธ์โดยหวังผลทางเศรษฐกิจก็คือ สหรัฐอเมริกา, ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป เพราะนอกจากจะเป็นตลาดการส่งออกที่สำคัญของสินค้าจีนแล้ว ยังเป็นแหล่งนำเข้าทุนต่างประเทศ, สินค้าทันสมัย และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สำคัญด้วย นอกจากนี้ ก็มีฮ่องกง, ไต้หวัน, เกาหลี และรัสเซียซึ่งอยู่รอบประเทศจีนที่จีนพยายามปรับปรุงความสัมพันธ์ด้วย โดยมีตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลัก

การเปิดประเทศของจีนนั้น นอกจากจะให้ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแก่จีนแล้ว ยังให้ประโยชน์ในทางความมั่นคงทั้งภายในและภายนอกประเทศอีกด้วย สำหรับภายในประเทศนั้น การดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนได้รับความนิยมนจากประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความชอบธรรมและเสถียรภาพในการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้พรรคฯสามารถคงระบบการปกครองเช่นนี้ต่อไปโดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต่อต้านได้ ดังจะเห็นได้จากการสำรวจประชามติครั้งหนึ่งในปีค.ศ. 1993 พบว่าร้อยละ 65 เห็นว่าการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจของจีนดำเนินไปอย่างเหมาะสมแล้ว อีกทั้ง จากความมั่งคั่งที่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มผู้นำมีอำนาจมากขึ้น ผู้คนทั่วไปรวมทั้งชาวนาพากันรักษาระบบที่ทำให้ตนเองรู้สึกว่ามีอำนาจขึ้นไว้³²

สำหรับความมั่นคงภายนอกนั้น การเชื่อมโยงเศรษฐกิจของจีนกับประเทศที่เป็นคู่ค้า โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา, ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป ก็เท่ากับเป็นการสร้างผลประโยชน์ร่วมกันกับชาตินั้นๆ ดังนั้น จึงเป็นที่คาดได้ว่า การปิดล้อมจีนแบบที่ชาติตะวันตกเคยกระทำในยุคสงครามเย็นคงจะไม่เกิดขึ้นอีก ตราบใดที่ผลประโยชน์ของจีนยังโยงใยกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของโลก หรือหากเกิดขึ้นก็จะเกิดในระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น อย่างเช่นกรณีการคว่ำบาตรจีนหลังวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน การเปิดเศรษฐกิจของจีนจึงเท่ากับเป็นหลักประกันเสถียรภาพของจีนในเวทีระหว่างประเทศทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ผู้นำจีนทั้งรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 ได้เน้นย้ำว่า การเปิดประเทศของจีนนั้นจะต้องเป็นการเปิดอย่างมีสติ การใช้เศรษฐกิจระบบตลาดเป็นวิถีทางหนึ่งเท่านั้น เป็นวิถีทางหนึ่งที่ใช้

³² “ประเทศไทยกับมหาอำนาจโลก: การแสวงหาความสัมพันธ์ใหม่ที่ซ่อนตัวอยู่ (18),” มติชนสุดสัปดาห์ 23 (7-13 มีนาคม 2546), หน้า 38.

สำหรับสร้างสังคมนิยม การเปิดประเทศไม่ใช่การกลับไปกับวัฒนธรรมตะวันตกและยิ่งไม่ใช่การนำประเทศจีนเข้าไปสู่วัฏจักรทางเศรษฐกิจของตะวันตก³³ แต่เป็นหนทางที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ “สังคมนิยมแบบจีน”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์กับนโยบายบริหารประเทศภายในที่จีนใช้มาตั้งแต่สมัยที่เปิดประเทศ เป็นตัวแปรสำคัญที่มีส่วนกำหนดนโยบายต่างประเทศของจีนให้มุ่งไปในทางการสร้าง “สันติภาพ” และ “การพัฒนา” ประเทศเป็นหลัก อีกทั้ง ยังมุ่งมั่นที่จะสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตที่ดีกับทั้งประเทศเพื่อนบ้านและประเทศมหาอำนาจของโลก ดังนั้น ในความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาที่เช่นกัน ปัจจัยภายในทั้งสองได้มีบทบาทอย่างมากในอันที่ทำให้นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มุ่งต่อสหรัฐอเมริกานั้นเป็นไปในทางที่ต้องการสร้างสัมพันธ์อันดีและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันให้มากยิ่งขึ้น

4.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กำหนดความเป็นไปของนโยบายต่างประเทศจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคนี้ ได้แก่

4.2.1 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ

สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในช่วงระหว่างปีค.ศ.1993-2000 ที่มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศจีน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

ก. การล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์

นับแต่ประเทศจีนใหม่ถือกำเนิดขึ้น ก็ติดอยู่ในเงาของ “สงครามเย็น” ตลอดมา สถานการณ์ที่ล่อแหลมระดับระหว่างประเทศได้ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของจีน สองประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างแย่งชิงความเป็นใหญ่ในโลก และขณะเดียวกันก็ต่างใช้นโยบายต่อต้านจีน ถือเป็นการคุกคามจีนโดยตรง ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ผู้นำรุ่นก่อนของจีนจึงจำเป็นต้องมีความระแวดระวังต่อการเกิดสงครามอย่างมาก ซึ่งจีน

³³ ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีเหมิง, จุดรวมการต่างประเทศจีน (จวีเจียวจงกั๋วอ่วเจียวจ), หน้า 42. (ภาษาจีน)

เห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง³⁴ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่เกิดความแตกแยกขึ้นในค่ายสังคมนิยม ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตเลวร้ายลง นอกจากจะเป็นปรปักษ์กับสหรัฐอเมริกาแล้ว ก็ยังหันมาข่มขู่จีนด้วย ความตึงเครียดที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตก่อขึ้นนั้น ทำให้โลกทั้งโลกไม่อาจอยู่ในความสงบ ดังนั้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 ถึง 1980 ผู้นำจีนจึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายที่เตรียมพร้อมจะรับมือกับสงครามที่จีนเห็นว่าอาจเกิดขึ้นได้ทุกขณะ

ตั้งแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมา ไม่เคยมีช่วงเวลาใดเลยที่จีนไม่มีศัตรู ในช่วงทศวรรษที่ 1920-1950 ศัตรูสำคัญก็คือ สหรัฐอเมริกา พอมาถึงทศวรรษที่ 1960 จีนเป็นศัตรูกับทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต อีกทั้งยังต้องเผชิญกับภัยที่อาจเกิดจากกองทัพของเจียงไคเช็คที่ไต้หวัน และปัญหาชายแดนกับอินเดีย ทำให้จีนต้องระแวดระวังภัยจากทั้ง 4 ทิศ นับเป็นยุคที่สถานการณ์รอบบ้านของจีนล่อแหลมที่สุด ส่วนในทศวรรษที่ 1970 จีนได้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา แต่ก็ยังคงเป็นปรปักษ์ที่สำคัญกับสหภาพโซเวียต

จนกระทั่งถึงปลายทศวรรษที่ 1980 ก็ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นขนานใหญ่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นั่นคือ การล่มสลายลงของระบอบสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกและการล่มสลายของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1992)³⁵ ความสัมพันธ์แบบสองขั้วอำนาจสิ้นสุดลง โลกเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่านของระบบโลกแบบเก่าและแบบใหม่ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ได้สร้างทั้งวิกฤติและโอกาสให้แก่จีน

เมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลายลงพร้อมกับการสิ้นสุดของภัยคุกคามจากทั้งสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา ประกอบกับนโยบายที่สองมหาอำนาจนี้มีต่อจีนก็เปลี่ยนไป โดยเลิกดำเนินนโยบายที่ต้องการสกัดกั้นจีน และนโยบายต่างประเทศของจีนเองก็ได้เปลี่ยนไป ต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับนานาประเทศทั่วโลก ทำให้จีนสมัครใจที่ปรับปรุงสัมพันธภาพกับสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย เป็นช่วงเวลาแรกนับตั้งแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมาที่สภาพแวดล้อมรอบด้านจีนทางด้านความมั่นคงอยู่ในภาวะที่สงบที่สุด จีนไม่ต้องหวาดระแวงกับ

³⁴ ฟู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, จุดรวมการต่างประเทศจีน (จวีเจียวจงกั๋วไวเจียว), หน้า 30. (ภาษาจีน)

³⁵ ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1991 เยลต์ซินกับประธานาธิบดีแห่งรัฐยูเครนและรัฐเบลารุสได้ร่วมกันประกาศว่าจะยุบเลิกสหภาพโซเวียตในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1992 (อ้างจาก สมพงษ์ ชูมาก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 6-7.)

ภัยคุกคามทางทหารขนาดใหญ่ อีกทั้งยังสามารถปรับปรุงและพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านรอบด้านขึ้นใหม่อีกครั้ง

นอกจากนี้ ในยุคที่สงครามเย็นสิ้นสุดลงนั้น ได้คาบเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ยุโรปพัฒนาประเทศด้วยการใช้นโยบายเปิดประเทศและพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งสองประเด็นนี้มีส่วนที่สอดคล้องกัน คือ เมื่อสภาวะสงครามเย็นมลายไป จีนไม่ต้องอยู่ภายใต้ภาวะที่หวาดระแวงหรือภาวะที่ถูกปิดล้อม ก็ทำให้จีนสามารถหันมาพัฒนาประเทศได้มากยิ่งขึ้น เปิดกว้างได้มากยิ่งขึ้น ดังที่เต็งเสี่ยวผิงได้กล่าวถึงสภาพการณ์ของประเทศจีนว่า

“นับตั้งแต่สถาปนาจีนใหม่เป็นต้นมา นานาประเทศปิดล้อมจีน และจีนเองก็จำเป็นต้องปิดล้อมตัวเองในระดับหนึ่งเช่นกัน การกระทำเช่นที่ผ่านมาสร้างความลำบากให้แก่จีนไม่น้อย...ประสบการณ์ได้ให้บทเรียนแก่จีนแล้วว่า การปิดประตูสร้างตัวเองนั้นไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ การพัฒนาของจีนกับการเปิดตัวเองออกสู่โลกเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้...นอกจากจีนจะต้องการโลกแล้ว โลกก็ต้องการจีนเช่นกัน”³⁶

การหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนในเวลานั้น นับได้ว่าสอดคล้องกับกระแสความเป็นไปของโลก เพราะตั้งแต่สงครามเย็นสิ้นสุดลงก็ได้มีปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ มีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นทางด้านเศรษฐกิจ แทนการเน้นความมั่นคงหรือการแข่งขันกันสะสมอาวุธ หรือที่เรียกว่า เศรษฐกิจนำการเมือง ทำให้กรอบความคิดด้านการต่างประเทศของประเทศต่างๆ เปลี่ยนจากการมุ่งเน้นใน “มิติด้านความมั่นคง” มาสู่ “มิติด้านความมั่งคั่ง” ยิ่งเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้แก่นโยบายของจีน

นอกจากนี้ หลังจากที่สงครามเย็นสิ้นสุดลง สงครามอ่าวเปอร์เซียก็ได้ปะทุขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่ร้อนระอุในตะวันออกกลาง เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้โลกประจักษ์ชัดถึงพลังอำนาจ, สถานะ และอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในฐานะอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวของโลกสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่ไม่มีรัฐเดี่ยวหรือกลุ่มรัฐใดที่จะประกอบไปด้วยอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจ, เทคโนโลยี และการทหารได้อย่างเช่นที่สหรัฐอเมริกา มี และคาดว่าสหรัฐอเมริกาจะสามารถคงความยิ่งใหญ่เช่นนี้ต่อไปได้นานนับทศวรรษ ความยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกาได้กลายเป็นตัวกลางกำหนด

³⁶ พู่เย่าจู่ และโจวฉีผิง, *อุดมการณ์ต่างประเทศจีน* (จวีเจียวจงกวงไว่เจียว), หน้า 41. (ภาษาจีน)

ความเป็นไปของการเมืองโลกและระเบียบโลกในยุคหลังสงครามเย็น³⁷ อีกทั้งประธานาธิบดีจอร์จ เฮช ดับเบิลยู บุชก็ได้ออกมาประกาศ “ระเบียบโลกใหม่” ตามรายงานยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติประจำปีค.ศ.1991 (The National Security Strategy Report for 1991) นั้น ระเบียบโลกใหม่นี้จะอิงอยู่บน “ค่านิยมและอุดมคติของอเมริกันชน” และ “บทบาทของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อนอกประเทศสำคัญยิ่ง”³⁸ ยิ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่ทวีมากขึ้นไปอีก

ความยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกาที่แผ่รัศมีออกมาในเวลานั้น ทำให้จีนต้องหันกลับมาทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาอีกครั้งหนึ่ง จีนตระหนักดีว่า จีนยังไม่สามารถที่จะต่อกรหรือแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาได้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นพลังอำนาจการเมืองระหว่างประเทศ, อำนาจทางเศรษฐกิจ หรืออำนาจทางการทหาร จีนล้วนอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบทั้งสิ้น ดังนั้น ในระยะสั้น จีนจำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาเอาไว้ ทั้งนี้ เพื่อไม่เปิดโอกาสให้สหรัฐอเมริกาขัดขวางการพัฒนาประเทศของจีน จีนจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาอีกมากประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยจึงจะสามารถก้าวขึ้นสู่สถานะมหาอำนาจที่มีอำนาจใกล้เคียงกับสหรัฐอเมริกาได้ ดังนั้น ในระยะนี้ จีนจึงมุ่งที่จะดำเนินนโยบายใกล้ชิดและแสวงหาประโยชน์ร่วมกับสหรัฐอเมริกามากกว่าการเผชิญหน้าโดยตรง หลายครั้งที่จีนได้แสดงให้เห็นถึงความอดทนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีต อย่างเช่น กรณีที่สหรัฐอเมริกาและกองกำลังนาโต้ยิงถล่มสถานทูตจีนในกรุงเบลเกรดในปีค.ศ.1999 จีนก็ได้แสดงออกด้วยท่าทีที่ค่อนข้างประนีประนอมมากกว่าในอดีต โดยได้ออกแถลงการณ์ประณามการกระทำดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้ดำเนินมาตรการใดที่จะก่อให้เกิดความริ้วฉานในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การสิ้นสุดลงของสงครามเย็นได้สร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศภายในของจีนเป็นอย่างมาก ประการแรก ทำให้จีนไม่จำเป็นต้องระวังทางด้านทหารสูงอย่างในอดีต สามารถนำงบประมาณมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ ประการที่สอง แนวโน้มใหม่ของโลกที่นานาประเทศหันมาให้ความสำคัญแก่เศรษฐกิจมากกว่าความมั่นคง ทำให้จีนพัฒนาประเทศโดยมุ่งทางเศรษฐกิจตามที่ต้องการได้ อีกทั้ง จีนต้องการที่จะธำรงสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อจีนเช่นนี้ต่อไป นโยบายของจีนจึง

³⁷ Mira Sinha Bhattacharjea, “China in the Post-Soviet World: Developing a Chinese Model,” *World Affairs: the Journal of International Issues* : 29.

³⁸ Ibid., p.30.

มุ่งเน้นสันติภาพ ซึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อโลกเช่นกัน และประการที่สาม ความแข็งแกร่งของสหรัฐอเมริกาทำให้จีนต้องการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาเอาไว้ จึงได้ดำเนินนโยบายที่ค่อนข้างใกล้ชิดและสอดคล้องกับผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายเป็นหลัก

ข. ภาวะโลกาภิวัตน์

ภาวะโลกาภิวัตน์ (globalization) คือ ภาวะที่สภาพแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นผลให้โลกทั้งโลกเชื่อมโยงกันมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็เป็นผลผลักดันให้ประเทศในโลกต้องแข่งขันและปรับตัวเข้าหากันมากขึ้น เป็นกระแสที่จะทำให้โลกกลายเป็นหนึ่งเดียวหรือกลายเป็นโลกไร้พรมแดน สามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันได้หมด ในลักษณะที่ทำให้ปัจเจกบุคคล, ภาคธุรกิจ และรัฐชาติสามารถเชื่อมถึงกันรอบโลกได้มากขึ้น เร็วขึ้น ลึกซึ้งขึ้น และด้วยค่าใช้จ่ายที่ถูกลงเรื่อยๆ โดยกระแสดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลายๆด้านและในหลายมิติ เป็นคำที่นิยมใช้ในการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ (International Political Economy: IPE) และการศึกษาด้านวัฒนธรรมในยุคหลัง มักจะถูกตีความว่าหมายถึง “เศรษฐกิจโลก” หรือ “วัฒนธรรมโลก”³⁹

ความหมายของ “โลกาภิวัตน์” ได้ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมครั้งแรก เมื่อค.ศ.1961 ใน Webster’s Third New International Dictionary of English Language Unabridged แต่ได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1980 โดยได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามไว้ใกล้เคียงกัน อาทิ นักสังคมวิทยาแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) นิยามไว้ว่า โลกาภิวัตน์ จะสามารถเชื่อมโยงแต่ละท้องถิ่นเข้าด้วยกันในลักษณะสังคมโลกสัมพันธ์ และจะเป็นเหมือนตัวตัดความเชื่อมโยงระหว่างช่องว่างและเวลาด้วยการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วฉับพลัน รวมถึงใช้ความรู้และวัฒนธรรมที่สามารถจะแบ่งปันและใช้ร่วมกันได้รอบโลก, นักวิชาการชาวดัตช์ รัดด์ ลับเบอร์ส (Rudd Lubbers) ได้นิยามไว้ว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ระยะทางแห่งภูมิศาสตร์กลายเป็นปัจจัยที่ลดความสำคัญลงในการสร้างและคงอยู่ของความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการเมือง และสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดน และมาร์ติน เอลโบว์ (Martin Elbow) ได้กล่าวว่า

³⁹ Graham Evans and Jeffry Newham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, p. 201.

โลกาภิวัตน์ หมายถึง กระบวนการทั้งหลายที่ทำให้ประชาชนในโลกสามารถที่จะเข้ามาอยู่ร่วมกันในสังคมโลกเดียวกัน โดยปราศจากอุปสรรคด้านระยะทางหรือพรมแดน⁴⁰

แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์นี้ จึงหมายถึง การเพิ่มขึ้นและภาวะที่เข้มข้นขึ้นของกลไก, กระบวนการ และกิจกรรมที่ส่งเสริมสิ่งที่เรียกว่าการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระดับโลก (global interdependence) เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นของปฏิสัมพันธ์หรือการรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวของระบบเศรษฐกิจแห่งชาติเข้าสู่ระบบการค้า การลงทุน และการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศ รวมไปถึงการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของการแลกเปลี่ยนทางสังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยีข้ามพรมแดน⁴¹ และอาจรวมถึงการบูรณาการทางการเมืองและเศรษฐกิจระดับโลกในท้ายที่สุด⁴² ภาวะโลกาภิวัตน์นั้นมีหลายลักษณะ แม้จะยังไม่มีการระบุลักษณะแน่นอนที่เป็นที่เห็นพ้องต้องกัน แต่ก็มีลักษณะพื้นฐาน⁴³ คือ

(1) การที่โลกมีภาวะของความเป็น internationalization มากขึ้น มีการปฏิสัมพันธ์ และพึ่งพาอาศัยกันข้ามพรมแดนมากขึ้น เป็นการเชื่อมโยงโลกให้เป็น “global village”

(2) การที่โลกมีภาวะของความเป็น liberalization มากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การสร้าง “global economy”

(3) การที่โลกมีภาวะของความเป็น universalization มากขึ้น ทำให้ผู้คนในโลกมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันมากขึ้น

(4) การที่โลกมีภาวะของความเป็น westernization มากขึ้น ส่วนต่างๆของโลก จะซึมซับวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น มักใช้ในนัยของการวิจารณ์โลกาภิวัตน์ และ

(5) การที่โลกมีภาวะของความเป็น deterritorialization มากขึ้น คือ ความสำคัญของภูมิศาสตร์จะลดลง ระยะทางและพรมแดนจะไม่มีควมสำคัญมากเช่นในอดีต

⁴⁰ Jan Aart Scholte, “The Globalization of World Politics,” In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, 2nd ed., eds. John Baylis and Steve Smith (Oxford: Oxford University Press Inc., 2001), p.14.

⁴¹ โอลดา โชติช่วง, “โลกาภิวัตน์: ทางเลือกของประเทศไทย,” ใน *สารานุกรม 2546* (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2546), หน้า 151.

⁴² Martin Griffiths and Terry O’Callaghan, *International Relations: The Key Concepts*, pp.126-127.

⁴³ สรุปและเรียบเรียงจาก Jan Aart Scholte, “The Globalization of World Politics,” p.14 และ Martin Griffiths and Terry O’Callaghan, *International Relations: The Key Concepts*, p.127.

อนึ่ง ประเด็นในโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้น จะอยู่ใน 5 ขอบข่ายด้วยกัน⁴⁴ ได้แก่

- (1) Ethnoscapas: การเคลื่อนย้ายของคนข้ามพรมแดนในรูปลักษณะต่างๆ
- (2) Technoscapes: การพัฒนาทางด้านเครื่องจักรและเทคโนโลยีสารสนเทศ
- (3) Finanscapes: การไหลของเงินทุนในโลกผ่านตลาดแลกเปลี่ยนเงินตรา และตลาดหุ้น รวมทั้งสินค้าที่ไม่สามารถควบคุมโดยรัฐได้ตามลำพังได้
- (4) Mediascapes: การทำความเข้าใจให้ปรากฏข้ามพรมแดนในโลก
- (5) Ideoscapes: การขยายตัวของแนวคิดเรื่อง “อิสรภาพ”, “ประชาธิปไตย” และ “สิทธิ”

สำหรับที่มาของภาวะโลกาภิวัตน์นี้มีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ที่มาที่สำคัญที่สุดคือ ทุนนิยมเสรี (Liberal Capitalism) และการปฏิวัติในเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม ทุนนิยมเสรีนั้นโดยรวมแล้วหมายถึงการเชื่อมโยงกันของค่านิยมแบบเสรี ซึ่งเน้นเรื่องเสรีภาพ, สิทธิมนุษยชน, บัณฑิตบุคคลนิยม และประชาธิปไตย โดยใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด⁴⁵ ที่มุ่งเน้นการแข่งขันที่เสรี

นอกจากนี้ ยังมีผู้เห็นว่า ภาวะโลกาภิวัตน์นี้เป็นระบบใหม่ของโลกที่มาแทนที่ภาวะสงครามเย็นที่สิ้นสลายไป สงครามเย็นนั้นมีโครงสร้างอำนาจของตัวเอง คือการสร้างสมดุลระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต สงครามเย็นมีกฎเกณฑ์ในตัวเอง ทั้งในด้านกิจการระหว่างประเทศและด้านเศรษฐกิจ มีทัศนคติต่อโลกของตัวเอง คือ เห็นว่าโลกแบ่งออกเป็นค่ายคอมมิวนิสต์, ค่ายตะวันตก และค่ายที่เป็นกลาง และประเทศทุกประเทศในโลกสังกัดค่ายใดค่ายหนึ่ง มีมาตรฐานของตัวเอง โดยใช้อาวุธนิวเคลียร์เป็นตัววัด และมีภาวะอันตรายในนิยามของตนเอง นั่นคือ การใช้อาวุธนิวเคลียร์ของประเทศใดประเทศหนึ่ง โลกาภิวัตน์ที่เข้ามาแทนที่ระบบสงครามเย็นก็ไม่ต่างกัน มีคุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง แต่เป็นคุณลักษณะที่ตรงข้ามกับสงครามเย็นโดยสิ้นเชิง จากสงครามเย็นที่มีกฎเกณฑ์สำคัญอยู่ที่คำว่า “การแบ่งแยก” หรือ “กำแพง” (กำแพงเบอร์ลิน) โลกาภิวัตน์กลับมีคำสำคัญอยู่ที่คำว่า “บูรณาการ” และ “โครงข่าย” โลกจะถูกร้อยรัดเข้าด้วยกันมากขึ้น ใกล้ชิดกันมากขึ้น จนกระทั่งในที่สุดส่วนต่างๆ ของโลกจะแยกจากกันไม่ออก ภาวะ

⁴⁴ Arjun Appadurai in Kate Nash, *Contemporary Political Sociology, Globalization, Politics and Powers* (Massachusetts: Blackwell Publishers, 2000), pp.85-96. อ้างถึงใน ไอลดา โชติช่วง, “โลกาภิวัตน์: ทางเลือกของประเทศไทย?”, *สารานุกรม* 2546, หน้า 153.

⁴⁵ Martin Griffiths and Terry O'Callaghan, *International Relations: The Key Concepts.*, pp.127-128.

โลกาภิวัตน์มิใช่ภาวะแช่แข็งแบบสงครามเย็น แต่เป็นกระบวนการที่มีพลวัตเคลื่อนไปตลอดเวลา เป็นภาวะที่รัฐชาติ, ตลาด และเทคโนโลยีรวมตัวเข้าหากันในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน⁴⁶

สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปเป็นแบบโลกาภิวัตน์นี้จึงเป็นหนึ่งในแรงผลักดันและปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้จีนต้องเปิดประเทศมากยิ่งขึ้นและติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น นโยบายเปิดประเทศของจีนที่ดำเนินมาตั้งแต่ก่อนที่โลกจะเข้าสู่ภาวะนี้นั้น เมื่อโลกเปลี่ยนไปโงงโงนเป็นหนึ่งเดียวมากขึ้น ก็ทำให้กระแสนี้ไหลเวียนเข้าไปสู่สังคมจีนเช่นกัน ภาวะภายนอกประเทศได้ผลักดันให้จีนจำเป็นที่จะต้องยิ่งเปิดตัวเองออกสู่โลกกว้างมากขึ้น ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมก็ทำให้โลกภายนอกสามารถเข้าถึงจีนได้มากยิ่งขึ้นเช่นกัน ดังที่เต็งเสี่ยวผิงกล่าวว่า “โลกปัจจุบันเป็นโลกของการเปิดกว้าง...การพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ และการปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงต่อกัน”⁴⁷ จีนเห็นว่า การเข้าสู่ระบบที่เป็นสากลของโลกจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จีนสามารถสร้างสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศที่เอื้ออำนวยให้จีนหันไปมุ่งเน้นการพัฒนาภายในต่อไปได้ ซึ่งจะ เป็นหนทางที่จีนจะรักษาผลประโยชน์แห่งชาติได้ดีกว่าการปฏิเสศกระแสโลก อีกทั้งยังทำให้จีนสามารถเข้าไปมีบทบาทร่วมกำหนดกติกาและระบบระหว่างประเทศได้มากกว่าการอยู่ภายนอก

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีระหว่างประเทศซึ่งเป็นจักรเพื่อองสำคัญ ตัวหนึ่งของภาวะโลกาภิวัตน์กลายมามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศจีน เป็นไปได้อย่างยิ่งว่า เศรษฐกิจของจีนในปัจจุบันได้พัฒนามาถึงระดับหนึ่ง ณ ที่นั้นไม่ว่าใครจะ ขึ้นมาเป็นผู้ผู้นำในจีน เมื่อมีสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศบีบคั้น ข้าราชการตามกระแสโลกาภิวัตน์ กระตุ้น พฤติกรรมของมนุษย์ในการขยายตัวในทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีก็จะดึงดูดให้จีน ดำเนินนโยบายการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน⁴⁸ และนโยบายเปิดประเทศต่อไป โดยเป็นการเปิด ประเทศทั้งในลักษณะรับและรุก จีนจะต้องพยายามเข้าร่วมในกิจการระหว่างประเทศด้วยความ กระตือรือร้น และบางครั้งอาจจะต้องยินยอมเสียผลประโยชน์ในบางประเด็นในระดับที่เหมาะสม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เหนือกว่า

⁴⁶ Thomas L. Friedman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization* (New York: Anchor Books, 2000), pp.7-9.

⁴⁷ ฟูเย่าจู่ และโจวฉีผิง, *จุดรวมการต่างประเทศจีน* (จวีเจียวจงกั๋วอ่วเจียว), หน้า 41. (ภาษาจีน)

⁴⁸ เขียน ฉีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน*, หน้า 57.

หากจีนจะหลีกเลี่ยงภาวะนี้ก็มีอยู่หนทางเดียวคือ การกลับไปสู่ยุคการปิดประเทศ ซึ่งจะไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่จีนกำลังดำเนินอยู่ จีนตระหนักดีว่า การปิดตัวเอง ภายใต้ภาวะที่โลกมีกระแสโลกาภิวัตน์ไหลเวียนเป็นกระแสหลักนั้น มีแต่จะทำให้จีนเป็นฝ่ายเสียประโยชน์ ล้าหลัง และยากจนต่อไป กลายเป็นประเทศที่ถูกโลกทิ้งไว้เบื้องหลัง เป็นประเทศริมขอบของโลกโลกาภิวัตน์ โดยการปิดประเทศอีกครั้งจะทำให้อัตราการเจริญเติบโตของจีนช้าลงทันที อัตราการว่างงานจะเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ อีกทั้งยังทำลายวิถีการบริโภคของคนจีนจำนวนนับหลายร้อยล้านคน ซึ่งจะเป็นอันตรายโดยตรงต่ออำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์จีน⁴⁹ ทำให้การเมืองจีนขาดเสถียรภาพ และอาจนำไปสู่ความวุ่นวายในสังคมที่พรรคคอมมิวนิสต์ไม่อาจควบคุมได้ ดังนั้น จีนจึงไม่มีหนทางอื่นใดนอกจากจะเปิดตนเชื่อมโยงต่อโลกภายนอกมากขึ้น

ในระหว่างการให้สัมภาษณ์แก่นิตยสาร “จื่อจิง” ของฮ่องกง เจียงเจ๋อหมินได้กล่าวว่า “จีนในทศวรรษที่ 1990 จะต้องเป็นจีนที่ยิ่งเปิดกว้าง เป็น 10 ปีที่สำคัญของจีน ภายใต้ภาวะโลกาภิวัตน์ของโลก จีนจะต้องดำเนินนโยบายที่หันหน้าเข้าหาโลกมากขึ้น”⁵⁰

อย่างไรก็ดี ในทัศนะของเจียงเจ๋อหมินนั้น โลกาภิวัตน์เป็นเสมือน “ดาบสองคม” ให้ทั้งคุณและโทษแก่จีน ดังนั้น นอกจากจีนจะต้องยึดดำเนินนโยบายแบบเปิดประเทศ พยายามเข้าร่วมทั้งความร่วมมือและการแข่งขันระหว่างประเทศ และพยายามใช้ทุกโอกาสทุกเงื่อนไขที่ได้รับให้เป็นประโยชน์แล้ว ขณะเดียวกัน จีนยังจะต้องเผชิญหน้ากับความเสี่ยงทุกประเภทอย่างมีสติ จะต้องรักษาจุดยืนของตัวเอง และรักษาเอกภาพทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้ได้⁵¹

ผลอันเป็นรูปธรรมของการดำเนินนโยบายแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระดับระหว่างประเทศที่มากขึ้นนั้นปรากฏออกมาในหลายมิติ ได้แก่

(ก) ด้านเศรษฐกิจ มิตินี้เห็นได้อย่างเด่นชัดมาก ไม่ว่าจะเป็นการเปิดประเทศด้านเศรษฐกิจ, การรับทุนต่างชาติ, การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ และการนำเศรษฐกิจของตนไปผูกไว้กับเศรษฐกิจของโลกมากขึ้น

⁴⁹ จีระพร จีระนนท์กิจ, นโยบายเปิดประเทศของจีน: 2 คม 2 ด้าน [Online].

⁵⁰ เหลิ่งหลง, ประเทศจีนภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมิน—ย้อนดู 10 ปีที่ผ่านมาและการพัฒนาในศตวรรษใหม่ (เจียงเจ๋อหมินหลังเต่าเขี่ยเตอจวงว้อ—สื่อเหนียนหุยกู่เหอซินซื่อจี้เตอฟาจ่าน) [Online]. (ภาษาจีน)

⁵¹ เรื่องเดียวกัน

(ข) *ด้านการต่างประเทศ* มิตินี้ที่ค่อนข้างชัดเจน นโยบายต่างประเทศของจีนในยุคหลังเปลี่ยนจากการใช้อุดมการณ์เป็นแกนหลักมาเดินทางสายกลางที่พยายามประสานตัวเข้ากับโลกมากขึ้น เลิกนโยบายปิดประเทศและโดดเดี่ยวตัวเอง แต่เน้นการเข้ามามีบทบาทในการรักษาสันติภาพโลก, การพัฒนา, การสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค และการเป็นมิตรกับนานาประเทศ

(ค) *ด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ* สองประเด็นนี้ได้รับความสำคัญในการกำหนดนโยบายของจีนที่เท่าเทียมกัน ซึ่งแตกต่างจากสมัยสงครามเย็นอย่างมาก และสอดคล้องกับหลักการของแนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

(ง) *ด้านความพยายามเข้าร่วมในองค์การและกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ* เพื่อยกระดับสถานะของตนเองและเข้าสู่กติกาสากลมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อจีนในการเรียนรู้ที่จะอยู่รอดในภาวะโลกาภิวัตน์ เช่น การเป็นสมาชิก APEC, การกระชับความสัมพันธ์กับ ASEAN เป็น ASEAN+3⁵², การเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย, การเป็นสมาชิก WTO, การเข้าร่วมเป็นภาคีในพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) และการเป็นสมาชิกการประชุมความร่วมมือเอเชีย (Asia Cooperation Dialogue: ACD) เป็นต้น

(จ) *ด้านอื่นๆ* เช่น การเปิดกว้างด้านการสื่อสารและคมนาคม ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น, ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านในการผลิต, การทหาร และการวิจัย จีนพึ่งพาเทคโนโลยีภายนอกมากขึ้น, ด้านการศึกษา มีการส่งนักเรียนนักศึกษาออกไปศึกษาต่างประเทศ เช่นเดียวกับการเปิดรับนักเรียนนักศึกษาจากต่างชาติเข้ามาเรียนในจีนมากขึ้น และด้านวัฒนธรรม จีนเปิดรับและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาติอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่มาจากสหรัฐอเมริกา, ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป เป็นต้น

ดังนั้น นโยบายต่างประเทศของจีนในยุคหลังสงครามเย็นจึงเป็นการผสมผสานกันของแนวคิดระหว่างการพัฒนาตนเอง, ธิปไตย และระดับการพึ่งพานานาประเทศที่มากขึ้น⁵³ กล่าวคือ จีนยังคงมีความเป็นตัวของตัวเองในเวทีระหว่างประเทศในระดับที่สูง แต่ในมิติของการพัฒนาประเทศก็ได้เปิดตัวเองและพึ่งพาอาศัยประเทศอื่นมากขึ้น

⁵² ASEAN+3 เป็นกรอบความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนืออีก 3 ประเทศ ซึ่งได้แก่ จีน, ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้

⁵³ Thomas W. Robinson, "[In]dependence in China's Post-Cold War Foreign Relations," in *China and the World: Chinese Foreign Policy Faces the New Millennium*, 4th ed., ed. Samuel S. Kim (Colorado: Westview Press, 1998), pp.211-212.

โดยสรุปแล้ว ในภาวะที่โลกใบนี้อยู่ในกระแสของโลกาภิวัตน์ หนทางที่ดีที่สุดที่รัฐบาลจีนเลือกให้แก่ประเทศก็คือ การผสมผสานกลมกลืนไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ แม้ว่าระดับของความลึกที่จีนเข้าร่วมในกระแสอาจจะน้อยกว่าประเทศตะวันตกฝ่ายเสรีนิยม แต่การเปิดกว้างมากขึ้นของจีนในทุกๆ ด้านก็แสดงให้เห็นว่า แนวโน้มที่จีนจะเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว คงจะเป็นเรื่องที่ไม่ไกลจนเกินไป อีกทั้ง นอกจากจีนเองที่ประสงค์จะผสมผสานตัวเองเข้ากับโลกมากขึ้นแล้ว ประเทศต่างๆ ในโลกก็ต้องการจะรับเงินเข้ามาไว้ในระบบโลกที่เป็นสากลนิยมมากขึ้นเช่นกัน

4.2.2 นโยบายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีคลินตันที่มีต่อจีน

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนก็คือ นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นเป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ไม่ว่าจะเป็นปฏิสัมพันธ์ในทางบวกคือเป็นความร่วมมือหรือปฏิสัมพันธ์ในทางลบคือความขัดแย้ง ล้วนเกิดขึ้นจากการดำเนินความสัมพันธ์สองทางระหว่างรัฐสองรัฐ ดังนั้น การที่นโยบายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเป็นไปในรูปแบบใดนั้นก็ย่อมจะขึ้นอยู่กับนโยบายของอีกฝ่ายที่ดำเนินต่อตนด้วย

นโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนในยุครัฐบาลคลินตันจึงเป็นส่วนสำคัญและเป็นเหตุผลหนึ่งในเหตุผลหลักของจีนที่ทำให้จีนตัดสินใจดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา เพราะการจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีได้นั้น จำเป็นจะต้องเกิดจากความร่วมมือของทั้งสองฝ่าย มิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะหากจีนพยายามดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา แต่สหรัฐอเมริกา กลับมีนโยบายที่ต้องการจะปิดล้อมหรือแข่งขันกับจีน ก็ย่อมจะทำให้การดำเนินนโยบายของจีนดังกล่าวไม่ประสบผล

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ที่พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นของจีนและสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีคลินตันจึงเกิดมาจากการดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกันของทั้งสองฝ่าย

นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตามสภาพการเมืองภายในและกลุ่มการเมืองที่ขึ้นมาปกครองประเทศของสหรัฐอเมริกาและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ โดยในยุคต้นสงครามเย็นนั้น สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายสกัดกั้น ปิดล้อมและเป็นปฏิปักษ์ต่อจีนอย่างแจ้งชัด ต่อมาในทศวรรษที่ 1970 สหรัฐอเมริกาก็ได้เริ่มแสดงเจตจำนงที่ต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน แต่ก็ประสบกับอุปสรรคนานาประการทำให้

ความสัมพันธ์ทั้งสองอยู่ในสภาพที่ลุ่มๆดอนๆมาโดยตลอด แต่โดยมากแล้วก็มักจะยึดหลักการ
สัญนิยมเป็นหลัก⁵⁴ ต้องการแสวงหาอำนาจ ถ่วงดุลอำนาจ และเอาชนะอุดมการณ์คอมมิวนิสต์

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงพร้อมกับการจางหายไปของภาวะการแข่งขันกันทาง
อุดมการณ์ ก็น่าจะทำให้ทั้งสองประเทศพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันได้ แต่ในความเป็นจริงนั้น
นโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนในเวลานั้น กลับไปจำกัดอยู่แต่ในกรอบของสิทธิมนุษยชนและ
การส่งเสริมประชาธิปไตย อันสืบเนื่องมาจากกรณีวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน ทำให้ความสัมพันธ์
ระหว่างทั้งสองยังคงไม่ดีเท่าที่ควร

จวบจนกระทั่งปีค.ศ.1993 ประธานาธิบดีบิล คลินตันก็ได้รับเลือกขึ้นมาดำรงตำแหน่ง
ประธานาธิบดี โดยได้ปกครองสหรัฐอเมริกา 2 สมัยด้วยกัน คือ ระหว่างปีค.ศ.1993-1997 และ
ค.ศ.1997-2001 ในความเป็นจริงนั้น นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลคลินตันที่มีต่อจีนในช่วง
สองสมัยนี้ก็มีความแตกต่างกันพอสมควร โดยนโยบายส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานั้นจะอยู่ในช่วงสมัยที่สองเป็นสำคัญ

การดำเนินความสัมพันธ์กับจีนในระยะแรกที่คลินตันขึ้นมาดำรงตำแหน่งนั้น อาจกล่าว
ได้ว่า สหรัฐอเมริกาไม่ได้ให้ความสำคัญกับความร่วมมือและการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับจีน
มากนัก เนื่องจากประธานาธิบดีคลินตันมุ่งเน้นที่จะแก้ปัญหาภายใน โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจ
และใส่ใจประเด็นด้านการต่างประเทศเป็นประเด็นรอง และในประเด็นด้านต่างประเทศ
สหรัฐอเมริกาก็มีปัญหาอื่นเฉพาะหน้ากับประเทศอื่นมากกว่าจีน ไม่ว่าจะเป็นรัสเซีย, เกาหลีเหนือ,
บอสเนีย และตะวันออกกลาง ประกอบกับทัศนคติของคลินตันต่อจีนตั้งแต่ตอนที่หาเสียงเลือกตั้งก็
ค่อนข้างเป็นไปในทางลบ ทำให้แม้จะยอมรับว่าจีนเป็นประเทศใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อโลกด้วย
ประชากรจำนวนถึง 1 ใน 5 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในโลก แต่ก็บีบบังคับจีนในหลายเรื่อง
เพื่อต้องการกดดันให้จีนพัฒนาไปในแนวทางที่สหรัฐอเมริกาหรือมาตรฐานตะวันตกต้องการ โดย
ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างกันในด้านต่างๆ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวปราศรัยในวันดำรง
ตำแหน่งประธานาธิบดี (State of the Union Address) ของคลินตันในสมัยแรกนั้นแทบจะไม่มี

⁵⁴ หวงอี้, “งานศึกษาแนวคิดนโยบายต่อจีนของสหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามเย็น,” (เหลิ่งจ้านไห่ว
เหมยกว่าอ์ดุยหัวเจิ้งเซอหลี่เนี่ยนท่านหยวน) ใน รวมงานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมัยใหม่ (เสียนไต้กั๋วอ์
กวางานซื่อลู่ฉง). เจิ้งจวินเจี๋ย, บรรณาธิการ (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สื่อซื่อ, 2001), หน้า 310. (ภาษาจีน)

การเอ่ยถึงประเทศจีนเลย ความสัมพันธ์กับจีนจึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญในอันดับต้นของระเบียบวาระในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้น

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังคงเห็นว่าตนอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าจีน มีความไม่เข้าใจจีนอยู่มาก และต้องการที่จะกดดันจีนให้เดินตามแนวทางที่ตนต้องการ ดังจะเห็นได้จากการแถลงถึงนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นครั้งแรกหลังเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีของคลินตัน ซึ่งมีใจความสำคัญว่า

“ประเทศจีนมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงถึงร้อยละ 10 การค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาก็มีส่วนที่สูงมาก กล่าวได้ว่า ความเจริญเติบโตที่น่าตะลึงของจีนนี้ สหรัฐอเมริกามีคุณูปการในการสรรค์สร้างอยู่ไม่น้อย...เราต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ในลักษณะคู่ค้านี้ไว้ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการให้จีนปรับปรุงในเรื่องของสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย เพราะเราสนับสนุนการเติบโตในแนวทางนี้...นโยบายของเราต่อจีนนั้นต้องการผลักดันให้จีนเปลี่ยนการปกครองจากระบอบสังคมนิยมเป็นประชาธิปไตย ผ่านการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจและการเมือง”⁵⁵

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ตั้งแต่ปีค.ศ.1993 เป็นต้นมา มีประเด็นใหญ่ๆน้อยหลายประเด็นที่เข้ามาเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาความสัมพันธ์ของทั้งสอง ซึ่งนโยบายของฝ่ายสหรัฐอเมริกาต่อประเด็นเหล่านี้ก็มักมีลักษณะประนีประนอมต่ำ ฝ่ายจีนเห็นว่า สหรัฐอเมริกายังมียุทธศาสตร์ที่ต้องการจะกดดันจีนและยังไม่ทีทิศทางที่แน่นอน⁵⁶

อย่างไรก็ดี ยิ่งเวลาผ่านไปมากเท่าใด นโยบายของสหรัฐอเมริกาในยุคของคลินตันก็ได้เผยให้เห็นนัยของลัทธิพหุสัมพันธ์⁵⁷ ที่มองค้ประกอบของแนวคิดทางยุทธศาสตร์แบบเสรีนิยมและ

⁵⁵ ชูเก้อ, นโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนและปัญหาไต้หวัน (เหมยกว่า๋อตั๋ยหัวเจ็งเซ่อหยวีไถวานเวินถึ), (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชื่อเจ็ยจือชื่อ, 1998), หน้า 671. (ภาษาจีน) และ หนิวจวิน, “กล่าวถึงพัฒนาการและลักษณะเด่นของนโยบายที่มีต่อจีนในสมัยการดำรงตำแหน่งสมัยแรกของรัฐบาลคลินตัน,” (ลุ่นเค่อหลินตุนเจ็งผู้ตี้อีเร็นซีตั๋ยหัวเจ็งเซ่อเตอเหย่นเปี่ยนหยวีฉีเทอเตียน) ใน งานวิจัยสหรัฐอเมริกา (เหมยกว่า๋อเหย่นจิว) [Online]. 1998. Available from: <http://victorian.fortunecity.com/villiers/685/1998/first01.htm> [2003, May 5]. (ภาษาจีน)

⁵⁶ หนิวจวิน, “กล่าวถึงพัฒนาการและลักษณะเด่นของนโยบายที่มีต่อจีนในสมัยการดำรงตำแหน่งสมัยแรกของรัฐบาลคลินตัน,” ใน งานวิจัยสหรัฐอเมริกา (เหมยกว่า๋อเหย่นจิว) [Online]. (ภาษาจีน) และโปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับมุมมองของฝ่ายจีนที่มีต่อนโยบายของคลินตันในสมัยแรกได้ในเรื่องเดียวกัน

⁵⁷ “บุช ตี้อทรีน,” มติชนสุดสัปดาห์ 23 (21-27 มีนาคม 2546), หน้า 94.

อุดมการณ์นิยมมากขึ้นเรื่อยๆ ประการหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการก้าวไปสู่ความรุ่งโรจน์ทางเศรษฐกิจ เน้นเศรษฐกิจนำการเมือง และอีกประการหนึ่ง เพราะสหรัฐอเมริกาตระหนักดีว่า หลังยุคสงครามเย็น ไม่มีประเทศใดที่อยู่ในสถานะเป็นคู่แข่งกับสหรัฐอเมริกาได้ แนวคิดเรื่อง “ภัยคุกคามจีน” (China Threat) จึงลดน้อยลง อีกทั้งสหรัฐอเมริกายังสามารถอาศัยภาวะโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีเผยแพร่ค่านิยมอเมริกาและสถาปนาระเบียบโลกที่สอดคล้องกับความต้องการของตนได้⁵⁸ ลักษณะเช่นนี้ ทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาปรับท่าทีของนโยบายที่มีต่อจีน เลิกล้มแนวคิดต่อต้านจีน แต่หันมาใช้นโยบายที่ใกล้ชิดและเป็นมิตรมากขึ้น

ในช่วงสมัยที่ 2 ของการดำรงตำแหน่งนั้น ประธานาธิบดีคลินตันได้มีท่าทีต่อจีนที่เปลี่ยนไปค่อนข้างมาก โดยหันมาให้ความสำคัญกับจีน อย่างเช่นในคำกล่าวปราศรัยในวันดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1997 คลินตันได้แถลงว่า

“เราจะต้องดำเนินการติดต่อกับจีนให้ลึกซึ้งกว่าที่เป็นอยู่เพื่อประโยชน์และอุดมคติของเราเอง จีนที่โดดเด่นไม่ใช่สิ่งที่ดีต่อสหรัฐอเมริกา จีนกำลังมีบทบาทต่อโลกที่เหมาะสม ข้าพเจ้าจะไปเยือนจีนและได้เชิญประธานาธิบดีจีนให้มาเยือนเราด้วย ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นเพราะเราเห็นพ้องกันในทุกเรื่อง แต่เป็นเพราะการผูกพันกับจีนเป็นหนทางที่ดีที่สุดที่จะเผชิญหน้ากับความท้าทายร่วมกัน เช่น การยุติการทดลองนิวเคลียร์ และจัดการกับความแตกต่างพื้นฐานระหว่างทั้งสองประเทศอย่างเรื่องสิทธิมนุษยชน”⁵⁹

ต่อมา ในตอนปลายของวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ.1997 คลินตันได้แถลงนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่อจีนโดยตรงผ่านทางโทรทัศน์ใจความสำคัญว่า

“ประเทศจีนเป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่ประเทศหนึ่ง มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีอนาคตที่สดใส และจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ของศตวรรษที่ 21 การขยายความร่วมมือกับจีน พร้อมกับขจัดข้อพิพาทระหว่างกันถือเป็นหนทางที่สอดคล้องกับผลประโยชน์พื้นฐานของสหรัฐอเมริกา โดยทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนสามารถขยาย

⁵⁸ ไสว วิศวานันท์, ความสัมพันธ์จีน-สหรัฐฯจะดีขึ้นหรือเลวลง [Online]. 2001. Available from: <http://www.ias.chula.ac.th/Products/Publications/THArticle/TextView.asp?ID=SW0120010523P11> [2003, February 7].

⁵⁹ President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1997 [Online]. 1997. Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou97.html> [2002, October 26].

ความร่วมมือระหว่างกันใน 6 ด้านดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริมสันติภาพ, ความรุ่งเรือง และ เสถียรภาพของโลก โดยวางยุทธศาสตร์ที่สร้างเสริมความร่วมมือต่อกัน (2) รักษา สันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยฝ่ายสหรัฐอเมริกาที่ยืนยันใน นโยบาย “จีนเดียว” จะปล่อยให้ฝ่ายจีนแก้ไขปัญหาได้หวั่นโดยสันติวิธีเอง (3) ยับยั้ง การแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง (weapon of mass destruction: WMD) (4) ปรามปรามอาชญากรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะ ด้านยาเสพติด (5) ก่อตั้งระบบการค้าระหว่างประเทศที่มีอิสระ, เป็นธรรม และเสรี รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับการลงทุน และ (6) ร่วมกันแก้ไขปัญหาระหว่าง สิ่งแวดล้อม...นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่อจีนนั้นไม่ใช่ในนโยบายที่ต้องการ จะสกัดกั้นหรือสร้างความขัดแย้ง แต่มุ่งสู่ความร่วมมือในระยะยาว และแก้ไขข้อพิพาท ระหว่างกัน...รัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่เห็นด้วยกับชาวอเมริกันบางกลุ่มที่ต้องการให้ ดำเนินนโยบายสกัดกั้นหรือโดดเดี่ยวจีน ประเทศจีนที่ถูกปิดล้อมและโดดเดี่ยวจะเป็น อันตรายมากกว่าเป็นประโยชน์ต่อโลก ดังนั้น เป้าหมายที่เราแสวงหาคือ ความร่วมมือ ไม่ใช่ความขัดแย้ง⁶⁰

ในวาระที่ได้เยือนกรุงปักกิ่ง คลินตันก็ได้กล่าว ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่งในวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ.1998 ความว่า

“...ข้าพเจ้าเชื่อว่า จะเป็นการดีสำหรับประชาชนชาวอเมริกาที่จะมีความสัมพันธ์ที่ เท่าเทียมกันและเคารพซึ่งกันและกันกับจีนในศตวรรษที่ 21 มากกว่าการทุ่มเทกำลัง เวลาและกำลังเงินมหาศาลเพื่อสกัดกั้นจีน...สหรัฐอเมริกาต้องการที่จะสร้าง ความสัมพันธ์ใหม่กับจีน เราต้องการให้จีนประสบความสำเร็จ มั่นคง และเสรี เพื่อจะได้ ทำงานร่วมกับเราในอันที่จะสร้างสรรคโลกที่สันติและรุ่งเรืองยิ่งขึ้น...”⁶¹

ถ้อยแถลงข้างต้นล้วนแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนที่เปลี่ยนไป โดยให้ความสำคัญกับจีนมากขึ้น มุ่งหวังที่จะเห็นจีนแข็งแกร่ง, มั่นคง และรุ่งเรือง และต้องการให้ จีนเข้ามามีบทบาทในการรับภาระต่อโลกมากยิ่งขึ้น มีลักษณะที่ต้องการใกล้ชิดและสาน สัมพันธ์อันดีกับจีนมากกว่าในอดีต

⁶⁰ สรุปลและเรียบเรียงจาก ช่งเหลียนเชิงและก่งเสี่ยวหัว, ข้อขัดแย้งระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาผ่าน ช่องแคบไต้หวัน (ชวานเยว่ไถวานไห่เสี่ยเตอจงเหมยเจ็ยเว่เสี่ยง), (ยูนนาน: สำนักพิมพ์ยูนนานเหรินหมิน, 2001), หน้า 302-303. (ภาษาจีน)

⁶¹ Transcript: President Clinton Remarks at Beijing University [Online]. 1998. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/beijuniv.htm> [2003, January 13].

ลักษณะพิเศษของความเปลี่ยนแปลงในนโยบายต่างประเทศที่สหรัฐอเมริกาเมื่อถึงใน
ยุคนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ส่วนด้วยกัน ได้แก่

(1) *การยกระดับความสำคัญของประเด็นทางเศรษฐกิจในนโยบาย* เพื่อผลประโยชน์
ของสหรัฐอเมริกาเอง และก็เป็นผลดีอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีน
กับสหรัฐอเมริกา หลังยุคสงครามเย็น สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป หันมา
มุ่งเน้นการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจมากกว่าการสะสมกำลังอาวุธ ทำให้สหรัฐอเมริกา
จำเป็นต้องปรับบทบาทของตัวเองเช่นกัน โดยหันมาเน้นการแก้ปัญหาภาวะชะงักงันของเศรษฐกิจ
ภายในเพื่อรักษาสถานะความเป็นผู้นำของสหรัฐอเมริกาในเวทีโลก ทำให้ประเด็นด้านเศรษฐกิจ
ได้รับความสำคัญเพิ่มขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนไปด้วย อย่างเช่น ในเดือน
สิงหาคม ค.ศ.1993 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกาได้นำคณะผู้บริหารบริษัท
ชั้นนำและผู้บริหารระดับสูงของสหรัฐอเมริกาเยือนจีน และได้ลงนามในกรอบความร่วมมือทาง
การค้าที่มีมูลค่ากว่า 5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และต่อมาในปีค.ศ.2000 คลินตันได้ประกาศ
ยกสถานะของจีนเป็นคู่ค้าถาวร ทั้งนี้ การปรับท่าทีของสหรัฐอเมริกาในเรื่องเศรษฐกิจก็เป็นผล
มาจากผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเองเป็นสำคัญ เนื่องจากจีนเป็นตลาดส่งออกสินค้า
ขนาดใหญ่และเป็นตลาดแรงงานชั้นดีของสหรัฐอเมริกา การสร้างความสัมพันธ์อันดีย่อมเป็น
ประโยชน์ต่อเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกามากกว่า

(2) *การปรับนโยบายต่างประเทศต่อจีนเป็น “Engagement Policy”* ด้านหนึ่งแสดงให้เห็น
เห็นว่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักแล้วว่า การดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวจีนทางการเมืองและ
ปิดกั้นทางเศรษฐกิจไม่ใช่หนทางที่เป็นประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกา อีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นว่า
สหรัฐอเมริกาต้องการอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับจีนดูแลนโยบายทั้งในและนอกประเทศของจีน
อย่างใกล้ชิดมากขึ้น เปลี่ยนจากไม่แข่งมาใช้ไม้นวม ใช้การติดต่อที่ใกล้ชิดควบคุมความประพฤติ
ของจีน และค่อยๆ ถอยทอดค่านิยมวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกาเข้าสู่สังคมจีน โดยเฉพาะค่านิยม
เรื่อง “เสรีภาพ” และ “ประชาธิปไตย” ซึ่งอาจจะได้ผลดีกว่าการปิดล้อมหรือสกัดกั้นจีนเช่นในอดีต
แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นอุดมคตินิยมมากขึ้นของ
นโยบายสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมให้จีนเข้าสู่ระบบระหว่างประเทศ เพื่อปรับ
มาตรฐานของจีนให้อยู่ในกรอบของกติกาสากลมากยิ่งขึ้น เช่น การสนับสนุนให้จีนเข้าเป็นสมาชิก
WTO และการสนับสนุนการเข้าร่วมในเวที APEC และ ASEAN+3 ของจีน

(3) การคำนึงถึงยุทธศาสตร์ภาพรวมของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและของโลก ทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนต่างก็เป็นประเทศใหญ่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก การรักษาสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาคเป็นภาระหน้าที่ที่ทั้งสองประเทศจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะเดียวกัน ทั้งสองประเทศก็เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติและเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ในครอบครอง ก็ย่อมจะต้องมีหน้าที่รักษาสันติภาพของโลก แก้ไขข้อพิพาท โดยเฉพาะในภูมิภาคอย่างปัญหาอินเดียนกับปากีสถาน และปัญหาคาบสมุทรเกาหลี และอาชญากรรมระหว่างประเทศร่วมกัน เช่น การขนยาเสพติดข้ามชาติ และการก่อการร้ายสากล เป็นต้น โดยเหล่านี้ล้วนถือเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่าย สหรัฐอเมริกาไม่สามารถกระทำการได้เพียงลำพัง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในระดับสูงจากทางจีน ทำให้สหรัฐอเมริกายินยอมปรับท่าที โดยให้ความสำคัญกับจีนในแง่ของยุทธศาสตร์ความร่วมมือมากขึ้น อย่างเช่น ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1994 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาได้ลงนามร่วมกับรองนายกรัฐมนตรีของจีนใน “แถลงการณ์ว่าด้วยการยับยั้งการผลิตกัมมันตภาพรังสีที่จะนำมาใช้ในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์” และ “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์” เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อจีนที่ให้ความสำคัญต่อสันติภาพในภาพรวมของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและของโลกมากขึ้น

(4) การปรับลดความสำคัญของปัญหาสิทธิมนุษยชนจาก “หัวใจของความสัมพันธ์” เป็น “ปัญหาที่สำคัญ” ลดท่าทีที่แข็งกร้าวต่อจีนในด้านสิทธิมนุษยชนลง และเห็นว่า การโยงประเด็นสิทธิมนุษยชนกับประเด็นด้านการค้าถือเป็นการบ่อนทำลายผลประโยชน์ของธุรกิจสหรัฐอเมริกาพอๆกับธุรกิจจีน อีกทั้งการใช้ท่าทีที่เป็นมิตรมากขึ้นกับจีนน่าจะทำให้ฝ่ายจีนยอมแก้ไขปัญหาที่จีนได้ดูแลการค้าสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมากในแต่ละปีได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1994 คลินตันได้ประกาศในการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนที่ทำเนียบขาวถึงการตัดสินใจต่ออายุสถานะความเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ให้แก่จีนในปีค.ศ.1994-1995 และต่อไปจะไม่นำเรื่องสิทธิมนุษยชนมาโยงกับการพิจารณาสถานะดังกล่าวให้แก่จีนอีก ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า สหรัฐอเมริกาจะเลิกล้มความพยายามในการแก้ปัญหาสิทธิมนุษยชนในจีน เพียงแต่ปรับลดความสำคัญลง โดยไม่ประสงค์ให้ปัญหานี้มาเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาความสัมพันธ์กับจีน ซึ่งก็เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเอง⁶²

⁶² สรุปและเรียบเรียงจาก เจิ้งจวินเจี๋ย, รวมงานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมัยใหม่ (เสียนไต้กั๋วจี้กวานซื่อลู่ฉง), หน้า 311-315. (ภาษาจีน) และ ชูเก้อ, นโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนและปัญหาไต้หวัน (เหมยยกั๋วอ์ดู่หัวเจิ้งเซอหยวีไถวานเวินถึ), หน้า 664-668. (ภาษาจีน)

(5) การเปลี่ยนทัศนคติที่มองจีนจาก “ศัตรู” เป็น “มิตร” การเติบโตอย่างรวดเร็วของจีน นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมานั้น ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาในอดีตเพิ่มความหวาดระแวงต่อจีนมากขึ้น โดยเห็นว่า การเติบโตของจีนซึ่งอาจจะสามารถก้าวเป็นมหาอำนาจได้ในเร็ววันนี้ เป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาในโลกและโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สร้างความสั่นคลอนให้แก่เสถียรภาพความเป็นมหาอำนาจโลกของสหรัฐอเมริกา ทำให้นโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนมักจะแสดงออกถึงทัศนคติที่เห็นจีนเป็นศัตรูคู่แข่งและต้องการกดดันจีน แต่ในรัฐบาลยุคคลินตัน นโยบายที่ใกล้ชิดจีนมากขึ้นได้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเห็นจีนเป็นมิตรและเป็นคู่แข่งมากขึ้น พฤติกรรมที่สำคัญที่สุดก็คือ การประกาศร่วมกันของทั้งสองฝ่ายในปีค.ศ.1997 และค.ศ. 1998 ที่ต้องการพัฒนาความสัมพันธ์ให้เป็น “ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในเชิงสร้างสรรค์”

(6) การยืนยันในนโยบาย “จีนเดียว” ประเด็นที่ทำให้ฝ่ายจีนพึงพอใจในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีนมากที่สุดประเด็นหนึ่งคือ การที่ประธานาธิบดีคลินตันได้ยืนยันในหลักการ “จีนเดียว” และยืนยันที่จะปฏิบัติตามแถลงการณ์ร่วมทั้ง 3 ฉบับซึ่งจีนถือเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเคร่งครัด คลินตันได้ประกาศอย่างชัดเจนว่าจะไม่สนับสนุนและไม่ยอมรับแนวคิด “ไต้หวันอิสระ” หรือ “หนึ่งจีน หนึ่งไต้หวัน” อีกทั้งยังไม่สนับสนุนให้ประเทศอื่นยอมรับหลักการดังกล่าวด้วย⁶³ ความแตกต่างของนโยบายต่างประเทศของคลินตันกับรัฐบาลก่อนหน้าก็คือ แต่ไหนแต่ไรมา สหรัฐอเมริกาจะแถลงว่ายืนยันในหลักการ “จีนเดียว” แต่ไม่เคยบอกว่าจะไม่สนับสนุนการแยกตัวเป็นเอกราชของไต้หวัน แต่สำหรับรัฐบาลนี้ คลินตันได้ออกมาประกาศและให้คำมั่นแก่ทางจีน เท้ากับเป็นการลบประเด็นนี้ออกจากผังนโยบายของสหรัฐอเมริกา โดยพฤติกรรมที่สหรัฐอเมริกาแสดงออกก็สอดคล้องกับคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ทางจีนด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ.1999 ไต้หวันได้ออกมาประกาศต้องการมีความสัมพันธ์แบบรัฐต่อรัฐกับจีน ทำให้จีนไม่พอใจเป็นอันมาก แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ได้ออกมาสนับสนุนจีนบนพื้นฐานของ “จีนเดียว” เป็นต้น

รัฐบาลของประธานาธิบดีคลินตัน ได้แสดงให้เห็นถึงจีนและชาวโลกเห็นว่า สหรัฐอเมริกามีความต้องการที่จะเป็นมิตรมากกว่าเป็นศัตรูกับจีน มีความพร้อมที่จะทำความเข้าใจจีนมากกว่าในอดีต และมีความมุ่งหมายที่ต้องการจะเห็นจีนเติบโตไปในทางเป็นประโยชน์ต่อโลก อีกทั้ง ยัง

⁶³ ซ่งเหลียนเชิงและกังเสี่ยวหัว, ข้อขัดแย้งระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาผ่านช่องแคบไต้หวัน (ชวานเยว่ ไถวานไห่เสี่ยเตอจงเหมยเจี๋ยวเลี๋ยง), หน้า 322. (ภาษาจีน)

ยกระดับความสำคัญของจีนในทัศนคติให้มีความเท่าเทียมกันกับสหรัฐอเมริกามากยิ่งขึ้นกับการเป็น “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” ระหว่างกัน ดังคำกล่าวของประธานาธิบดีคลินตันในวาระที่ได้ไปเยือนซีอานในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1998 ว่า “เรามีความสามารถอันทรงพลังที่จะช่วยให้อีกฝ่ายเจริญเติบโต เราได้เรียนรู้อย่างมากจากกันและกัน และในฐานะที่เป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ทั้งสองชาติ เรามีความรับผิดชอบร่วมกันต่ออนาคตของโลกใบนี้”⁶⁴

กล่าวโดยสรุปแล้ว นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลคลินตันในสมัยแรกและสมัยที่สองนั้นมีข้อแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย แต่ก็มีพัฒนาการไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ ในสมัยแรกนั้นนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อจีนมีลักษณะที่ไม่แน่นอน มีอิทธิพลของความสัมพันธ์ในอดีตครอบงำอยู่ค่อนข้างมาก ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งกันหลายครั้ง แต่ในสมัยที่สอง คลินตันได้ปรับเปลี่ยนนโยบายที่มีต่อจีน มีความชัดเจนและแน่นอน โดยเน้นการสร้างมิตรภาพมากขึ้น ทำให้สามารถพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันได้จนถึงขั้นอยู่ในสถานะหุ้นส่วนของกันและกันได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า นโยบายต่างประเทศของจีนนั้นเป็นผลผลิตที่เกิดมาจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีน และนโยบายบริหารประเทศภายใน ซึ่งจัดเป็นปัจจัยภายใน หรือปัจจัยภายนอกอย่างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ และนโยบายของรัฐบาลคลินตันที่มีต่อจีน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผสมผสานก่อให้เกิดเป็นนโยบายต่างประเทศของจีนที่มีลักษณะใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามากขึ้นออกมา เป็นผลให้ทั้งสองสามารถสถาปนาฐานะ “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” ระหว่างกันได้ ในสมัยดังกล่าว อันถือเป็นความสำเร็จครั้งใหญ่ประการหนึ่งในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁴ Transcript: President Clinton at Xi'an Welcoming Ceremony [Online]. 1998. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/xianarr.htm> [2003, April 18].

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษานโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีบิล คลินตัน (ค.ศ.1993-2001) ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการดำเนินนโยบายต่างประเทศในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศใหญ่สองประเทศในระดับทวิภาคี โดยเน้นหนักไปที่การมองนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกา เพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดลักษณะของนโยบายต่างประเทศดังกล่าว

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เริ่มจากการแสดงภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ในช่วงสงครามเย็น ซึ่งยังมีลักษณะของความเป็นศัตรูที่แข่งขันกันทางอุดมการณ์อย่างมาก จนกระทั่งมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์และสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการต่อกันได้ในปลายทศวรรษที่ 1970 โดยปัจจัยของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันได้ในครั้งนั้นเป็นผลมาจากการมีศัตรูร่วมกันคือ สหภาพโซเวียต ทำให้ทั้งสองฝ่ายต่างต้องการที่จะเป็นมิตรกันเพื่อคานอำนาจกับสหภาพโซเวียต เป็นผลให้ยุทธศาสตร์โลกในสมัยสงครามเย็นมีลักษณะเป็น “สามขั้ว” ได้แก่ สหรัฐอเมริกา, สหภาพโซเวียต และจีน ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จในการสร้างเสถียรภาพให้แก่โลกจากดุลอำนาจ (balance of power) ในแบบดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็นนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันเพียงประการเดียวคือ การมีสหภาพโซเวียตเป็นศัตรูร่วมกัน แต่ในประเด็นอื่น ทั้งสองมีความขัดแย้งระหว่างกันอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาไต้หวันที่เข้ามาแทรกตัวอยู่ในความสัมพันธ์ของทั้งสองตั้งแต่เริ่มมีการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้น และยังคงสร้างความบาดหมางให้แก่จีนและสหรัฐอเมริกาอยู่ตลอดเวลา, ปัญหาการแข่งขันกันทางอุดมการณ์ ความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยและสังคมนิยมคอมมิวนิสต์, ปัญหาการแข่งขันกันในการสะสมอาวุธที่มีอำนาจร้ายแรง โดยเฉพาะอาวุธนิวเคลียร์ หรือปัญหาสิทธิมนุษยชนที่ทวีความสำคัญยิ่งในช่วงปลายสงครามเย็น ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ทั้งสองประเทศไม่สามารถพัฒนาความสัมพันธ์ในลักษณะของมิตรประเทศได้อย่างแท้จริง ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจและไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีแต่เพียงปัญหาเฉพาะหน้าในยุคสงครามเย็นเท่านั้นที่เกี่ยวข้องสองประเทศไว้

ด้วยกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็นจึงเป็นความสัมพันธ์ที่
 ราบรื่นและพร้อมจะแตกสลายลงได้ทุกเมื่อ หากว่าสภาพแวดล้อมหรือยุทธศาสตร์ระหว่าง
 ประเทศเปลี่ยนแปลงไป

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงพร้อมกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ผลประโยชน์ร่วมกัน
 ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา ซึ่งก็คือ การมีสหภาพโซเวียตเป็นศัตรูร่วมได้สูญสลายไป แต่
 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้สิ้นสุดลงในทันทีตามไปด้วย เนื่องจากทั้งจีนและ
 สหรัฐอเมริกาต่างก็เป็นประเทศใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน และต่อโลกเป็นอย่างมาก ทำให้ทั้ง
 สองฝ่ายต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และหากรอบของความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่

กรอบใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานั้นยังคงวางอยู่บนพื้นฐานของ
 ผลประโยชน์แห่งชาติของตน โดยพยายามแสวงหาจุดร่วมในผลประโยชน์เหล่านั้น ซึ่งก็สอดคล้อง
 กับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนไปในยุคหลังสงครามเย็น เป็นผลประโยชน์ร่วมในเชิง
 สร้างสรรค์มากขึ้น ซึ่งก็คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ, การพัฒนาประเทศ, การยกระดับความเป็นอยู่
 ของประชาชนในประเทศตน และการธำรงรักษาสันติภาพและเสถียรภาพของโลก ทั้งจีนและ
 สหรัฐอเมริกาต่างตระหนักดีว่า ต่างฝ่ายต่างเป็นจักรเพื่องตัวสำคัญในเวทีระหว่างประเทศที่จะ
 ขับเคลื่อนโลกไปในทิศทางแห่งสันติภาพและความสงบสุขหรือสงครามและความวุ่นวาย

อย่างไรก็ดี กว่าที่ทั้งสองประเทศจะตระหนักถึงความสำคัญของกันและกันได้นั้น ก็ต้องใช้
 ระยะเวลาช่วงหนึ่งหลังยุคสงครามเย็น เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงใหม่นั้น ทั้งสองประเทศกำลัง
 ขัดแย้งกันอย่างหนักในประเด็นสิทธิมนุษยชนอันเกิดจากวิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน ความสัมพันธ์
 อยู่ในระยะเสื่อมทรามอย่างมาก แม้กระทั่งเมื่อต่างฝ่ายต่างเปลี่ยนประธานาธิบดีในปีค.ศ.1993
 แล้ว แต่ผลกระทบจากวิกฤติการณ์ดังกล่าวก็ยังคงเป็นเงาในความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสอง

หลังจากปีค.ศ.1993 เป็นต้นมานั้น ทั้งสองประเทศได้มีความพยายามอย่างมากที่จะฟื้นฟู
 ความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งกำลังดำเนินนโยบายเปิด
 ประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างแข็งขัน และตระหนักดีว่า สหรัฐอเมริกาเป็นอภิมหาอำนาจขนาดใหญ่
 หลังยุคสงครามเย็นที่จีนจำเป็นต้องสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีไว้
 สหรัฐอเมริกานั้นมีความสำคัญกับการต่างประเทศของจีนทั้งในระดับทวิภาคี เพราะสหรัฐอเมริกา
 เป็นประเทศใหญ่ที่สามารถกดดันจีนได้ต่างนานา และเป็นได้ทั้งปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคต่อ
 การพัฒนาและการเข้าร่วมกิจการระหว่างประเทศของจีน อีกทั้งยังเป็นตัวแปรสำคัญใน

การสร้างบูรณาภาพทางดินแดนของจีน โดยเฉพาะในกรณีการรวมไต้หวันด้วย ในระดับภูมิภาค สหรัฐอเมริกาพยายามเข้ามาบีบบังคับอย่างมากในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่จีนมีที่ตั้งอยู่ ทำให้จีนไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาได้ และหากจีนขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกา ย่อมจะไม่ส่งผลดีต่อสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค เพราะแนวยุทธศาสตร์ด้านหนึ่งของจีนเป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นผู้หนุนหรือเกาหลี่ได้ รวมถึงไต้หวัน ในทางกลับกัน หากว่าจีนสามารถเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาได้ ย่อมจะก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน และยังสามารถแสวงหาความร่วมมือทั้งทางด้านการเมือง, เศรษฐกิจ และสังคมกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคได้ด้วย และในระดับโลก จีนตระหนักถึงความเป็นอภิมหาอำนาจของสหรัฐอเมริกาทั้งในด้านการเมือง, เศรษฐกิจ และการทหารเป็นอย่างดี การขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกา อันจะนำไปสู่การเผชิญหน้ากัน โดยเฉพาะทางทหารนั้น ไม่เป็นผลดีต่อจีนเป็นอย่างมาก เพราะจีนยังอยู่ในระยะพัฒนาและปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย การเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกาจะสร้างปัญหาให้จีนในเวทีระหว่างประเทศอย่างมาก และจะกลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศของจีน ประกอบกับจีนกำลังยกระดับสถานะระหว่างประเทศของตนและสร้างบทบาทที่ต้องการรับผิดชอบต่อกิจการของโลกมากขึ้น ดังนั้น การร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาน่าจะเป็นแนวทางที่ให้ประโยชน์แก่จีนมากกว่า

เมื่อรัฐบาลจีนตระหนักเช่นนี้แล้ว การกำหนดและดำเนินนโยบายที่มีต่อสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็น โดยเฉพาะในสมัยของประธานาธิบดีคลินตันจึงเป็นไปในทางที่เป็นมิตรและต้องการใกล้ชิดสหรัฐอเมริกามากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ทุกระดับของจีน

การดำเนินนโยบายที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศในยุคประธานาธิบดีคลินตันมีพัฒนาการเป็นไปในทางที่ดีอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านการเมืองที่ทั้งสองสามารถพัฒนาความสัมพันธ์จนถึงขั้นยกระดับให้เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะ “หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์” ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ เป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตรระหว่างกันที่ต้องการจะขยายความร่วมมือระหว่างกันให้กว้างขวางยิ่งขึ้นไปในทุกด้าน และแก้ไขข้อพิพาทบาดหมางต่างๆ ที่มีระหว่างกัน ในด้านเศรษฐกิจ การค้า การค้าและการลงทุนระหว่างทั้งสองประเทศขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ปริมาณการค้าและการลงทุนเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้ต่างเป็นตลาดนำเข้าและส่งออก และตลาดลงทุนที่สำคัญยิ่งของกันและกัน นอกจากนี้ ในด้านอื่น ไม่ว่าจะเป็นด้านการทหาร หรือด้านความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการแลกเปลี่ยนกันทางการศึกษาและวัฒนธรรมต่างก็เติบโตเป็นอย่างมาก มีการร่วมมือกันในทุกๆ ด้านและเป็นประโยชน์ต่อกันและกันมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ในความสัมพันธ์ที่พัฒนาไปในทางที่ดีนี้ ก็มีข้อที่จะต้องพิจารณาซึ่งข้อพิพาท โดยสิ้นเชิง ทั้งสองประเทศยังขัดแย้งกันในหลายประเด็นซึ่งมีทั้งประเด็นที่สืบเนื่องและประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งได้แก่ ปัญหาไต้หวัน, ปัญหาฮ่องกงและทิเบต, ปัญหาสิทธิมนุษยชน, ปัญหาเศรษฐกิจการค้า, ปัญหาศาสนา และปัญหากรณีเรือ “อินเหอ” และการระเบิดสถานทูตจีน แต่ในช่วงระยะเวลา 8 ปีนี้ ความบาดหมางต่างๆเหล่านี้ได้รับการแก้ไขให้บรรเทาเบาบางลงไปมาก โดยทั้งสองฝ่ายมีการเจรจาตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเกิดปัญหา เพื่อหาทางออกที่กระทบกระเทือนความสัมพันธ์อันดีต่อกันให้น้อยที่สุด เป็นผลให้บางปัญหาสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ในสมัยนี้ ในขณะที่บางปัญหาก็ได้รับการแก้ไขให้อยู่ในสถานการณ์ที่ดีขึ้น

เมื่อพิจารณานโยบายต่างประเทศจีนที่เอื้ออำนวยต่อการมีความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาในสมัยประธานาธิบดีคลินตันแล้วนั้น จะพบได้ว่า เกิดมาจากปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศ 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นอย่างมาก และก่อให้เกิดเป็นแรงผลักดันให้นโยบายต่างประเทศจีนปรากฏออกมาในลักษณะที่เป็นอยู่ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมทางการเมืองของรัฐกับปฏิสัมพันธ์ภายนอกต่อพฤติกรรมนั้นๆ และสอดคล้องกับกรอบความคิดเรื่องการเมืองเชื่อมโยงที่นำมาใช้ศึกษาเป็นอย่างดี โดยปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อนโยบายต่างประเทศของจีน ได้แก่ แนวคิดของผู้นำและพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญของการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีน และนโยบายบริหารประเทศภายใน ซึ่งจำเป็นจะต้องมีนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกันมาเพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศภายใน ในส่วนของปัจจัยภายนอกนั้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ที่เปลี่ยนสภาพยุทธศาสตร์ของโลกใหม่ และภาวะโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ประเด็นด้านเศรษฐกิจและการพัฒนามีความสำคัญมากกว่าหรือเท่ากันกับประเด็นด้านความมั่นคงและการทหาร และนโยบายของสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีคลินตันที่มีต่อจีน ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเช่นกัน เพราะนโยบายต่างประเทศยอมเป็นไปเพื่อสนองตอบต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความมุ่งหมายที่สหรัฐอเมริกาจะพัฒนาความสัมพันธ์กับจีนได้สร้างสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินนโยบายของจีนที่ต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาอยู่แล้ว

อนึ่ง นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีต่อสหรัฐอเมริกาในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา มีลักษณะที่สม่ำเสมอและมีจุดยืนที่ชัดเจน เน้นการเสริมสร้างสันติภาพและเสถียรภาพทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ในขณะที่นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกานั้น

กลับมีลักษณะที่ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปตามตัวประธานาธิบดีและกลุ่มอำนาจที่ขึ้นบริหารประเทศ¹ ทำให้การศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องศึกษาจากทั้งสองฝ่าย จึงจะสามารถเข้าใจปฏิสัมพันธ์โดยรวมของทั้งสองประเทศได้

ท้ายสุด จากการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็นนั้น ทั้งสองประเทศมีการติดต่อ, แลกเปลี่ยน, เจรจา และร่วมมือกันมากขึ้นในด้านต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของทั้งสองประเทศเอง และผลประโยชน์ของภูมิภาคและของโลก อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกันก็ยังมีข้อขัดแย้ง, ความบาดหมาง และปัญหาที่ต้องการการระงับอยู่ แต่โดยภาพรวมแล้ว ความสัมพันธ์ในยุคนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นมิตรและใกล้ชิดกันมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศนับตั้งแต่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการสถาปนาขึ้นมา ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะดำรงอยู่ในระยะสั้นหรือระยะยาวก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้นำและแนวทางนโยบายต่างประเทศของทั้งสองประเทศในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ หลังจากประธานาธิบดีคลินตันซึ่งมาจากพรรคเดโมแครตหมดสมัยการบริหารประเทศ ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุชจากพรรครีพับลิกันก็ได้ขึ้นบริหารประเทศต่อ นโยบายต่างประเทศที่มีต่อจีนในสมัยของบุชในช่วงต้นนั้น แตกต่างไปจากของคลินตันโดยสิ้นเชิง โดยหันกลับมามองจีนว่าเป็นคู่แข่ง เป็นภัยต่อสหรัฐอเมริกา พร้อมกับกดดันจีนต่าง ๆ นานา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ.2001 ขึ้น จึงได้หันมาให้ความสำคัญกับจีน เพราะต้องการความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายระหว่างประเทศ ซึ่งก็เป็นไปตามพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐอเมริกา กรณีนี้เป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นว่า นโยบายต่างประเทศที่มีต่อจีนของสหรัฐอเมริกานั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามทัศนคติของตัวประธานาธิบดีและพรรคการเมืองที่ขึ้นมาบริหารประเทศ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กิตติภัทร วีระเตชะ. ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน: ศึกษากรณีนโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่างค.ศ.1989-1998. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

เขียน ธีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

เขียน ธีระวิทย์. บทบาททางการเมืองและความมั่นคงของจีน: ในกรณีไต้หวันและฮ่องกง. กรุงเทพมหานคร: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. การเมืองสาธารณรัฐประชาชนจีน: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. ใน ไชยวัฒน์ คำชู และประทุมพร วัชรเสถียร (บรรณาธิการ), จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 1-54. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน. ใน วิลเลียม แอล แบรดลีย์ และจุลชีพ ชินวรโรจน์ (บรรณาธิการ), เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 330-335. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2544.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. จีน. ใน เอเชียรายปี 1985/2528, หน้า 28-42. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. จีน. ใน เอเชียรายปี 1987/2530, หน้า 18-29. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. จีน. ใน เอเชียรายปี 1988/2531, หน้า 157-165. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. จีน. ใน เอเชียรายปี 1989/2532, หน้า 207-217. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. จีน. ใน เอเชียรายปี 1990/2533, หน้า 200-214. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

จุลชีพ ชินวรโรจน์. จีน. ใน เอเชียรายปี 1991/2534, หน้า 209-220. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

- จุลชีพ ชินวรรณ. ฮ่องกงใต้ธงแดง จีนหนึ่งประเทศ สองระบบกับฮ่องกง 1997. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- จีระพร จีระนันท์กิจ. นโยบายเปิดประเทศของจีน: 2 คม 2 ด้าน [Online]. 2003. Available from: <http://www.ias.chula.ac.th/CSC/LTh/TextView.asp?ID=JJCSC1106200303>[2003, September 1].
- ชยานันต์ ศุกุลวณิช. จีนหวักรจักรเอเชีย. มติชนสุดสัปดาห์ 23 (28 กุมภาพันธ์ - 6 มีนาคม 2546): 29.
- ทวีป วรดิolk. ประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2538.
- บุษ ด็อกทรีน. มติชนสุดสัปดาห์ 23 (21-27 มีนาคม 2546): 94.
- บุญศักดิ์ แสงระวี. จีนก้าวสู่นาครด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2546.
- บุญศักดิ์ แสงระวี. เผยโฉมหน้าฝ้าหลุนกง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2545.
- ประเทศไทยกับมหาอำนาจโลก: การแสวงหาความสัมพันธ์ใหม่ที่ซ่อนตัวอยู่ (16). มติชนสุดสัปดาห์ 23 (14-20 กุมภาพันธ์ 2546): 38.
- ประเทศไทยกับมหาอำนาจโลก: การแสวงหาความสัมพันธ์ใหม่ที่ซ่อนตัวอยู่ (17). มติชนสุดสัปดาห์ 23 (21-27 กุมภาพันธ์ 2546): 39.
- ประเทศไทยกับมหาอำนาจโลก: การแสวงหาความสัมพันธ์ใหม่ที่ซ่อนตัวอยู่ (18). มติชนสุดสัปดาห์ 23 (7-13 มีนาคม 2546): 38.
- พรพรรณ บัวเกิด. นโยบายทางการทูตของสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1969-1985. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- มหาวิทยาลัยชานตง. ศิลปะการทูตของโจวเินไหล. แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 240.
- ยูจีเนีย หยุน. สาธารณรัฐจีนในคอมเลนส์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2542.
- รังสี ฮันโสภา. จีน. ใน เอเชียรายปี 1986/2529, หน้า 10-19. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ฤติมา อารีรัชกุล. สถานะทางกฎหมายของไต้หวัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิตศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. การปฏิรูปจีน: ยุทธศาสตร์พื้นที่เศรษฐกิจกับความขัดแย้งเชิงนโยบาย. ใน วรศักดิ์ มหัทธโนบล (บรรณาธิการ), จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21, หน้า 153-186. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1992/2535, หน้า 194-207. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1993/2536, หน้า 198-208. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1994/2537, หน้า 196-206. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1995/2538, หน้า 190-196. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1996/2539, หน้า 262-275. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1997/2540, หน้า 199-209. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1998/2541, หน้า 212-222. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 1999/2542, หน้า 186-197. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 2000/2543, หน้า 236-246. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. จีน. ใน เอเชียรายปี 2001/2544, หน้า 205-215. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- วิภา อุดมฉันทน์ และจำรัส น้อยแสงศรี. ไต้หวันจากวันวานถึงวันนี้. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2529.
- วิวัฒน์ มุ่งการดี. ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา. ใน ไชยวัฒน์ คำชู และประทุมพร วัชรเสถียร (บรรณาธิการ), จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 121-135. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สมชัย ฤชุพันธุ์. อิทธิพลของกลุ่ม 7 ประเทศชาติอุตสาหกรรม (G-7): องค์การกำหนดชะตากรรมเศรษฐกิจโลก. จุฬาลงกรณ์วารสาร (ตุลาคม-ธันวาคม 2532): 48-50.
- สมพงษ์ ชูมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สมพงษ์ ชูมาก. องค์การระหว่างประเทศ: สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

สันติ ตั้งรพีพากร. จากเจียงเจ๋อหมินสู่หูจิ่นเทา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2544.

สันติ ตั้งรพีพากร. จีน: ผู้ไม่มีวันแพ้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2544.

สันติ ตั้งรพีพากร. จีนจะเปลี่ยนโลกหรือโลกจะเปลี่ยนจีน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.

สุขสันต์ วิเวกเมธากร. มังกร 50 ปี. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2543.

สุนทร ลีวงศ์เจริญ. ปัญหาได้หวั่นกับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

สุภัตรา ศกุนตนาค. บทบาทของสหรัฐอเมริกาในความขัดแย้งระหว่างจีน—ไต้หวัน. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุรัชย์ ศิริไกร. นโยบายต่างประเทศของจีนต่อประเทศอาเซียน: ในยุคสังคมนิยมทันสมัยภายใต้อิทธิพลของเติ้งเสี่ยวผิง (1978-ปัจจุบัน). กรุงเทพมหานคร: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

ไสว วิศวนันท์. ความสัมพันธ์จีน-สหรัฐฯจะดีขึ้นหรือเลวลง [Online]. 2001. Available from: <http://www.ias.chula.ac.th/Products/Publications/THArticle/TextView.asp?ID=SW0120010523P11> [2003, February 7].

ไอลดา ไชติช่วง. โลกาภิวัตน์: ทางเลือกของประเทศไทย? ใน สรณภรณ์ 2546, หน้า 149-156. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2546.

ภาษาอังกฤษ

A Win-Win Summit [Online]. 1998. Available from: <http://www.asiaweek.com/asiaweek/98/0710/cs4.html> [2003, January 5].

Bachman, David. Domestic Sources of Chinese Foreign Policy. In Samuel S. Kim (ed.), China and the World: Chinese Foreign Relations in the Post-Cold War Era, pp.42-59. Colorado: Westview Press, 1994.

Begleiter, Ralph. Politics of Engagement: An Overview of U.S.-China Relations 1949-1998 [Online]. 1998. Available from: <http://www.cnn.com/SPECIALS/1998/06/china/relations> [2003, February 7].

Chen Lung-chu. Taiwan and the United Nations. Taipei Times[Online]. 2001. Available from:<http://www.taipetimes.com/news/2001/06/25/story/0000091464> [2002, January 15].

- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1993 Yearbook, pp.107-112. Hong Kong: Review Publishing Company, 1992.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1994 Yearbook, pp.113-119. Hong Kong: Review Publishing Company, 1993.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1995 Yearbook, pp.113-119. Hong Kong: Review Publishing Company, 1994.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1996 Yearbook, pp.112-118. Hong Kong: Review Publishing Company, 1995.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1997 Yearbook, pp.111-118. Hong Kong: Review Publishing Company, 1996.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1998 Yearbook, pp.104-111. Hong Kong: Review Publishing Company, 1997.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 1999 Yearbook, pp.102-109. Hong Kong: Review Publishing Company, 1998.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 2000 Yearbook, pp.106-113. Hong Kong: Review Publishing Company, 1999.
- China. In Far Eastern Economic Review Asia 2001 Yearbook, pp.105-111. Hong Kong: Review Publishing Company, 2000.
- China, US Vow Further Cooperation. Beijing Review 41 (13-19 July 1998): 4.
- Chu Shulong. U.S. and China in the 21st Century: Cooperation, Competition or Confrontation? [Online]. (n.d.) Available from: <http://www.nautilus.org/nukepolicy/workshops/shanghai-01/chupaper.html> [2003, January 27].
- Clinton in china: Seeking Dialogue with the Giant Silencing Critics at Home [Online]. 1998. Available from: <http://www.fas.org/news/china/1998/wwwhjy01.html> [2003, January 5].
- Clinton Publicly Reiterates U.S. "Three No's" Principles on Taiwan [Online]. 1998. Available from: <http://www.china-ebassy.org/eng/7120.html> [2003, March 4].
- Cumings, Bruce. The More Things Change, the More They Remain the Same: The World, the United States, and the People's Republic of China, 1949-1999. In Tylene White (ed.), China Briefing 2000, pp.267-299. New York: M.E. Sharpe, 2000.

Dai Xiaohua. Establishing a New Type of Foreign Relations. Beijing Review 41 (19-25 January 1998): 6-9.

Enhance Mutual Understanding and Build Stronger Ties of Friendship and Cooperation: Visiting Chinese President Jiang delivered a speech at Harvard University on November 1. Beijing Review 40 (24-30 November 1997): 7-11.

Evans, Graham and Newnham, Jeffrey. The Penguin Dictionary of International Relations. London: Penguin, 1998.

Frequently Asked Questions About Falun gong [Online]. 2002. Available from: <http://www.faluninfo.net/faq.asp> [2002, August 22].

Friedman, Thomas L. The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization. New York: Anchor Books, 2000.

Griffiths, Martin and O'Callaghan, Terry. International Relations: The Key Concepts London: Routledge, 2002.

Hamrin, Carol Lee. Élite Politics and the Development of China's Foreign Relations. In Thomas W. Robinson and David Shambaugh (eds.), Chinese Foreign Policy: Theory and Practice, pp.70-109. Oxford: Clarendon Press, 1994.

Han Nianlong., ed. Diplomacy of Contemporary China. Hong Kong: New Horizontal Press, 1990.

Harrington Kent. Neither Friend Nor Foe [Online]. 1999. Available from: http://www.ndol.org/ndol_ci.cfm?cp=2&kaid=450004&subid=900021&contentid=1185 [2002, October 23].

Hutchings, Graham. Modern China. England: Penguin Books, 2001.

Jiang-Clinton Summit. Beijing Review 41 (20-26 July 1998): 11-12.

Kirby, William C. Traditions of Centrality, Authority, and Management in Modern China's Foreign Relations. In Thomas W. Robinson and David Shambaugh (eds.), Chinese Foreign Policy: Theory and Practice, pp.14-29. Oxford: Clarendon Press, 1994.

Levine, Steven I. Perception and Ideology in Chinese Foreign Policy. In Thomas W. Robinson and David Shambaugh (eds.), Chinese Foreign Policy: Theory and Practice, pp.30-46. Oxford: Clarendon Press, 1994.

Li Haibo. History Has Brought Us Together. Beijing Review 41 (20-26 July 1998): 7-10.

Li Haibo. Pragmatic Sino-US Ties. Beijing Review 41 (20-26 July 1998): 4.

- Liu Huaqiu on China's Foreign Policy[Online]. 1997. Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7004.html> [2002, October 17].
- Lu Qichang. Chronology of China-US Relations[Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/english/china-us/26890.htm> [2002, November 3].
- Main Characteristics of China's Foreign Policy [Online]. (n.d.) Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7005.html> [2002, October 17].
- Major Events in Sino-US Ties [Online]. 1997. Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/7087.html> [2002, October 17].
- McDevitt, Michael. Engaging China: The Clinton Visit [Online]. 1998. Available from: <http://www.ciaonet.org/pbei/csis/pac98/mcm01.html> [2003, January 1].
- Miller, H. Lyman and Liu Xiaohong. The Foreign Policy Outlook of China's "Third Generation" Elite. In David M. Lampton (ed.), The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform, 1978-2000, pp.123-150. California: Stanford University Press, 2001.
- Mira Sinha Bhattacharjea. China in the Post-Soviet World: Developing a Chinese Model. World Affairs: the Journal of International Issues 5 (October-December 2001): 28-36.
- Nathan, J. Andrew and Ross, S. Robert. The Great Wall and the Empty Fortress. New York: W.W.Norton and Company, 1997.
- Naughton, Barry. The Foreign Policy Implications of China's Economic Development Strategy. In Thomas W. Robinson and David Shambaugh (eds.), Chinese Foreign Policy: Theory and Practice, pp.47-69. Oxford: Clarendon Press, 1994.
- Nolt, James H. U.S.-China Security Relations. Foreign Policy In Focus 3 (June 1998): 1-3.
- Politics of Engagement: An Overview of U.S.-China Relations 1949-1998[Online]. 1998. Available from: <http://www.cnn.com/SPECIALS/1998/06/china/relations> [2003, February 7].
- President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1993 [Online]. 1993. Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou93.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1994 [Online]. 1994.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou94.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1995 [Online]. 1995.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou95.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1996 [Online]. 1996.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou96.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1997 [Online]. 1997.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou97.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1998 [Online]. 1998.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou98.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 1999 [Online]. 1999.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou99.htm> [2002, October 26].

President William Jefferson Clinton State of the Union Address 2000 [Online]. 2000.

Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/states/docs/sou00.htm> [2002, October 26].

Preston, Diana. The Boxer Rebellion. U.S.A.: Walker Publishing, 2000.

Qian on Chinese Diplomatic Achievements in 1997. Beijing Review 41 (2-15 February 1998): 7-10.

Remarks by US President in Address on China and the National Interest. Beijing Review 40 (10-16 November 1997): 12-16.

Remarks by the President Bill Clinton on Foreign Policy [Online]. 1999. Available from: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/clintfps.htm> [2002, October 23].

Remarks by the President on Passage of Permanent Normal Trade Relations with China [Online]. 2000. Available from: http://www.state.gov/www/regions/eap/000524_clinton_china.html [2002, October 23].

- Remarks of President Clinton and President Jiang Zemin in Exchange of Toasts [Online]. 1997. Available from: <http://www.usconsulate.org.hk/uscn/jiang97/1029i.htm> [2003, January 28].
- Reynolds, P.A. An Introduction to International Relations, 3rd ed. London: Longman, 1994.
- Robinson, W. Thomas. [In]dependence in China's Post-Cold War Foreign Relations. In Samuel S. Kim (ed.), China and the World: Chinese Foreign Policy Faces the New Millennium, 4th ed., pp.193-216. Colorado: Westview Press, 1998.
- Rosenau, James N. Toward the Study of National-International Linkages. In James N. Rosenau (ed.), Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems, pp.44-63. New York: The Free Press, 1969.
- Roskin, Michael G. and Berry, Nicholas O. IR: The New World of International Relations. 5th ed. New Jersey: Prentice Hall, 2000.
- Ross, Robert S. The 1998 Sino-American Summits [Online]. 1998. Available from: http://www.asiasociety.org/publications/sino_american_summit/html [2003, January 7].
- Schaller, Michael. The United States and China into the Twenty-First Century. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Sci-tech Cooperation: a win-Win 30-year History Between China and US [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org/cn/english/27985.htm> [2002, November 3].
- Shambaugh, David. The 1997 Sino-American Summit [Online]. 1997. Available from: http://www.asiasociety.org/publications/update_sino-us.html [2003, January 7].
- Scholte, Jan Aart. The Globalization of World Politics. In John Baylis and Steve Smith (eds.), The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, 2nd ed., pp.13-32. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Sino-US Diplomatic Ties Anniversary Marked [Online]. 1999. Available from: <http://fpeng.peopledaily.com.cn/199901/14/F101.html> [2003, March 4].
- Surjit Mansingh. China and the World in the Twenty-first Century. World Affairs: The Journal of International Issues 5 (October-December 2001): 58-63.
- The White House Office of the Press Secretary. Remarks by the President in Toast at State Dinner [Online]. 1998. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/toasts.htm> [2003, April 18].

- The White House Office of the Press Secretary. Text: Clinton 10/24 Remarks on 'China and the National Interest' [Online]. 1997. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/clinchin.htm> [2003, January 15].
- The White House Office of the Press Secretary. Text: President Clinton's 4/7 Speech on U.S. Policy toward China [Online]. 1999. Available from: <http://www.usconsulate.org.hk/uscn/wh/1999/0407a.htm> [2002, October 22].
- The White House Office of the Press Secretary. Transcript: Clinton Remarks to Young Presidents May 19 [Online]. 1997. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/clint519.htm> [2003, January 18].
- The White House Office of the Press Secretary. Transcript: President Clinton at Xi'an Welcoming Ceremony [Online]. 1998. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/xianarr.htm> [2003, April 18].
- The White House Office of the Press Secretary. Transcript: President Clinton Remarks at Beijing University [Online]. 1998. Available from: <http://usinfo.state.gov/regional/ea/uschina/beijuniv.htm> [2003, January 13].
- Tucker, Nancy Bernkopf. China and America: 1941-1991. Foreign Affairs 70 (Winter 1991-1992): 75-92.
- Tyler, Patrick. A Great Wall: An Investigative History: Six Presidents and China. New York: A Century Foundation Book, 2000.
- Why is Taiwan ineligible for "participation in the United Nations"?[Online]. (n.d.) Available from: <http://www.china-un.org> [2002, January 16].
- Wu Miaofa. Role of China in Establishing a Multipolar World. World Affairs: The Journal of International Issues 5 (October-December 2001): 46-50.
- Xinhua News Agency. Backgrounder: Chronology of Meetings Between Chinese President Jiang and US Presidents [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/english/27238.htm/> [2002, November 2].
- Xu Jian. China's Role in a Changing World. World Affairs: The Journal of International Issues 5 (October-December 2001): 51-57.

ภาษาจีน

《30 年来中美高层会晤概览》 [Online]. 2002. Available from: <http://inter.21dnn.com/24/2002-2-21/47@62252.htm> [2002, December 30].

白秀颖。《走进新时代》第九集：《和平外交》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.cctv.com/news/china/20021107/100551.shtml> [2003, May 31].

《冰峰解冻：基辛格秘密访华》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56911.html> [2003, January 9].

楚树龙。《冷战后中美关系的走向》北京：中国社会科学出版社，2001.

《邓小平访美揭开中美关系新篇章》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57270.html> [2003, January 9].

《钓鱼台档案》丛书编写组。《钓鱼台档案 No.1 中美之间重大国事风云》北京：红旗出版社，1998.

《福特总统访问中国》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/57379.html> [2003, January 9].

傅耀祖，周启朋。《聚焦中国外交》北京：中共党史出版社，2000.

傅梦孜。美国新政府的对华政策倾向。郑俊杰（主编），《现代国际关系论丛》，pp. 300-308. 北京：时事出版社，2001.

郭震远。第二届克林顿政府的对华政策。《和平与发展》季刊 1997（第 3 期）：44-47.

黄毅。冷战后美国对华政策理念探源。郑俊杰（主编），《现代国际关系论丛》，pp. 309-319. 北京：时事出版社，2001.

《江泽民四晤克林顿》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/chinese/HIAW?112989.htm> [2003, May 31].

《乔治·布什（老布什）对中国进行工作访问》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/808/22/57376.html> [2003, January 9].

- 金灿荣。《美国内政与中美关系》[Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/chinese/2002/Feb/112653.htm> [2002, April 3].
- 冷溶。《冷溶：江泽民领导下的中国——十年回顾和新世纪的发展》[Online]. 2001. Available from: <http://www.peopledaily.com.cn> [2001, July 6-10].
- 《里根对中国进行国事访问》[Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57299.html> [2003, January 9].
- 李怀义。《冷战后（1989—2000）中美关系的三种观念建构》[Online]. 2002. Available from: <http://www.future-china.org/fcn/ideas/fcs20020815.htm> [2002, December 23].
- 《历史的转折-中美正式建交》[Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57232.html> [2003, January 9].
- 《两次交锋—八·一七公报》[Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57297.html> [2003, January 9].
- 《两国传话：为中美和好牵线搭桥》[Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56831.html> [2003, January 9].
- 龙钟应。《冷战后中国国际地位和对外战略如何》[Online]. 2002. Available from: http://www.gzdaily.com/content/2002-05/05/content_456396.htm [2002, October 18].
- 刘建。克林顿政府与中美关系的演变。《内蒙古大学学报（人文社会科学版）》33（2001年1月）：103—108.
- 刘连第。《中美关系的轨迹：1993—2000年大事纵览》北京：时事出版社，2001.
- 牛军。论克林顿政府第一任期对华政策的演变及其特点。《美国研究》1998（第一期）[Online]. 1998. Available from: <http://victorian.fortunecity.com/villiers/685/1998/first01.htm> [2003, May 5].
- 裴坚章。《中华人民共和国外交史 1949—1956》。北京：世界知识出版社，1994.

- 《钱其琛就上海公报问世 30 周年发表文章（全文）》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.chinanews.com.cn> [2002, February 26].
- 青春。《纵论世界风云畅谈中国外交——唐家璇专访实录》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.cctv.com/special/343/3/30748.html> [2002, April 1].
- 《青山遮不住 毕竟东流去——纪念中美上海公报发表三十周年（钱其琛）》 [Online]. 2002. Available from: <http://inter.21dnn.com/24/2002-2-21/47@63805.htm> [2002, December 30].
- 《三十年来中美高层会晤概览》 [Online]. 2002. Available from: <http://inter.21dnn.com/24/2002-2-21/47@62252.htm> [2002, December 18].
- 《世界的改革：尼克松访华》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/57186.html> [2002, January 9].
- 《十六大开幕 江泽民作报告》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.china.org.cn/> [2003, May 31].
- 《首次接触：中美大使级会谈》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56782.html> [2003, January 9].
- 宋连生，巩小华。《穿越台湾海峡的中美较量》。云南：云南人民出版社，2000。
- 苏格。《美国对华政策与台湾问题》。北京：世界知识出版社，1998。
- 谭吉华。试论美国对华政策的调整。《武陵学刊（社会科学）》 24 (1999 年 3 月): 21-23.
- 王缉思。《纪念上海公报 促进中美关系》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.chinanews.com.cn> [2002, February 22].
- 王缉思，李晓岗。美国的世界战略与台湾问题。卢晓衡（主编），《中国对外关系中的台湾问题》，pp. 20-43. 北京：经济管理出版社，2002。
- 《“小球转动打球”：中美“乒乓外交”》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/21/56800.html> [2003, January 9].

- 杨光斌。从尼克松到克林顿：中国在美国战略中的角色变化。《国际论坛》1999 (第6期): 63-69.
- 章百家。《中国积极拓展多边外交 树立大国形象》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.people.com.cn/GB/shizheng/19/20020930/835014.html> [2002, July 10].
- 张毅君。《专家解读中国外交：忍一时风平浪静 退一步海阔天空》 [Online]. 2001. Available from: http://www.cyd.com.cn/gb/junshi/2001-8/10/content_275146.htm [2001, August 10]
- 张毓诗。《世纪之交的国际关系》北京：时事出版社，2001.
- 中共中央党校 和 中共中央台湾工作办公室。《台湾问题读本》北京：中共中央党校出版社，2001.
- 《中国跨世纪外交的光辉历程》 [Online]. 2002. Available from: <http://www.fmprc.gov.cn/chn/36007.html> [2002, November 4].
- 中华人民共和国外交部外交史编辑室。《中国外交概览 1990》。北京：世界知识出版社，1990.
- 中华人民共和国外交部 外交史研究室。《中国外交 1994》北京：世界知识出版社，1994.
- 中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 1995》北京：世界知识出版社，1995.
- 中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 1996》北京：世界知识出版社，1996.
- 中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 1997》北京：世界知识出版社，1997.
- 中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 1998》北京：世界知识出版社，1998.
- 中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 1999》北京：世界知识出版社，1999.

中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 2000》北京：世界知识出版社，2000。

中华人民共和国外交部 政策研究室。《中国外交 2001》北京：世界知识出版社，2001。

《中美经贸关系和经济技术合作》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/-1/58765.html> [2003, January 13].

《中美关系出现阴影》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57397.html> [2003, January 9].

《中美关系三十而立：中美关系风风雨雨已经走过了 30 年》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.beijingnews.com.cn> [2002, December 18].

《中美正式建交军事关系》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/22/57298.html> [2003, January 9].

《中美政治关系》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.cctv.com/lm/808/-1/58764.html> [2003, January 13].

钟欣。《China 中国 2002》。北京：新星出版社，2002。

朱锋。《人权与国际关系》北京：北京大学出版社，2000。

周琪。《中美关系之轨》 [Online]. (n.d.). Available from: <http://www.china.org.cn/chinese/HIAW/119700.htm> [2002, December 22].

《资料：1972 年以来中美双边关系大事记》 [Online]. 2002. Available from: http://news.xinhuanet.com/newscenter/2002-10/18/content_601362.htm [2002, October 26].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แถลงการณ์ร่วมเชียงใหม่ ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1972

ประกาศ ณ เมืองเชียงใหม่

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972

ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ในระหว่างวันที่ 21-28 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 ผู้ที่ติดตามประธานาธิบดีนิกสันได้แก่ นางนิกสัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา นายวิลเลียม โรเจอร์ส ที่ปรึกษาประธานาธิบดี ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ และเจ้าหน้าที่ชาวอเมริกันคนอื่นๆ

ประธานาธิบดีนิกสันพบกับประธานเหมาเจ๋อตงแห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ผู้นำทั้งสองได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างจริงจังและเปิดเผยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาและเหตุการณ์ต่างๆของโลก

ในระหว่างการเยือนประเทศจีนก็ได้มีการสนทนากันเป็นเวลานานอย่างกระตือรือร้น และเปิดเผยระหว่างประธานาธิบดีนิกสันและนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลเกี่ยวกับการกระทำที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าสู่สภาวะปกติ และเรื่องอื่นๆที่อยู่ในความสนใจของทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้แล้ว รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา นายวิลเลียม โรเจอร์ส และรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศจีน นายฉีเผิงเฟย ก็ได้สนทนากันด้วยเจตนารมณ์ที่คล้ายคลึงกัน

ประธานาธิบดีนิกสันและคณะได้ไปเยือนนครปักกิ่ง และได้ชมสถานที่หลายแห่งทางด้านวัฒนธรรม, อุทยานกรรม และเกษตรกรรม และได้ไปเยือนเมืองหังโจวและเซี่ยงไฮ้ เพื่อชมสถานที่ที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน โดยที่การสนทนากับผู้นำจีนยังคงดำเนินต่อไป

ผู้นำของสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาพบว่า โอกาสพบกันเช่นนี้ให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง หลังจากที่มีได้มีการติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี เพราะได้แลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นกันตรงไปตรงมาในหลายประเด็นด้วยกัน ผู้นำของทั้งสองฝ่ายได้พิจารณาถึงสถานการณ์ระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งความสับสนวุ่นวายอย่างใหญ่หลวงกำลังดำเนินอยู่และต่างก็ได้แสดงท่าทีและทัศนคติของตนโดยลำดับ

ฝ่ายสหรัฐอเมริกาแถลงว่า สันติภาพในเอเชียและในโลกจะมีได้ก็ด้วยความพยายามที่จะลดความตึงเครียดและที่จะขจัดสาเหตุพื้นฐานของความขัดแย้งให้หมดสิ้นไปประเทศสหรัฐอเมริกาจะดำเนินการต่อไปเพื่อรักษาสันติภาพที่ยุติธรรมและมั่นคง ที่ว่ายุติธรรม เพราะสันติภาพจะตอบสนองความปรารถนาของประชาชนและประเทศชาติต่างๆในด้านเสรีภาพและความเจริญก้าวหน้ามั่นคงเพราะสันติภาพจะขจัดภัยอันตรายจากการรุกรานโดยต่างชาติให้หมดสิ้นไปประเทศสหรัฐอเมริกาสนับสนุนเสรีภาพบุคคลและความเจริญก้าวหน้าทางสังคมของประชาชนชาติต่างๆในโลกให้เป็นอิสระจากการบีบคั้นกดขี่หรือแทรกแซงจากภายนอก ประเทศสหรัฐอเมริกาเชื่อว่าความพยายามที่จะลดความตึงเครียดจะเกิดขึ้นได้ด้วยการปรับปรุงการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งมีอุดมการณ์แตกต่างกันเพื่อลดความเสี่ยงจากการเผชิญหน้ากันโดยไม่ ตั้งใจ โดยการประเมินสถานการณ์ผิด หรือโดยความเข้าใจผิด ประเทศต่างๆควรปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน และเต็มใจที่จะแข่งขันกันโดยสันติวิธี โดยให้ผลปฏิบัติงานเป็นสิ่งตัดสินในที่สุด ไม่ควรที่ประเทศใดจะอ้างได้ว่าไม่เคยทำผิดพลาด และแต่ละประเทศควรพร้อมเสมอที่จะตรวจสอบทัศนคติของตนเองใหม่เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นว่าประชาชนของดินแดนอินโดจีนควรได้รับโอกาสให้กำหนดชะตากรรมของตนเอง โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก วัตถุประสงค์ประการแรก คือ การแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาข้อเสนอเปิดประการซึ่งสาธารณรัฐเวียดนามและประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศเมื่อวันที่ 27 มกราคม ค.ศ.1972 นั้น เป็นพื้นฐานของการบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ในกรณีที่ยังไม่มีข้อตกลงที่ได้มาด้วยการเจรจากัน สหรัฐอเมริกาตั้งใจจะถอนกำลังทหารของสหรัฐอเมริกาทั้งหมดออกจากบริเวณนั้น ทั้งนี้โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้แต่ละประเทศในดินแดนอินโดจีนสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ ประเทศสหรัฐอเมริกาจะรักษาไว้ซึ่งความผูกพันอันใกล้ชิด และความสนับสนุนที่มีต่อสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศสหรัฐอเมริกาจะสนับสนุนความพยายามของสาธารณรัฐเกาหลีในการแสวงหาวิธีการเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดและในการเพิ่มการติดต่อสื่อสารกันในคาบสมุทรเกาหลี สหรัฐอเมริกาคำนึงถึงความสัมพันธ์อันมิตรกับประเทศญี่ปุ่นที่มีความสำคัญสูงสุดและจะพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดนี้ต่อไปสหรัฐอเมริกาเห็นด้วยกับมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ.1971 ประเทศสหรัฐอเมริกาแสดงความชื่นชมต่อการหยุดยิงที่ยังคงดำเนินอยู่ไประหว่างอินเดียและปากีสถานรวมทั้งการถอนกำลังทหารทั้งหมดเข้าไปภายในดินแดนของตนเอง และเข้าไปภายในเขตหยุดยิงฝ่ายของตนทั้งในจัมมูและแคชเมียร์ ประเทศ

สหรัฐอเมริกาสนับสนุนสิทธิของประชาชนชาติต่างๆในเอเชียใต้ที่จะกำหนดอนาคตของตนเองโดยสันติ ปราศจากการคุกคามทางทหารและโดยที่ไม่ทำให้บริเวณดังกล่าวตกอยู่ภายใต้การแข่งขันของประเทศมหาอำนาจทั้งหลาย

ฝ่ายประเทศจีนแถลงว่า ที่ใดที่มีการกดขี่ข่มเหงนั้นก็จะมีการต่อต้านเกิดขึ้นเสมอ ประเทศต่างๆต้องการเอกราช ประเทศต่างๆต้องการปลดปล่อยและประชาชนต้องการการปฏิวัติ นี่คือนโยบายในทางประวัติศาสตร์ที่ไม่อาจต่อต้านได้ทุกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศใหญ่หรือประเทศเล็กก็ตาม ควรมีความเท่าเทียมกัน ประเทศใหญ่ไม่ควรคุกคามประเทศเล็ก และประเทศที่แข็งแกร่งไม่ควรคุกคามประเทศที่อ่อนแอ จีนจะไม่นับถือมหาอำนาจ และคัดค้านการครอบงำความเป็นเจ้าและการใช้อำนาจบาตรใหญ่ทุกรูปแบบ ประเทศจีนขอสนับสนุนการต่อสู้ของประชาชนและประเทศที่ถูกกดขี่ทั้งหมด เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพและการปลดแอก และประชาชนของทุกประเทศมีสิทธิจะเลือกระบบสังคมตามความปรารถนา รวมทั้งมีสิทธิที่จะรักษาความเป็นเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพทางดินแดนของประเทศตนเองไว้ รวมทั้งต่อต้านการรุกราน การเข้าแทรกแซง การควบคุม และการโค่นล้มระบอบการปกครองโดยต่างชาติ กองทหารต่างชาติทั้งหมดควรจะถูกถอนกลับไปยังประเทศของตน

ฝ่ายจีนแสดงความสนับสนุนประชาชนของประเทศเวียดนาม ลาว และกัมพูชาอย่างเต็มที่ในความพยายามของประเทศเหล่านั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งการสนับสนุนข้อเสนอเจ็ดประการของรัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวแห่งสาธารณรัฐเวียดนาม และการเพิ่มเติมปัญหาสำคัญสองประการเข้าไปในข้อเสนอเมื่อเดือนกุมภาพันธ์นี้ และจีนยังได้ให้การสนับสนุนคำประกาศร่วมกันจากที่ประชุมสุดยอดของประชาชนชาวอินโดจีน จีนสนับสนุนอย่างหนักแน่นในโครงการแปดข้อเกี่ยวกับการรวมประเทศเกาหลีโดยสันติวิธี ซึ่งรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีเป็นผู้เสนอ เมื่อวันที่ 12 เมษายน ค.ศ.1971 และจีนขอยืนหยัดให้มีการล้มเลิก “คณะกรรมการเพื่อการรวมและการฟื้นฟูประเทศเกาหลีแห่งสหประชาชาติ” ประเทศจีนคัดค้านการฟื้นฟูและการขยายตัวออกไปนอกประเทศของลัทธิทหารของญี่ปุ่น และสนับสนุนความปรารถนาของประเทศญี่ปุ่นที่จะสร้างประเทศญี่ปุ่นให้เป็นประเทศเอกราชมีประชาธิปไตย มีสันติภาพและเป็นกลาง ประเทศจีนยืนยันว่า เพื่อให้สอดคล้องกับมติขององค์การสหประชาชาติเรื่องปัญหาเกี่ยวกับอินเดียนี-ปากีสถาน ประเทศอินเดียและประเทศปากีสถานควรจะถูกถอนกำลังทหารกลับไปยังแนวหยุดยิงในประเทศของตน ในบริเวณจัมมูและแคชเมียร์ รวมทั้งสนับสนุนอย่างแน่วแน่ รัฐบาลและประชาชนชาวปากีสถานในการต่อสู้ของพวกเขาเข้าเพื่อรักษาไว้ซึ่ง

เอกราชและอธิปไตย และขอสนับสนุนประชาชนแห่งแคว้นจัมมูและแคว้นแคชเมียร์ในการต่อสู้เพื่อสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตน

สหรัฐอเมริกาและจีนมีความแตกต่างที่สำคัญหลายประการในเรื่องระบบสังคมและนโยบายต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ทั้งสองฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ประเทศต่างควรดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยหลักการแห่งความเคารพในอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของทุกประเทศ โดยปราศจากการรุกรานประเทศอื่นๆ โดยไม่มีการเข้าแทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น ด้วยความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยหลักการแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงระบบสังคมของแต่ละประเทศ กรณีพิพาทระหว่างประเทศควรจะตกลงกันได้โดยอาศัยพื้นฐานเช่นนี้ โดยปราศจากการใช้หรือการคุกคามว่าจะใช้กำลัง ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนพร้อมแล้วที่จะนำหลักการเหล่านี้ไปใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง

เมื่อคำนึงถึงหลักการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเหล่านี้แล้ว ทั้งสองฝ่ายได้แถลงว่า

- (1) ความก้าวหน้าเกี่ยวกับการปรับความสัมพันธ์สู่สภาพปกติระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกานั้น เป็นประโยชน์ของทุกประเทศ
- (2) ทั้งสองประเทศปรารถนาจะลดอันตรายจากความขัดแย้งทางทหารระหว่างประเทศ
- (3) ทั้งสองประเทศไม่แสวงหาความเป็นใหญ่ในดินแดนเอเชียแปซิฟิก และแต่ละประเทศจะคัดค้านความพยายามของประเทศหรือกลุ่มประเทศใดก็ตามที่จะสร้างความเป็นใหญ่
- (4) ประเทศทั้งสองจะไม่เปิดการเจรจาในนามของประเทศที่สาม หรือกระทำข้อตกลงหรือความเข้าใจใดๆ ให้อีกประเทศหนึ่งโดยมีความมุ่งหมายไปยังประเทศอื่นๆ และ
- (5) ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นว่า การที่ประเทศมหาอำนาจประเทศใดจะสมรู้ร่วมคิดกับอีกฝ่ายเพื่อผลประโยชน์ของตนนั้น เป็นการขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชนทั้งโลก

ทั้งสองฝ่ายได้พิจารณาเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่มีมาเป็นเวลานานแล้วระหว่างประเทศจีนและประเทศสหรัฐอเมริกา ฝ่ายจีนยืนยันทำที่ของตนเองอีกครั้งหนึ่งว่า ปัญหาเรื่องไต้หวันนั้นเป็นปัญหาสำคัญซึ่งขัดขวางการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนและสหรัฐอเมริกาให้เป็นปกติ รัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นเป็นรัฐบาลจีนที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียงรัฐบาลเดียวเท่านั้น ไต้หวันนั้นเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศจีน ซึ่งกลับเข้ามาเป็นของประเทศ

จีนซึ่งเป็นมาตุภูมิมาแล้ว การปลดปล่อยไต้หวันนั้นเป็นเรื่องภายในของประเทศจีน ซึ่งไม่มีประเทศใดมีสิทธิที่จะเข้ามาแทรกแซงได้ และกองทัพพร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆของประเทศสหรัฐอเมริกาจะต้องถอนออกไปจากไต้หวันจนหมดสิ้น รัฐบาลจีนขอคัดค้านการกระทำใดๆซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้าง “จีนหนึ่งประเทศ ไต้หวันอีกหนึ่งประเทศ” หรือ “หนึ่งจีน สองรัฐบาล” “ประเทศไต้หวันที่ได้รับเอกราช” หรือเสนอว่า “สถานภาพของไต้หวันทิ้งไว้ให้พิจารณา”

ประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศว่า ประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับรู้ว่า ชาวจีนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ด้านใดของช่องแคบไต้หวันยืนยันว่า มีประเทศจีนเพียงประเทศเดียว และไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีน รัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาขอไม่ทำทนายทนายที่เช่นนั้นเลย ประเทศสหรัฐอเมริกาขออย่าให้ชาวจีนตกลงปัญหาไต้หวันด้วยสันติวิธี เมื่อคำนึงถึงทัศนคติดังกล่าวแล้ว สหรัฐอเมริกาขออย่าเจตนาอารมณ์ขันสุดทายเป็นจะถอนทหาร กองกำลังและยุทโธปกรณ์ติดตั้งทางทหารของตนออกจากไต้หวัน ในระหว่างนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาจะค่อยๆลดกำลังทหารและยุทโธปกรณ์บนเกาะไต้หวันเมื่อความตึงเครียดในบริเวณนั้นได้บรรเทาแล้ว

ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า การขยายความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศนั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์นี้ ผู้นำของทั้งสองประเทศจึงได้สนทนากันถึงประเด็นต่างๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการติดต่อและการแลกเปลี่ยนในด้านต่างๆ อาทิ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วัฒนธรรม กีฬา หนังสือพิมพ์ ทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับที่จะสนับสนุนพัฒนาการของการติดต่อและการแลกเปลี่ยนดังกล่าว

ผู้นำของประเทศทั้งสองพิจารณาว่าการค้าระดับทวิภาคีเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน และเห็นพ้องต้องกันว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันนั้นอยู่ในความสนใจของประเทศทั้งสอง ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าจะสนับสนุนการพัฒนาทางการค้าระหว่างประเทศทั้งสอง

ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า จะติดต่อกันด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งรวมถึงการส่งผู้แทนอาวุโสของสหรัฐอเมริกาไปยังกรุงปักกิ่งเป็นครั้งคราว เพื่อปรึกษาหารือกันอย่างเป็นทางการเพื่อกระทำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้อยู่ในสภาวะปกติ และเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติในประเด็นต่างๆที่มีความสนใจร่วมกัน

ทั้งสองฝ่ายแสดงความหวังว่า ผลที่ได้รับจากการเยือนประเทศจีนครั้งนี้จะเป็นการเปิด
 แนวโน้มสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ทั้งสองฝ่ายเชื่อว่าการกระทำความสัมพันธ์
 ระหว่างประเทศทั้งสองให้อยู่ในสภาวะปกตินั้น ไม่เพียงแต่เป็นผลดีต่อทั้งชาวจีนและชาวอเมริกัน
 เท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดการผ่อนคลายความตึงเครียดในทวีปเอเชีย และในโลกนี้ด้วย

ประธานาธิบดีนิกสัน นางนิกสัน และคณะชาวอเมริกันแสดงความชื่นชมการต้อนรับ
 อย่างอบอุ่นของรัฐบาล และประชาชนแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน

กุมภาพันธ์ 1972

(ข้อมูลจาก Department of State Bulletin LXVI (20 March, 1972): 435-438 อ้างถึงในจุลชีพ ชินวรรณ,
 “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทาง
มหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 336-342.)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

แถลงการณ์สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1979

สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกา ได้ตกลงที่จะรับรองซึ่งกันและกันและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1979

สหรัฐอเมริการับรองรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายของจีนแต่เพียงผู้เดียว ภายในบริบทนี้ ประชาชนของสหรัฐอเมริกายังคงอ้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมการค้า และความสัมพันธ์อันไม่เป็นทางการอื่นๆกับประชาชนไต้หวัน

สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกา ยืนยันในหลักการที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันในแถลงการณ์เซียงไฮ้ และขอเน้นอีกครั้งหนึ่งว่า

ทั้งสองฝ่ายปรารถนาที่จะลดภัยอันตรายอันจะเกิดขึ้นได้จากความขัดแย้งทางการทหารในระดับระหว่างประเทศ

ทั้งสองฝ่ายไม่แสวงหาการครอบงำความเป็นใหญ่ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก หรือในภูมิภาคอื่นๆของโลก แต่ละฝ่ายก็จะคัดค้านต่อต้านความพยายามของประเทศหรือกลุ่มประเทศใดก็ตามที่จะครอบงำความเป็นใหญ่ดังกล่าว

ทั้งสองฝ่ายไม่ทำการเจรจาจากแทนฝ่ายที่สาม หรือทำความตกลง หรือทำความเข้าใจในลักษณะต่างๆกับอีกฝ่ายโดยมีเจตนามุ่งต่อประเทศอื่น

รัฐบาลของสหรัฐอเมริกายอมรับรู้ทำที่ของจีนว่ามีประเทศจีนเพียงประเทศเดียว และไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน

ทั้งสองฝ่ายเชื่อมั่นว่า การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาให้กลับสู่สภาพปกติ ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนชาวจีน และชาวอเมริกันเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อสันติภาพในเอเชียและในโลก

สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาจะแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูต และจัดตั้ง
สถานทูตในวันที่ 1 มีนาคม 1979

(ข้อมูลจาก จุลชีพ ชินวรโรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐ
ประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 343-344.)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

พระราชบัญญัติความสัมพันธ์ได้หวัน ค.ศ.1979

กฎหมาย

ที่จะช่วยพิทักษ์สันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพในแปซิฟิกตะวันตกและเพื่อส่งเสริมนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา โดยให้อำนาจที่จะดำเนินความสัมพันธ์ต่อไปทั้งทางพาณิชย์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์อื่นๆระหว่างประชาชนของสหรัฐอเมริกา และประชาชนของไต้หวัน และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ

ตราเป็นกฎหมายโดยวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎรของสหรัฐอเมริกาในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา

ข้อสั้น

มาตรา 1 กฎหมายฉบับนี้อาจเรียกชื่อว่า “พระราชบัญญัติความสัมพันธ์ได้หวัน”

ความเห็นและการประกาศนโยบาย

ความเห็นและการประกาศนโยบาย

มาตรา 2

(ก) โดยที่ประธานาธิบดีได้ยุติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา และผู้มีอำนาจในการปกครองบนไต้หวันซึ่งเคยได้รับการรับรองจากสหรัฐอเมริกาในนามของสาธารณรัฐจีน ก่อนวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 ดังนั้น รัฐสภาจึงเป็นการออกกฎหมายฉบับนี้เป็นสิ่งจำเป็น

(1) เพื่อช่วยพิทักษ์สันติภาพความมั่นคงและเสถียรภาพในแปซิฟิกตะวันตก และ

(2) เพื่อส่งเสริมนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา โดยให้อำนาจที่จะดำเนินการ ความสัมพันธ์ต่อไปทั้งทางพาณิชย์ วัฒนธรรมและความสัมพันธ์อื่นๆ ระหว่างประชาชนของ สหรัฐอเมริกาและประชาชนไต้หวัน

(ข) เป็นนโยบายของสหรัฐอเมริกา

(1) ที่จะรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนของสหรัฐอเมริกาและ ประชาชนของไต้หวัน ตลอดจนประชาชนแผ่นดินใหญ่จีนและประชาชนอื่นๆ ในดินแดนด้าน แปซิฟิกตะวันตก ทั้งทางพาณิชย์ วัฒนธรรม และอื่นๆ ให้กว้างขวางใกล้ชิด และเป็นมิตรกันมากขึ้น

(2) ที่จะประกาศว่าสันติภาพและเสถียรภาพในดินแดนนี้ เป็นผลประโยชน์ทางการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา และเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของนานาชาติ

(3) ที่จะปรากฏชัดเจนว่า การตัดสินใจของสหรัฐอเมริกาที่สถาปนาความสัมพันธ์ทาง การทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งอยู่บนความคาดหวังที่อนาคตของไต้หวันจะถูกกำหนดโดย สันติวิธี

(4) ที่จะพิจารณาว่า ความพยายามใดๆ ที่จะกำหนดอนาคตของไต้หวันโดยวิธีการอื่นๆ นอกเหนือจากสันติวิธี รวมทั้งการไม่ขายสินค้า หรือการงดซื้อสินค้า การข่มขู่ต่อสันติภาพและ ความมั่นคงของดินแดนแปซิฟิกตะวันตก และเป็นห่วงใยอย่างยิ่งของสหรัฐอเมริกา

(5) ที่จะเสนออาวุธที่มีลักษณะป้องกันตนเองให้แก่ไต้หวัน และ

(6) ถ้าความสามารถของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านการใช้กำลัง หรือรูปแบบอื่นๆ ของ การข่มขู่ ซึ่งจะส่งผลเสียหายต่อความมั่นคง หรือระบบสังคม และเศรษฐกิจของประชาชนบนเกาะ ไต้หวัน

(ค) ไม่มีข้อความใดในกฎหมายฉบับนี้ที่จะขัดแย้งผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาทางด้านสิทธิ มนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของประชาชนที่อยู่อาศัยในไต้หวันเกือบ 18 ล้านคน สหรัฐอเมริกายังคงยืนยันว่าการพิทักษ์รักษา และเพิ่มพูนสิทธิมนุษยชนของประชาชน ในไต้หวันเป็นเป้าหมายของสหรัฐอเมริกา

สถาบันอเมริกันแห่งไต้หวัน

มาตรา 3

(ก) โครงการต่างๆตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์และความสัมพันธ์อื่นๆที่ดำเนินการโดยประธานาธิบดี หรือหน่วยงานใดๆของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับไต้หวันจะดำเนินการในลักษณะและในขอบเขตที่กำหนดโดยประธานาธิบดี จะถูกนำไปปฏิบัติและดำเนินการโดย

(1) สถาบันอเมริกันแห่งไต้หวัน ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่หากำไรที่จัดตั้งขึ้น ภายใต้กฎหมายของดิสตริก ออฟ โคลัมเบีย หรือ

(2) องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาลที่สืบทอดการดำเนินการในลักษณะที่ใกล้เคียงกันตามที่ประธานาธิบดีแต่งตั้ง (ต่อไปในกฎหมายฉบับนี้จะเรียกเพียงว่า “สถาบัน”)

(ข) เมื่อไรก็ตามที่ประธานาธิบดี หรือหน่วยงานใดๆของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้รับมอบอำนาจ หรือถูกกำหนดให้หรือตามนัยแห่งกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่เข้าไปดำเนินการ หรือบังคับใช้ หรือไปทำข้อตกลงหรือการติดต่อสัมพันธ์กับไต้หวัน สถาบันฯจะเข้าไปดำเนินการหรือบังคับใช้ข้อตกลงหรือความสัมพันธ์ดังกล่าว ในลักษณะและในขอบเขตที่กำหนดโดยประธานาธิบดี

(ค) ถ้ากฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบใดๆ ของดิสตริก ออฟ โคลัมเบีย หรือของรัฐใด หรือหน่วยงานทางการเมืองใด ซึ่งสถาบันฯเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือดำเนินกิจกรรมส่งผลให้เกิดการชะงักหรือเข้าแทรกในการปฏิบัติงานของสถาบันฯนี้ตามกฎหมายนี้ กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือระเบียนดังกล่าวจะถูกทำให้ไร้ความสามารถด้วยกฎหมายฉบับนี้

(ข้อมูลจาก Public Law 98 (10 April 1979) อ้างถึงในจุลชีพ ชินวรโรน, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 345-347.)

ภาคผนวก ง

แถลงการณ์ร่วมระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา ค.ศ.1982

17 สิงหาคม 1982

1. ในแถลงการณ์ร่วมการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 โดยรัฐบาลของสหรัฐอเมริกาและรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีน สหรัฐอเมริกาได้ยอมรับว่า รัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียงรัฐบาลเดียวของจีน และได้รับรู้ท่าทีของจีนที่ว่า มีจีนเพียงหนึ่งเดียวและไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน ภายในบริบทนี้ ทั้งสองฝ่ายตกลงว่า ประชาชนของสหรัฐอเมริกาจะยังคงรักษาการติดต่ออย่างไม่เป็นทางการในด้านวัฒนธรรม การค้า และอื่นๆ กับประชาชนในไต้หวันบนพื้นฐานดังกล่าวนี้เอง ที่ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนได้รับการฟื้นฟูสู่สภาพปกติ

2. ปัญหาการขายอาวุธของสหรัฐอเมริกาให้กับไต้หวัน ยังไม่ได้รับการแก้ไขในการเจรจา ระหว่างประเทศทั้งสองเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ทั้งสองฝ่ายมีท่าทีที่แตกต่างกัน และฝ่ายจีนแถลงว่า จะนำประเด็นมาพิจารณาอีกภายหลังการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน ดังนั้นจึงได้มีการเจรจากันต่อไป ในระหว่างและหลังจากการพบปะระหว่างประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน และนายกรัฐมนตรีจ้าวจื่อหยาง และระหว่างรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ อเล็กซานเดอร์ เอ็ม เฮก และรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่างประเทศหวงหัว ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1981

3. การยอมรับในอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนและการไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน เป็นหลักการพื้นฐานที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน หลักการเหล่านี้ได้รับการยืนยันในแถลงการณ์เซียงไฮ้ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 และยืนยันการเพิ่มเติมในแถลงการณ์ร่วมการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 ทั้งสองฝ่ายเน้นกล่าวว่าหลักการเหล่านี้ ยังคงมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองในทุกๆด้าน

4. รัฐบาลจีนขอกล่าวอีกครั้งว่า ปัญหาไต้หวันเป็นเรื่องภายในของจีน ข่าวสารที่ประกาศโดยฝ่ายจีน เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 และส่งไปยังผู้รักชาติในไต้หวัน ได้แสดงออกถึง

นโยบายพื้นฐานในอันที่จะรวมตัวกับประเทศเมืองมารดาอย่างสันติ ข้อเสนอจากฝ่ายจีนจำนวน 9 ข้อ เมื่อวันที่ 30 กันยายน ค.ศ.1981 ได้แสดงให้เห็นความพยายามที่สำคัญภายใต้นโยบายพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาไต้หวันโดยสันติ

5. รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อความสัมพันธ์กับจีน ขออย่าว่าไม่มีเจตนาที่จะแทรกแซงอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของจีนหรือแทรกแซงอธิปไตย หรือดำเนินนโยบาย “สองจีน” หรือ “หนึ่งจีน หนึ่งไต้หวัน” รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเข้าใจและซาบซึ้งในนโยบายของจีนที่พยายามเพื่อหาข้อยุติปัญหาไต้หวันโดยสันติ ที่ปรากฏในข่าวสารของจีนที่มีไปยังผู้รักชาติในไต้หวันที่ประกาศเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 และข้อเสนอ 9 ข้อของจีน เมื่อวันที่ 30 กันยายน ค.ศ.1981 สถานการณ์ใหม่ซึ่งได้ปรากฏขึ้นเกี่ยวกับปัญหาไต้หวัน ได้ก่อให้เกิดเงื่อนไขที่เหมาะสมสำหรับการยุติความแตกต่างระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนเกี่ยวกับปัญหาการขยายอาวุธของสหรัฐอเมริกาให้แก่ไต้หวัน

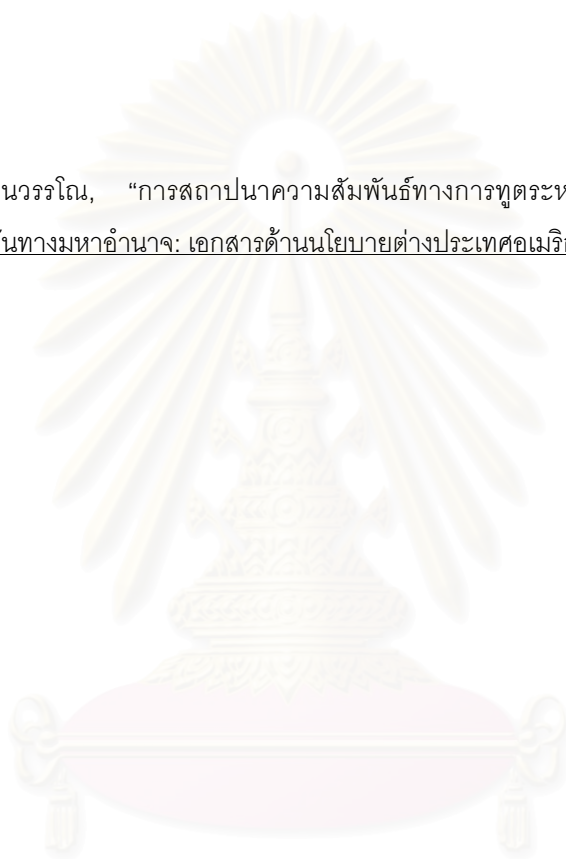
6. รัฐบาลสหรัฐอเมริกาทระหนักถึงข้อความดังกล่าวข้างต้นของทั้งสองฝ่าย ดังนั้น จึงขอแถลงว่า สหรัฐอเมริกาไม่ต้องการที่จะดำเนินนโยบายขยายอาวุธให้แก่ไต้หวันในระยะยาว และการขยายอาวุธให้ไต้หวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นการปริมาณหรือคุณภาพ จะไม่เกินไปกว่าระดับที่เคยขายให้ในช่วงเวลาที่ผ่านมามาตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน อีกทั้ง สหรัฐอเมริกาตั้งใจที่จะลดการขยายอาวุธให้ไต้หวันอย่างช้าๆ จนผ่านไประยะหนึ่งก็ถึงข้อยุติขั้นสุดท้าย ในการแถลงดังกล่าวนี้ สหรัฐอเมริการับทราบท่าทีของจีนเกี่ยวกับการยุติประเด็นดังกล่าวโดยสิ้นเชิง

7. เพื่อนำมาซึ่งการตกลงยุติปัญหาการขยายอาวุธของสหรัฐอเมริกาให้แก่ไต้หวัน ซึ่งเป็นประเด็นที่มีรากฐานมาจากประวัติศาสตร์ รัฐบาลของทั้งสองจะใช้ความพยายามทั้งหมดที่จะสร้างมาตรการและเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การตกลงยุติปัญหานี้อย่างสมบูรณ์

8. การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนไม่ใช่เป็นเพียงผลประโยชน์ของประชาชนของทั้งสองประเทศ แต่จะนำมาซึ่งสันติภาพและเสถียรภาพในโลก ทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งที่จะกระชับความผูกพันต่อกันทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และด้านอื่นๆ และจะทำความพยายามร่วมกันในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและประชาชนของสหรัฐอเมริกาและจีนต่อไป

9. ในความพยายามที่จะนำมาซึ่งพัฒนาการของความสัมพันธ์อันดีระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน และเพื่อรักษาสันติภาพในโลกและต่อต้านการรุกรานและการขยายอำนาจรัฐบาลของประเทศทั้งสองยืนยันในหลักการที่ได้ตกลงโดยทั้งสองฝ่ายในแถลงการณ์เซียงไฮ้ และในแถลงการณ์ร่วมการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ทั้งสองฝ่ายจะดำรงการติดต่อและมีการปรึกษาหารือที่เหมาะสมในประเด็นที่อยู่ในความสนใจร่วมกัน ทั้งนี้เกี่ยวกับเรื่องทวิภาคี และเรื่องระหว่างประเทศ

(ข้อมูลจาก จุลชีพ ชินวรรณ, “การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีน,” ใน เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย, หน้า 348-350.)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

ถ้อยแถลงร่วมสาธารณรัฐประชาชนจีน—สหรัฐอเมริกา

29 ตุลาคม ค.ศ.1997

China—U.S. Joint Statement

October 29, 1997

สาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาได้ร่วมกันออกแถลงการณ์ร่วมนี้ ณ กรุงวอชิงตัน ในวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ.1997 ภายหลังจากหารือร่วมระหว่างประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินซึ่งอยู่ระหว่างการเยือนสหรัฐอเมริกาและประธานาธิบดีบิล คลินตัน โดยมีสาระดังต่อไปนี้

ภายใต้การเชื้อเชิญของประธานาธิบดีวิลเลียม เจ. คลินตันแห่งสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนได้มาเยือนสหรัฐอเมริการะหว่างวันที่ 26 ตุลาคมถึง 3 พฤศจิกายน ค.ศ.1997 นี่เป็นการเยือนสหรัฐอเมริกาของประธานาธิบดีจีนเป็นครั้งแรกในรอบ 12 ปี ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินได้หารือร่วมกับประธานาธิบดีคลินตัน ณ วอชิงตัน ดี.ซี. และยังได้พบกับรองประธานาธิบดีอัล กอร์, ผู้นำจากรัฐสภา และผู้นำอเมริกาอื่นๆ นอกจากนี้ ยังมีการเจรจาหารือระหว่างรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเจียนฉีเตินและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแมคเคอลิน อัลไบรท์

ประธานาธิบดีทั้งสองได้แลกเปลี่ยนทัศนคติที่ลึกซึ้งและเป็นประโยชน์ในประเด็นสถานการณ์ระหว่างประเทศ, ความสัมพันธ์จีน—สหรัฐอเมริกา และโอกาสและความท้าทายที่สำคัญที่ทั้งสองประเทศกำลังเผชิญอยู่ ทั้งสองเห็นพ้องว่า ความสัมพันธ์ที่ดีและมั่นคงระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาสอดคล้องกับผลประโยชน์พื้นฐานของทั้งประชาชนชาวจีนและชาวอเมริกา และมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของทั้งสองที่มีต่อสันติภาพและความรุ่งเรืองในศตวรรษที่ 21

ทั้งสองเห็นพ้องกันว่า ในขณะที่ทั้งจีนและสหรัฐอเมริกามีทั้งความเห็นชอบและความขัดแย้งในหลายประเด็น ทั้งสองมีผลประโยชน์ร่วมที่สำคัญและมีเจตจำนงร่วมที่มั่นคงที่จะแสวงหาโอกาสและเผชิญกับความท้าทายโดยร่วมมือกัน ผ่านความจริงใจและความตั้งใจเพื่อบรรลุถึงกระบวนการที่เป็นรูปธรรม จีนและสหรัฐอเมริกามีความแตกต่างกันที่สำคัญในปัญหา

เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ในขณะที่เดียวกัน ทั้งสองก็มีศักยภาพที่สำคัญที่จะร่วมมือกันอำรงสันติภาพ และเสถียรภาพของโลกและภูมิภาค, ส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจโลก, ป้องกัน การแพร่กระจายของอาวุธที่มีอานุภาพร้ายแรง, พัฒนาความร่วมมือในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก, ต่อสู้กับการลักลอบค้ายาเสพติด อาชญากรรมและการก่อการร้ายข้ามชาติ, สร้างความเข้มแข็ง ให้แก่การแลกเปลี่ยนและความร่วมมือทวิภาคีด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า กฎหมายการ ปกป้องสิ่งแวดล้อม พลังงาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการศึกษาและวัฒนธรรม รวมถึง การแลกเปลี่ยนทางทหาร

ประธานาธิบดีทั้งสองประสงค์ที่จะสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์อย่างสร้างสรรค์ ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาผ่านความร่วมมือที่เพิ่มขึ้นเพื่อเผชิญหน้ากับความท้าทายระหว่าง ประเทศและสร้างสรรค์สันติภาพและการพัฒนาบนโลก เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ทั้งสอง เห็นพ้องที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาจากทัศนวิสัยระยะไกลบน พื้นฐานของหลักการของแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาทั้งสามฉบับ

จีนเน้นย้ำว่า ปัญหาได้วันเป็นปัญหาที่สำคัญและมีความอ่อนไหวมากที่สุด ใน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา การจัดการกับปัญหาอย่างเหมาะสมตามหลักการที่ได้ จัดทำไว้ในแถลงการณ์ร่วมจีน—สหรัฐอเมริกาทั้งสามฉบับอย่างเคร่งครัดจะเป็นกุญแจสำคัญสู่ การเจริญเติบโตที่ดีและมั่นคงของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกายังคง ย้ำว่า สหรัฐอเมริกาจะยึดมั่นในนโยบาย “จีนเดียว” และหลักการที่ได้จัดทำไว้ในแถลงการณ์ร่วม จีน—สหรัฐอเมริกา

ในฐานะที่เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ จีนและ สหรัฐอเมริกาสนับสนุนความพยายามของสหประชาชาติตามเป้าหมายและหลักการของกฎบัตร สหประชาชาติ เพื่อแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพในประเด็นระดับโลก รวมถึง การรักษาสันติภาพและการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งสองประเทศสนับสนุน ความพยายามในการปฏิรูปสหประชาชาติและการทำให้คณะมนตรีความมั่นคงมีความเป็น ตัวแทนมากขึ้น ในขณะที่ยังคงรักษาและพัฒนาประสิทธิภาพ ทั้งสองย้ำถึงความจำเป็นใน การสร้างฐานทางเศรษฐกิจของสหประชาชาติให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยทั้งสองจะเข้าร่วมในการหารือ ตามกระบวนการของสหประชาชาติอย่างเต็มที่

ในฐานะที่เป็นประเทศสำคัญในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก จีนและสหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะกระชับความร่วมมือเพื่อให้เหมาะกับความต้องการที่หลากหลาย และสร้างคุณูปการที่เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมเสถียรภาพและความรุ่งเรืองของภูมิภาค ทั้งสองตระหนักว่าการดำรงสันติภาพและเสถียรภาพบนคาบสมุทรเกาหลีเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ทั้งสองประเทศจะทำงานร่วมกันผ่านการเจรจาที่ฝ่ายเพื่อช่วยเสริมสร้างสันติภาพที่มั่นคงถาวรบนคาบสมุทร และจะดำเนินการปรึกษาหารือร่วมกันต่อไปจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งสองยังได้ย้ำว่า ผลประโยชน์ของทั้งสองประเทศยังรวมถึงการดำรงสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคที่สำคัญอื่น ๆ อย่างตะวันออกเฉียงใต้, อ่าวเปอร์เซีย และเอเชียใต้

ประธานาธิบดีทั้งสองเห็นพ้องในขั้นตอนหลายขั้นตอนที่จะเตรียมการสำหรับการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาต่อไป และกระชับความร่วมมือของทั้งสองในกิจการระหว่างประเทศ

การเจรจาและการปรึกษาหารือในระดับสูง

จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องที่จะให้มีการเยือนเมืองหลวงแต่ละฝ่ายของประธานาธิบดีทั้งสอง ทั้งสองเห็นพ้องที่จะให้มีการเชื่อมโยงทางการติดต่อสื่อสารระดับประธานาธิบดีปักกิ่ง—วอชิงตันเพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างกัน อีกทั้ง ทั้งสองยังเห็นพ้องให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของเจ้าหน้าที่ระดับรัฐบาลและระดับรองลงไปเพื่อปรึกษาหารือกันในเรื่องประเด็นด้านการเมือง, การทหาร, ความมั่นคง และการควบคุมอาวุธ

ความร่วมมือด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม

จีนและสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำความสำคัญของความร่วมมือทวิภาคีในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาในเดือนมีนาคม ค.ศ.1997

ทั้งสองพิจารณาว่า การพัฒนาและการใช้ทรัพยากรพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรักษาสีงแวดล้อมโลก และการส่งเสริมการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางสิ่งแวดล้อมเป็นความท้าทายที่สำคัญยิ่ง ดังนั้น ทั้งสองจึงเห็นพ้องที่จะกระชับความร่วมมือด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมผ่านการริเริ่มที่จะผลักดันโครงการพลังงานสะอาดและการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม หลักการของความร่วมมือ ได้แก่ พลังงานสะอาด, การควบคุมมลภาวะทางอากาศในเมือง และการสร้างไฟฟ้าในชนบท ความริเริ่มดังกล่าวจะช่วยสนับสนุน

ความร่วมมือในประเด็นที่กว้างขวางขึ้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโลก อย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ คณะกรรมาธิการการวางแผนแห่งรัฐของจีนและกรมพลังงานของสหรัฐอเมริกาได้ร่วมลงนามในความริเริ่มว่าด้วยความร่วมมือทางพลังงานและสิ่งแวดล้อมระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาเพื่อส่งเสริมความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพในประเด็นเหล่านี้ รวมถึงการใช้พลังงานสะอาด

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า

ประธานาธิบดีทั้งสองเตรียมการที่จะใช้มาตรการที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพเพื่อขยายการค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาและความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ ด้วยเหตุที่เศรษฐกิจของทั้งสองประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีสารสนเทศจะมีส่วนสำคัญยิ่งในการกระตุ้นนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและการผลิตที่ก้าวหน้า ในการณ์นี้ จีนชี้แจงเจตจำนงของตนที่จะเข้าร่วมในข้อตกลงเทคโนโลยีสารสนเทศให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นอกจากนี้ ในสาระของการเจรจาองค์การการค้าโลก จีนจะลดอัตราภาษีศุลกากรต่อเนื่องไป จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องว่า การเข้าร่วมในระบบการค้าพหุภาคีอย่างเต็มตัวของจีนจะเป็นประโยชน์ร่วมของทั้งสองฝ่าย และเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายนี้ ทั้งสองเห็นพ้องที่จะเร่งรัดการเจรจาเพื่อเข้าสู่ตลาด รวมถึงภาษีศุลกากร, มาตรการที่ไม่ใช่ภาษี, การบริการ, มาตรฐาน และเกษตรกรรมตามหลักการขององค์การการค้าโลก เพื่อที่ว่าจีนจะได้เข้าเป็นภาคีในองค์การการค้าโลกบนพื้นฐานการค้าที่สำคัญในวันเวลาที่รวดเร็วที่สุดได้

ความร่วมมือทางนิวเคลียร์อย่างสันติ

จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องว่า ผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองคือการร่วมมือกันในการใช้พลังงานนิวเคลียร์อย่างสันติ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว แต่ละฝ่ายจะดำเนินการตามขั้นตอนที่สำคัญต่อการปฏิบัติตามข้อตกลงจีน-สหรัฐฯว่าด้วยความร่วมมือทางนิวเคลียร์สันติที่จัดทำขึ้นในปีค.ศ.1985 นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการการวางแผนแห่งรัฐของจีนและกรมพลังงานของสหรัฐอเมริกาได้ร่วมลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความประสงค์ที่จะส่งเสริมความร่วมมือและการวิจัยเพื่อการใช้นิวเคลียร์อย่างสันติระหว่างทั้งสองประเทศด้วย

การยับยั้งการแพร่กระจาย

จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องที่จะทำงานร่วมกันเพื่อให้สามารถบังคับใช้สนธิสัญญาห้ามการทดลองให้ได้เร็วที่สุด ทั้งสองยังเห็นพ้องที่จะทำให้เกิดการเจรจาอย่างเป็นทางการว่าด้วยสนธิ

สัญญาการห้ามการผลิตวัตถุระเบิดปรมาณูเพื่อการผลิตอาวุธนิวเคลียร์และเครื่องมือเกี่ยวกับระเบิดนิวเคลียร์อื่นในการประชุมว่าด้วยการลดอาวุธของสหประชาชาติ

จีนและสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำข้อผูกมัดของทั้งสองที่จะไม่อำนวยความสะดวกช่วยเหลือให้การสร้างความสะดวกทางนิวเคลียร์ที่ไม่ปลอดภัยและโครงการระเบิดนิวเคลียร์ จีนได้ควบคุมการส่งออกนิวเคลียร์และการใช้วัตถุระเบิดสองทางและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง และจะดำเนินมาตรการต่อเนื่องที่จะกระชับการควบคุมตั้งแต่กลางค.ศ.1998 สหรัฐอเมริกาจะดำเนินการควบคุมบริษัทในการส่งออกอาวุธนิวเคลียร์และการใช้วัตถุระเบิดสองทางและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องต่อไป ด้วยภาระความเป็นภาคีในอนุสัญญาอาวุธเคมี จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องที่จะร่วมมือกันในการปฏิบัติตามอนุสัญญาภายใต้กรอบความร่วมมือพหุภาคี ทั้งสองประเทศเห็นพ้องถึงความสำคัญของรัฐบาลในการดูแลการส่งออกที่เกี่ยวข้องกับเคมี จีนและสหรัฐอเมริกายึดตามแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการยับยั้งการแพร่กระจายขีปนาวุธ ค.ศ.1994 ทั้งสองยังได้เน้นย้ำถึงความเคารพของแนวทางของกรอบการควบคุมเทคโนโลยีขีปนาวุธ (Missile Technology Control Regime: MTCR)

สิทธิมนุษยชน

จีนและสหรัฐอเมริกาต่างตระหนักดีถึงบทบาทที่สร้างสรรค์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเครื่องมือสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอื่นในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ทั้งสองเน้นย้ำในการผูกพันที่มีต่อการส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐาน

ในขณะที่ทั้งสองประเทศยังไม่ได้แก้ไขความแตกต่างในเรื่องสิทธิมนุษยชนระหว่างกัน ทั้งสองเห็นพ้องที่จะแลกเปลี่ยนหรือกันผ่านการเจรจาทั้งในระดับรัฐบาลและไม่ใช้รัฐบาลบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันและความเคารพซึ่งกันและกัน ประเทศทั้งสองเห็นพ้องที่จะจัดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนโครงสร้างและหน้าที่ของเวทีการประชุมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขององค์การเอกชน

ความร่วมมือในประเด็นด้านกฎหมาย

จีนและสหรัฐอเมริกาเห็นพ้องว่า การส่งเสริมความร่วมมือด้านกฎหมายสอดคล้องกับผลประโยชน์และความจำเป็นของทั้งสองฝ่าย

ทั้งสองจะกระชับความร่วมมือในการต่อต้านอาชญากรรมระหว่างประเทศ, การลักลอบขนยาเสพติด, การลักลอบค้ามนุษย์, สินค้าปลอมแปลง และการฟอกเงิน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้

ทั้งสองมุ่งหมายที่จะจัดตั้งกลุ่มประสานงานร่วมเพื่อความร่วมมือในการบังคับใช้กฎหมาย อันประกอบไปด้วยตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งสองรัฐบาล ทั้งสองเห็นพ้องที่จะริเริ่มให้มีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับความช่วยเหลือตามกฎหมายของทั้งสองฝ่าย โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความตกลงเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางกฎหมายของทั้งสองฝ่าย

จีนและสหรัฐอเมริกาจะตั้งเจ้าหน้าที่ต่อสู้ยาเสพติดไปยังสถานทูตที่เกี่ยวข้องบนพื้นฐานของผลประโยชน์ต่างตอบแทน

เมื่อคำนึงถึงความสำคัญของจีนและสหรัฐอเมริกาที่ต่างมีต่อการแลกเปลี่ยนทางกฎหมาย ทั้งสองมุ่งหมายที่จะจัดตั้งกลุ่มประสานงานร่วมเพื่อแสวงหากิจกรรมความร่วมมือในประเด็นนี้ ซึ่งอาจรวมถึงการแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย, การฝึกอบรมผู้พิพากษาและทนายความ, การเพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่ระบบข้อมูลข่าวสารทางกฎหมายและการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางกฎหมาย, การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางกฎหมาย, การปรึกษาหารือเกี่ยวกับกระบวนการการบริหาร และการเพิ่มความแข็งแกร่งของกฎหมายและอนุญาโตตุลาการทางแพ่ง

ในส่วนหนึ่งของความร่วมมือทางกฎหมายนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของจีนจะเดินทางเยือนสหรัฐอเมริกาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1997 ตามคำเชิญของสภาทนายความสหรัฐอเมริกา

ความสัมพันธ์ทางทหารต่อทหาร

จีนและสหรัฐอเมริกาได้บรรลุข้อตกลงว่าด้วยการจัดตั้งกลไกการปรึกษาหารือเพื่อเสริมความปลอดภัยให้แก่ทหารทางทะเล ซึ่งจะทำให้กำลังทางทะเลและกำลังทางอากาศหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุ, ความเข้าใจผิด และการคำนวณผิดได้

ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลและหารือกันในเรื่องที่เกี่ยวกับประสบการณ์ของทั้งสองในเรื่องของการให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ

การแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, การศึกษา และวัฒนธรรม

คณะกรรมการร่วมจีน—สหรัฐอเมริการว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเป็นแนวทางในแผนการร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทวิภาคีอย่างกระตือรือร้นต่อไปซึ่งนับ

ตั้งแต่ ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา มีข้อตกลงที่เกี่ยวข้องมากกว่า 30 ฉบับ และจะส่งเสริมการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาในระดับชาติและระดับโลก จีนและสหรัฐอเมริกาจะระบุนโยบายของโครงการความร่วมมือเกี่ยวกับการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ด้านการใช้พื้นที่ของโลกและอุปกรณ์ในการวิจัย

จีนและสหรัฐอเมริกาจะขยายการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรม ประธานาธิบดีทั้งสองเชื่อมั่นว่าการเพิ่มการติดต่อในระดับประชาชนจะมีประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ทวิภาคีในระยะยาว

ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินแสดงความขอบคุณแก่ประธานาธิบดีคลินตันและประชาชนชาวอเมริกาสำหรับการต้อนรับที่อบอุ่น และเชิญประธานาธิบดีคลินตันไปเยือนจีนในปี ค.ศ. 1998 ประธานาธิบดีคลินตันตอบรับคำเชิญด้วยความยินดี

(แปลและเรียบเรียงจาก China-US Joint Statement [Online]. 1997. Available from: <http://www.china-embassy.org/eng/20556.html> [2002, November 3].)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ

สถิติการค้าต่างประเทศระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริการะหว่างปีค.ศ.1993-2000

(ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ปี	ปริมาณการค้า	การส่งออกของจีน	การนำเข้าของจีน	การส่งออกของ สหรัฐอเมริกา	การนำเข้าของ สหรัฐอเมริกา	ปริมาณการขาด ดุลการค้าของ สหรัฐอเมริกา
1993	27,650	16,960	10,690	8,800	33,700	-22,777.00
1994	35,430	21,460	13,970	9,300	41,400	-29,505.10
1995	40,830	24,710	16,120	11,800	48,500	-33,789.50
1996	42,800	26,700	16,100	12,000	54,400	-39,520.20
1997	48,990	36,290	13,600	12,800	65,800	-49,695.50
1998	54,940	37,980	16,960	14,300	75,100	-56,927.40
1999	61,480	41,950	19,530	13,100	87,800	-68,677.10
2000	74,470	52,100	22,360	16,300	107,600	-83,833.00

(ที่มา: สถิติจากกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศและศุลกากรของจีน อ้างถึงใน การต่างประเทศจีน 1994, การต่างประเทศจีน 1995, การต่างประเทศจีน 1996, การต่างประเทศจีน 1997, การต่างประเทศจีน 1998, การต่างประเทศจีน 1999, การต่างประเทศจีน 2000, การต่างประเทศจีน 2001, US International Trade Commission, US Department of Commerce และ U.S. Census Bureau, Foreign Trade Division, Data Dissemination Branch, Washington, D.C. 20233)

สินค้าส่งออก 10 อันดับแรกของสหรัฐอเมริกาไปสู่อินจีน

(ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

อันดับ	สินค้า	ปริมาณในค.ศ.2000
1	เครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า	3480.8
2	เครื่องจักรไฟฟ้าและอุปกรณ์	2695.1
3	เครื่องบิน	1691.8
4	เมล็ดน้ำมัน	1045.6
5	เวชภัณฑ์	814.7
6	พลาสติกและชิ้นส่วน	729.6
7	เหล็กและเหล็กกล้า	349.7
8	หนังสือและหนัง	272.2
9	ปุ๋ย	665.6
10	เคมีภัณฑ์	490.5

(ที่มา: US International Trade commission, US Department of Commerce)

สินค้าส่งออก 10 อันดับแรกของจีนไปสหรัฐอเมริกา

(ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

อันดับ	สินค้า	ปริมาณในค.ศ.2000
1	เครื่องจักรไฟฟ้าและอุปกรณ์	20510.5
2	เครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า	14039.4
3	ของเล่นและเกมส์	13519.7
4	รองเท้าและชิ้นส่วน	9741.9
5	เฟอร์นิเจอร์	8307.5
6	เครื่องแต่งกาย	6513.7
7	เครื่องหนังและอุปกรณ์เดินทาง	4100.3
8	พลาสติกและชิ้นส่วน	3242.6
9	อุปกรณ์ทางการแพทย์	2930.7
10	เหล็กและเหล็กกล้า	2564.0

(ที่มา: US International Trade commission, US Department of Commerce)

คู่ค้า 10 อันดับต้นของจีนในปีค.ศ.2001

(มูลค่าการค้ารวม, ด้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

อันดับ	ประเทศ	ค.ศ.2001	อัตรา เปลี่ยนแปลง (%)	อันดับในปี ค.ศ.2000
1	ญี่ปุ่น	87754.5	5.5	1
2	สหรัฐอเมริกา	80484.9	8.1	2
3	ฮ่องกง	55969.6	3.7	3
4	เกาหลีใต้	35909.9	4.1	4
5	ไต้หวัน	32339.7	5.9	5
6	เยอรมนี	23526.2	19.5	6
7	สิงคโปร์	10934.4	1.1	7
8	รัสเซีย	10670.5	33.3	11
9	อังกฤษ	10307.6	4.1	8
10	มาเลเซีย	9425.5	17.2	10

(ที่มา: PRC General Administration of Customs, *China's Customs Statistics*)

แหล่งนำเข้าสินค้า 10 อันดับต้นของจีน

(ด้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

อันดับ	ประเทศ	ค.ศ.2001	อัตรา เปลี่ยนแปลง (%)	อันดับในปี ค.ศ.2000
1	ญี่ปุ่น	42796.9	3.1	1
2	ไต้หวัน	27339.4	7.2	2
3	สหรัฐอเมริกา	26202.2	17.2	4
4	เกาหลีใต้	23389.2	0.8	3
5	เยอรมนี	13772.1	32.3	5
6	ฮ่องกง	9423.0	-0.1	6
7	รัสเซีย	7959.4	37.9	7
8	มาเลเซีย	6205.2	13.2	8
9	ออสเตรเลีย	5426.4	8.0	10
10	สิงคโปร์	5142.5	1.6	9

(ที่มา: PRC General Administration of Customs, *China's Customs Statistics*)

แหล่งส่งออกสินค้า 10 อันดับต้นของจีน

(ด้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

อันดับ	ประเทศ	ค.ศ.2001	อัตรา เปลี่ยนแปลง(%)	อันดับในปี ค.ศ.2000
1	สหรัฐอเมริกา	54282.7	3.1	1
2	ฮ่องกง	46546.6	4.6	2
3	ญี่ปุ่น	44957.6	7.9	3
4	เกาหลีใต้	12520.7	10.9	4
5	เยอรมนี	9754.1	5.1	5
6	เนเธอร์แลนด์	7282.0	8.9	6
7	อังกฤษ	6780.5	7.5	7
8	สิงคโปร์	5791.9	0.5	8
9	ไต้หวัน	5000.2	-0.8	9
10	อิตาลี	3992.6	5.0	10

(ที่มา: PRC General Administration of Customs, *China's Customs Statistics*)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

สถิติการลงทุนระหว่างประเทศระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริการะหว่างปีค.ศ.1993-2000

(ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ปี	ปริมาณการลงทุนของสหรัฐอเมริกาในจีน		
	จำนวนโครงการการลงทุนในจีน	มูลค่าสัญญาการลงทุน	มูลค่าการลงทุนแท้จริง
1993	8,000	10,800	3,500
1994	15,054	18,200	6,690
1995	19,731	28,260	10,850
1996	21,713	33,500	12,900
1997	24,400	40,000	17,490
1998	26,581	46,275	21,467
1999	28,609	60,161	42,158
2000	31,181	60,269	30,172

ที่มา: สถิติจากกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของจีน อ้างถึงใน การต่างประเทศจีน 1994, การต่างประเทศจีน 1995, การต่างประเทศจีน 1996, การต่างประเทศจีน 1997, การต่างประเทศจีน 1998, การต่างประเทศจีน 1999, การต่างประเทศจีน 2000 และการต่างประเทศจีน 2001 28260 000 000 และ <http://www.mofcom.gov.cn>

การลงทุนต่างประเทศในจีน ปีค.ศ.2001

	จำนวนโครงการ			มูลค่าสัญญาการลงทุน			มูลค่าการลงทุนแท้จริง		
		อัตรา เปลี่ยนแปลง (%)	อัตราส่วน ของทั้งหมด (%)	ล้าน ดอลลาร์ สหรัฐฯ	อัตรา เปลี่ยนแปลง (%)	อัตราส่วน ของทั้งหมด (%)	ล้าน ดอลลาร์ สหรัฐฯ	อัตรา เปลี่ยนแปลง (%)	อัตราส่วน ของทั้งหมด (%)
ภูมิภาค									
เอเชีย	18,769	18.9	71.8	40,174.3	30.5	58.1	29,846.7	12.8	63.7
อเมริกาเหนือ	3,134	5.3	12.0	8,788.0	1.3	12.7	5,171.5	11.3	11.0
สหภาพยุโรป	1,207	8.5	4.6	4,911.1	-46.3	7.1	4,073.6	-13.4	8.7
เขตเศรษฐกิจ									
ฮ่องกง	7,976	13.0	30.5	20,598.0	18.1	29.8	16,863.3	4.0	36.0
สหรัฐอเมริกา	2,594	1.6	9.9	7,505.3	-4.6	10.8	4,858.3	11.1	10.4
ญี่ปุ่น	2,003	25.0	7.7	5,351.6	48.6	7.7	4,578.6	41.1	9.8
ไต้หวัน	4,196	36.1	16.1	6,904.0	73.1	10.0	3,158.0	32.8	6.7
สิงคโปร์	671	9.5	2.6	1,991.6	-2.3	2.9	2,168.6	3.7	4.6
เกาหลีใต้	2,933	14.1	11.2	3,505.9	47.8	5.1	1,973	30.9	4.2

(ที่มา: Ministry of Foreign Trade and Economic Cooperation, PRC)

ภาคผนวก ข

“ข้อเสนอ 8 ประการ” ในสมุดปกขาวว่าด้วยปัญหาไต้หวันและการรวมประเทศจีน

30 มกราคม ค.ศ.1995

1. ยึดมั่นในหลักการ “จีนเดียว” ต่อด้านการกระทำหรือคำพูดที่จะแยกไต้หวันเป็นอิสระ ทั้งเป็นการชั่วคราวและถาวร
2. จีนต่อต้านกิจกรรมที่จะขยายฐานระหว่างประเทศให้ไต้หวันเพื่อนำไปสู่ “สองจีน” แต่ไม่คัดค้านไต้หวันที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับต่างประเทศที่ไม่เป็นทางการ
3. จีนเสนอให้มีการเจรจาและตกลงยุติการเป็นปฏิปักษ์ต่อกันภายใต้หลักการ “จีนเดียว” และวางแผนพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันในอนาคต
4. ใช้ความพยายามในการรวมประเทศโดยสันติวิธี จีนจะไม่ให้สัญญาว่าจะไม่ใช้กำลัง แต่การใช้กำลังมุ่งหมายที่จะต่อต้านการแทรกแซงของต่างชาติในการรวมจีน
5. ให้มีการพัฒนาการแลกเปลี่ยนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างสองฝ่าย โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างกันทางการเมือง
6. ให้ชาวจีนบนทั้งสองฟากใช้ความพยายามร่วมกันในการส่งเสริมวัฒนธรรมจีน ซึ่งเป็นสิ่งเชื่อมโยงทางใจสำหรับชาวจีน
7. วิถีชีวิตของเพื่อนร่วมชาติไต้หวันและเจตจำนงของพวกเขาที่จะเป็นผู้กุมชะตากรรมของตนเอง จะต้องได้รับการเคารพ สิทธิและผลประโยชน์ของพวกเขาจะได้รับการปกป้อง
8. ผู้นำของไต้หวันจะได้รับการต้อนรับอย่างดีบนแผ่นดินใหญ่ ผู้นำจีนยินดีที่จะไปเยือนไต้หวันเมื่อได้รับคำเชิญจากทางการไต้หวัน จีนควรจัดการเรื่องของตนบนแผ่นดินของจีนมากกว่า ณ เวทีระหว่างประเทศ

(ข้อมูลจาก เซียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 159)

ภาคผนวก ฅ

ปฏิญญาร่วมจีน—อังกฤษว่าด้วยปัญหาฮ่องกง

Sino-British Joint Declaration on the Question of Hong Kong

สาระสำคัญ

- 1) จีนจะฟื้นฟูอำนาจเหนืออธิปไตยของฮ่องกงตั้งแต่เวลา 00.01 น. ของวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 เป็นต้นไป
- 2) ฮ่องกงจะมีฐานะเป็น “เขตบริหารพิเศษฮ่องกง” (Hong Kong Special Administrative Region: HKSAR) ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางที่กรุงปักกิ่ง
- 3) เขตบริหารพิเศษฮ่องกงจะมีอำนาจปกครองตนเองในระดับสูง (High degree of autonomy) ยกเว้นเรื่องการต่างประเทศและเรื่องการรักษาป้องกันประเทศ ซึ่งจะเป็นอำนาจของรัฐบาลกลางที่กรุงปักกิ่ง
- 4) กฎหมายที่ใช้อยู่ในฮ่องกงขณะทำสัญญาจะไม่มีเปลี่ยนแปลงโดยหลักการ ระบบกฎหมายและศาลของฮ่องกงจะคงอยู่ต่อไป ยกเว้นกฎหมายที่ขัดกับกฎหมายพื้นฐาน
- 5) ผู้บริหารงานของเขตบริหารพิเศษฮ่องกงจะมาจากชาวท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาอยู่ในฮ่องกง ต้องการให้ชาวฮ่องกงบริหารฮ่องกง (Hong Kong Governing Hong Kong) เอง
- 6) สถานิติบัญญัติของเขตบริหารพิเศษฮ่องกงจะมาจากการเลือกตั้งและทำหน้าที่ออกกฎหมาย
- 7) การแต่งตั้งและโยกย้ายผู้พิพากษาให้คงระบบเดิมไว้ เว้นแต่การแต่งตั้งผู้พิพากษาสูงสุด จะต้องได้รับการเห็นชอบจากสถานิติบัญญัติของเขตบริหารพิเศษฮ่องกง และรายงานให้คณะกรรมการประจำสภาผู้แทนราษฎรของรัฐบาลกลางเพื่อลงบันทึก ระบบศาลจะมีความเป็นอิสระ ปราศจากการแทรกแซง และจะจัดตั้งศาลฎีกา (Court of Final Appeal) แทน Privy Council ของอังกฤษ
- 8) ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตของชาวฮ่องกงจะยังคงเดิม
- 9) เขตบริหารพิเศษฮ่องกงจะคงรักษาไว้ซึ่งเมืองท่าเสรี มีเขตศุลกากรเป็นเอกเทศ (Separate Customs Area) ศูนย์การเงินระหว่างประเทศเป็นเอกเทศ และมีระบบการคลังอิสระจากแผ่นดินใหญ่
- 10) ให้สิทธิในการเดินทางเข้าออกฮ่องกงอย่างเสรีต่อไป รวมทั้งกำหนดสิทธิในการมีถิ่นที่อยู่ในฮ่องกง (Right to abode) การออกหนังสือเดินทางใหม่ของ Hong Kong SAR และผู้มี

ถิ่นพำนักในฮ่องกงสามารถใช้หนังสือเดินทางของประเทศอื่นได้ รวมทั้งหนังสือเดินทาง
อังกฤษ เป็นต้น

- 11) เขตบริหารพิเศษฮ่องกงสามารถคงไว้และเปิดใหม่ในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและ
วัฒนธรรมกับต่างประเทศ เขตแดน หรือองค์กระระหว่างประเทศ โดยใช้ชื่อว่า
“ฮ่องกง จีน” (Hong Kong, China)
- 12) เขตบริหารพิเศษฮ่องกงมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน
- 13) นโยบายของจีนเกี่ยวกับฮ่องกงในข้อ 3-10 จะได้รับการคงไว้เป็นเวลา 50 ปี

(สรุปและเรียบเรียงจาก เขียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, หน้า 197. และจุลชีพ ชินวรรณ, “ฮ่องกงได้
ธงแดง จีนหนึ่งประเทศ สองระบบกับฮ่องกง 1997,” หน้า 4-5.)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวจีระพร จีระนนท์เกิด เกิดวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2522 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาวิชาภาษาจีน จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543 และศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ.2544 ระหว่าง การศึกษาได้ทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัยที่ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย